Fransa'da Sınıf Mücadeleleri * Karl Marx

Karl Marx

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri

1848~1850

KARL MARX

FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ
1848 - 1850

FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ 1848 - 1850 / Karl Marx / Türkçesi: Tektaş Ağaoğlu / Kapak Düzeni: Sadık Karamustafa / Kapak Basımı: Gündüz Matbaası / Dizgi: Doğuş Matbaası / Baskı: Öztürk Matbaası

Bilim * Belge * İnceleme

51

1. Basım - Ocak 1976

MAY YAYINLARI
Babıâli Caddesi No: 19
Cağaloğlu / İSTANBUL
Telf: 27 71 61

KARL MARX

FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ
1848 - 1850

Türkçesi

TEKTAŞ AĞAOĞLU

MAY YAYINLARI

KARL MARX, 5 Mayıs 1818'de Almanya'nın Trier şehrinde doğdu. Orta öğrenimini burada tamamladı. Bonn ve Berlin Üniversitelerine devam etti. Berlin Üniversitesi'nde felsefe doktoru olduktan sonra, Reinische Zeitung adlı gazetede başyazar olarak siyasî irticaya karşı savaştı. Bu gazetenin kapanmasıyla birlikte Paris'e gelen Marx, burada da hâkim sınıfların hışmına uğrayarak Fransa'dan ve daha sonra da Belçika'dan çıkarıldı. Sonunda Londra'ya yerleşerek hayatının sonuna kadar burada yaşayan Marx, 18 Mart 1883' de öldü.

Mücadele arkadaşı Engels'le birlikte bilimsel sosyalizmin kurucusu ve proletaryanın kurtuluş mücadelesinin önderi olan Karl Marx'ın en önemli eserleri şunlardır: 1844 El Yazmaları, Kutsal Aile, Alman İdeolojisi (Engels'le birlikte), Felsefenin Sefaleti, Komünist Partisi Manifestosu, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850, Louis Bonaparte'in Onsekiz Brumaire'i, Grundrisse, Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı, Kapital, Fransa'da İç Savaş, Gotha Programının Eleştirisi. Kapital'in 2. ve 3. ciltleriyse Engels tarafından yayınlanmıştır.

FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ 1850'de yazılmıştır. İlk kez Neue Reinische Zeitung, Politisch-ekonomische Revue'nün 1,2,3, 5-6. sayılarında yayınlanmıştır. 1895'te Engels tarafından redakte edilip, Engels'in önsözüyle birlikte Berlin'de ayrı bir broşür olarak basılmıştır. Sunduğumuz çeviri dergideki metne göre ve 1895 baskısıyla karşılaştırılarak yayınlanan Moskova Yabancı Diller Yayınevi basımından yapılmıştır. Engels'in önsözü eldeki orijinal metnin tam çevirisidir. Metinde köşeli parantezler içindeki açıklamalar ise çevirmene aittir.

İÇİNDEKİLER

FRIEDRICH ENGELS'İN ÖNSÖZÜ	7
FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ 1848 - 1850	35
I 1848 HAZİRAN YENİLGİSİ	37
II 13 HAZİRAN 1849	69
III 13 HAZİRAN 1849'UN SONUÇLARI	109
IV 1850'DE GENEL OYUN KALDIRILMASI	151
İSİM LİSTESİ	169

FRIEDRICH ENGELS'İN ÖNSÖZÜ

Bu yayınlanan eser, Marx'ın, güncel tarihin bir kesitini kendi materyalist anlayışıyla, belli bir ekonomik durumdan yola çıkarak açıklama yolunda ilk teşebbüsüydü. *Komünist Manifestosu*'nda teori ana hatlarıyla çağdaş tarihin tümüne uygulanmıştı; Marx'ın ve benim *Neue Rheinische Zeitung*[1]'da yayınladığımız makalelerde sürekli olarak o günlerin siyasî olaylarını yorumlamakta kullanıldı. Oysa burda sorun birkaç yılı kapsayan bir gelişmenin, bütün Avrupa için tipik olduğu kadar hayatî bir önem de taşıyan bir gelişmenin, iç nedensel bağlantısını ortaya koymaktı; dolayısıyla, yazarın anlayışına uygun olarak, siyasî olaylarla son tahlilde ekonomik nedenlerin sonuçları arasındaki bağı ortaya çıkarmaktı.

Olaylar ve olay dizileri güncel tarihe göre değerlendirilecek olursa, *nihaî* ekonomik nedenlere ulaşmak hiç bir zaman mümkün olamaz. Bu konuda uzmanlaşan basın bize bunca zengin malzeme sağladığı halde bugün bile, İngiltere'de dahi, sanayi ve ticaretin dünya pazarındaki hareketini ve üretim yöntemlerinde yer alan değişmeleri, bu çok yön-

1 Marx ve Engels tarafından 1 Haziran 1848 ile 19 Mayıs 1849 arasında Kolonya'da çıkarılan günlük, devrimci gazete.

lü, karmaşık ve durmadan değişen, üstelik en önemlileri uzun bir süre alttan alta işledikten sonra beklenmedik bir anda şiddetle yüzeye vuran etkenlerden herhangi bir zaman için genel bir sonuç çıkarabilecek tarzda günbegün izleyebilmemiz hâlâ imkânsızdır. Belli bir dönemin ekonomik tarihi hiç bir zaman aynı dönem içinde değil, ancak sonradan, malzeme toplanıp elendikten sonra açıklıkla gözler önüne serilebilir. İstatistikler bu işte yararlanılacak zorunlu bir araçtır; onlar da hep geriden gelirler. Bu nedenle, güncel tarihte, bu en belirleyici etkeni değişmez kabul etmek ve söz konusu dönemin başında var olan ekonomik durumu bütün dönem için veri ve değiştirilemez saymak, ya da bu durumdaki değişmelerden sadece apâşikâr olaylar sonucunda ortaya çıkan, dolayısıyla kendileri de öyle apâşikâr olanları dikkate almak, çoğu zaman kaçınılmazdır. Bu yüzden materyalist yöntem bu alanda sık sık, siyasî çatışmaların mevcut sosyal sınıflar ve ekonomik gelişmenin yarattığı sınıf kesimlerinin çıkar mücadelelerinden doğduğunu göstermek, ve belirli siyasî partilerin bu aynı sınıflar ve sınıf kesimlerinin az çok yeterli siyasî ifadesi olduklarını ispatlamakla yetinmek zorunda kalır.

Ekonomik durumda yer alan eş zamanlı değişmelerin, yani incelenmesi gereken süreçlerin hepsinin esas temelinin bu kaçınılmaz ihmali muhakkak ki bir yanılgı kaynağıdır. Lâkin güncel tarihi bütün kapsamıyla sunma koşulları ister istemez yanılgı kaynaklarını da içerir, ama bu olgu kimseyi güncel tarih yazmaktan alıkoymaz.

Marx bu eseri yazmayı üstlendiği zaman, sözkonusu yanılgı kaynağı daha da kaçınılmazdı. 1848-49 Devrim döneminde[2], o süre içinde yer alan ekonomik dönüşümleri izlemenin, hattâ göz önünde tutmanın bile imkânı yoktu. Lond-

2 Fransa'da 1848 Şubat Devrimi ardından Avrupa'nın her yerinde patlak veren ve 1815 sonrası Kutsal İttifak reaksiyon dönemini kapatan burjuva devrimleri dönemi.

ra'da ilk sürgün ayları boyunca, 1849-50 sonbaharı ve kışında da durum buydu[3]. Oysa Marx bu eseri tam o sırada yazmaya başladı. Ve bu elverişsiz koşullara rağmen, Şubat Devrimi[4] öncesinde Fransa'da ekonomik durumla o ülkenin devrim sonrası siyasî tarihi hakkındaki derin bilgisi ona, olayların, iç bağlantılarını bugün bile hâlâ kâbına erişilmeyen bir tarzda ortaya seren ve daha sonra bizzat kendisinin uyguladığı çifte sınavdan başarıyla çıkan bir tablosunu çizme imkânını sağladı.

İlk sınav, Marx'ın 1850 baharından sonra tekrar ekonomik araştırmalara vakit ayırabilmesinin ve herşeyden önce, son on yılın ekonomi tarihini ele almasının sonucu oldu. Bu sayede, o zamana kadar bölük pörçük malzemeden yarı *a-priori* çıkardığı sonuçlar onun gözünde, olguların kendilerinin ortaya koyduğu tam bir açıklığa kavuştu: 1847 dünya ticaret buhranı Şubat ve Mart[5] Devrimlerinin gerçek anasıydı; 1848 yılı ortasındanberi yavaş yavaş geri dönmekte olup 1849 ve 1850'de tam semeresini veren sınaî refah, yeniden belini doğrultan Avrupa reaksiyonunu dirilten güçtü. Bu yargı herşeyi değiştirdi. Yayınlanan ilk üç makalede yazılanlar (*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-Ekonomische Revue*[6],

3 Almanya'da 1848-49 devrim hareketinde Engels'le birlikte faal bir rol oynayan Marx, 16 Mayıs 1849'da Almanya'dan sınır dışı edildi. Önce Paris'e gitti, orda 13 Haziran 1849 olayından sonra Fransa hükümeti tarafından Fransa'dan çıkmaya zorlanınca sonbaharda Londra'ya yerleşti.

4 Fransa'da Kıral Louis Philippe'i devirip İkinci Cumhuriyeti kuran 24 Şubat 1848 Devrimi.

5 Şubat Devriminin hemen ardından ve onun doğrudan etkisiyle 13 Martta Viyana'da, 18 Martta Berlin'de patlak veren burjuva devrimleri.

6 Marx ve Engels'in 1850 Ocak-Ekim ayları arasında birlikte yayınladıkları siyaset ve ekonomi dergisi. Marx ve Engels'in kurdukları uluslararası işçi sınıfı örgütü Komünistler Birliği'nin teorik organıydı. Sadece altı sayı yayınlanmıştır.

Hamburg, 1850) hâlâ devrimci enerjinin yeni bir ileri atılımının yakın olduğu umudunu taşırken, Marx ve benim derginin 1850 sonbaharında çift sayı çıkan son sayısına (Mayıs-Ekim) yazdığımız tarihî icmal[7] bütün bu hayallerden kesinlikle arınmıştı: «Yeni bir devrim ancak yeni bir buhranın ardından gelebilir. Ne ki o da yine bu buhran kadar kaçınılmazdır[8].» Ama yapılması gereken tek esaslı değişiklik buydu. Söz konusu icmalde olayların anlatımının 10 Mart'dan[9] 1850 sonbaharına kadarki devamından da anlaşıldığı gibi, olaylar hakkında önceki bölümlerde öne sürülen yorumda da, orda saptanan nedensel bağlantılarda da değiştirilmesi gereken tek bir nokta yoktu. Onun için bu devam bölümünü bu yeni baskıya dördüncü makale olarak koydum.

İkinci sınav daha da çetindi. Louis Bonaparte'ın 2 Aralık 1851 hükümet darbesinden[10] hemen sonra Marx, 1848 Şubatından devrimci dönemi o gün için kapatan bu olaya kadar Fransa tarihini yenibaştan irdeledi *(Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i.* Üçüncü baskı, Hamburg, Meissener, 1885). Şimdi yayınladığımız eserde anlatılan dönem bu broşürde [*18 Brumaire*'de] daha kısa olmakla birlikte yeniden ele alınmıştır. Bir yıldan fazla bir süre sonraki belirleyici olayın[11] ışığı altında yazılan bu ikinci sunuşu bizimkiyle karşılaştırın, yazarın orda çok az şeyi değiştirdiğini göreceksiniz.

Kaldı ki bu eserin asıl dikkati çeken önemi şurdadır: bütün dünya ülkelerinin işçi partilerinin ekonomik dönüşüm taleplerini ortak görüş birliğiyle kısaca özetledikleri formülü ilk bu eser dile getirmiştir — üretim araçları mülkiyetinin toplumun eline geçmesi. İkinci bölümde, «proletaryanın dev-

7 Engels'in sözünü ettiği yazı bu kitabın Dördüncü Bölümüdür.
8 Bkz. s. 155.
9 Fransa'da 10 Mart 1850 seçimi.
10 Fransa'da Şubat Devriminden sonra 10 Aralık 1848'de Cumhurbaşkanı seçilen Louis Bonaparte'ın karşı-devrimci hükümet darbesi.
11 Yani 2 Aralık 1851 darbesinin.

rimci taleplerini özetleyen ilk kaba formül» olarak nitelenen «çalışma hakkı» ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: «Çalışma hakkının ardında, sermaye üzerinde iktidar söz konusudur; sermaye üzerinde iktidarın ardında da *üretim araçları mülkiyetinin ele geçirilmesi,* üretim araçları üzerinde örgütlü işçi sınıfının hâkimiyetinin sağlanması, ve bu nedenle ücretli emeğe ve sermayeye ve bu ikisi arasında karşılıklı ilişkilere son verilmesi söz konusudur[12].» Böylece ilk kez burada, çağdaş işçi sınıfı Sosyalizmini hem her türlü feodal, burjuva, küçük burjuva, vb. Sosyalizmlerden, hem de ütopik Komünizmin ve kendiliğindenci işçi Komünizminin ne idiği belirsiz mal ortaklığından aynı kesin çizgiyle ayırdeden önerme formüle bağlanmıştır. Eğer Marx sonradan bu formülü mübadele araçları mülkiyetinin de ele geçirilmesine teşmil ettiyse, *Komünist Manifestosu*'ndan sonra zaten âşikâr olan bu teşmil, esas önermenin zorunlu bir sonucundan başka bir anlam taşımıyordu. Geçende İngiltere'de birkaç ukalâ, buna ek olarak «bölüşüm araçları»nın da topluma devredilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Üretim ve mübadele araçlarından ayrı ekonomik bölüşüm araçlarının neler olduğunu söylemekte bu beyler çok güçlük çekeceklerdir — eğer kastettikleri şey *siyasî* bölüşüm araçları, yani vergiler ve *Sachsenvald* ve sair vakıflar dahil yoksullara yardım değilse[13]! Oysa, bir kere bunlar daha şimdiden toplum tüzel kişiliğinin, ya devletin ya da mahallî idarelerin elinde olan bölüşüm araçlarıdır; ikincisi, bizim istediğimiz de zaten tam işte bunların ortadan kaldırılmasıdır.

Şubat Devrimi patlak verdiğinde hepimiz, devrim hareketlerinin koşulları ve seyrine dair anlayışlarımız açısından, daha önceki tarihî deneyin, özellikle Fransa'nın geçirdiği deneyin büyüsü altındaydık. Gerçekten de, 1789'dan beri bütün Avrupa tarihine hâkim olan Fransa'ydı ve şimdi

12 Bkz. s. 78.

13 Engels burada, İmparator Birinci Wilhelm tarafından Bismarck'a

de genel devrimci değişiklik için işaret yine ordan gelmişti. Dolayısıyla, 1848 Şubatında Paris'te ilân edilen «sosyal» devrimin, proletarya devriminin niteliği ve seyrine dair görüşlerimizin 1789 ve 1830[14] ilkörneklerinin [prototiplerinin] anılarından esinlenmiş olması doğal ve kaçınılmazdı. Kaldı ki, Paris ayaklanması Viyana, Milano ve Berlin'deki başarılı ayaklanmalarda yankısını bulduktan; bütün Avrupa taa Rusya sınırınadek hareketin içine savrulduktan; bunun üzerine Paris'te, Haziran'da, proletarya ile burjuvazi arasında ilk büyük iktidar savaşı[15] patlak verdikten sonra; kendi sınıfının zaferi dahi bütün ülkelerin burjuvazisini yeni alaşağı edilmiş feodal reaksiyonun kollarına geri atılacak kadar şaşkına çevirdikten sonra, büyük nihaî savaşın başladığından, bu savaşın tek bir uzun ve iniş-çıkışlı devrim döneminde verilmesi gerekeceğinden, fakat mutlaka proletaryanın nihaî zaferiyle sonuçlanacağından bizim o zamanki koşullarda şüphemiz olamazdı.

1849 yenilgilerinden[16] sonra, müstakbel *in partibus*[17] geçici hükümetler çevresinde toplanan âmiyane demokrasinin hayallerini biz kesinlikle paylaşmıyorduk. Bu âmiyane demokrasi, «halk»ın «müstebitler»e karşı tezelden kazanaca-

hediye edilen, Hamburg yakınındaki bir çiftlikten kinaye hükümet sübvansiyonlarını kastediyor.

14 1815-30 Restorasyon (Bourbon Hânedanı) dönemine son verip Kıral Louis Philippe'i (Orleans Hânedanını) başa geçiren devrim hareketi.

15 Şubat Devriminden sonra Fransız cumhuriyetçi burjuvazisi işçi sınıfına cephe aldı, diğer burjuva kesimlerle anlaştı, küçük burjuvazinin kaypaklığından yararlanarak, 22 Haziran 1848 Paris **büyük işçi** ayaklanmasını kanla bastırdı.

16 1849 yılı sonuna doğru karşı-devrimci güçler bütün Avrupa çapında duruma yeniden hâkim olmuşlardı.

17 **In partibus infidelium.** Lâtince, kâfirlerin topraklarında demektir. Yurt dışında anlamına gelir. Burda, bir ülke içindeki koşullardan kopuk sürgün hükümetleri kastediliyor.

ğı kesin ve nihaî bir zafere bel bağlamıştı; biz, «müstebitler»in devrilmesinden sonra bu «halk»ın içinde yer alan çelişkili unsurlar arasında uzun bir mücadelenin başgöstermesini bekliyorduk. Âmiyane demokrasi için, yeni bir patlama gün meselesiydi; biz, daha 1850 sonbaharında, devrim döneminin hiç değilse *ilk* bölümünün kapandığını, yeni bir dünya ekonomi buhranı patlak verene kadar hiç bir umuda kapılınmaması gerektiğini söyledik. Bu yüzden, hem de hemen hepsi sonradan Bismarck'ın âtıfetine mazhar olup onunla barışanlarca, devrim hainleri olarak aforoz edildik.

Fakat tarih bizim de yanıldığımızı gösterdi, o zamanki görüşümüzün bir hayal olduğunu ortaya çıkardı. Hattâ daha fazlasını yaptı: bizim o zaman savunduğumuz yanlış görüşleri çürütmekle kalmadı; proletaryanın mücadele koşullarını da baştan aşağı değiştirdi. 1848'in mücadele tarzı bugün her bakımdan eskimiştir ve bu, şimdi bu vesileyle daha yakından incelenmeye değer bir noktadır.

Şimdiye kadar bütün devrimler belli bir sınıf hâkimiyetinin yerini bir başkasının almasıyla sonuçlanmıştır; ama şimdiye kadar bütün hâkim sınıflar, hükmettikleri halk yığınları karşısında sadece küçük azınlıklar olmuşlardır. Bir hâkim azınlık devrilirdi; onun yerine bir başka azınlık devlet dümenini ele geçirir, devlet kurumlarını kendi çıkarlarına uyacak biçimde yeni baştan düzenlerdi. Her defasında, mevcut ekonomik gelişme derecesinin iktidara ehil ve aday kıldığı azınlık gurubu olurdu bu; ve tam da bu nedenle, ve salt bu nedenle, hükmedilen çoğunluk ya bu azınlığın çıkarı doğrultusunda devrime katılır, ya da devrimi sükûnetle sineye çekerdi. Fakat her birinin somut içeriğini bir kenara bırakırsak, bütün bu devrimlerin ortak biçimi azınlık devrimleri olmalarıydı. Çoğunluk devrime katılsa bile — farkında olsun ya da olmasın — sadece azınlığa hizmet için katılırdı; ne ki bu nedenle, ya da sırf çoğunluğun pasif, dirençsiz tutumundan ötürü, azınlık bütün halkın temsilcisi görünümünü kazanırdı.

Kural olarak, ilk büyük başarıdan sonra muzaffer azınlık kendi içinde bölünürdü; bir kanat elde edilenle tatmin olurken, öbürü daha ileri gitmek ister, hiç değilse kısmen, halkın büyük çoğunluğunun da gerçek ya da sözde çıkarları doğrultusunda yeni talepler öne sürerdi. Tek tek bazı durumlarda bu daha radikal talepler zorla, fakat çoğu kez sadece kısa bir süre için, gerçekleştirilirdi; daha ılımlı parti yeniden üste çıkar, son elde edilen kazançlar tekrar tümüyle ya da kısmen yitirilirdi; yenik düşenler bunun üzerine «İhanete uğradık!» diye vâveylâyı koparır, ya da yenilgilerini rastlantıya bağlarlardı. Oysa gerçekte işin doğrusu aşağı yukarı şuydu: ilk zaferin kazançları ancak daha radikal partinin ikinci zaferiyle pekiştirilirdi; bu zafer ve onunla birlikte o an için gerekenler elde edildikten sonra, radikaller ve kazançları tekrar sahneden silinirdi.

On Yedinci Yüzyıl büyük İngiliz Devriminden bu yana bütün çağdaş devrimler, her devrimci mücadeleden ayrılmaz görünen bütün bu özellikleri taşımıştır. Bu özellikler proletaryanın kendi kurtuluş mücadelesinde de geçerli görünüyordu; üstelik, bu kurtuluşun hangi yönde aranması gerektiğine dair en ufak bir fikri olanların sayısı hele 1848'de çok az olduğundan, büsbütün geçerli görünüyordu. Proleter yığınlar kendileri zaferden sonra, Paris'de bile, tutulacak yoldan tümüyle habersizdiler. Ama hareket ortadaydı: içgüdüsel, kendiliğinden, bastırılması imkânsız. Tam işte bir devrimin, bir azınlığın yönetiminde dahi olsa bu defa azınlığın çıkarı için değil, çoğunluğun en aslî çıkarı uğruna başarıya ulaşacağı durum değil miydi bu? Bütün daha uzun süren devrim dönemlerinde, atılgan azınlıkların sırf gözboyayıcı sahte nümayişleriyle geniş halk yığınlarını kazanmak o kadar kolay olmuşken, niçin yığınlar kendi ekonomik durumlarının en doğru yansıması olan, kendi ihtiyaçlarının —kendilerince henüz anlaşılmayıp sadece belli belirsiz sezilen ihtiyaçlarının— âşikâr ve akla uygun ifadesinden başka bir şey olmayan

fikirlere daha az açık olsunlardı? Evet, yığınların bu devrimci heyecanı, hayaller dağılıp umutlar boşa çıkınca hemen her zaman ve genellikle büyük bir hızla kayıtsızlığa, hattâ tersine duygulara dönüşüyordu. Fakat bu defa sahte nümayişler değil, büyük çoğunluğun gerçi henüz hiç de açıkça kavramadığı, fakat çok geçmeden, pratikte gerçekleştirilme sürecinde, inandırıcı âşikârlıklarıyla mutlaka kavrayacağı kendi en yüce özel çıkarlarının gerçekleştirilmesi söz konusuydu. Ve Marx'ın üçüncü makalesinde, 1850 baharında gösterdiği gibi, 1848 "sosyal" Devriminin ürünü burjuva cumhuriyetinin gelişmesi gerçek iktidarı büyük burjuvazinin elinde — büyük burjuvazinin eğilimi krallıktan yana olduğu halde — hattâ yoğunlaştırdığına; buna karşılık bütün diğer sosyal sınıfları, küçük burjuvazi gibi köylüleri de proletaryanın çevresinde topladığına; böylece ortak zafer sırasında ve ondan sonra büyük burjuvazi değil, tecrübeyle akıllanmış proletarya belirleyici etken olacağına göre, azınlığın devrimini bir çoğunluk devrimine çevirmenin tam zamanı değil miydi?

Tarih bizi ve bütün bizim gibi düşünenleri haksız çıkarmıştır. Kıta Avrupası'nda ekonomik gelişmenin, kapitalist üretimin ortadan kalkmasına elverir ölçüde olgunlaşmış olmaktan çok uzak olduğunu göstermiştir; bunu, 1848'denberi bütün Kıtayı saran ve büyük sanayinin Fransa, Avusturya, Macaristan, Polonya ve son yıllarda Rusya'da gerçekten kök salmasına yol açarken Almanya'yı tam anlamıyla birinci sınıf bir sanayi ülkesi yapan ekonomik devrimle ispatlamıştır. Bütün bunlar kapitalist bir temel üzerinde gerçekleştiğine göre, demek ki o kapitalist temel 1848 yılında daha hâlâ büyük bir gelişme yeteneğine sahipti. Ne var ki, her yerde sınıf ilişkilerini açıklığa kavuşturan, manüfaktür döneminden ve Doğu Avrupa'da hattâ lonca zenaatlerinden arta kalmış bazı geçiş biçimlerini temizleyen, gerçek bir burjuvazi ve büyük boyutlarda gerçek bir sanayi pro-

letaryası yaratarak onları sosyal gelişim sürecinin ön safına iten de yine bu sanayi devrimidir. Bununla birlikte bu iki büyük sınıf arasındaki mücadele, 1848'de İngiltere dışında yalnız Paris'de ve olsa olsa birkaç büyük sanayi merkezinde varolan bu mücadele, yine bu yüzden bütün Avrupa'ya yayılmış, 1848'de henüz kimsenin aklından bile geçmeyen bir şiddet kazanmıştır. O devirde, her derde devâ reçeteleriyle bir alay muğlâk tarikat muştusu; bugün Marx'ın, mücadelenin nihaî amaçlarını apaçık formülleştiren, herkesce kabul edilen kristal gibi yalın *tek* teorisi! O devirde, mahallî ve millî ayrılıklarla bölünmüş, yalnız ortak çile duygusuyla birbirine bağlı, gelişmemiş, çaresizlik içinde kâh coşup, kâh umutsuzluğa kapılarak ordan oraya savrulan yığınlar; bugün, karşı konulmaz bir güçle ilerleyen, ve sayısıyla, örgütüyle, disiplini, sezgisi, dünyayı kavrayışı ve zaferin kaçınılmazlığına inancıyla her geçen gün biraz daha güçlenen *bir tek* büyük uluslararası Sosyalistler ordusu! Proletaryanın bu güçlü ordusu dahi hâlâ hedefine ulaşmamışsa, tek bir büyük darbeyle işi bitirmek şöyle dursun, zor ve çetin bir mücadele içinde mevziden mevziye ağır ağır ilerlemek zorundaysa, bu, 1848'de sosyal dönüşümü basit bir baskınla sağlamanın ne kadar imkânsız olduğunun kesin ispatından başka birşey değildir.

İki hânedan tercihi[18] arasında bölünmüş bir burjuvazi, ama çevirdiği finans dolapları için herşeyden önce barış ve güvenlik isteyen bir burjuvazi; onun karşısında gerçi yenik düşmüş, ama hâlâ tehlikeli bir proletarya, küçük burjuvaziyle köylülerin çevresinde gitgide daha çok toplandıkları bir

18 Burda sözü edilen kesimlerden biri Meşrûiyetçiler'di. **(Legitimists).** Meşrûiyetçiler 1789'a kadar ve 1815-30 arası restorasyonu sırasında iktidarda olan «meşrû» Bourbon hânedanı taraftarlarıydı. Öbürleri, Orleans'cılar, Fransız kıral ailesinin bir yan kolu olan Orleans hânedanını destekliyorlardı. Bu hânedan 1830 Devriminde Louis Philippe'le başa geçti, sonra 1848'de devrildi.

proletarya; hiç bir nihaî çözüm vaadetmediği halde hâlâ sürüp giden şiddetli bir patlama tehlikesi — üçüncü ve sözde demokrat taht dâvacısının[19], Louis Bonaparte'ın hükümet darbesi için sanki kasten yaratılmış gibi görünen durum buydu. Louis Bonaparte 2 Aralık 1851'de gergin duruma ordu aracılığıyla son verdi, Avrupa ülkelerini iç huzurlarına kavuşturarak Avrupa'ya yeni bir savaşlar dönemi bahşetti[20]. Aşağıdan devrimler dönemi şimdilik kapanmıştı; bunu, bir yukarıdan devrimler dönemi izledi.

1851'de tekrar imparatorluğa dönüş, o zamanın proleter özlemlerinin henüz tam olgunlaşmamış olduğunun bir başka kanıtıydı. Ne var ki, bizatihi bu geri dönüş, bu özlemlerin ister istemez olgunlaşmasına elverecek koşulları yaratacaktı. İç huzur, yeni sanayi atılımının alabildiğine gelişmesini sağladı; orduyu sürekli iş üstünde tutma ve devrimci akımları dışa saptırma zorunluluğu, Bonaparte'ın «milliyet ilkesi»ni[21] bahane ederek Fransa'ya toprak ilhakı için giriştiği savaşları doğurdu. Onu taklit eden Bismarck da Prusya için aynı siyaseti benimsedi; kendi hükümet darbesini, yukarıdan devrimini, 1866'da hem Alman Konfederasyonu ve

19 Louis Napoléon Bonaparte, Napoléon Bonaparte'ın yeğeni olarak Fransa tahtı üzerinde hak iddia ediyordu.

20 1851 hükümet darbesinden bir yıl sonra kendini imparator ilân eden Louis Bonaparte (Üçüncü Napoléon) zamanında Fransa Kırım seferine katılmış (1854-55), İtalya yüzünden Avusturya ile savaşa tutuşmuş (1859), İngiltere ile birlikte Çin'e saldırmış (1856-58 ve 1860), Hindi Çini'nin fethine başlamış, Suriye (1860-61) ve Meksika'ya (1862-67) savaş açmış, ve nihayet 1870-71'de Prusya ile savaşmıştır.

21 Bu sözde «milliyet ilkesi» büyük devletlerin fetih ve toprak ilhakı eylemlerine bahane edilen demagojik bir yâveden başka birşey değildi. Milletler arasında düşmanlığı körükleyip özellikle küçük milletlerin millî hareketlerini büyük devletlerin karşı-devrimci siyasetlerine âlet etmekte kullanılıyordu.

Avusturya'ya[22], hem de en azından Prusya *Konfliktskammer*'ine[23] karşı gerçekleştirdi. Lâkin Avrupa iki Bonaparte'ı birden barındıramayacak kadar küçüktü, ve tarihin garip tecellisi Bismarck'a Bonaparte'ı devirtti, Prusya kralı Wilhelm'e de yalnız küçük Alman İmparatorluğunu kurdurtmakla kalmadı, Fransız Cumhuriyetini de kurdurttu[24]. Ama genel sonuç, Avrupa'da Polonya'dan gayri bütün büyük milletlerin bağımsızlıklarının ve millî birliklerinin, hayli kısıtlı olmasına rağmen, yine de işçi sınıfının gelişme sürecinin millî ihtilâtlarla ciddî olarak engellenmeden ilerlemesini mümkün kılacak ölçüde fiilen gerçekleşmesi oldu. 1848 devriminin mezar kazıcıları, onun vasiyet infazcıları olmuşlardı. Ve 1848'in mirascısı, proletarya, *Enternasyonal*'le[25] şimdiden tepelerine dikilmişti.

22 Prusya ile Avusturya arasında 1866 savaşı Prusya'nın zaferiyle sonuçlanarak Alman millî birliğinin Prusya hâkimiyetinde kurulmasına zemin hazırladı. Savaş sonunda imzalanan Prag barış andlaşmasıyla, ayrıca, 1815 Viyana Kongresinde kurulan ve otuzdan fazla Alman devletini içine alan Alman Birliği feshedilerek onun yerine Prusya başkanlığında Kuzey Alman Konfederasyonu kuruldu. Bu Konfederasyonda kuzey ve orta Almanya'nın on dokuz devletiyle üç serbest şehri yer alıyordu. 1871 Ocağında Alman İmparatorluğunun kurulmasıyla Konfederasyon tarihe karıştı. Bu arada Prusya-Avusturya savaşı sonunda Prusya, Hanover krallığını, Hesse-Cassel Elektörlüğünü, Nassau Dükalığını ve Frankfurt am Main serbest şehrini de ilhak etti.

23 1860-66 arasında Prusya ordusunun yeni baştan düzenlenmesi konusunda hükümetle çatışan Prusya Meclisinin lâkabı. **Konfliktskammer:** çatışma meclisi.

24 1870-71 Fransa-Prusya savaşında Fransa'nın yenilmesi ve Louis Bonaparte'ın 2 Eylül 1870'de Prusyalılara esir düşmesi üzerine Paris'te halk ayaklandı, Bonaparte devrildi, 4 Eylülde tekrar cumhuriyet (Üçüncü Cumhuriyet) ilân edildi... «Küçük Almanya» 1871'de Prusya hâkimiyetinde kurulan -Avusturya'sız- Alman İmparatorluğuna verilen isimdi.

25 İşçi sınıfının ilk uluslararası örgütü, Birinci Enternasyonal. 1864'te kurulmuştu.

1870-71 savaşından sonra Bonaparte sahneden silinir, Bismarck'ın da misyonu tamamlanır: yine basit bir *junker*[26] olabilir artık. Lâkin dönem, Paris Komünü ile sona erer. Thiers'in Paris Millî Muhafızlarının[27] toplarını gizlice çalma teşebbüsü başarılı bir ayaklanmaya yol açtı. Ve Paris'de bir proleter devriminden başka hiç bir devrimin artık mümkün olamayacağı bir kere daha anlaşıldı. Zaferden sonra iktidar kendiliğinden, hiç kimse karşı koymadan işçi sınıfının eline geçti[28]. Ve işçi sınıfının bu hâkimiyetinin, kitabımızda anlatılan zamandan yirmi yıl sonra dahi hâlâ ne kadar imkânsız olduğu yeniden ispatlandı. Bir yandan Fransa Paris'i yüzüstü bırakır, MacMahon'un kurşunlarıyla kanlar içinde delik deşik olmasına seyirci kalırken[29], öbür yandan Komün,

26 Prusya'lı büyük toprak sahiplerine (yarı-feodal beylere) **Junker** denirdi. Bismarck da onlardan biriydi.

27 Kumandanları seçimle başa geçen gönüllü sivillerden kurulu silâhlı milis örgütü. İlk kez 1789 Fransız Devrimi başında kurulmuş, 1871 Komün hareketinde devrimci bir rol oynadığı için Komün'ün bastırılmasından sonra zorla dağıtılmıştır.

28 Sözü geçen toplar Prusya ordusunca kuşatılan Paris'in savunulması için Paris halkından toplanan parayla satın alınmıştı. Paris, 28 Ocak 1871'de Prusya ordusuna teslim oldu, ama Prusyalılar şehrin çok ufak bir bölümünden gayrisini işgali göze alamadılar, çünkü Millî Muhafızlar ve halk hâlâ silâhlıydı. Paris'in teslîminden sonra, yeni kurulan burjuva hükümetin başı Thiers, Paris halkını silâhsızlandırmak için harekete geçmeye karar verdi. Önce Millî Muhafızların ellerindeki topları gizlice almak için üzerlerine asker gönderdi (18 Mart); Paris halkı derhal seferber olup o sırada Versailles'da çalışan hükümetin bu teşebbüsünü akîm bıraktı, Paris'te yönetimi bilfiil ele aldı. Sonunda 26 Martta yapılan komün (belediye meclisi) seçimleri ardından 28 Mart günü Paris'te tarihin ilk işçi sınıfı hükümeti, Komün ilân edildi.

29 Komün 18-28 Mart 1871'den 27 Mayıs 1871'e kadar sürdü. Versailles'daki burjuva hükümet Fransa'yı işgal eden Prusya ordusuyla işbirliği yaparak Paris halkını ezip Komün'e son verdi; kahramanca savaşan Paris işçilerinden yirmi binini hunharca öldürdü, otuz sekiz binini tutukladı, 7500'ünü sömürgelere sürdü. Versailles'lılardan ölenlerin sayısı 877 kişiydi.

onu ikiye bölen ve hiç biri ne yapılması gerektiğini bilmeyen[30] Blanquist'ler (çoğunluk) ve Proudhon'cular (azınlık) arasındaki beyhude çekişmeden bitap düştü. 1871'de bir armağan gibi gelen zafer, 1848'in baskını kadar semeresiz kaldı.

Paris Komünü'yle birlikte militan proletaryanın da artık hesabının görüldüğü sanılıyordu. Oysa, tam tersine, militan proletaryanın olanca gücüyle yeniden dirilişi Komün'le ve Fransa-Prusya savaşıyla başlar. Silâh taşıyabilen nüfusun tümünün bundan böyle ancak milyonla sayılabilecek ordularda seferber edilmesi, o günedek akla hayale gelmemiş etkinlikte ateşli silâhların, mermilerin ve patlayıcı maddelerin kullanılmaya başlaması, tüm savaş sanatında tam bir devrim yarattı. Bu devrim, bir yandan eşi görülmedik ölçüde zalim ve sonu asla önceden kestirilemiyecek bir dünya savaşından başka her savaşı imkânsız kılıp Bonaparte'cı savaş dönemine ansızın son vererek sanayinin barış içinde gelişmesini sağladı; öbür yandan askerî harcamaları geometrik oranda artırıp vergileri amansızca yükselterek halkın yoksul sınıflarını Sosyalizmin kucağına attı. Alsace-Lorraine'nin ilhakı, çılgınca silâhlanma yarışının bu ilk nedeni, şoven duyguları kabaran Fransız ve Alman burjuvazilerini birbirlerinin gırtlağına sarılmaya iterken, iki ülkenin işçileri arasında birliği büsbütün pekiştirdi. Ve Paris Komünü'nün yıldönümü tüm proletaryanın ilk evrensel kutlama günü oldu.

30 Engels, Marx'ın **Fransa'da İç Savaş** kitabına yazdığı önsözde şöyle der: «...dolayısıyla ekonomik alanda, bizim bugünkü görüşümüze göre Komün'ün yapması gereken şeylerin birçoğunun yapılmamış olması anlaşılır birşeydir. En güç anlaşılır olanı, muhakkak ki, Fransa Bankası'nın kapıları önünde saygı ve huşû içerisinde dikilip kalmış olmalarıdır. Bu aynı zamanda çok ciddî bir siyasî hataydı. Bankanın Komün'ün eline geçtiğini düşünün! On bin rehineden daha değerli olurdu bu. Bütün Fransız burjuvazisinin, Komün'le barış yapması için Versailles hükümeti üzerinde baskı yapması demek olacaktı...»

1870-71 savaşı ve Komün'ün uğradığı yenilgi Avrupa işçi hareketinin ağırlık merkezini, Marx'ın önceden tahmin ettiği gibi, bir süre için Fransa'dan Almanya'ya aktardı. Fransa'da 1871 Mayıs kıyımından sonra toparlanma, tabiî, yıllar aldı. Buna karşılık, sanayinin —hem de Fransız milyarlarının[31] inayetiyle âdeta serâ yetiştirilircesine teşvik görerek— gittikçe artan bir hızla geliştiği Almanya'da, Sosyal-Demokrasi daha da hızlı ve kalıcı bir gelişme içindeydi. 1866'da yürürlüğe giren genel oy hakkını Alman işçilerinin akıllıca kullanmaları sayesinde partinin sağladığı şaşılacak gelişme, kimsenin inkâra kalkamayacağı rakkamlarla bütün dünyanın gözü önüne serilmiştir: 1871'de, 102.000; 1874'de, 352.000; 1877'de, 493.000 Sosyal-Demokrat oy! Bunun ardından hemen Sosyalistlere Karşı Kanunun[32] gelmesi, bu ilerlemenin hükümetçe itirafıydı. Parti geçici bir süre dağıldı, oy sayısı 1881'de 312.000'e düştü. Ama bu da çabuk atlatıldı ve Olağanüstü Kanunun baskısı altında, taraftar bir basın, kanunî bir örgütlenme, birleşme ve toplanma hakkı olmaksızın hızlı gelişme bihakkın başladı: 1884—555.000; 1887—763.000; 1890—1.427.000 oy. Bunun üzerine devletin eli bağlandı; Sosyalistlere Karşı Kanun kayıplara karıştı; Sosyalist oylar 1.787.000'e, tüm oyların dörtte birinin üstüne çıktı. Hükümet ve hâkim sınıflar bütün imkânlarını boşuna, amaçsızca ve başarısızca harcayıp tüketmişlerdi. İktidarsızlıklarının, gece bekçisinden imparatorluk başbakanına kadar her makamın kabule zorlandığı —hem de hor görülen işçiler karşısında!— elle tutulur gözle görülür belirtileri saymakla bit-

31 10 Mayıs 1871 Frankfurt barış anlaşması gereğince Fransa'nın Almanya'ya ödediği 5 milyar frank tazminat.

32 Olağanüstü Kanun (ya da Sosyalistlere Karşı Kanun) 1878'de çıkarıldı. Bu kanunun zoruyla Sosyal-Demokrat Partinin bütün örgütleri, bütün işçi kitle örgütleri ve işçi basını yasaklandı, sosyalist kitaplar ve yayınlar toplatıldı, Sosyal-Demokratlar kovuşturmaya uğradı. Kanun işçi sınıfının kitle hareketinin baskısı sonucunda 1890'da yürürlükten kalktı.

miyordu. Devlet çaresiz kalmıştı; işçiler daha işin başındaydılar.

Üstelik Alman işçileri dâvalarına bundan başka bir ikinci büyük hizmet daha, salt en güçlü, en disiplinli ve en hızlı gelişen Sosyalist parti olmakla gerçekleştirdikleri bir hizmet daha eklediler. Bütün ülkelerdeki yoldaşlarına genel oydan nasıl yararlanılacağını göstererek onların ellerine yeni bir silâh, hem de silâhların en keskinlerinden birini verdiler.

Genel oy hakkı Fransa'da uzun zamandır mevcut olduğu halde[33] Bonaparte'cı hükümetin onu kötüye kulanmasıyla gözden düşmüştü. Komün'den sonra ondan yararlanacak bir işçi partisi yoktu. Genel oy cumhuriyettenberi İspanya'da[34] da yürürlükteydi, fakat orda bütün ciddî muhalefet partileri seçimleri boykot etmeyi ötedenberi kural bellemişlerdi. İsviçrelilerin genel oy tecrübesi ise bir işçi partisi için hiç de iç açıcı olmamıştı. Lâtin ülkelerinin devrimci işçileri seçimleri bir tuzak, hükümetin bir dalavera aracı olarak görmeye alışkındılar. Almanya'da durum değişikti. *Komünist Manifestosu* daha çok önceden genel oy hakkının elde edilmesini, demokrasi dâvasının kazanılmasını, militan proletaryanın ilk ve en önemli görevlerinden biri ilân etmiş, Lassalle de bu sorunu yeniden gündeme getirmişti. Şimdi Bismarck halk çoğunluğunun ilgisini kendi plânlarına çekebilmenin tek yolu olarak genel oya başvurmaya zorlanınca[35], işçilerimiz bunu hemen ciddiye aldılar ve August Bebel'i ilk, kurucu Reischtag'a [İmparatorluk Meclisi] temsilci gönderdiler. Ve o günden sonra genel oyu, kendilerini bire bin kazançlı çı-

33 1848'denberi.

34 İspanya'da 1873'te kısa bir süre cumhuriyet ilân edilmiş, sonra krallık tekrar geri gelmiştir.

35 Nitekim Bismarck genel oy hakkını bir defa 1866'da Kuzey Alman Konfederasyonu Meclisi seçimlerinde, bir defa da Birleşik Alman İmparatorluğu Meclisi seçimlerinde (1871) tanımıştır.

karan ve bütün ülkelerin işçilerine örnek olan bir tarzda kullandılar. Genel oy Alman işçileri tarafından, Fransız Marksist programının ifadesiyle, bir kandırma aracı olmaktan çıkarılarak bir kurtuluş aracına çevrildi. *(Transformé, de moyen de duperie qu'il a été jusqu'ici, en instrument d'émancipation.*[36]) Öyle ki genel oy bize her üç yılda bir sayılarımızı öğrenme imkânını sağlamaktan; oylarımızın düzenli bir biçimde ve beklenmedik bir hızla artması sayesinde işçilerin zaferin kesinliğine inançlarıyla hasımlarının maneviyat bozukluğunu aynı ölçüde arttırarak bizim en etkin propaganda aracımız olmaktan; kendi gücümüz ve bütün hasım partilerin gücü hakkında bizi doğru bilgiyle mücehhez kılmaktan, ve böylece eylemlerimiz için elimizde eşsiz bir miyar olarak bizi zamansız ürkeklikten olduğu kadar zamansız ataklıktan da alıkoymaktan öte hiç bir işe yaramamış dahi olsaydı— genel oydan tek kazancımız bundan ibaret dahi olsaydı, bu bile bize yeter de artardı. Oysa genel oy bundan çok daha fazlasını yaptı. Seçim ajitasyonunda, halkın bizden hâlâ uzak durduğu yerlerde yığınlarla ilişki kurabilmemiz, bütün diğer partileri saldırılarımız karşısında kendi görüşlerini ve eylemlerini halk önünde savunmaya zorlayabilmemiz için elimizde mükemmel bir araç oldu; bundan başka, Reichstag'daki temsilcilerimiz için, parlamentoda hasımlarına ve parlamento dışında yığınlara, basında ya da toplantılarda mümkün olandan çok daha büyük bir otorite ve özgürlükle seslenebilecekleri bir platform sağladı. Seçim kampanyaları ve Reichstag'da Sosyalist konuşmalar Sosyalistlere Karşı Kanunda durmadan gedikler açarken, o kanunun hükümete ve burjuvaziye ne yararı kalmıştı?

Ne ki genel oyun bu başarılı kullanılışıyla birlikte yepyeni bir proleter mücadele yöntemi gündeme girdi ve hızla ge-

36 Bu cümle, Fransız İşçi Partisinin 1880 Havre Kongresinde kabul edilen programına Marx tarafından yazılan giriş bölümünden alınmıştır.

liştı. Burjuva iktidarının örgütlenme aracı olan devlet kurumlarının, doğrudan doğruya bu devlet kurumlarıyla savaşmak için işçi sınıfının eline daha başka yeni fırsatlar verdiği görüldü. İşçiler mahallî Diyet[37] seçimlerine, belediye meclisleri ve ticaret mahkemeleri seçimlerine katıldılar; proletaryanın yeterli bir bölümünün ağırlığını koymasıyla ele geçirebilecek bütün makamlar için burjuvaziyle boy ölçüştüler. Öyle ki sonunda burjuvazi ve hükümet, işçilerin partisinin illegal eyleminden çok legal eyleminden, ayaklanma sonuçlarından çok seçim sonuçlarından çekinir oldular.

Çünkü o alanda da mücadele koşulları genel olarak değişmişti. 1848'e kadar her yerde sonucu belirleyen eski usûl ayaklanma, sokakta barikat savaşı, geçerliliğini hayli yitirmişti.

Hiç hayale kapılmayalım: bir ayaklanmanın sokak savaşında askerleri gerçekten altetmesi, iki ordu arasında olduğu gibi bir zafer kazanması, en az rastlanılan istisnalardan biridir. Ve isyancıların buna bel bağlamaları da bir o kadar ender olmuştur. Onlar için, sadece, birtakım manevî etkilerle askerleri çarpışmaktan alıkoymak sözkonusuydu ki, savaşa tutuşmuş iki ülkenin orduları çarpışırken bu tür etkilenmelerin yeri ya hiç yoktur ya da çok azdır. Eğer isyancılar bunda başarılı olurlarsa askerler emirlere uymaktan kaçınırlar, ya da kumandanları ne yapacaklarını şaşırır, ayaklanma zafere ulaşır. Eğer bunda başarılı olamazlarsa, o zaman, askerlerin sayıca az oldukları hallerde dahi, daha iyi techizat ve eğitimin, tek elden kumandanın, askerî güçlerin plânlı harekâtının ve disiplinin üstünlüğü etkisini gösterir. Bir ayaklanmada bilfiil taktik harekât alanında elde edilebilecek en büyük başarı, olsa olsa, tek bir barikatın gerektiği gibi inşası ve savunulmasıdır. Birlikte destek, ye-

37 Almanya'da kamu işlerinin yürütülmesine yardımcı olan, Ortaçağdan kalma meclisler.

deklerin hazırda tutulması ve ateş hattına sürülmesi, yani kısaca, büyük bir şehrin bırakın tümünü, tek bir kesiminin bile savunulması için zorunlu olan tek tek birliklerin toplu ve bir arada hareketi, ancak çok sınırlı bir ölçüde sağlanabilecektir; çoğu zaman da hiç sağlanamıyacaktır. Hayatî bir noktada askerî güç yığınağı burda tabiî ki söz konusu bile değildir. Dolayısıyla en geçerli çarpışma biçimi savunmadır; saldırı orda burda, ama sadece istisnaî olarak, yarma ve kanatlara yüklenme harekâtı düzeyine ulaşabilir; fakat genellikle, geri çekilen askerî birliklerin terkettikleri mevzilerin ele geçirilmesiyle sınırlı olacaktır. Kaldı ki, askerlerin elinde toplar ve tam techizatlı eğitilmiş istihkâm birlikleri vardır ve bunlar, hemen her durumda, isyancıların hepten yoksun oldukları savaş araçlarıdır. Bu bakımdan, en büyük kahramanlıklarla girişilen barikat savaşlarının bile —Paris, 1848 Haziranı.[38] Viyana, 1848 Ekimi;[39] Dresden, 1849 Mayısı[40]— saldırıyı yönetenler siyasî mülâhazalarla ayakları bağlanmaksızın, salt askerî planda ve askerlerine tam güvenle harekete geçer geçmez ayaklanmanın yenilgiye uğramasıyla sonuçlanmış olmasına hiç şaşmamak gerekir.

1848'e kadar isyancıların elde ettikleri bir sürü başarının çok çeşitli nedenleri vardı. Paris'de, 1830 Temmuzu ve 1848 Şubatında, İspanya sokak çarpışmalarının çoğunda olduğu gibi, isyancılarla askerler arasında bir sivil milis kuvveti yer almıştı. Bu milisler ya doğrudan doğruya is-

38 22-26 Haziran 1848 Paris İşçi ayaklanması.

39 1 Kasım 1848'de, bir hafta süren şiddetli sokak çarpışmaları sonunda, Avusturya imparatorunun askerleri Viyana'da işçi ayaklanmasını bastırıp şehri işgal etti.

40 Almanya'da 1849 Mayıs - Temmuz aylarında, Frankfurt parlamentosunun 28 Mart 1848'de kabul ettiği İmparatorluk Anayasası lehinde halk ayaklanmaları. Bu ayaklanmalar 1849 Temmuz ortasında bastırıldı.

yancılardan yana çıkıyor, ya da ılımlı ve kararsız tutumlarıyla askerleri de kendileri gibi kararsızlığa sürüklüyorlardı; hattâ isyancılara silâh bile sağladıkları oluyordu. Sivil milisler, 1848 Haziranında Paris'de olduğu gibi, ayaklanmaya baştan karşı çıktıkları zaman ayaklanma yenilgiyle sonuçlanıyordu. 1848'de Berlin'de halk, kısmen, 19 Mart gecesi ve sabahı oldukça büyük sayıda yeni savaşçı güçlerin ayaklanmaya katılması; kısmen, askerlerin bitkin düşmeleri ve işlerinin aksaması; kısmen de, kumanda kademesinin felce uğraması sayesinde zafer kazandı. Ama her defasında, savaşın kazanılma nedeni askerlerin emirlere uymamaları, subayların kararsızlığa kapılmaları, ya da çaresiz kalmalarıydı.

Bu nedenle sokak çarpışmalarının klâsik çağında dahi barikat, maddî olmaktan çok, manevî yönden etkindi. Askerlerin direncini sarsmakta işe yarayan bir araçtı. Bu sağlanana kadar dayanabilirse, başarı elde ediliyordu; yoksa sonuç yenilgiydi. İlerde ortaya çıkabilecek sokak savaşı imkânları değerlendirilirken de gözönünde tutulması gereken esas nokta budur.

1849'da bu imkânlar artık bir hayli kısıtlıydı. Her yerde burjuvazi hükümetlerle kader birliği yapmış, «medeniyet ve mülkiyet» ayaklanmaya karşı harekete geçen askerleri tebcil edip ihsanlara boğmuştu. Barikatın büyüsü bozulmuştu. Er, onun arkasında artık «halk»ı değil, isyancıları, tahrikçileri, yağmacıları, yıkıcıları, toplumun süprüntülerini görüyordu; subay, sokak çarpışması taktiğinde giderek tecrübe kazanmıştı; derme çatma siperin üstüne dosdoğru ve savunmasız yürümüyordu artık, bahçelerden ve avlulardan, evlerden geçerek çevresini dolanıyordu. Ve bu taktik, biraz ustalıkla, onda dokuz başarıya ulaşıyordu.

Ne ki, o zamandanberi daha çok şey değişmiş ve hepsi askerlere yaramıştır. Büyük şehirlerin bir hayli büyümelerine karşılık orduların asker sayısı daha da çok artmıştır.

Paris ve Berlin 1848'denberi eskiye kıyasla nerdeyse dört kat gelişmişlerdir, ama garnizonları daha çok büyümüştür. Demiryolları sayesinde bu garnizonlar yirmi dört saat içinde mevcutlarının iki katına çıkarılabilir, kırk sekiz saatte muazzam ordulara dönüştürülebilirler. Bu kadar çok sayıda askerin elindeki silâhlar bugün eskisiyle kıyaslanamıyacak kadar etkilidir. 1848'de yivsiz namlulu, ağızdan dolma çakmaklı tüfek; bugün ondan dört defa daha uzağa, on defa daha isabetle ve on defa daha hızlı ateş eden ufak çaplı, kuyruktan dolma hazneli tüfek. O zaman, topçunun nisbeten etkisiz güllesi ve salkımı; bugün, bir teki bile en sağlam barikatı yerle bir etmeye yeten, çarptığı yerde patlar mermiler. O zaman, siperleri yarıp geçmek için kullanılan lâğımcı kazması; bugün, dinamit hartucu.

Öte yandan isyancılar için koşullar her bakımdan daha kötüye gitmiştir. Halkın bütün kesimlerinin kucak açacağı bir ayaklanma ihtimali artık çok azdır; sınıf mücadelesinde belki bir daha hiç bir zaman tüm orta tabakalar, burjuvazi çevresinde toplanan reaksiyon partisini onlara kıyasla âdeta ortadan silecek kadar proletarya çevresinde bir araya gelmeyeceklerdir. Dolayısıyla «halk» her zaman kendi içinde bölünmüş görüneceğinden, 1848'de onca etkin olan çok güçlü bir manivela elden çıkmış demektir. Orduda hizmet görmüş askerlerden isyancılara katılanlar çoğaldıkça onları silâhlandırma işi bir o kadar zorlaşacaktır. Mühimmat mağazalarının av ve eğlence tüfekleri —mekanizmalarının bazı parçaları polis emriyle çıkarılarak kullanılmaz hâle getirilmemiş olsalar bile— yakın mesafeli çarpışmada dahi askerlerin hazneli tüfeklerinin dengi olmaktan uzaktır. 1848'e kadar herkes gerekli cephaneyi barut ve kurşundan kendisi yapabiliyordu; bugün her tüfeğin fişeği başkadır ve hepsi yalnız bir noktada, büyük sanayinin karışık bir ürünü olmakta, onun için de *ex tempore* [ayak üstü] imal edilmelerinin imkânsızlığında birbirlerine benzerler; bunun

da sonucu, çoğu tüfeklerin onlara uyan özel cephane olmadıkça hiç bir işe yaramamasıdır. Ve nihayet, 1848'den bu yana büyük şehirlerin yeni mahalleleri, sanki yeni topları ve tüfekleri tam etkili kılabilmek için yapılmışcasına uzun, düz ve geniş caddeler arasına kurulmuştur. Bir devrimcinin, Berlin'in kuzey ve doğusundaki yeni işçi mahallelerinde kendi tercihiyle barikat savaşı vermeyi göze alması için aklından zoru olması gerekir.

Sokak çarpışmaları bundan sonra artık hiç bir rol oynamıyacak demek mi bu? Tabiî ki hayır. Bunun anlamı sadece şu: 1848'den bu yana koşullar sivil savaşçılar için çok daha elverişsiz, askerler için çok daha elverişli hâle gelmiştir. Bu nedenle, gelecekte sokak çarpışmaları ancak bu aleyhte durum başka etkenlerle denkleştirildiği takdirde başarılı olabilir; dolayısıyla gelecekte sokak çarpışmaları büyük bir devrimin başlangıcında ileri aşamalarına kıyasla daha ender olacak ve eskisinden daha büyük güçlere ihtiyaç gösterecektir. Lâkin bu daha büyük güçler o zaman pekâlâ, büyük Fransız Devriminin başından sonuna kadar ya da 1870'in 4 Eylülü ve 31 Ekiminde[41] Paris'te olduğu gibi, açık saldırıyı pasif barikat taktiklerine tercih edebilirler.

Okuyucu şimdi anlıyor mu hâkim güçler niçin bizim ille de silâhların vurduğu, kılıçların kestiği yere gitmemizi istiyorlar? Niçin, yenileceğimiz önceden besbelliyken düşüncesizce sokağa dökülmüyoruz diye bizi korkaklıkla suçluyorlar? Niçin bir kerecik olsun kendimizi göz göre göre harcayalım diye bize yalvarıyorlar?

Beylerin bütün temennileri, bütün meydan okumaları boşunadır, tam anlamıyla boşuna! Biz o kadar ahmak değiz

41 Cumhuriyet hükümetinin Prusyalılarla görüşmeleri başlatmaya karar verdiğinin haber alınması üzerine 31 Ekim'de işçiler ve devrimci Millî Muhafızlar ayaklanarak Paris Belediye Binasını ele geçirdiler ve Blanqui başkanlığında bir Kamu Güvenliği Komitesi kurdular. Fakat hükümet kısa zamanda tekrar duruma hâkim oldu.

liz. Bir dahaki savaşta baba Fritz'in[42] savaş hattı ya da *à la* Wagram ve Waterloo [Wagram ve Waterloo tarzı] tam tümenlerden kurulu kol düzeninde, hem de üstelik elde çakmaktaşlı tüfeklerle, savaşa girmesini düşmanlarından isteselerdi bari[43]! Milletler arasındaki savaşlarda koşullar değiştiyse, sınıf mücadelesinin koşulları da en az o kadar değişmiştir. Apansız baskınların, bilinçsiz yığınlara önderlik eden bilinçli küçük azınlıklar eliyle gerçekleştirilen devrimlerin günü geçmiştir. Sosyal örgütlenmede tam bir dönüşüm söz konusu olacaksa, yığınlar bizzat işin içinde olmalıdırlar; ne için savaşıldığını ve hangi dâvaya baş koyduklarını bizzat kavramış olmalıdırlar. Son elli yılın tarihi bunu bize öğretti. Yine de, ne yapmak gerektiğini yığınların anlamaları için uzun, sebatlı çalışmaya gerek var; bizim, düşmanı çileden çıkaran bir başarıyla şimdi yerine getirmekte olduğumuz görev de işte bundan başka birşey değil.

Eski taktiklerin yeniden gözden geçirilmesi gereği Lâtin ülkelerinde de gitgide daha iyi anlaşılıyor. Her yerde, genel oydan yararlanma ve bize açık bütün makamları ele geçirme yolunda Alman örneği taklit edilmiştir; her yerde, bir saldırıyı hazırlıksız başlatma geri plâna itilmiştir. Yüzyılı aşan bir süredir ardarda devrimlerle zeminin alttan çökertildiği, komplolara, ayaklanmalara, türlü devrimci eylemlere karışmamış tek bir partinin bile var olmadığı Fransa'da; dolayısıyla hükümetin orduya hiç de güvenemediği

42 Prusya kıralı İkinci (Büyük) Frederick (1740-86). Yedi Yıl Savaşında Prusya'nın üstün gelmesini sağlıyan, zamanının ünlü savaş ustalarındandı.

43 5-6 Temmuz 1809 Wagram savaşında Napoléon Bonaparte kumandasında Fransız ordusu, Avusturya ordusunu ağır bozguna uğratmıştı. Napoléon kendisi 1815'te, Brüksel yakınlarındaki Waterloo'da İngiliz-Avusturya-Hollanda orduları karşısında nihaî yenilgiye uğradı. İkinci Frederick de, Napoléon da savaş sanatına yeni ve etkin taktikler getirmişlerdi. Engels, zamanında işe yarıyan bu taktiklerin artık eskimiş olduklarına işaret ediyor.

ve genellikle bir isyan *coup de main*'i [baskını] için koşulların Almanya'dakinden çok daha elverişli olduğu Fransa' da dahi Sosyalistler, önce halkın büyük çoğunluğunun, yani bu durumda köylülerin desteği kazanılmadan kendileri için kalıcı zaferin mümkün olmadığını gittikçe daha iyi anlıyorlar. Orda da, ağır işleyen propaganda çalışmaları ve parlamento faaliyetinin partinin âcil görevleri olduğu kabul ediliyor. Başarılar eksik değildir. Bütün bir dizi belediye meclisi ele geçirilmekle kalmamış, elli Sosyalist meclise girmiş, daha şimdiden üç bakanla bir Cumhurbaşkanını devirmişlerdir. Belçika'da geçen yıl işçiler oy hakkını zorla kopardılar ve seçim bölgelerinin dörtte birinde başarı sağladılar. İsviçre'de, İtalya'da, Danimarka'da, evet, hattâ Bulgaristan ve Romanya'da, Sosyalistler parlamentolarda temsil ediliyorlar. Avusturya'da bütün partiler bizim *Reichsrat*'a[44] girmemizin artık engellenemiyeceğini kabul ediyorlar. Oraya gireceğiz, bu muhakkak; hâlâ tartışılan sorun şu sadece: hangi kapıdan? Ve Rusya'da bile, ünlü *Zemsky Sobor* —genç Nikola'nın beyhude yere o kadar karşı çıktığı Millî Meclis— toplandığı zaman Millî Mecliste temsil edileceğimize kesinlikle güvenebiliriz.

Tabiî, yabancı yoldaşlarımız bu yüzden hiç de devrim yapma hakkından vazgeçiyor değiller. Devrim yapma hakkı yegâne *gerçekten* «tarihî hak»tır zaten — aristokratik devrimi 1755'te «veraset anlaşması» («Erbvergleich») ile, bugün dahi geçerli o şanlı feodalite beratı ile sona eren Mecklenburg dahil istisnasız bütün çağdaş devletlerin dayandığı biricik hak. Devrim yapma hakkı mâşeri vicdanda öylesine benimsenip yer etmiştir ki, General von Boguslawsky bile Kayzer'i adına sahip çıktığı hükümet darbesi hakkını doğrudan doğruya ondan almaktadır.

Fakat başka ülkelerde ne olursa olsun, Alman Sosyal-

44 Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun parlamentosu.

Demokrasisinin özel bir durumu var ve bundan ötürü hiç değilse önümüzdeki yakın dönemde ona özel bir görev düşüyor. Sandık başına gönderdiği iki milyon seçmen, seçmen niteliği olmaksızın onların ardında duran kadın erkek onca genç insanla birlikte, uluslararası proleter ordusunun en kalabalık, en kenetlenmiş kitlesini, esas vurucu gücünü oluşturmaktadır. Bu kalabalık kitle, daha bugünden, kullanılan oyların dörtte birinden fazlasını temsil ediyor; ve Reichstag ara seçimleri, eyalet Diyet seçimleri, belediye meclisleri ve ticaret mahkemeleri seçimlerini gösterdiği gibi, sayıca durmadan güçleniyor. Tıpkı doğal bir süreç gibi kendiliğinden, istikrarlı, karşı konulmaz bir biçimde ve aynı sükûnetle gelişiyor. Bütün hükümet müdahaleleri onun karşısında âciz kalmıştır. Şimdiden, iki milyon iki yüz elli bin oy alacağımıza muhakkak gözüyle bakabiliriz. Böyle sürdüğü takdirde Yüzyılın sonuna varmadan toplumun orta tabakalarının büyük bir kısmını, küçük burjuvaziyi ve küçük köylüyü kazanmış olacağız, ülkedeki bütün diğer güçlerin isteseler de istemeseler de önünde eğilmek zorunda kalacakları esas belirleyici güç biz olacağız. Bu gelişmeyi, yürürlükteki hükümet sisteminin denetimi dışına taşıncaya kadar aralıksız sürdürmek, her geçen gün biraz daha büyüyen bu vurucu gücü öncü-kol çarpışmalarında heba etmeden kesin karar gününedek bir arada ve hazır tutmak— esas görevimiz budur. Ve Almanya'da Sosyalist savaşçı güçlerin sürekli gelişmesini geçici olarak durdurmanın, hattâ bir süre geriletmenin bir tek yolu vardır: orduyla büyük çapta bir çatışma, 1871 Paris'indeki gibi bir kandökümü. Gerçi uzun vâdede onun da üstesinden gelinirdi. Avrupa'nın ve Amerika'nın bütün hazneli tüfekleri bir araya gelse, milyonla sayılan bir partiyi yok etmeye yetmez. Ama normal gelişmeye ket vurulurdu, vurucu güç belki kritik anda el altında hazır bulunamazdı, kesin çarpışma gecikir, uzar, daha ağır fedakârlıkları gerektirirdi.

Dünya tarihinin garip tecellisi herşeyi tepetaklak ediyor. Biz ki «devrimciler»iz, «kıyamcılar»ız, legal yöntemler bize illegal yöntemlerden ve kıyamdan çok daha fazla yarıyor. Kendi deyimleriyle Düzen partileri, kendi yarattıkları legal koşulların altında eziliyorlar. Odilon Barrot'nun ağzından, hep birlikte, *la légalité nous tue,* legalite bizi öldürüyor diye çaresizlik içinde haykırıyorlar. Oysa bu legalite sayesinde bizim pazularımız güçlendikçe güçleniyor, yanaklarımızdan kan damlıyor, ölümsüzleşiyoruz âdeta. Bu durumda *biz* onları memnun etmek için sokak çarpışmasına sürüklenmeye razı olacak kadar aklımızı yitirmedikçe, sonunda onlar için bu ölümcül legaliteyi kendi elleriyle bir kenara atmaktan başka çare kalmayacaktır.

Bu arada kıyamlara karşı yeni kanunlar çıkarıyorlar. Yine herşey tepetaklak oluyor. Bugünün bu bağnaz kıyam aleyhdarları daha dün kendileri kıyamcı değiller miydi? 1866 iç savaşını *biz* mi çıkardık? Hanover Kralını, Hesse Elektörünü ve Nassau Dükünü veraseten hakları olan topraklardan sürüp bu baba hakkı toprakları ilhak eden *biz* miydik? Alman Konfederasyonu'nu ve Allahın lûtfu üç tacı devirenler şimdi tutmuş kıyamdan yakınıyorlar, öyle mi? *Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?*[45] Bismarck hayranlarının kıyama sövmelerine kim pabuç bırakır?

Ne ki anti-kıyam tasarılarını kanunlaştırsınlar istedikleri kadar, daha da sertleştirsinler, ceza kanununu baştan aşağı lâstiğe çevirsinler, kendi iktidarsızlıklarının yeni kanıtlarını vermekten başka birşey elde edemiyeceklerdir. Eğer Sosyal-Demokrasiye ciddî bir darbe indirmek istiyorlarsa, bunun dışında çok daha başka tedbirlere başvurmak zorundalar. Şu anda kanuna uymaktan bu kadar kazançlı çıkan Sos-

45 «Graccus'ların ayaklanmadan yakınmalarına kim tahammül eder?» (Juvenal, Hiciv II). Graccus'lar eski Roma'da tribün (pleblerin temsilcisi) olan iki kardeşti. Yoksul halk yararına giriştikleri toprak reformu teşebbüsünden ötürü Roma soylularınca katledildiler.

yal-Demokrat kıyamla ancak Düzen partilerinin girişecekleri bir kıyam, kanunu çiğnemeden yaşaması imkânsız bir kıyam sayesinde başedebilirler. Prusya bürokratı Herr Rössler ve Prusya Generali Herr von Boguslawsky, sokak savaşı tuzağına düşmemekte direnen işçileri altetmenin hâlâ mümkün olabilecek tek yolunu onlara gösterdiler: anayasayı ihlâl, diktatörlük, istibdada geri dönüş, *regis volunta suprema lex!*[46] O halde biraz cesaret beyler; bu işte yarım tedbirler yetmez; sonuna kadar gitmek gerek!

Ama unutmayın ki Alman imparatorluğu, bütün küçük devletler ve genellikle bütün çağdaş devletler gibi, bir sözleşme ürünüdür: önce prenslerin kendi aralarında, sonra prenslerle halk arasında. Taraflardan biri sözleşmeyi bozarsa, sözleşmenin bütün hükümleri geçersiz olur; o zaman öbür taraf da, Bismarck'ın 1866'da bize çok güzel ispat ettiği gibi, verdiği sözü tutmakla artık yükümlü değildir. Onun için eğer siz Reich [İmparatorluk] anayasasını ihlâl ederseniz, Sosyal-Demokrasi size istediğini yapmakta serbest olacaktır. Ama o gün ne yapacağını size bugünden bildirme gafletine herhalde düşmeyecektir.

Bundan nerdeyse yılı yılına on altı yüzyıl önce yine tehlikeli bir kıyam partisi Roma İmparatorluğunda faaliyetteydi. Dini ve devletin bütün temellerini çökertiyordu; Sezarın [imparatorun] iradesinin en yüce yasa olduğunu düpedüz reddediyordu; vatanı yoktu, uluslararası idi; Galya'dan Asya'ya kadar İmparatorluğun bütün ülkelerine ve İmparatorluk sınırlarının ötesine yayılmaktaydı. Yıkıcı faaliyetini uzun zaman gizliden gizliye, yer altında sürdürmüştü; fakat epeydir, artık açığa çıkacak kadar güçlendiği kanısındaydı. Hıristiyanlar adıyla anılan bu kıyam partisi, aynı zamanda orduda da çok güçlü temsil ediliyordu; bütün mevcudu Hıristiyan olan lejyonlar vardı. Çok-tanrılı resmî kilisenin kur-

46 «Kıralın iradesi en yüce yasadır.»

ban törenlerine katılıp saygı gösterisinde bulunmaları emredildiğinde, yıkıcı askerler bunu protesto için miğferlerine acayip işaretler —haçlar— takmaktan çekinmiyorlardı. Subaylarının alışılmış kışla zorbalıkları dahi para etmiyordu. İmparator Diocletianus, ordusunda düzen, itaat ve disiplinin yokedilmesine daha fazla seyirci kalamaz oldu. İş işten geçmeden büyük bir enerjiyle duruma müdahale etti. Sosyalistlere, özür dilerim, Hıristiyanlara karşı diyecektim, bir kanun çıkardı. Kıyamcıların toplantıları yasa dışı ilân edildi, toplantı salonları kapatıldı, hattâ yıkıldı; Hıristiyan nişanları, haçlar, vb., tıpkı Saksonya'daki kırmızı mendiller gibi yasaklandı. Hıristiyanların kamu görevlisi olmaları engellendi; onbaşı olmalarına bile izin yoktu. O zamanlar, Herr von Köller'in anti-kıyam tasarısında[47] farzolunduğu kadar bile «kişiye saygı» eğitimi görmüş yeter sayıda yargıç olmadığından, Hıristiyanlar mahkeme önünde hak aramaktan alıkonuldular. Bu olağanüstü kanun da para etmedi. Hıristiyanlar onu duvarlardan söküp attılar; hattâ imparatorun Nicomedia'daki[48] sarayını yakıp başına yıktıkları rivayet edilir. Bunun üzerine İmparator, İ.S. 303 yılındaki büyük Hıristiyan kıyımı ile onlardan öç aldı. Bu tür kıyımların sonuncusu oldu bu. Öylesine etkiliydi ki, on yedi yıl sonra ordu içinde Hıristiyan olmayan hemen hiç kimse kalmadı, ve tüm Roma İmparatorluğunun ondan sonra gelen mutlak hâkimi, papazların Büyük diye andıkları Konstantin, Hıristiyanlığı devlet dini ilân etti.

Londra, 6 Mart 1895 F. Engels

47 1894'de Alman Reichstag'ına sunulan ikinci bir Sosyalistlere Karşı Kanun tasarısı reddedilmişti.

48 Eski Nicomedia bugünkü İzmit'tir.

FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ

1848 - 1850

Devrim tarihinin 1848'den 1849'a kadar bütün önemli fasılları, birkaçı dışında, hep aynı başlığı taşır: *Devrimin yenilgisi!*

Bu yenilgilerde altolan Devrim değildi. Devrim öncesi geleneksel eklentiler, henüz keskin sınıf çatışmaları noktasına varmamış sosyal ilişkilerin sonuçları— kişiler, hayaller, kavramlar, tasarılar yenik düştü. Devrim partisi Şubat Devriminden önce bunlardan kurtulamamıştı, ve bunlardan *Şubat zaferi* ile değil, ancak bir dizi *yenilgi* ile kurtulabilirdi.

Tek kelimeyle: Devrim ilk baştaki yarı trajik, yarı komik başarılarıyla değil, tersine, güçlü ve birleşik bir karşıdevrim yaratarak, kendine bir hasım yaratarak ilerledi, ileri atıldı; kıyam partisi ancak böyle bir hasımla giriştiği kavgada olgunlaşarak gerçekten devrimci bir parti olabildi.

İlerki sayfaların işi bunu ispat etmektir.

I

1848 HAZİRAN YENİLGİSİ

Temmuz Devriminden[1] sonra dostu Orleans Dükünü[2] zafer alayıyla *Hôtel de ville*'e[3] götüren liberal banker Laffitte orda ağzından şu sözü kaçırdı: «Bundan böyle bankacılar hüküm sürecek!» Laffitte, Devrimin sırrını ele vermişti.

Louis Phillippe'in saltanatı sırasında ülkeyi yöneten Fransız burjuvazisi değil, burjuvazinin *bir* kesimiydi: bankacılar, borsa kıralları, demiryolu kıralları, kömür ve demir madenlerinin, ormanların sahipleri, ve onlarla işbirliği yapan bir kısım toprak sahibi — *finans aristokrasisi* dedikleri. Tahtta oturan, Meclislerde dilediği kanunu çıkartan, kabine üyeliklerinden tütün bayiliklerine kadar tüm kamu görevlerine atanmaları dağıtan, bu finans aristokrasisiydi.

Gerçek anlamında *sanayi burjuvazisi* resmî muhalefetin bir parçasıydı: Meclislerde sadece bir azınlık olarak temsil ediliyordu. Finans aristokrasisinin istibdadı gitgide ya-

1 Fransa'da 1830 Devrimi.

2 1830 Devriminde Louis Philippe adıyla kıral oldu.

3 Paris Belediye Sarayı.

lınlaştıkça, ve kanla bastırılan 1832[4], 1834[5] ve 1839[6] ayaklanmalarından sonra kendisi işçi sınıfı üzerinde hâkimiyetinin sağlama bağlandığını hayal ettikçe sanayi burjuvazisinin muhalefeti daha da kararlı oluyordu. Gerek Millî Yasama Meclisinde, gerekse Kurucu Mecliste burjuva reaksiyonunun en bağnaz sözcüsü kesilen Rouen'lı fabrikatör Grandin, Temsilciler Meclisinde Guizot'nun en gözü-kara hasmıydı. Sonradan Fransız karşı-devriminin Guizot'su kılığında üne tırmanmaya kalkıp yaya kalmasıyla tanınan Léon Faucher, Louis Philippe'in son saltanat günlerinde vurgunculuğa ve onun etek-taşıyıcısı hükümete karşı sanayi adına kalem savaşı veriyordu. Bastiat, Bordeaux ve tüm şarap üreticisi Fransa adına hâkim sisteme veryansın ediyordu.

Bütün kademeleriyle *küçük burjuvazi* gibi *köylüler* de siyasî iktidarın dışında bırakılmışlardı. Nihayet, yukarda sözünü ettiğimiz sınıfların *ideolojik* temsilcileri ve sözcüleri, bilginleri, hukukçuları, hekimleri, vb., kısacası, parlak *kaabiliyetleri,* ya resmî muhalefetin içinde ya da hepten *pays legal*'in[7] dışındaydılar.

Karşılaştığı malî sıkıntı Temmuz krallığını daha ilk günden büyük burjuvaziye bağımlı kılmış, ve onun büyük burjuvaziye bağımlılığı her gün artan malî sıkıntının bitmez tükenmez kaynağı olmuştu. Bütçeyi denkleştirmeden, devlet yönetimini millî üretimin çıkarlarına bağlı kılmak mümkün değildi. Ama devlet masraflarını kısmadan, yani

4 5 Haziran 1832'de Paris'te devrimci derneklerin başını çektiği ayaklanma. Bu ayaklanmaya işçiler de katıldılar ve hareket askerlerin nümayişçiler üzerine ateş açmalarıyla bastırıldı.

5 9 Nisan 1834'de ücret arttırımı için gösteri yapan Lyons'lu işçilerin ayaklanması. Birkaç gün süren kanlı çarpışmalardan sonra bastırıldı.

6 Blanqui ve Barbès önderliğinde 12 Mayıs 1839 Paris işçi ayaklanması. Bu da kanla bastırıldı.

7 Temmuz krallığı döneminde oy hakkına sahip olan azınlığa verilen isim.

her biri hâkim sistemin bir başka dayanağı olan çıkarlara dokunmadan, ve vergi dağılımını yeniden düzenlemeden, yani vergi yükünün oldukça büyük bir kısmını büyük burjuvazinin omuzlarına kaydırmadan nasıl kurulabilirdi bu denge?

Oysa, tam tersine, burjuvazinin ülkeyi yöneten ve Meclisler yoluyla kanunlar çıkartan kesimi *devletin borçlanmasından doğrudan doğruya kazançlıydı. Bütçe açığı* gerçekte onun başlıca vurgun alanı, başta gelen zenginleşme kaynağı idi. Her yılın sonunda, yeni bir açık. Aradan dört beş yıl geçtikten sonra, yeni bir borçlanma! Her yeni borçlanma, sun'i olarak iflas eşiğinde tutulan devleti dolandırmak için finans aristokrasisine yeni fırsatlar sağlıyordu: devlet, bankacılarla en elverişsiz şartlarda pazarlığa oturmaya zorlanıyordu. Her yeni borçlanma, parasını devlet tahvillerine yatırmış olan halkı, borsa oyunlarının sırrına ermiş hükümet ve Meclislerdeki çoğunluk eliyle soymak için bir başka fırsattı. Genel olarak, devlet kredilerinin istikrarsızlığı ve devlet sırlarına vukuf, bankerlerle onların Meclislerdeki ve tahttaki ortaklarına, devlet tahvillerinin carî fiyatlarında ânî ve olağanüstü dalgalanmalar yaratma imkânını bahşediyordu. Bunun sonu her zaman, mutlaka, bir yığın ufak kapitalistin yıkımı, büyük spekülâtörlerin akıllara durgunluk veren bir hızla zenginleşmesiydi. Bütçe açığı burjuvazinin hâkim kesiminin doğrudan çıkarına olduğundan, Louis Philippe'in son saltanat yıllarında *olağanüstü* devlet harcamalarının niçin Napoléon zamanındaki olağanüstü devlet harcamalarının iki katının çok üstünde olduğu, hattâ Fransa'nın ortalama yıllık ihracat toplamı pek ender olarak yedi yüz elli milyon frankı bulduğu halde bu harcamaların yılda aşağı yukarı dört yüz milyon franka ulaştığı, ortadadır. Devletin elinden bu yolla akıp giden büyük paralar, bir yandan da, hileli mübayaa anlaşmalarını, rüşveti, yolsuzluğu, her türlü dalaverayı kolaylaştırıyordu. Borçlanmalarla devletin toptan dolandırılmasının yanısıra, bayındırlık işle-

rinde perakende dolandırıcılık almış yürümüştü. Meclisle hükümet arasındaki ilişkilerde olup bitenler, resmî dairelerin her biriyle tek tek müteahhitler arasında çoğala çoğala tekrarlanıyordu.

Hâkim sınıf *demiryolu yapımını* da, genel olarak devlet harcamalarını ve devlet borçlarını sömürdüğü gibi sömürüyordu. Meclisler ana yükü devletin sırtına yıkıyor, altın meyvaları vurguncu finans aristokrasisinin cebine aktarıyorlardı. Temsilciler Meclisinde kopan rezaletleri hep hatırlarız: bakanlardan birkaçıyla birlikte Meclis çoğunluğunun tümünün bazı demiryolu yapımı işlerinde hissedar oldukları, sonra da, kanun koyucu olarak, bu projelerin devlet hesabına gerçekleştirilmesini sağladıkları bir rastlantı sonucu ortaya çıkmıştı.

Öte yandan en ufak bir maliye reformu bile bankacıların direnişiyle karşılaşıp engelleniyordu. Meselâ *posta reformu*. Rotschild karşı çıkıyordu. Durmadan artan borçlarının faizlerini karşılayacak gelir kaynaklarını kısıtlamaya devletin ne hakkı vardı?

Temmuz krallığı Fransa'nın millî servetini sömürmek için kurulmuş bir anonim şirketten başka birşey değildi. Bir şirket ki, kazançları bakanlar, Meclisler, iki yüz kırk bin seçmen ve taraftarları arasında paylaşılıyordu. Louis Philippe bu şirketin müdürüydü: tahtta oturan bir Robert Macaire'[8]di. Bu sistemde ticaret, sanayi, tarım, denizcilik, sanayi burjuvazisinin çıkarları, ister istemez sürekli tehdit altındaydı ve zorluklarla karşılaşıyordu. Temmuz günlerinde bayrağına Ucuz Hükümet, *Gouvernement à bon marché* şiarını yazmış sistemdi bu.

Finans aristokrasisi kanunları yapıyor, devlet yönetiminin başında oturuyor, bütün örgütlü resmî makamlara dile-

8 Fransız edebiyatında hilekâr iş adamı tipi. Ünlü ressam Daumier resimlerinde hilekâr iş adamlarını Robert Macaire kılığında göstermiştir.

diği gibi tasarruf ediyor, fiilen ve basın yoluyla kamuoyunu denetliyordu. Bunun için Saraydan Cafe Borgne[9]'a kadar her yerde hep aynı namussuzluk, aynı yüzsüz dolandırıcılık, aynı zenginleşme —üretim yoluyla değil, başkalarının hazır parasına konma yoluyla avantadan zengin olma— hırsı hüküm sürüyordu. Özellikle burjuva toplumunun üst katlarında, burjuva kanunlarıyla dahi her an çatışan alabildiğine marazî ve aşağılık iştahalardan, kumarda kazanılan paranın kendine doğal tatmin yolu aradığı, zevkin kepazeleştiği, paranın, irin ve kanın birbirine karıştığı ihtiraslardan geçilmiyordu. Kazanç tarzı ile olduğu kadar zevkleriyle de finans aristokrasisi, *lumpen proletaryanın burjuva toplumunun doruklarında yeniden doğmasından* başka birşey değildir.

Fransız burjuvazisinin iktidar dışı bırakılmış kesimleri haykırıyorlardı, «*Hırsızlık var!*» diye. Ve 1847'de, *lumpen proletaryayı* herdaim umumhanelere, yoksullar yurduna, tımarhaneye, adalet önüne, zindana ve darağacına götüren sahneler burjuva toplumunun en güzide salonlarında gözler önünde oynanıp dururken, halk, «*À bas les grand voleurs! À bas les assassins!*» [Kahrolsun koca hırsızlar! Kahrolsun kaatiller!] diye haykırıyordu. Sanayi burjuvazisi çıkarlarını tehlikede görüyordu, küçük burjuvazinin ahlâk damarı kabarmıştı, halkın kafası kızmıştı. Paris'de birbiri ardı sıra «*La Dynastie Rotschild*» [Rotschild Hânedanı], «*Les Juifs, rois de l'époque*» [Yahudiler, Günümüz Kralları] gibi finans aristokrasisinin hâkimiyetini kimi ince, kimi kaba nüktelerle yerin dibine batıran risaleler yayınlanıyordu.

Rien pour la gloire! [Şan, şeref para etmez!] *La paix partout et toujours!* [Her yerde, her zaman barış!] Savaş yüzde üçleri, dörtleri düşürüyor! yazılıydı borsa simsarları Fransası'nın bayrağında. Bu yüzden Fransa'nın dış siyaseti Fransız millî onurunda açılan bir dizi yaradan sonra dar-

9 Fransa'da yarı kahvehane, yarı batakhane olan eğlence yerlerine verilen isim.

madağın olmuştu. Millî duygular, Avusturya'nın Cracow'u ilhakıyla Polonya'nın ırzına geçilmesi[10] tamamlanınca, ve Guizot İsviçre *Sonderbund*[11] savaşında resmen Kutsal İttifaktan yana çıkınca, daha da şiddetle tepki gösterdi. Bu yapmacık savaşta İsviçre liberallerinin zaferi Fransa'da burjuva muhalefetin kendine saygısını artırdı; Palermo'da halkın kanlı ayaklanması âtıl yığınları aniden harekete geçirdi, büyük devrimci anılarını ve heyecanlarını kamçıladı[12].

Nihayet *dünya çapında iki ekonomik olay* genel hoşnutsuzluğun patlama noktasına varmasını çabuklaştırdı, ayaklanmaya elverişli ortamı hazırladı.

1845 ve 1846 *patates kıranı* ve *kötü hasatları* halk arasında genel huzursuzluğu arttırdı. 1847 kıtlığı Fransa'da olduğu gibi Kıta Avrupası'nın başka yerlerinde de kanlı çatışmalara yol açtı. Finans aristokrasisinin pespaye sefahat âlemlerine karşılık halkın zorunlu ihtiyaç maddeleri için mücadele-

10 1846 Şubatında bütün Polonya'da hazırlanan bir ayaklanma teşebbüsünde sadece Cracow isyancıları 22 Şubatta zafere ulaştılar ve millî bir hükümet kurdular. Hükümet bir bildiri ile feodal beylerin imtiyazlarının kaldırıldığını ilân etti. Fakat isyan hareketi Mart ayı başında bastırıldı; 1815'den beri Avusturya, Rusya ve Prusya'nın ortak denetimi altında bulunan Cracow, 1846 Kasımında imzalanan bir andlaşma ile Avusturya'ya ilhak edildi.

11 İsviçre'de geri ekonomili yedi koyu Katolik kanton, ilerici burjuva reformlarına karşı durmak amacıyla 1843'de aralarında bir andlaşma imzalamışlardı. İsviçre Diyet Meclisinin bu andlaşmayı (Sonderbund Andlaşması) 1847'de feshetmesi üzerine bu kantonlar diğerlerine savaş açtılar, ve sonunda yenildiler. Kutsal İttifakın eski üyeleri olan Avusturya ve Prusya bu savaşta Sonderbund kantonlarından yana çıktılar, Guizot da onları destekledi.

12 Rusya ve Prusya'nın rızasıyla Avusturya'nın Cracow'u ilhakı: 11 Kasım 1848. İsviçre Sonderbund savaşı: 4-28 Kasım 1847. Palermo'da ayaklanma: 12 Ocak 1848. Ocak sonunda şehrin Napolililer tarafından dokuz gün topa tutulması. (1895 baskısına Engels'in notu.)

si! Buzancais'de, açlıktan baş kaldıranların idamı[13]; Paris'te, kıral ailesi tarafından mahkemelerden kurtarılan göbekleri yağ bağlamış *escrocs* [dolandırıcılar!]

Devrimin patlak vermesini hızlandıran ikinci büyük ekonomik olay, İngiltere'deki *genel ticaret ve sanayi buhranı* oldu. 1845 sonbaharında demiryolu hisse senedi spekülâtörlerinin uğradıkları toptan kayıplarla ucu görünen, 1846'da tahıldan alınan gümrük resimlerini kaldırma hazırlığı gibi bazı tedbirlerle geçiştirilen buhran nihayet 1847 sonbaharında Londra kabzımallarının iflâsıyla patlak verdi. Bunu hemen emlâk bankalarının iflâsı ve İngiliz sanayi bölgelerinde fabrikaların kapanması izledi. Bu buhranın Kıta üzerinde yankıları dinmemişti ki Şubat Devrimi patladı.

Ekonomide başgösteren salgının ticaret ve sanayide sebep olduğu yıkım, finans aristokrasisinin istibdadını büsbütün dayanılmaz kılmıştı. Burjuva muhalefet kendisine Meclislerde çoğunluk sağlıyacak ve Borsa Hükümetini devirecek bir *seçim reformu* için Fransa'nın dört bir yanında *şenliklerde faaliyete geçti.* Bu arada Paris'de sanayi buhranı özel bir sonuç doğurdu: o günkü koşullarda dış pazarlarda iş yapamaz duruma düşen bir yığın imalâtçı ve büyük tüccarı yurt pazarına üşüştürdü. Bunlar büyük müesseseler kurdular, bu müesseselerin rekabeti küçük mağazaları ve bakkalları yığın hâlinde mahva sürükledi. Paris burjuvazisinin bu kesiminde görülen sayısız iflâsların, ve bu gibi kimselerin Şubattaki devrimci faaliyetlerinin nedeni budur. Reform önerilerine Guizot ve Meclislerin nasıl kesin bir meydan okumayla karşılık verdiklerini, Louis Philippe'in nasıl iş işten geçtikten sonra Barrot önderliğinde bir hükümetin kurulmasına ra-

13 Fransa'nın Buzancais şehri çevresinde açlıktan kırılan köylüler 1847 baharında, karaborsacılık yapan zengin toprak sahiplerinin zahire ambarlarını yağma etmişler, ikisini öldürmüşler, halkla askerî birlikler arasında kanlı çatışmalar çıkmıştı. Hareket bastırıldıktan sonra halktan dört kişi idam edilmişti.

zı olduğunu[14], nasıl işin halkla ordu arasında boğaz boğaza savaşmaya kadar vardığını, Millî Muhafızların pasif davranmaları sonucunda ordunun silâhsız kalmasıyla nasıl Temmuz kırallığının bir geçici hükümete yerini terketmeye zorlandığını hep biliyoruz.

Şubat barikatlarından çıkan *Geçici Hükümet,* zaferi paylaşan çeşitli partileri ister istemez yapısında yansıtıyordu. Geçici Hükümet, Temmuz tahtını hep birlikte deviren, ama çıkarları karşılıklı çelişen *farklı sınıflar arasında bir uzlaşmadan* başka bir şey olamazdı. Üyelerinin *büyük çoğunluğu* burjuvazinin temsilcileriydi. Cumhuriyetçi küçük burjuvazi Ledru-Rollin ve Flocon, cumhuriyetçi burjuvazi *National*'in[15] adamları, hânedancı muhalefet Crémieux, Dupont de l'Eure, vb. tarafından temsil ediliyordu. İşçi sınıfının topu topu iki temsilcisi vardı: Louis Blanc ve Albert. Nihayet, Geçici Hükümete Lamartine— o, başlangıçta hiç bir gerçek çıkarın, hiç bir belirli sınıfın temsilcisi değildi; Şubat Devriminin kendisiydi: aldanmacaları, şiiri, ileriye dönük içeriği, edebiyatıyla genel ayaklanmanın ta kendisi. Bunun ötesinde Şubat Devriminin sözcüsü, tutumu ve görüşleriyle, *burjuvazinin* safındaydı.

Paris siyasî merkezîleşmenin bir sonucu olarak Fransa'ya hâkimse, işçiler devrimci deprem anlarında Paris'e hâkimdirler. Geçici Hükümetin ilk işi, zafer sarhoşluğuna kapılmış Paris'ten aklı başında Fransa'ya bir çağrı ile bu dayanılmaz baskıdan kurtulmaya çalışmak oldu. Lamartine, barikat savaşçılarının cumhuriyet ilân etme hakkına, Fransız halkının coğunluğundan başka kimsenin bu hakka sahip ol-

14 Halkın ayaklanması karşısında Louis Philippe, Guizot kabinesine işten el çektirtti (23 Şubat) ve 24 Şubat sabahı Odilon Barrot'ya yeni bir kabine kurdurttu.

15 1830-1851 arasında Paris'te yayınlanan günlük gazete. Ilımlı burjuva cumhuriyetçilerin organı. **National**'in kurucusu, 1871'de Paris Komün'ünü hunharca bastıran Thiers'dir.

madığını öne sürerek, karşı çıktı; önce onların oylarını beklemek gerekti, Paris proletaryası kendinin olmayan bir hakkı gaspederek zaferine leke sürmemeliydi. Burjuvazi proletaryanın bir tek gaspına göz yumar— savaşmasına.

25 Şubat günü öğleye kadar Cumhuriyet hâlâ ilân edilmemişti; oysa bütün bakanlıklar Geçici Hükümetin burjuva unsurları ve *National*'ci generaller, bankacılar, avukatlar arasında çoktan bölüşülmüştü. Ne ki işçiler, bu kez, 1830 Temmuzunda olduğu gibi oyuna gelmemeye kararlıydılar[16]. Savaşı yeniden başlatıp cumhuriyeti silâh gücüyle kurmaya hazırdılar. Raspail bu mesajla *Hôtel de Ville*'e gitti. Paris proletaryası adına, Geçici Hükümete cumhuriyeti ilân etmesini *buyurdu;* eğer halkın bu buyruğu iki saat içinde yerine getirilmezse, iki yüz bin kişinin başında geri dönecekti. Ölenlerin cesetleri daha yeni soğumuştu, barikatlar henüz kaldırılmamış, işçiler silâhlarını bırakmamışlardı ve onlara karşı çıkarılabilecek yegâne güç Millî Muhafızlardı. Bu koşullarda, devlet siyaseti mülâhazalarından ve Geçici Hükümetin hukukî vicdan muhasebesinden doğan kaygılar bir anda dağıldı. İki saat mühlet sona ermeden Paris'in duvarları adam boyu tarihî kelimelerle şenlendi:

République française!
Liberté, Egalité, Fraternité![17]

Genel oy esası üzerinde cumhuriyetin ilânı ile, Fransız burjuvazisini Şubat Devrimine iten kısıtlı amaç ve saiklerin anısı dahi unutuldu gitti. Burjuvazinin sadece birkaç kesimi yerine Fransız toplumunun bütün sınıfları bir anda siyasî iktidar yörüngesine fırlatıldılar, localardan, koltuklardan ve balkondan dışarı uğrayıp devrim sahnesinde bizzat oyna-

16 Temmuz 1830 Devrimi de bir halk hareketi sayesinde başarıya ulaştığı halde halk yığınları zaferden sonra oyuna getirilmiş, genel oy hakkı tanınmamıştı.

17 Fransız Cumhuriyeti! Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik!

maya zorlandılar! Anayasal [meşrutî] kırallıkla birlikte, burjuva toplumu karşısında sözde bağımsız bir devlet iktidarı görünümü ve onun yol açtığı bütün bir dizi ikincil mücadele de kayıplara karıştı.

Geçici Hükümete ve onun aracılığıyla bütün Fransa'ya cumhuriyeti zorla kabul ettiren proletarya, o andan itibaren bağımsız bir parti olarak ön safa geçti, ama aynı zamanda, kendisine savaş açması için bütün burjuva Fransa'ya meydan okudu. Proletaryanın kazancı, devrimci kurtuluşu için savaş vereceği alanı ele geçirmek olmuştu; asıl kurtuluşa daha çok vardı.

Şubat cumhuriyeti ise, herşeyden önce, finans aristokrasisi dışında kalan *bütün mülk sahibi sınıfların* siyasî iktidar yörüngesine oturmalarını sağlıyarak *burjuvazinin hâkimiyetini tamamlamak* zorundaydı. Büyük toprak sahiplerinin çoğunluğu, Meşrûiyetçiler, Temmuz kırallığının kendilerini mahkûm ettiği siyasî hiçlikten kurtarıldılar. *Gazette de France*[18] muhalefet gazeteleri safında boşuna mücadele etmemişti. La-Rochejaqueline, Temsilciler Meclisinin 24 Şubat günkü oturumunda boşuna devrimden yana çıkmamıştı. Fransız halkının çoğunluğunu oluşturan sözde mülk sahibi *köylüler,* genel oy sayesinde Fransa'nın kaderini ellerinde tutar duruma geldiler. Nihayet, Şubat cumhuriyeti sermayenin arkasına gizlendiği tacı devirmekle burjuvazinin hâkimiyetini gün yüzüne çıkardı.

İşçiler nasıl Temmuz günlerinde *burjuva kırallığı* için vuruşup başarı kazandılarsa, Şubat günlerinde de *burjuva cumhuriyeti* için vuruşup başarı kazandılar. Temmuz kırallığı nasıl kendini *cumhuriyetçi kurumlarla çevrili bir kırallık* ilân etmek zorunda kaldıysa, Şubat cumhuriyeti de kendini *sos-*

18 **Gazette de France** 1631 yılında yayına başlıyan eski bir gazeteydi. 1914'de kapanmıştır. 1840 yıllarında Meşrûiyetçi hânedan muhalefetinin yayın organı idi.

yal kurumlarla çevrili bir cumhuriyet ilân etmeye zorlandı. Paris proletaryası bu tavizi de yine *zorla* koparttı.

Marche adında bir işçinin zoruyla yayınlanan bir kararnamede, yeni kurulan Geçici Hükümet, işçilere iş sağlıyarak nafakalarını teminat altına almaya, bütün yurtdaşlara iş bulmaya, vb. söz verdi. Birkaç gün sonra verdiği sözü unutup proletaryanın varlığından habersizmiş gibi davranınca yirmi bin işçi, «*Emek örgütlenmeli! Özel bir Çalışma Bakanlığı kurulsun!*» haykırışlarıyla *Hôtel de Ville*'e yürüdü. Geçici Hükümet uzun tartışmalardan sonra, istemeye istemeye, çalışan sınıfların durumunu düzeltme çarelerini *bulmakla* görevli özel bir daimî komisyon atadı! Bu komisyonun üyeleri Paris zenaat loncaları arasından seçilmiş delegelerdi, başkanları da Louis Blanc ile Albert'di. Toplantı yeri olarak Luxembourg Sarayı verildi komisyona. Böylece işçi sınıfının temsilcileri Geçici Hükümetin merkezinden sürüldüler, Hükümetin burjuva kesimi gerçek devlet iktidarını ve yönetim dizginlerini tek başına elinde topladı; Maliye, Ticaret ve Bayındırlık bakanlıklarının *yanısıra,* Bankanın ve Borsanın *yanısıra,* bir *sosyalist havrası* yükseldi. Havranın baş rahiplerine, Louis Blanc ile Albert'e, mev'ut toprağı keşfetmek, yeni İncil'i yaymak, Paris proletaryasına iş bulmak düştü. Onların herhangi bir dünyevî devlet iktidarı gibi ne bütçeleri vardı, ne de diledikleri gibi kullanacakları yürütme yetkileri. Onlardan, burjuva toplumunu ayakta tutan sütûnları, kafalarını o sütûnlara vura vura yıkmaları bekleniyordu. Luxembourg Sarayı haceri felsefîyi* arayadursun, Belediye Sarayında geçer akçe basılıyordu.

Ne var ki Paris proletaryasının talepleri, burjuva cumhuriyetinin koyduğu sınırları aştığı ölçüde, Luxembourg Komisyonunun ne idüğü belirsiz varlığı ötesinde bir varlık kazanamazdı.

* Filozof Taşı. Simyacıların adi madenleri sözümona altına çevirmekte kullandıkları taş.

Şubat Devrimini işçiler burjuvazi ile birlikte yapmışlardı; şimdi de, nasıl burjuva çoğunluğun yanısıra Geçici Hükümete bir işçi soktularsa, onun gibi, burjuvazinin *yanısıra* kendi çıkarlarının kollanmasını sağlamaya çalışıyorlardı. *Emek örgütlenmeli!* Oysa emeğin hâlihazır burjuva örgütlenmesi ücretli emektir. Onsuz ne sermaye, ne burjuvazi, ne de burjuva toplumu olabilir. *Özel bir Çalışma Bakanlığı!* Oysa Maliye, Ticaret ve Bayındırlık bakanlıkları— bunlar da *burjuva* Çalışma Bakanlıkları değiller mi? Bunların *yanısıra* bir *proleter* Çalışma Bakanlığı, olsa olsa, bir iktidarsızlık bakanlığı, beyhude bir iyi niyet bakanlığı, bir Luxembourg Komisyonu olabilirdi. İşçiler burjuvaziyle bir arada kendilerini kurtarabileceklerini zannettikleri gibi, öbür burjuva milletlerle bir arada Fransa'nın millî sınırları içerisinde bir proleter devrimini gerçekleştirebileceklerini zannediyorlardı. Oysa Fransa'nın üretim ilişkileri Fransa'nın dış ticareti ile, Fransa'nın dünya pazarındaki durumu ve bu pazarda geçerli kanunlarla şartlanmıştır. Avrupa'da, dönüp dolaşıp dünya pazarının müstebidi İngiltere'nin de başında patlayacak devrimci bir savaş çıkmadan Fransa bunları nasıl kıracaktı?

Toplumun devrimci çıkarlarının bağrında yoğunlaştığı bir sınıf ortaya çıkar çıkmaz, o sınıf, devrimci faaliyetinin içeriğini ve malzemesini doğrudan doğruya kendi durumunda bulur: altedilecek düşmanlar, girişilecek mücadelenin gerektirdiği tedbirler, kendi eylemlerinin sonuçları o sınıfı ileri iter. Sınıf kendi görevinin ne olduğuna dair teorik araştırmalar içine dalmaz. Fransız işçi sınıfı henüz bu düzeye varmamıştı; henüz kendi devrimini başarabilecek güce sahip değildi.

Sanayi proletaryasının gelişmesi, genel olarak, sanayi burjuvazisinin gelişmesine bağlıdır. Ancak onun hâkimiyeti altında proletarya kendi devrimini millî bir devrim düzeyine çıkarabilecek millet-çapında yaygınlığa ulaşır, ve herbiri

onun devrimci kurtuluşunun araçlarından biri olan çağdaş üretim araçlarını kendisi bizzat yaratır. Ancak sanayi burjuvazisinin hâkimiyeti feodal toplumun maddî köklerini söküp atarak bir proleter devriminin üzerinde yeşerebileceği yegâne zemini hazırlar. Kıta Avrupası'nın bütün diğer bölgelerine kıyasla Fransa'da sanayi daha çok gelişmiştir ve burjuvazi orada daha devrimcidir. Fakat Şubat Devriminin hedefi doğrudan doğruya finans aristokrasisi değil miydi? Bu olgu, Fransa'yı sanayi burjuvazisinin yönetmediğinin kanıtıydı. Sanayi burjuvazisi ancak çağdaş sanayinin bütün mülkiyet ilişkilerini kendisine yarar bir biçime soktuğu yerde hâkim olabilir, ve sanayi bu güce ancak dünya pazarını ele geçirdiği zaman kavuşabilir, çünkü millî sınırlar onun gelişmesi için yeterli değildir. Oysa Fransız sanayii, büyük ölçüde, millî pazar üzerindeki hâkimiyetini bile az çok değişik bir gümrük sisteminin himayesi altında sürdürüyor. Bundan ötürüdür ki Fransız proletaryası, bir devrim sırasında, Paris'te onu imkânlarının da ötesinde hamlelere iten fiilî güce ve etkiye sahip olduğu halde, Fransa'nın geri kalan kısmında birbirinden ayrı, dağınık sanayi merkezlerine doluşmuştur, sayıca ondan üstün köylülerle küçük burjuvazi arasında âdeta kaybolmuş gibidir. Gelişkin çağdaş biçimi, en hayatî vechesiyle sermayeye karşı mücadele, ücretli sanayi işçisinin sanayici burjuvaya karşı mücadelesi, Fransa'da kısmî bir olaydır. Bu mücadele, Şubat günlerinden sonra, sermayenin ikincil sömürü biçimlerine karşı mücadele, yani köylünün tefeci faizi ve ipoteklere, küçük burjuvanın toptancı tüccara, bankacıya, fabrikatöre, kısaca iflâsa karşı mücadelesi hâlâ finans aristokrasisine karşı genel başkaldırı içinde yer aldığı sürece, devrimin millî içeriğini sağlamayı başaramazdı. O halde Paris proletaryasının, kendi çıkarlarını bizatihî toplumun devrimci çıkarları olarak zorla dayatmak yerine, onları burjuvazinin çıkarlarıyla bir arada gerçekleştirmeye çalışmasından, kızıl bayrağın yerine üç renk-

li bayrağın çekilmesine rıza göstermesinden daha anlaşılır birşey olamaz[19]. Devrimin seyri, proletarya ile burjuvazi arasında duran millet çoğunluğunu, yani köylülerle küçük burjuvaziyi burjuva düzenine karşı, yani sermayenin hâkimiyetine karşı ayağa kaldırıncaya kadar, ve bu millet çoğunluğunu proletaryanın ardına takılmaya zorlayıncaya kadar, Fransız işçileri tek bir adım ileri gidemezler, burjuva düzeninin kılına bile dokunamazlardı. İşçiler bu zaferi ancak o muazzam Haziran yenilgisi bahasına elde edebilirlerdi.

Paris işçilerinin yarattığı Luxembourg Komisyonu, Avrupa çapında bir kürsüden On Dokuzuncu Yüzyıl devriminin sırrını ifşa etmiş olma şerefine hak kazanmıştır: *proletaryanın kurtuluşu*. O günedek Sosyalistlerin düzmece yazılarında gömülü duran, burjuvaların kulaklarına ancak arada bir yarı dehşetengiz, yarı gülünç efsaneler olarak uzaktan uzağa çalınan «deli saçmaları»nı resmen yaymaya zorlandıkça *Moniteur*[20] hırsından mosmor kesiliyordu. Avrupa, içine düştüğü burjuva sersemliğinden uyanmış, hayretler içinde kalmıştı. Bunun içindir ki, finans aristokrasisini genel olarak burjuvaziyle karıştıran proleterlerin kafasında; sınıfların varlığını dahi inkâr eden, ya da onları olsa olsa meşrutî kırallığın bir ürünü olarak kabullenen cumhuriyetçi zâtı muhteremlerin hayalhânesinde; şimdiyedek iktidar dışı bırakılmış burjuva hiziplerin iki yüzlü teranelerinde, cumhuriyetin kurulmasıyla *burjuvazinin hâkimiyetine* son verilmişti. O günlerde ne kadar kıralcı varsa hepsi cumhuriyetçi kesilmiş, Paris'in bütün milyonerleri işçi olup çıkmıştı. Sınıf ilişkilerinin sözde ortadan kaldırılışını dile getiren kelime *fraternité* kelimesiydi, evrensel kardeşleşme ve kardeşlikti. Sınıf çeliş-

19 Cumhuriyetin bayrağının ne olacağı konusunda sert tartışmalar sürüp gidiyordu. İşçiler kızıl bayrağın Cumhuriyetin bayrağı ilân edilmesini isterken, burjuvazi üç renkli bayrağı (mavi-beyaz-kırmızı) savunuyordu. Sonunda, kırmızı rozetli üç renkli bayrak kabul edildi.
20 1789-1901 arasında Fransız hükümetinin resmî gazetesi.

kilerinden bu tatlı soyutlanma, çelişen sınıf çıkarlarının bu yufka yürekli telifi, sınıf mücadelesinin bu hayalî inkârı, bu *fraternité,* Şubat devriminin en birinci yâvesiydi. Sınıflar, sadece bir *anlaşamamazlık* yüzünden bölünmüşlerdi; Lamartine 24 Şubat günü Geçici Hükümeti, «un gouvernement qui suspends *ce malentendu terrible qui existe entre les différentes classes*» [*çeşitli sınıflar arasındaki korkunç anlaşamamazlığı* ortadan kaldıran bir hükümet] diye vaftiz eyledi; ve Paris proletaryası bu gönlüyüce kardeşlik sarhoşluğuna kendini kaptırdı gitti.

Kendi payına Geçici Hükümet, bir kere cumhuriyeti ilâna zorlandıktan sonra, onu burjuvazinin ve taşranın gözünde kabule şayan kılmak için elinden geleni esirgemedi. Siyasî suçlar için ölüm cezasının kaldırılmasıyla birinci Fransız cumhuriyetinin kanlı tedhişi redde uğradı; basın her türlü fikre açık kılındı; ordu, mahkemeler, yönetim, birkaç istisna dışında eski ricalin elinde kaldı; Temmuz kırallığının kaşarlanmış suçlularının hiç birinden hesap sorulmadı. *National*'in burjuva cumhuriyetçileri kıralcı isim ve kostümleri eski cumhuriyetçi isimler ve kostümlerle değiştirip gönül eğlendirdiler. Onlar için cumhuriyet, eski burjuva toplumunun üzerine geçirilecek yeni bir balo kıyafetinden başka birşey değildi. Genç cumhuriyetin kendinde aradığı en büyük erdem, kimseyi ürkütmemek, fakat durmadan kendisi ürkmekti; uysal davranıp hiç birşeye direnmemekle hayat hakkı kazanmak, kendi uysallığı ve direngsizliği ile direnmelerin önünü almaktı. Yurt içinde imtiyazlı sınıflara, yurt dışında müstebit devletlere cumhuriyetin barışsever huylu olduğu yüksek sesle ilân edildi. Kimse kimseye karışmasındı hükümetin açık düstûru. Bu arada, Şubat Devriminden az sonra Almanlar, Polonyalılar, Macarlar ve İtalyanlar —her millet o günkü durumuna göre— ayaklandılar. Rusya ve İngiltere —birisi sinmiş, öbürü kendisi çalkantılar içindeydi— hazırlıksızdılar. Bu yüzden cumhuriyetin karşısına hiç bir *millî* düşman çıkmadı;

dolayısıyla cumhuriyet, gayretleri ateşleyecek, devrim sürecini hızlandıracak, Geçici Hükümeti ileri itecek ya da yıkıp devirecek büyük dış sorunlarla karşılaşmadı. Ona kendi eseri gözüyle bakan Paris proletaryası Geçici Hükümetin her işine hemen alkış tutuyor, bu da Geçici Hükümetin burjuva toplumu içinde sıkıca yer etmesini kolaylaştırıyordu. Louis-Blanc'ın işçilerle patronlar arasında çıkan ücret anlaşmazlıklarında hakemlik etmesini hoş karşılayan proletarya, Paris'te mülkiyeti korumak için Caussidiere tarafından polislik görevinde kullanılmaya da hevesle razı oldu. Cumhuriyetin namusuna Avrupa'nın gözünde toz kondurmamayı kendisi için namus meselesi yapmıştı.

Cumhuriyet içerde de, dışarda da en ufak bir direnmeyle karşılaşmadı. Ve bu, silahını elinden aldı onun. Görevi artık dünyanın devrimci dönüşümünü gerçekleştirmek değil, burjuva toplumunun ilişkilerine kendini uydurmaktan ibaretti. Geçici Hükümetin bu görevi yüklenmekte gösterdiği kararlılığın en açık kanıtı, yürürlüğe koyduğu *malî tedbirlerdir.*

Kamu kredisi ve *özel kredi* tabiî ki sarsılmıştı. *Kamu kredisi,* finans kurtları tarafından sömürülmeye devletin ses çıkarmayacağı inancına dayanır. Oysa eski devlet tarihe karışmış, devrim herşeyden önce finans aristokrasisini devirmek için yapılmıştı. En son Avrupa ticaret buhranının titreşimleri henüz dinmemişti. Hâlâ iflâslar birbirini kovalıyordu.

Bu nedenle, Şubat Devrimi patlamadan önce *özel kredi* felce uğramış, tedavül daralmış, üretim durmuştu. Devrim buhranı ekonomik buhranı şiddetlendirdi. Özel kredi, ilişkilerinin bütün kapsamıyla burjuva üretimine ket vurulmayacağı, burjuva düzeninin zedelenmeyeceği inancına dayanır; o halde burjuva üretiminin temelini, proletaryanın ekonomik köleliğini tartışma konusu yapan, Borsanın karşısına Luxembourg sfenksini diken bir devrimin etkisi ne olmazdı ki! Proletaryanın ayaklanması burjuva kredisinin ortadan kalkma-

sı demektir; çünkü proletaryanın ayaklanması burjuva üretiminin ve burjuva düzeninin ortadan kaldırılmasıdır. Kamu kredisi ile özel kredi bir devrimin şiddetini ölçmeye yarar ekonomik termometredir. *Onlar ne kadar düşerse devrimin şevki ve yaratma gücü o kadar artar.*

Geçici Hükümet, Cumhuriyeti burjuvaziye-karşı görünümünden kurtarmak istiyordu. Onun için, herşeyden önce, bu yeni devlet biçiminin *mübadele değerine,* Borsa *rayicine* istikrar getirmeye çalışmalıydı. Cumhuriyetin cari Borsa fiyatıyla birlikte özel kredi de zorunlu olarak yeniden yükseldi.

Kırallığın yüklenmiş olduğu taahhütleri yerine getirmeyeceği ya da getiremeyeceğine dair *şüpheleri* bile zihinlerden silmek, cumhuriyetin burjuva namusuna ve ödeme gücüne güveni arttırmak için Geçici Hükümet haysiyetsiz olduğu kadar çocukça bir gösterişe başvurdu. Devletten alacaklı olanların ellerindeki yüzde 5, yüzde 4,5 ve yüzde 4'lük tahvillerin faizlerini kanunî vâdeleri gelmeden *önce* ödedi. Kapitalistlerin burjuva cerbezesi ve kendilerine güveni, o güveni satınalmakta gösterilen bu telâş karşısında derhal geri geldi.

Geçici Hükümetin malî sıkıntısı, onu elinin altındaki hazır paradan eden bu yapmacık hareketle tabiî azalmadı. Parasızlık açmazı gizlenemez hâle gelmişti; devletten alacaklılara sunulan beklenmedik armağanın karşılığını ödemek *küçük burjuvalara, hizmetkârlara* ve *işçilere* düştü.

Tasarruf sandığı cüzdanlarından yüz frangın üstünde para çekilemiyeceği açıklandı. Tasarruf sandıklarına yatırılan paralara el konuldu ve hepsi, kararname ile, ödenmez devlet borcuna çevrildi. Zaten darlık içinde olan *küçük burjuva* bunun üzerine cumhuriyetten soğudu. Elindeki tasarruf sandığı cüzdanını verip yerine hazine bonosu almıştı; şimdi bunları satmak için Borsaya gidip kendini doğrudan doğruya Borsa simsarlarının eline teslim etmeye zorlanıyordu; oysa Şubat Devrimini o onlara karşı yapmıştı.

Temmuz kırallığı zamanında hüküm süren finans aristokrasisinin ulu tapınağı *Banka* idi. Borsa nasıl devlet kredisine hâkimse, Banka da *ticarî krediye* hâkimdir.

Şubat Devrimi ile yalnız hâkimiyeti değil doğrudan doğruya varlığı da tehlikeye giren Banka daha ilk günden kredi yetersizliğini genelleştirerek cumhuriyetin kredisini düşürmeye çalıştı. Ansızın bankacıların, fabrikatörlerin, tüccarların kredilerini kesti. Bu manevra, hemen o anda bir karşı-devrimi harekete geçirmediği için, ister istemez geri tepti. Kapitalistler, Bankanın mahzenlerine yatırdıkları paraları çektiler. Ellerinde banka senedi [banknot] bulunduranlar, bunları altın ve gümüşle değiştirmek için hemen vezneye koştular.

Geçici Hükümet zora başvurmadan, kanun yoluyla Bankayı *iflâsa* sürükleyebilirdi; bütün yapacağı, kollarını kavuşturup beklemek, Bankayı kaderiyle baş başa bırakmaktı. *Bankanın iflâsı* finans aristokrasisini, yani cumhuriyetin en güçlü ve en tehlikeli düşmanını, Temmuz kırallığının altın tabanını Fransa topraklarından ânında söküp atan tufan olacaktı. Ve Banka bir kere topu attımıydı, burjuvazi kendisi bile, hükümetin bir millî banka kurarak millî krediyi milletin denetimi altına sokmasını son kurtuluş çaresi saymak zorunda kalacaktı.

Geçici Hükümet, tam tersine, Bankanın çıkardığı senetler için *sabit bir fiyat* tespit etti. Hattâ daha ileri gitti. Bütün taşra bankalarını *Banque de France*'ın şubelerine çevirdi, Bankanın bütün ülkeye ağını atmasına göz yumdu. Daha sonra, Bankadan aldığı bir borca karşılık teminat olarak *devlet ormanlarını* rehin gösterdi. Böylece Şubat Devrimi, bankokrasiyi yıkacak yerde büsbütün güçlendirdi, geliştirdi.

Geçici Hükümet bu arada arttıkça artan bir bütçe açığının kâbusu altında kıvranıyordu. Boşuna, yurtseverce fedakârlıklardan medet umdu. Yalnız işçiler onun önüne sadaka attı-

lar. Kahramanca bir tedbire başvurmak, *yeni bir vergi* koymak gerekiyordu. Fakat kimden alınacaktı vergi? Borsa kurtlarından mı, banka kırallarından mı, devlet alacaklılarından mı, *rentier*'lerden [irat sahiplerinden] mi, sanayicilerden mi? Cumhuriyet için burjuvazinin gözüne girmenin yolu bu olamazdı. Bir elle onca fedakârlık ve haysiyetsizlik bahasına satın alınmaya çalışılan devlet kredisi ve ticarî krediyi öbür elle tehlikeye atmak demekti bu. Ama birisinin ne yapıp edip parayı bayılması gerekiyordu. Kim feda edildi burjuva kredisine? *Jacques le bonhemme*[21], *köylü.*

Geçici Hükümet dört vasıtasız vergi üzerine frank başına 45 santim munzam vergi koydu. Hükümet yanlısı basın bu verginin en çok, büyük toprak sahiplerinden, Restorasyonca[22] bağışlanan milyar frangı[23] cebe indirenlerden alınacağını Paris proletaryasına yutturmaya çalıştı. Oysa vergi asıl *köylü sınıfının,* yani Fransız halkının büyük çoğunluğunun sırtına bindi. *Şubat devriminin masrafları onlara ödetildi;* ve karşı-devrim başlıca desteğini onlarda buldu. 45 santim vergi Fransız köylüsü için hayat memat meselesiydi; o da onu cumhuriyetin hayat memat meselesi yaptı. O andan itibaren *cumhuriyet* Fransız köylüsü için *45 santim vergi* demekti, ve köylü artık, Paris proletaryasını, kendi sırtından günü gün eden mirasyedi olarak görüyordu.

1789 Devrimi köylülerin sırtından feodal yükleri kaldırmakla işe başlamışken, 1848 Devrimi, daha ilk günden, sermayeyi tehlikeye sokmama ve devlet çarkının işleyişini aksatmama uğruna köylü nüfusun karşısına yeni bir vergiyle çıkıyordu.

Bütün bu güçlükleri bertaraf etmek ve devleti çakılıp

21 Fransız toprak sahiplerinin köylülere taktığı küçültücü lâkap.
22 1815-30 arası dönem. Napoléon'un devrilmesinden sonra Bourbon hânedanının tekrar başa geçtiği 1815-30 arası dönem.
23 Büyük Fransız Devriminde mülkleri ellerinden alınan soylulara tazminat olarak 1825'te Fransa kıralı tarafından dağıtılan para.

kaldığı eski yoldan sürüp çıkarmak için Geçici Hükümetin başvurabileceği tek çare — *devletin iflâsını ilân etmekti.* Şimdi Fransız Maliye Bakanı olan Borsa kurdu Fould'un bu küstahça önerisini nasıl nefretle reddettiğini sonradan Millî Mecliste anlatan Ledru-Rollin'in sözleri herkesin hatırındadır. Oysa Fould ona bilgi ağacından bir elma uzatmıştı.

Eski burjuva toplumunun devletten aldığı senetleri tanımakla Geçici Hükümet burjuva toplumu karşısında tuşa geldi. Yıllardır birikmiş devrimci borçları tahsile çıkan insafsız bir alacaklı gibi burjuva toplumunun karşısına dikileceği yerde, onun boynu bükük borçlusu oldu. Ancak burjuva ilişkileri içerisinde yerine getirilebilecek taahhütleri yerine getirebilmek için, sarsılan burjuva ilişkilerini pekiştirmek zorunda kaldı. Bundan sonra artık kredi onun için bir hayat şartı, proletaryaya tanınan tavizler ve verilen sözlerse *kırılıp atılması şart olan ayak bağlarıydı.* İşçilerin kurtuluşu —*sözle* dahi olsa— yeni cumhuriyet için dayanılmaz bir tehlike olmuştu, çünkü kredinin yeniden itibar kazanmasına karşı sürekli bir itirazdı; kredinin yeniden itibar kazanması ise mevcut ekonomik sınıf ilişkilerinin olduğu gibi, kayıtsız şartsız kabulünü şart koşuyordu. O halde *işçilerin hakkından gelinmeliydi.*

Şubat Devrimi orduyu Paris'in dışına sürmüştü. Yegâne güç, Millî Muhafız örgütü, yani çeşitli kademeleriyle burjuvaziydi. Ne ki Millî Muhafız örgütü tek başına kendini proletaryanın dengi göremiyordu. Üstelik, çok çetin bir direnmeden sonra ve türlü engellemelere rağmen de olsa saflarını yavaş yavaş ve peyderpey silâhlı işçilere açmak zorunda kalmıştı. Bu durumda geriye tek çare kalıyordu: *Proletaryayı içinden bölüp birbirine düşürmek.*

Bu amaçla Geçici Hükümet on beş ilâ yirmi yaş arasında delikanlılardan her biri bin kişilik yirmi dört *Seyyar Muhafız* taburu kurdu. Bu gençlerin büyük kısmı *lumpen proletaryadandı.* Bütün büyük şehirlerde sanayi proletaryasından ke-

sin çizgilerle ayrılan bir yığındır lumpen proletarya: toplumun artıklarıyla geçinen her türden hırsızın, uğursuzun, işi gücü belli olmayan serserilerin, her milletin ulaştığı medeniyet düzeyine göre farklılık gösteren, fakat hiç bir zaman *lazzaroni*[24] niteliğini yitirmeyen berdüşlerin (*gens sans aveu et sans feu*)[25], Geçici Hükümet tarafından silâh altına alındıkları yaşlarda istenilen biçime sokulabilir, en büyük kahramanlıklar ve en yüce fedakârlıkların yanısıra en süflî eşkiyalıkla en iğrenç yolsuzluklara tevessül edebilir kişilerin yuvalandığı bir ortamdır. Geçici Hükümet bu gençlere günde 1 frank, 50 santim ödüyordu, yani onları satın alıyordu. Onlara ayrı üniforma veriyor, yani dış görünüşlerinde onları işçi gömlekli proleterlerden ayırıyordu. Kimi zaman başlarına hükümet muvazzaf ordudan subaylar atıyor, kimi zaman onlar, vatan için can vermeye ve cumhuriyete bağlılığa dair ateşli nutuklarına hayran kaldıkları burjuva çocuklarını kendileri seçiyorlardı.

Böylece Paris proletaryasının karşısına kendi içinden devşirilmiş güçlü kuvvetli, ateş gibi yirmi dört bin gençten kurulu bir ordu çıkarıldı. Proletarya Paris caddelerinde yürüyüş yapan Seyyar Muhafızları alkışlara boğdu. Onları kendisinin en ileri barikat savaşçıları belledi. Burjuva Millî Muhafızların karşıtı *proleter* muhafızlar gözüyle baktı onlara. Hatası bağışlanabilirdi.

Seyyar Muhafızlardan başka hükümet, bir de, kendinden yana bir sanayi işçileri ordusu kurmaya karar verdi. Buhranın ve devrimin sokağa attığı yüz bin işçi, bakan Marie tarafından «millî atölyeler»e yazdırıldı.

Bu şaşaalı isim altında gizlenen, aslında, işçilerin 23 *sous*[26] ücret karşılığında cansıkıcı, biteviye ve beyhude toprak tesviyesi içinde çalıştırılmalarından başka birşey değil-

24 Sınıfları dışına düşmüş lumpen unsurlara İtalya'da verilen isim.
25 Evi yurdu, imanı olmayan kişiler.
26 Fransız frangının yirmide biri.

di. *İngiliz açık-hava yoksul yurtları*[27]— millî atölyelerin olup olacağı buydu. Geçici Hükümet bunlarla, *işçilere karşı ikinci bir proleter ordusu* kurduğunu sanıyordu. Nasıl işçiler Seyyar Muhafızlar konusunda yanıldılarsa, bu defa da burjuvazi millî atölyeler konusunda yanıldı. Bir *kıyam ordusu* yaratmıştı.

Ama bir amaç gerçekleşmişti.

Millî Atölyeler Louis Blanc'ın Luxembourg Sarayında önerdiği halk iş-yerlerinin adıydı. Doğrudan doğruya Luxembourg'a *karşı* tasarlanan Marie'nin atölyeleri, bu ortak isim sayesinde, İspanyol uşaklar komedisine yaraşır bir yanlışlıklar dizisine yol açtı. Geçici Hükümet kendisi, el altından, bu millî atölyelerin Louis Blanc'ın icadı olduğu söylentisini yaydı; millî atölyelerin peygamberi Louis Blanc Geçici Hükümette üye olduğundan, büsbütün inandırıcıydı bu söylenti. Böylece, Paris burjuvazisinin yarı bilerek, yarı bilmeyerek içine düştüğü kafa karışıklığında, Fransa'nın ve Avrupa'nın sentetik kamuoyunda, bu iş-yerleri Sosyalizmin ilk uygulamaları olarak görüldü. Onlarla birlikte Sosyalizmin de maskarası çıkarıldı.

Özüyle değil ama adıyla millî atölyeler proletaryanın burjuva sanayiine, burjuva kredisine ve burjuva cumhuriyetine karşı çıkışının müesses ifadesiydi. Burjuvazinin olanca kini bu yüzden onlara yöneldi. Burjuvazi aynı zamanda onlarda, Şubat aldanmacalarına açıkça sırt çevirebilecek kadar güçlendiği an saldırıya geçebileceği boy hedefini bulmuştu. *Küçük burjuvaların* bütün hoşnutsuzluğu, bütün aksiliği de bu ortak hedefe, millî atölyelere çevrilmişti. Kendi

27 İngiltere'de 1834'de kabul edilen Yoksullar Kanunu gereğince, kendi geçimini sağlıyamıyan yoksul kişiler zorla bir çeşit atölyelere **(Workhouses)** yerleştirilirdi. Bunlar aslında hapishaneden farksız ıslah evleriydi. İşçileri orada can sıkıcı, verimsiz ve son derece yorucu işlere sürerlerdi. O kadar ki bunların adı halk arasında «Fukara Bastille'leri»ne çıkmıştı.

durumları günden güne bozulurken proleter aylakların yuttuğu paraları hesaplayıp küplere biniyorlardı. Uyduruk bir iş için devletten maaş, işte Sosyalizm! diye homurdanıyorlardı. Kendi sefaletlerinin nedenini millî atölyelerde, Luxembourg'un bildirilerinde, Paris işçilerinin gösteri yürüyüşlerinde arıyorlardı. Ve komünistlerin sözde tertipleri konusunda kimse, iflâsın eşiğinde çaresizlik içinde çırpınan küçük burjuvazi kadar bağnaz olamazdı.

Böylece, Şubat Devriminin dalgaları bütün Kıta Avrupası'nı sararken, her yeni posta bir gün İtalya'dan, ertesi gün Almanya'dan, daha ertesi gün güney doğu Avrupa'nın en ücra köşelerinden yeni bir devrim haberi getirir, halkın genel coşkunluğunu ayakta tutar, daha dünden yitirdiği bir zaferin sürekli delillerini ona sunarken, burjuvazi ile proletarya arasındaki yakın *melée*'de [kapışmada] bütün kozlar, bütün kilit noktaları, toplumun bütün orta tabakaları, burjuvazinin eline geçmişti.

17 Mart ve *16 Nisan,* burjuva cumhuriyetin kanatları altında gizlediği büyük sınıf savaşının ilk çatışmaları oldu.

17 Mart, proletaryanın, kesin harekete girişmesine imkân vermeyen kararsız durumunu açığa vurdu. Proletaryanın gösterisi, başlangıçta, Geçici Hükümeti mümkünse devrim yoluna geri itmek, hükümetin burjuva üyelerini kabine dışı bıraktırmak, Millî Meclisle Millî Muhafızların seçim günlerini erteletmek amacını güdüyordu. Fakat 16 Martta Millî Muhafız örgütünde temsil edilen burjuvazi Geçici Hükümete karşı düşmanca bir gösteri düzenledi. «*A bas Ledru-Rollin!*» [Kahrolsun Ledru-Rollin!] diye haykırarak *Hôtel de Ville*'e yürüdü. Bunun üzerine halk, 17 Martta, «Yaşasın Ledru-Rollin! Yaşasın Geçici Hükümet!» diye haykırmak zorunda kaldı. *Burjuvaziye karşı,* tehlikede gördüğü burjuva cumhuriyetine arka çıkmaya zorlandı. Geçici hükümeti kendine râmedeceği yerde, onu güçlendirdi. 17 Mart bir melodram havası içinde sona erdi. Paris proletaryası o gün bir

kere daha dev gövdesini göstermişti ama, burjuvazi, Geçici Hükümetin içinde olduğu kadar dışında da, proletaryayı ezmeye bundan sonra artık kesin kararlıydı.

16 Nisan, Geçici Hükümetin burjuvazi ile birlikte tertiplediği bir *yanlış anlama* idi. Millî Muhafızların kurmay heyeti seçimine hazırlanmak üzere o gün Champs-de-Mars'da ve Hipodrome'da büyük bir işçi kalabalığı toplanmıştı. Ansızın Paris'in bir ucundan öbürüne şimşek hızıyla bir söylenti yayıldı: silâhlı işçiler *Hôtel de Ville*'e yürüyüp Geçici Hükümeti devirmek, bir komünist hükümet kurmak için Louis Blanc, Blanqui, Cabet ve Raspail önderliğinde Champs-de-Mars'da toplanmışlar. Genel alarm verilir — sonradan Ledru-Rollin, Marrast ve Lamartine arasında ilk alârmı verme şerefi konusunda anlaşmazlık çıkacaktır— ve bir saat içinde yüz bin kişi silâhlandırılır; *Hôtel de Ville* Millî Muhafızlarca işgal edilir; «Kahrolsun komünistler! Kahrolsun Louis Blanc, Blanqui, Raspail, Cabet!» çığlıkları Paris'i birbirine katar. Sayısız heyetler gelir, Geçici Hükümete biad ederler; hepsi de vatanı ve toplumu kurtarmaya hazırdır. Nihayet işçiler Champs-de-Mars'da yurt için topladıkları para yardımını Geçici Hükümete vermek üzere *Hôtel de Ville*'in önüne geldiklerinde, burjuva Paris'in büyük bir dikkatle hazırlanmış bir düzmece savaş sonunda kendi gölgelerini yenilgiye uğratmış olduğunu öğrenerek hayretler içinde kalırlar. 16 Nisandaki feci teşebbüs, *ordunun Paris'e geri çağrılmasına,* —tam bir sakarlıkla sahneye konulan komedinin gerçek amacı buydu— ve taşrada gerici federalist gösterilere vesile oldu.

4 Mayısta, tek dereceli genel seçimle gelen *Millî Meclis* toplandı. Genel oy, yaşlı cumhuriyetçilerin onda gördükleri sihirli güce mâlik değildi. Onlar bütün Fransa'ya, hiç değilse Fransız halkının çoğunluğuna, hep aynı çıkarları, aynı anlayışı, vb. paylaşan *citoyens,* [yurtdaşlar] gözüyle bakıyorlardı. Onların *halka tapma biçimi* buydu. Seçimler onların *hayallerinde yaşattıkları* halk yerine *gerçek* halkı, yani halkın

bölündüğü çeşitli sınıfların temsilcilerini gün yüzüne çıkardı. Köylülerle küçük burjuvazinin niçin, savaşı başlatmak için sabırsızlanan burjuvaziyle kırallığı geri getirmeye can atan büyük toprak sahiplerinin rehberliğinde oy kullanmaya zorlandığını gördük. Ne ki genel oy cumhuriyetçi üstadların sandıkları gibi sihirli bir değnek değildi ama, sınıf kavgasını zincirlerinden boşaltmak, burjuva toplumunun çeşitli orta tabakalarının hayallerinden ve hayal kırıklıklarından hızla kurtulmalarına fırsat vermek, sömürücü sınıfın bütün kesimlerini hep bir anda devletin en tepe noktasına fırlatarak maskelerini düşürmek gibi çok daha büyük bir meziyeti vardı. Oysa kırallık, mülk sahipliği esasına dayanan seçim sistemiyle, burjuvazinin sadece bazı kesimlerinin ipliğini pazara çıkarıyor, öbürlerini perde arkasında tutarak ortak bir muhalefet hâlesiyle kuşatıyordu.

4 Mayıs günü toplanan Kurucu Millî Mecliste *burjuva cumhuriyetçiler, National*'ci cumhuriyetçiler hâkim durumdaydılar. Meşrûiyetçiler ve Orleans'cılar bile ilk başta ancak burjuva cumhuriyetçiliği maskesi altında kendilerini göstermeye cesaret edebiliyorlardı. Proletaryaya karşı savaşa ancak cumhuriyet adına girişilebilirdi.

Cumhuriyetin kuruluş tarihi 25 Şubat değil, 4 Mayıstır: Fransız halkının tanıdığı cumhuriyetin yani; Paris proletaryasının Geçici Hükümete zorla kabul ettirdiği, sosyal kurumlarla çevrili cumhuriyetin, barikat savaşçılarının kafalarında yaşattıkları hayalin değil. Millî Meclis tarafından ilân edilen cumhuriyet, yegâne meşrû cumhuriyet, burjuva düzenine çevrilmiş devrimci bir silâh değil, daha çok o düzenin siyasî düzeyde yeniden kuruluşu, burjuva toplumunun siyasî düzeyde yeniden pekiştirilmesidir; tek kelimeyle, *bir burjuva cumhuriyetidir.* Bu iddia Millî Meclis kürsüsünden haykırıldı ve bütün cumhuriyetçi ve cumhuriyet aleyhdarı burjuva basında yankı buldu.

Şubat cumhuriyetinin gerçekte bir *burjuva* cumhuriyetin-

den başka birşey olmadığını ve olamıyacağını; buna rağmen Geçici Hükümetin, proletaryanın ilk andaki baskısıyla onu *sosyal kurumlarla çevrili bir cumhuriyet* olarak ilân etmek zorunda kaldığını; Paris proletaryasının burjuva cumhuriyetini henüz ancak *hayalinde* aşmaya gücü yettiğini, iş gerçek eyleme vardığında her yerde burjuvaziye hizmet ettiğini; proletaryaya verilen sözlerin yeni cumhuriyet için dayanılmaz bir tehlike olup çıktığını; Geçici Hükümetin bütün hayat sürecinin proletaryanın hak iddialarına karşı sürekli bir savaştan ibaret kaldığını daha önce gördük.

Millî Mecliste bütün Fransa, Paris proletaryası hakkında hüküm vermek üzere bir araya toplanmıştı. Meclis hiç vakit geçirmeden Şubat Devriminin sosyal aldanmacalarına son verdi; *burjuva cumhuriyetini,* ve sadece burjuva cumhuriyetini açıkça ilândan çekinmedi. Derhal, proletaryanın temsilcilerini, Louis Blanc ve Albert'i, atadığı Yürütme Kurulunun[28] dışında bıraktı; özel bir Çalışma Bakanlığı kurulmasına ilişkin öneriyi reddetti ve Bakan Trelat'nın «Şimdi bütün sorun eski çalışma koşullarına geri dönmektir» sözünü alkışlarla karşıladı.

Ne ki bütün bunlarla da iş bitmiyordu. Şubat cumhuriyeti burjuvazinin pasif desteğiyle işçiler tarafından kurdurulmuştu. İşçiler haklı olarak kendilerini Şubatın galipleri sayıyorlar, galiplere özgü dikbaşlı hak iddiaları güdüyorlardı. Sokakta yere serilmeliydiler; burjuvazinin *yanısıra* değil de *burjuvaziyle* savaşmaya kalktıkları anda yenik düşecekleri onlara gösterilmeliydi. Nasıl sosyal tavizleriyle Şubat cumhuriyeti için proletaryanın kırallığa karşı burjuvaziyle aynı safta savaşması gerekmişse, şimdi de cumhuriyeti sosyalist tavizlerden kurtarmak için, *burjuva cumhuriyetinin* hâkimiyetini

28 4 Mayısta ilk toplantısını yapan Millî Meclis, Şubat Devriminin iş başına geçirdiği Geçici Hükümeti kaldırmayarak bir Yürütme Kuruluna çevirmişti. Yürütme Kurulunun aldığı kararlar onun dışındaki bakanlar tarafından uygulanıyordu.

resmen geçerli kılmak için, ikinci bir savaşa gerek vardı. Burjuvazi, proletaryanın iddialarını silâh zoruyla cerhetmeliydi. Burjuva cumhuriyetinin gerçek doğum yeri *Şubat zaferi* değildir; *Haziran yenilgisidir.*

Proletarya, 15 Mayısta zorla Millî Meclise girip eski devrimci etkinliğini yeniden kazanmaya boşuna çalışmakla, ve sonuç olarak sadece en gayretli önderlerini burjuvazinin zindancılarına kaptırmakla[29], kararı çabuklaştırdı. *Il faut en finir!* Bu duruma son vermek gerekir! Millî Meclis proletaryayı kesin mücadeleye zorlama kararını bu haykırışla dile getirdi. Yürütme Kurulu, sokak toplantılarını yasaklama gibi tedbirleri öngören bir dizi kışkırtıcı kararname çıkardı. İşçiler Kurucu Millî Meclis kürsüsünden açıkça tahrik edildiler, hakarete uğradılar, alaya alındılar. Fakat saldırının asıl hedefi gördüğümüz gibi, *millî atölyeler*di. Kurucu Meclis, mütehakkim bir edayla, Yürütme Kurulunu onların üzerine saldı; zaten o da harekete geçmek için kendi plânının Millî Meclis buyruğu ilân edilmesini bekliyordu.

Yürütme Kurulu millî atölyelere yazılmayı zorlaştırmakla, gündelik ücreti parça başı ücrete çevirmekle, Paris doğumlu işçileri sözde istihkâm yapımında çalıştırılmak üzere Sologne'a sürmekle işe başladı. Gittikleri yerden hayal kırıklığı içinde dönen işçilerin yoldaşlarına bildirdikleri gibi, bu istihkâm yapımı işi, işçilerin sürgüne gönderildiklerini gözden saklamaya yarıyan tumturaklı bir formülden başka birşey değildi. Nihayet 21 Haziran günü *Moniteur*'de, bütün bekâr işçilerin millî atölyelerden atılmalarını ya da askere alınmalarını emreden bir kararname yayınlandı.

İşçiler çaresiz bırakılmışlardı; ya açlıktan ölecekler, ya

29 15 Mayıs günü Paris işçileri ve el sanatçıları zorla Kurucu Meclis salonuna girdiler, Meclisin feshedildiğini bildirerek devrimci bir hükümet kurdular. Fakat çok geçmeden hareket Millî Muhafızlar ve askerî birlikler tarafından bastırıldı. Blanqui bu nedenle uzun bir süre hapiste yattı, Haziran olaylarına katılamadı.

da saldırıya geçeceklerdi. Onlar buna, 22 Haziranda, çağdaş toplumu ikiye bölen iki sınıf arasındaki ilk büyük savaşa sahne olan muazzam ayaklanma ile karşılık verdiler. *Burjuva* düzeninin ölüm kalım savaşıydı bu. Cumhuriyetin yüzünü örten peçe yırtılmıştı.

Önderleri, ortak bir plânları, ikmal malzemeleri olmayan, çoğu silâhsız işçilerin orduyu, Seyyar Muhafızları, Paris Millî Muhafızlarını ve taşradan akın akın gelen Millî Muhafızları nasıl eşsiz bir cesaret ve beceriklilikle tam beş gün yerlerinde mıhlattığını biliyoruz. Burjuvazinin, ödünü patlatan korkunun intikamını, eşi görülmemiş bir vahşetle üç binden fazla mahpusu boğazlıyarak nasıl aldığı da biliniyor.

Fransız demokrasisinin resmî temsilcileri cumhuriyetçi ideolojiye öylesine batmış çıkmışlardı ki, Haziran savaşının anlamını ancak aradan birkaç hafta geçtikten sonra sezinler gibi oldular. Fantastik cumhuriyetlerinin içinde dağılıp eridiği barut dumanından hepsi serseme dönmüştü.

Okuyucu izin verirse, Haziran yenilgisi haberinin ilk anda üzerimizde bıraktığı izlenimi *Neue Rheinische Zeitung*'da yayınlanan şu satırlarla dile getirelim:

«Şubat devriminin son resmî kalıntısı, Yürütme Kurulu, olayların ciddiyeti karşısında bir hayalet gibi eridi gitti. Lamartine'in ateşli söylevleri Cavaignac'ın savaş füzelerine döndü. *Fraternité,* biri diğerini sömüren iki hasım sınıfın kardeşliği, Şubatta ilân edilen, Paris'in alnında, her bir zindanında ve her bir kışlasında büyük harflerle yazılı bu *fraternité*— bunun gerçek, katışıksız, âmiyane ifadesi *iç savaştır,* en korkunç biçimiyle iç savaş: emekle sermayenin savaşı. Proletaryanın Paris'i tutuşmuş kan ağlarken burjuva Paris'in ışıklar içinde şenlendiği 25 Haziran akşamı, bu kardeşlik Paris'in bütün pencereleri önünde alev alev yanıyordu. Kardeşlik, sadece, burjuvazinin çıkarı proletaryanın çıkarlarıyla kardeş olduğu sürece geçerliydi.

«1793'ün eski devrimci geleneklerine bağlı ukalâlar; halk adına burjuvazinin kapılarında dilenciliğe çıkan ve ancak proletarya aslanını uyutmak şart olduğu sürece uzun vaazlar okuyup başlarını derde sokmalarına izin verilen sosyalist kuramcılar; taçlı baştan gayri tümüyle eski burjuva düzenine hasret çeken cumhuriyetçiler; bir hükümet değişikliği beklerken kazara hânedanın devrilmesine katlanmak zorunda kalan hânedan muhalefeti mensupları; uşak üniformasını çıkarıp atmak yerine üniformanın modelini değiştirmek isteyen Meşrûiyetçiler: halkın, Şubat Devrimini birlikte gerçekleştirdiği müttefikleri bunlardı... Şubat Devrimi *güzelim* devrimdi, herkes ondan yanaydı; çünkü kırallığa karşı bağrında birden alevlenen çelişkiler henüz *gelişmemiş* bir halde kucak kucağa uyukluyordu, çünkü ardındaki sosyal mücadele ancak havada bir varlık, lâftan ve kelimelerden ibaret bir varlık kazanmıştı. *Haziran devrimi* ise *çirkin* devrimdir, iğrenç devrimdir; çünkü lâfın yerini eylem almıştır, çünkü cumhuriyet, canavarın başını koruyan ve gizleyen tacı devirmekle başı gözler önüne sermiştir...Guizot'nun savaş nârası *'Düzen!'*di. *'Düzen!'* diye çığlıklar altıyordu Sébastiani, Guizot'nun adamı, Varşova Rusların eline geçtiğinde[30]. *'Düzen!'* diye haykırıyor Cavaignac da, Fransız Millî Meclisinin ve cumhuriyetçi burjuvazinin gaddar yankısı. *'Düzen!'* diye gümbürdüyordu proletaryanın gövdesini parçalayan Cavaignac'ın mermileri. Fransız burjuvazisinin 1789'dan sonra giriştiği bir sürü devrimden hiç biri *düzene* karşı bir saldırı değildir; çünkü hepsi sınıf hâkimiyetine, işçilerin esaretine, *burjuva* düzeninin devamına rıza göstermiştir; bu hâkimiyetin ve bu esaretin siyasî biçimi sık sık değiştiği halde, bu değişmemiştir. Haziran bu düzene saldırdı. Veyl o Hazirana!» *(Neue Reinische Zeitung,* 29 Haziran, 1848.)

30 Mareşal Sébastiani 1830-32 arasında Fransa'nın Dışişleri Bakanıydı. 1831'de ayaklanan Polonyalılar Rusya tarafından ezildiğinde Rusya'dan yana bir siyaset izlemiş, ve parlamentodaki tartışmalar sırasında «Varşova'da düzen hâkimdir!» demişti.

«Veyl o Hazirana!» diye yankı veriyor Avrupa.

Paris proletaryası Haziran ayaklanmasına burjuvazi tarafından *zorla* itildi. Felâketi de bu oldu. O anki belli ihtiyaçları onu, burjuvaziyi zorla devirmeyi hedef alan bir savaşa götürmüyordu, ne de bu işin üstesinden gelmeye gücü yeterdi. Cumhuriyetin onun hayalleri önünde eğilip bükülmeden yapamadığı günlerin artık geçtiğini *Moniteur*'ün ona resmen bildirmesi gerekti; ve proletarya, durumunu bir adım bile ileri götürmenin *burjuva cumhuriyetinde* bir *ütopya*, gerçek olmayı dilediği an suç olacak bir ütopya olarak kalacağını ancak bu yenilgi sonunda anladı. Şubat cumhuriyetinden taviz niyetine koparmak istediği, biçim olarak abartılı, ama içeriği küçük ve hattâ hâlâ burjuvaca isteklerin yerine, devrimci mücadelenin yürekli şiarı ortaya atıldı: *Burjuvazinin devrilmesi! İşçi sınıfının diktatörlüğü!*

Kendi mezarını *burjuva cumhuriyetinin* beşiği yapmakla proletarya, burjuva cumhuriyetini en saf biçimiyle ortaya çıkmaya zorladı: hedefi, açıkça, sermayenin hâkimiyetini ve emeğin esaretini sürdürmek olan devlet. Yaralanmış, uzlaşmaz, altedilemez —altedilemez, çünkü kendi varlığı onun varlığıyla kaimdir— düşmanını her an gözünün önünde gören burjuva iktidarı, bütün engellerden kurtulduğu an ister istemez *burjuva tedhişine* dönüşecekti. Proletarya şimdilik sahneden uzaklaştırılıp burjuva diktatörlüğü resmen tanınınca, burjuva toplumunun orta tabakaları —küçük burjuvazi ve köylü sınıfı—, durumları dayanılır olmaktan çıktıkça ve burjuvaziyle çelişkileri keskinleştikçe proletaryaya daha çok yaklaşmak zorundaydılar. Nasıl daha önce kendi sıkıntılarının nedenini proletaryanın ileri atılımında gördülerse, şimdi aynı nedeni onun yenilgisinde göreceklerdi.

Haziran ayaklanması bütün Kıta üzerinde burjuvazinin kendine güvenini arttırdı, onu halka karşı açıkça kırallıkla birleşmeye götürdü ama, bu ittifakın ilk kurbanı kim oldu? Kıta burjuvazisi. Haziran yenilgisi, burjuvaziyi hâkimiyetini pe-

kiştirmekten ve yarı hoşnut, yarı aksi halkı burjuva devriminin en alt basamağında tutmaktan alıkoydu.

Haziran yenilgisi Avrupa'nın müstebit devletlerine bir de şu sırrı ifşa etti: Fransa, içerde iç savaşa girişebilmek için her ne bahasına olursa olsun dışarda barışı sürdürmelidir. Nitekim millî kurtuluşları uğrunda savaşı göze alan halklar Rusya, Avusturya ve Prusya'nın üstün gücüne teslim edildiler; ama, aynı zamanda, bu millî devrimlerin kaderi de proletarya devriminin kaderine bağlandı, millî devrimler görünüşteki özerkliklerini, büyük sosyal devrim karşısında bağımsızlıklarını yitirdiler. İşçi köle kaldıkça ne Macar, ne Polonyalı, ne de İtalyan özgür olabilir!

Nihayet, Kutsal İttifakın zaferleri Avrupa'yı bugün öyle bir duruma getirmiştir ki, Fransa'da her yeni proleter kıyamı doğrudan doğruya bir *dünya savaşı* ile elele gidecektir. Yeni Fransız devrimi kendi millî toprağını derhal terkedip *Avrupa alanını fethetmek* zorunda kalacaktır. On Dokuzuncu Yüzyıl sosyal devriminin üzerinde gerçekleşebileceği tek alan odur.

Böylece, Fransa'nın Avrupa devrimini *başlatma* fırsatını ele geçirmesi için gereken bütün koşulları Haziran yenilgisi yaratmıştır. Ancak *Haziran kıyamcılarının* kanına batıp çıktıktan sonradır ki üç renkli bayrak Avrupa devriminin *kızıl bayrağı* olabilmiştir.

O halde biz haykırarak şöyle diyoruz: *Devrim öldü! Yaşasın devrim!*

II
13 HAZİRAN 1849

25 Şubat 1848, Fransa'ya *cumhuriyeti* ihsan etmişti; 25 Haziran, Fransa'nın üzerine *devrimi* yıktı. Ve Devrim, Haziran'dan sonra artık, *burjuva toplumunun alaşağı edilmesi* demekti; oysa Şubattan önce, *hükümet biçiminin alaşağı edilmesi* anlamına geliyordu.

Haziran savaşına burjuvazinin *cumhuriyetçi* kesimi önderlik etmişti; zaferle birlikte siyasî iktidar da zorunlu olarak onun payına düştü. Sıkıyönetim, Paris'i ağzı kilitli ve direnmesiz onun ayakları altına serdi; taşrada ise manevî bir sıkı yönetim, burjuvazinin zaferinin saldırgan, hunhar küstahlığı ile köylülerin azgın mülkiyet bağnazlığı hüküm sürüyordu. Dolayısıyla, *aşağıdan* bir tehlike yoktu!

İşçilerin devrimci gücünün yok edilmesi, aynı zamanda, *demokratik cumhuriyetçilerin,* yani yürütme kurulunda Ledru-Rollin, Kurucu Millî Mecliste *Montagne* partisi, ve basında *Réforme*[31] gazetesi tarafından temsil edilen *küçük burjuva* anlamında cumhuriyetçilerin de siyasî etkinliğinin yok olmasıydı. Bunlar 16 Nisanda burjuva cumhuriyetçilerle birlik olup proletarya aleyhinde fesat çevirmişler, Haziran

31 **Montagne** 1848 Devrimi sırasında ve sonrasında küçük burjuva demokratların Meclislerdeki temsilcilerine verilen isim. **Réforme,** Montagne partisinin basın organıydı.

günlerinde proletaryaya karşı onlarla aynı safta savaşmışlardı. Böylece, partilerini bir güç olarak ortaya çıkaran ardzemini kendileri berhava etmişlerdi. Çünkü küçük burjuvazi ancak arkasında proletarya olduğu sürece burjuvazi karşısında devrimci bir tutumu ısrarla sürdürebilir. Onlara da yol göründü. Geçici Hükümet ve Yürütme Kurulu döneminde onlarla birtakım ardniyetlerle kurulan zorakî ve sahte ittifak burjuva cumhuriyetçiler tarafından pervasızca bozuldu. Müttefikler olarak aşağılanıp bir kenara atıldılar, üç renkli bayrağı yükseltenlerin ikinci sınıf yardakçıları derekesine düştüler. Onlardan hiç bir taviz koparamadıkları gibi, üstelik onların hakimiyeti ve o hâkimiyetle birlikte cumhuriyet ne zaman cumhuriyete düşman burjuva hiziplerden gelen bir tehlikeyle karşılaşacak olsa, o hakimiyete arka çıkmak zorunda kaldılar. Nihayet, bu hizipler, Orleans'cılar ve Meşrûiyetçiler, Kurucu Millî Mecliste baştanberi azınlıktaydılar. Haziran günlerinden önce ancak burjuva cumhuriyetçiliği maskesi altında harekete geçmeyi göze alabiliyorlardı. Haziran zaferi bir an için bütün burjuva Fransa'nın Cavaignac'ın şahsında kurtarıcısını selâmlamasını mümkün kıldı; ve Haziran günlerinden az bir süre sonra cumhuriyet-düşmanı parti bağımsızlığına yeniden kavuştuğu zaman, askerî diktatörlük ve Paris'te sıkıyönetim onun ancak büyük bir ürkeklik ve çekingenlikle çevreyi kolaçan etmesine izin verdi.

1830'danberi *burjuva cumhuriyetçi* kesim, yazarları ve hatipleriyle, yetenekli ve ihtiraslı kişileriyle, milletvekilleri, generalleri, bankerleri, avukatlarıyla, Paris'te çıkan bir gazetenin, *National*'in çevresinde toplanmıştı. Bu gazetenin taşrada yayınlanan baskıları da vardı. *National* kliği, üç *renk*[32] *cumhuriyeti hânedanı* idi. Derhal, boşalmış olan bütün

32 Mavi-beyaz-kırmızı renkli bayrak burjuva cumhuriyetçilerin bayrağı idi. «Üç renk cumhuriyeti»nden kasıt burjuva cumhuriyetçilerin iktidarıdır.

devlet makamlarını, bakanlıkları, polis ve posta müdürlüklerini, valilikleri, yüksek ordu kumandanlıklarını ele geçirdi. Kliğin generali Cavaignac, yürütme gücünün başındaydı; başyazarı Marrast, Kurucu Millî Meclisin daimî başkanı oldu. Aynı zamanda, teşrifatçıbaşı sıfatıyla, itibarlı cumhuriyet adına salonlarında konuk ağırlıyordu.

Devrimci Fransız yazarları dahi, cumhuriyetçi gelenek karşısında duydukları huşûdan ötürü olsa gerek, Kurucu Millî Mecliste kıralcıların hâkim olduğuna dair yanlış inancı pekiştirmişlerdir. Oysa tam tersine, Kurucu Meclis Haziran günlerinden sonra da *burjuva cumhuriyetçiliğinin yegâne temsilcisi* olarak kalmıştır, ve üç renk cumhuriyetçileri Meclis dışında etkinliklerini yitirdikçe o bu veçhesini daha da kesin bir kararlılıkla ortaya koymuştur.

Burjuva cumhuriyetinin *biçimini* korumak söz konusu olduğunda demokratik cumhuriyetçilerin oyları Meclisin emrindeydi; *içeriğini* korumak söz konusu olduğunda ise, Meclisin konuşma tarzı dahi artık onu kıralcı burjuva kesimlerden ayırdetmez olmuştu. Çünkü burjuva cumhuriyetinin içeriği burjuvazinin çıkarları, onun sınıf hâkimiyetinin ve sınıf sömürüsünün maddî koşullarıdır.

Dolayısıyla, sonunda ne ölen ne de öldürülen, fakat çürüyüp giden bu Kurucu Meclisin hayatında ve eyleminde gerçekleşen şey kıralcılık değil, burjuva cumhuriyetçiliği idi.

Bütün iktidar dönemi boyunca Meclis sahne önünde devlet adına ihtişamla iş görürken, arka plânda aralıksız bir kurban bayramı sahneye konulmaktaydı: ele geçen Haziran kıyamcıları harp divanlarında peşpeşe hüküm giyiyor, ya da hiç yargılanmadan sürgüne yollanıyorlardı. Kurucu Meclis, Haziran kıyamcılarının şahsında suçluları yargılamadığını, düşmanların kökünü kazıdığını itiraf edecek kadar anlayışlıydı.

Kurucu Millî Meclisin ilk işi, Haziran ve 15 Mayıs olaylarıyla sosyalist ve demokrat partilerin önderlerinin o olay-

larda oynadıkları rolü incelemek üzere bir *soruşturma komisyonu* kurmak oldu. Hedef doğrudan doğruya Louis Blanc, Ledru-Rollin ve Caussidiere idi. Burjuva cumhuriyetçiler bu rakiplerden biran önce kurtulmak için sabırsızlanıyorlardı. İntikamlarını alma işini emanet ettikleri kişi, hânedan muhalefetinin eski başı, liberalizmin canlı timsali, kendini bir değil üç şey sanan hiçlik manzumesi ve kakavanlık şâhikası M. Odilon Barrot, bu iş için biçilmiş kaftandı. Barrot yalnız bir hânedanın intikamını alma peşinde değildi; başbakanlığı ona elden kaçırttıkları için de devrimcilerle görülecek hesabı vardı. Aman-vermezliğinin en sağlam garantisi! Bunun için işte bu Barrot soruşturma komisyonu başkanlığına atandı ve Şubat Devrimi aleyhinde kusursuz bir iddianame hazırladı. Bu iddianame şöyle özetlenebilir: 17 Mart, *gösteri;* 16 Nisan, *komplo;* 15 Mayıs, *teşebbüs;* 23 Haziran, *iç savaş!* Barrot, bilimsel kriminoloji araştırmasını niçin acaba 24 Şubata kadar uzatmamıştı? *Journal des Débats*[33] buna şu cevabı veriyordu: 24 Şubat *Roma'nın kuruluşudur.* Devletlerin kökenleri efsaneye gömülüdür; efsaneye inanılır ya da inanılmaz, ama üzerinde tartışılamaz. Louis Blanc ve Caussidiere mahkemeye teslim edildiler. Millî Meclis 15 Mayıs günü başladığı kendi içinde tasfiyeyi tamamladı.

Geçici Hükümetin —bir ipotek vergisi biçiminde— tasarladığı ve Goudchaux'nun yenibaştan ele aldığı sermayeyi vergilendirme plânı Kurucu Meclisce reddedildi; çalışma gününü on saatle sınırlıyan kanun yürürlükten kaldırıldı; borçlanmalar için hapis cezası tekrar yürürlüğe konuldu; Fransız halkının okuma yazma bilmeyen büyük çoğunluğunun jüri hizmeti görme hakkı ellerinden alındı. Oy hakları da niçin ellerinden alınmasındı? Gazeteler yine tedbir akçesi yatıracaklardı. Dernek kurma hakkı kısıtlandı.

Ne ki eski burjuva ilişkilerine eski teminatlarını yeniden

33 1789'da yayına başlayan ılımlı liberal gazete. O dönemde Düzen partisinin sözcüsü. Yayın hayatı 1944'e kadar sürmüştür.

sağlama ve devrim dalgalarının geride bıraktığı izlerin hepsini ortadan kaldırma telâşına kapılan burjuva cumhuriyetçiler, onları beklenmedik bir tehlikeyle yüz yüze getiren bir direnişle karşılaştılar.

Haziran günlerinde mülkiyetin kurtarılması ve kredinin yeniden tesisi uğrunda kimse Paris küçük burjuvaları, yani kahvehane ve lokanta sahipleri, *marchands de vins* [şarap tacirleri], küçük tüccarlar, dükkân sahipleri, el sanatçıları, vb. kadar bağnazlıkla döğüşmemişti. Dükkân sahibi aklını başına toplamış da, sokaktan dükkâna akan trafiği tekrar yoluna koymak için barikatların üzerine yürümüştü. Ama barikatın arkasında müşteriler ve borçlular vardı; önünde ise dükkânın alacaklıları. Barikatlar devrildikten, işçiler ayak altında çiğnendikten sonra zafer sarhoşluğu içinde dükkânlarına dönen dükkân sahipleri orda yolun bir mülkiyet kurtarıcısı, resmî bir kredi memuru tarafından kesildiğini gördüler. Ellerine korkunç ihbarnameler tutuşturuldu: Vâdesi geçmiş senet! Gecikmiş ev kirası! Ödenmemiş bono! İflâhı kesilen dükkân! İflâhı kesilen dükkân sahibi!

Mülkiyetin kurtarılması! Oysa içinde yaşadıkları ev kendilerinin değildi; işlettikleri dükkân kendilerinin değildi; alıp sattıkları mallar kendilerinin değildi. İşleri, yemek yedikleri tabaklar, içinde uyudukları yataklar, hiç biri artık onların değildi. Yani şimdi *bu mülkiyeti,* evi kiralayan mal sahibi, senedi kıran bankacı, nakit parayla avans veren kapitalist, bu perakendecilere açık hesapla mal bırakan fabrikatör, bu el sanatçılarına krediyle hammadde sağlıyan toptancı adına, asıl *onlardan kurtarmak gerekiyordu.*

Kredinin yeniden tesisi! Oysa kredi, yeniden güçlenince, hırçın ve kıskanç bir tanrı olduğunu gösterdi. Çünkü borcunu ödeyemeyen borçluyu çoluğu çocuğuyla birlikte fırlatıp sokağa atıyor, sahte mülkiyetini sermayenin eline teslim ediyor, kendisini de, tehditkâr başını Haziran kıyamcılarının cesetleri üzerinde yeniden yükselten borçlular hapishanesine gönderiyordu.

Küçük burjuvalar, işçileri yere sermekle kendilerini cascavlak alacaklılarının eline teslim etmiş olduklarını dehşetle gördüler. Şubattanberi müzmin bir biçimde sürüp gelen ve sözde bağışlanmış görünen iflâsları Hazirandan sonra apaçık ilân edildi.

Onları *mülkiyet adına* savaş alanına sürmekten bir yarar umulduğu sürece *sözde mülkiyetlerine* dokunulmamıştı. Ama şimdi, proletarya ile büyük hesap görüldükten sonra, *épicier*'nin [bakkalın] küçük hesabı görülebilirdi. Paris'te vâdesi geçmiş senetlerin tutarı 21 milyon frangı aşıyordu; taşrada 11 milyonun üstündeydi. Yedi binden fazla Paris iş yeri Şubattanberi kira ödememişti.

Millî Meclis, Şubatın sonuna kadar geri giden bir *siyasî suç enquête*'i [soruşturması] açmıştı; Küçük burjuvalar da, daha önceden 24 Şubata kadar akdedilmiş *sivil borçlar* için *bir enquête* açılmasını önerdiler. Büyük bir kalabalık hâlinde Borsa salonunda toplandılar, bağırıp çağırarak, iflâs durumlarının sadece devrimin neden olduğu durgunluktan ileri geldiğini ve 24 Şubat günü işlerinin iyi gittiğini ispat edebilen bütün iş adamları adına, ödeme vâdelerinin ticaret mahkemesi kararıyla temdidini, alacaklı taleplerinin düşükçe bir faiz karşılığında tasfiyesini istediler. Bir kanun önerisi olarak bu sorun Millî Meclisteki *concordats à l'amiable* [hatır konkordatoları] biçiminde ele alındı. Meclis, bir karara varmakta güçlük çekerken, ansızın, binlerce isyancı eşi ve çocuğunun o sırada St. Denis Kapısında toplanıp bir af dilekçesi hazırlamış olduklarını öğrendi.

Haziranın dirilen heyûlâsı karşısında küçük burjuvazinin ödü patladı, Millî Meclis de amansız tavrını yeniden takındı. *Concordats à l'amiable,* borçluyla alacaklı arasında dostça uzlaşma, en önemli hususlarda reddedildi.

Böylece, küçük burjuvaların demokratik temsilcilerinin Millî Mecliste burjuvazinin cumhuriyetçi temsilcileri tarafından bozguna uğratılmalarından çok sonra, parlamentoda-

ki bu bölünmenin burjuva, yani gerçek ekonomik anlamı ortaya çıktı: borçlu küçük burjuvaların alacaklı burjuvaların eline teslimi. Borçlu küçük burjuvaların büyük kısmı iflâs topunu attı, geriye kalanların da onları bundan böyle ancak sermayenin mutlak kölesi yapan koşullarda işlerini yürütmelerine izin verildi. 22 Ağustos 1848'de Millî Meclis *concordat à l'amiable*'ları reddetti; 19 Eylül günü, sıkıyönetim yürürlükteyken, Prens Louis Bonaparte ve Vincennes mahpusu komünist Raspail Paris temsilcileri seçildiler. Buna karşılık burjuvazi, tefeci sarraf ve Orleans'cı Fould'u seçti. Kurucu Millî Meclise karşı, burjuva cumhuriyetçiliğine karşı, Cavaignac'a karşı her yandan açık savaş ilânı!

Haziran ayaklanmasının masrafları bütçe açığını daha da kabartmışken, üretimin durması, tüketimin kısılması, ithalatın azalması yüzünden devlet gelirleri durmadan düşerken, Paris küçük burjuvalarının yığın hâlinde iflasa sürüklenmelerinin nasıl, kaçınılmaz olarak, bundan doğruca zarar görenlerin çok ötesinde geniş bir çevreyi etkilediğini ve burjuva ticaretini yeniden altüst ettiğini göstermek için uzun boylu açıklamalara gerek yoktur. Cavaignac ve Millî Meclisin, onları finans aristokrasisinin daha da çok boyunduruğu altına sokan yeni bir borca başvurmaktan başka çareleri kalmamıştı.

Küçük burjuvalar Haziran zaferinin ürünü olarak iflâs, ve icra yoluyla tasfiye devşirmişlerdi. Cavaignac'ın yeniçerileri, Seyyar Muhafızlar, mükâfatlarını kibar fahişelerin yumuşak kollarında buldular, «toplumun delikanlı kurtarıcıları» olarak itibarlı cumhuriyetin aynı zamanda hem Amphitrion'u[34], hem turbaduru[35] görevini üstlenen Marrast'ın, o üç renk *gentilhomme*[36]'unun salonlarında el üstünde taşındılar.

34 Yunan efsanesinden bir karakter. Ev sahibi, ziyafet veren kimse anlamında kullanılır.

35 **Troubadour**, Ortaçağda Fransız saz şairlerine verilen isimdi.

36 Şovalye, bey, soylu kişi demektir.

Öte yandan bu sosyal iltimas ve Seyyar Muhafızlara ödenen ölçüsüz yüksek maaş *orduyu* gücendirirken, aynı zamanda burjuva cumhuriyetçiliğinin Louis Philippe zamanında ordunun bir kısmını ve köylü sınıfını *National* aracılığıyla kendine bağlamasını sağlıyan bütün o millî hayaller suya düştü. Cavaignac ve Millî Meclisin *Kuzey İtalya*'yı Avusturya'ya İngiltere ile ortaklaşa peşkeş çekmek için oynadıkları arabulucu rolü, bu bir tek günlük iktidar uygulaması, *National*'in on sekiz yıllık muhalefetini hiçe indirdi. Hiç bir hükümet *National* hükümetinden daha az millî olmamıştı, hiç biri onun kadar İngiltere'ye bağımlı değildi; oysa Cato'nun *Carthaginem esse delendam*[37] sözü Louis Philippe zamanında *National*'in dilinden düşürmediği günlük şiarıydı! Hiç bir hükümet Kutsal İttifak önünde onun kadar kölece eğilmemiştir; oysa *National* bir Guizot'dan Viyana Andlaşmalarının yırtılmasını istemişti! Tarihin acı tecellisi, *National*'in eski dış siyaset yazarı Bastide'i eski makalelerinde tükürdüklerini resmî tezkerelerinin her birinde bir bir yalasın diye Fransa'nın Dışişleri Bakanı yaptı.

Ordu ve köylü sınıfı, bir an için, askerî diktatörlükle birlikte dış savaşın ve *gloire*'ın [şan ve şerefin] Fransa'da gündeme girdiğini sanmışlardı. Oysa Cavaignac, burjuva toplumu üzerinde kılıcın diktatörlüğü değildi, burjuvazinin kılıca dayanan diktatörlüğü idi. Ve şimdi askerin yalnız canlarmasına burjuvazinin ihtiyacı vardı. Kadîm-cumhuriyetçi tevekkülün sert yüz çizgileri altında Cavaignac, işgal ettiği burjuva makamın onur kırıcı şartlarına âdice bir boyun eğişi gizliyordu. «*Largent n'a pas de maître!*» Paranın efendisi

37 Lâtince **Carthaginem esse delendam**, «Kartaca yerle bir edilmelidir» demektir. Eski Roma ile Kartaca arasındaki kıyasıya ticarî rekabet yıllarında Romalı devlet adamı Cato, Roma Senatosunda her yaptığı konuşmayı bu sözle bitirirdi.

yoktur! O da, genel olarak Kurucu Meclis gibi, *tiers état*'nın bu eski seçim sloganını siyasî kelâma çevirerek idealleştirdi: burjuvazinin kıralı yoktur; onun gerçek hükümet biçimi cumhuriyettir.

Kurucu Millî Meclisin «büyük yapıcı görevi» işte bu *biçimi* işleyip ortaya çıkarmak, cumhuriyetçi bir *anayasa* yapmaktı. Hıristiyan takviminin adını cumhuriyetçi takvime, evliya Bartolome'yi evliya Robespierre'e çevirmek rüzgârda ve havada ne gibi bir değişmeye yol açmışsa, bu anayasa da burjuva toplumunu işte o kadar değiştirdi, ya da değiştirecek sayıldı. Nerde bir *kostüm değişikliğini* aştıysa, *mevcut* olguları zapta geçirdi. Cumhuriyet olgusunu, genel oy olgusunu, yetkileri sınırlı iki ayrı anayasal meclis yerine tek bir egemen Millî Meclis olgusunu resmen tescil etti. Sabit, sorumsuz, babadan evlâda geçer kırallığın yerine seyyar, sorumlu, seçimle iş başına gelir kırallığı, dört yıl süreli cumhurbaşkanlığını koyarak, Cavaignac'ın diktatörlüğü olgusunu tescil etti, esasa bağladı. Millî Meclisin 15 Mayıs ve 25 Haziran fecaatlerinden sonra tedbirli davranıp kendi güvenliği için Başkanına tanımış olduğu olağanüstü yetkiler olgusunu bir anayasa kuralı katına yükseltti. Bundan gerisi sadece bir terim yakıştırmacasıydı. Eski kırallık mekanizmasının kıralcı etiketleri koparılıp atıldı, onların yerine cumhuriyetçi etiketler yapıştırıldı. Eskiden *National*, şimdi anayasa başyazarı Marrast, bu akademik görevi oldukça ehil bir tarzda yerine getirdi.

Kurucu Meclis, tam da yer altından gelen gümbürtülerin haber verdiği yanardağ patlaması ayağının bastığı toprağı havaya uçurmak üzereyken toprak mülkiyeti ilişkilerini kadastro yoluyla daha sıkı bir düzene sokmak isteyen o Şili'li memuru andırıyordu. Teoride, burjuvazinin hâkimiyetinin

(*) **Tiers état**, feodal toplumda ruhban sınıfı ve soylular dışında kalan «avam» tabakasına verilen addı.

ifadesi olan cumhuriyetçi biçimleri titizlikle sınırlayıp belirlerken, gerçekte bütün formülleri hiçe sayarak, *sans phrase* [salt] güce dayanarak, *sıkıyönetim* sayesinde yerinde duru yordu. Anayasa üzerinde çalışmaya başlamadan iki gün önce sıkıyönetimin bir süre daha uzatıldığını ilân eti. Vaktiyle anayasalar sosyal devrim süreci durulma noktasına varır varmaz, yeni oluşan sınıf ilişkileri sağlama bağlandıktan, hâkim sınıfın birbiriyle boy ölçüşen kesimleri hem mücadeleyi kendi aralarında sürdürmelerine, hem de bitik düşen halk yığınlarını mücadelenin dışında tutmalarına elveren bir uzlaşmaya vardıktan sonra hazırlanıp kabul edilmişlerdi. Bu anayasa ise, tam tersine, hiç bir sosyal devrimin teyidi değildi; eski toplumun devrim karşısında kazandığı geçici zaferinin teyidi idi.

Haziran günlerinden önce hazırlanan ilk anayasa taslağında, hâlâ, *droit au travail*, çalışma hakkı, yani proletaryanın devrimci taleplerini özetleyen ilk kaba formül de yer almıştı. Çalışma hakkı *droit à l'assistance*'a, devletten yardım hakkına çevrildi. Oysa çağımızda hangi devlet, yoksullarını şu ya da bu tarzda beslemiyor ki? Burjuva anlamda çalışma hakkı bir saçmalıktır, beyhude ve sefil bir temennidir. Çalışma hakkının ardında, sermaye üzerinde iktidar söz konusudur; sermaye üzerinde iktidarın ardında ise üretim araçları mülkiyetinin ele geçirilmesi, üretim araçları üzerinde örgütlü işçi sınıfı hâkimiyetinin sağlanması, bu nedenle ücretli emeğe ve sermayeye ve bu ikisi arasında karşılıklı ilişkilere son verilmesi söz konusudur. «*Çalışma hakkı*»nın ardında Haziran ayaklanması vardı. Devrimci proletaryayı fiilen *hors la loi* [kanun dışı] ilân eden Kurucu Meclis, *proletaryanın* formülünü ilke olarak da anayasanın, kanunların kanununun dışına atmak, «çalışma hakkı»nı lânetlemek zorundaydı. Ne ki Kurucu Meclis bununla yetinmedi. Şairleri cumhuriyetinden kovan Eflâtun gibi, o da kendi cumhuriyetinden *müterakki vergiyi* ebedî sürgüne yolladı. Oysa müterakki vergi mev-

cut üretim ilişkileri çerçevesinde az çok uygulanabilir bir burjuva tedbiri değildir sadece; burjuva toplumunun orta tabakalarını «itibarlı» cumhuriyete bağlamanın, devlet borçlarını azaltmanın, burjuvazinin cumhuriyete düşman çoğunluğunu hizada tutmanın ondan başka çaresi yoktu.

Concordats à l'amiable sorununda üç renk cumhuriyetçileri küçük burjuvaziyi fiilen büyük burjuvaziye feda etmişlerdi. Müterakki vergiyi kanunla yasaklamakla bu tek başına olguyu bir ilke katına çıkardılar. Burjuva reformunu proletarya devrimiyle bir tuttular. O halde cumhuriyetlerinin dayanağı olarak şimdi hangi sınıf kalmıştı? Büyük burjuvazi. Onun da büyük çoğunluğu cumhuriyete düşmandı. Bu cumhuriyet-düşmanı büyük burjuvazi çoğunluğu, ekonomik hayatın eski ilişkilerini yeniden pekiştirmek için *National* cumhuriyetçilerinden yararlanırken, bir yandan da, yeniden sağlama bağlanmış sosyal ilişkilere tekabül eden siyasî biçimleri geri getirmek için o sosyal ilişkilerden yararlanmayı düşünüyordu. Daha Ekim başında Cavaignac, kendi partisinin beyinsiz softalarının homurdanmalarına ve yaygaralarına kulaklarını tıkayıp, Louis Phillippe'in eski bakanları Dufaure ile Vivien'i cumhuriyete bakan yapmak zorunda kalmıştı.

Küçük burjuvazi ile hiç bir uzlaşmaya yanaşmayan ve yeni hiç bir sosyal unsura yeni hükümet biçimini benimsetmeyi başaramayan üç renkçi anayasa, beri yandan, eski devletin en kaşarlanmış ve bağnaz savunucusu bir kurula geleneksel dokunulmazlığını geri vermekte acele etti. Geçici Hükümetin karşı çıktığı *yargıç teminatını* bir anayasa kuralı yaptı. Devirdiği bir kıralın yerini, bu temelli meşrûiyet engizisyoncularının şahsında bir yirmisi daha aldı böylece.

Fransız basını, M. Marrast'ın anayasasındaki çelişkileri çeşitli yönlerden tahlil etmiştir: meselâ iki egemen gücün, Millî Meclisle Cumhurbaşkanının bir arada oluşu, vb. gibi.

Oysa bu anayasanın esas çelişkisi şurdadır: Anayasa, sosyal esaretlerini sürekli kılmayı amaçladığı sınıflara, pro-

letarya, köylüler ve küçük burjuvaziye, genel oyla siyasî iktidar vermektedir. Buna karşılık eski sosyal iktidarını teyid ettiği sınıftan, burjuvaziden, bu iktidarın siyasî teminatlarını geri almaktadır. Burjuvazinin siyasî hâkimiyetini, hasım sınıfların zafere ulaşmalarına sürekli yardımcı olan ve burjuva toplumunu temelinden tehlikeye atan demokratik şartlara bağlamaktadır. Öncekilerden istediği, siyasî kurtuluştan sosyal kurtuluşa doğru ilerlememeleridir; öbürlerinden istediği, sosyal restorasyondan siyasî restorasyona geri dönmemeleri.

Bu çelişkiler burjuva cumhuriyetçileri fazla tedirgin etmedi. *Vazgeçilemez* olmaktan çıktıkları ölçüde — sadece, devrimci proletaryaya karşı *eski* toplumun baş temsilcileri olarak vazgeçilemezdiler—, kazandıkları zaferden birkaç hafta sonra bir *parti* olmaktan çıkıp bir *klik* mevkiine düştüler. Ve anayasayı koca bir *entrika* olarak gördüler. Anayasada esasa bağlanıp yasalaştırılacak olan, herşeyden önce, bu kliğin hâkimiyeti idi. Cumhurbaşkanı uzatmalı bir Cavaignac, Yasama Meclisi uzatmalı bir Kurucu Meclis olacaktı. Halk yığınlarının siyasî iktidarını lâftan ibaret bir iktidara çevireceklerini, ve Haziran günlerinin ikilemini —ya *National*'in *hâkimiyeti*, ya anarşi— burjuvazinin çoğunluğu tepesinde temelli asılı tutmak için bu sahte iktidarın kendisiyle yeterince oynayabileceklerini umuyorlardı.

Anayasa üzerinde 4 Eylülde başlıyan çalışmalar 23 Ekimde sona erdi. 2 Eylülde Kurucu Meclis, anayasayı tamamlıyan temel kanunlar çıkmadan dağılmamaya karar vermişti. Buna rağmen, şimdi de kendi öz yaratığı Cumhurbaşkanına 10 Aralıkta, yani kendi faaliyet dönemi kapanmadan çok önce hayat vermeyi kararlaştırdı. Anayasanın *homongolos*[38]'unda anasının oğlunu alkışlayacağından o kadar emindi! İhtiyatî bir

38 Eski simyacıların yarattıklarını iddia ettikleri gövdesiz, cinsiyetsiz, doğa-üstü güçlere sahip bir cin.

tedbir olarak, adaylardan hiç biri iki milyon oy alamazsa seçimi millet yerine Kurucu Meclisin yapması öngörülmüştü.

Beyhude tedbirler! Anayasanın ilk gerçekleştiği gün, Kurucu Meclisin hâkimiyetinin son günü oldu. Oy sandığının dibinde, onun idam kararı yatıyordu. «Anasının oğlu»nu ararken «amcasının yeğeni»ni bulmuştu. Saül Cavaignac'ın bir milyon oy kesmesine karşılık, Davut Napoléon altı milyon oyu kırdı geçirdi[39]. Saül Cavaignac altı kez yenilgiye uğramıştı[40].

10 Aralık 1848, *köylülerin ayaklandığı* gündü. Fransız köylüsünün Şubatı o günle başlar. Devrim hareketine katılışlarının kaba olduğunca kurnaz, cingözlüğünce enayi, hem ahmak hem hakîm sembolü— hesabî hurafe, buruk komedi, zekâ parıltısı taşıyan budalaca çağ-dışılık, dünya-tarihi çapında maskaralık, medenî âlemin ne yapsa içinden çıkamayacağı karmakarışık hiyeroglif— bu sembol, medeniyetin göbeğinde barbarlığı temsil eden sınıfın bâriz yüz çizgilerini taşıyordu. Cumhuriyet bu sınıfın karşısına *tahsildarla çıkmıştı; o da imparatorla* cumhuriyetin karşısına dikildi. Napoléon 1789 yılında yeni yaratılan köylü sınıfının çıkarlarını ve muhayyelesini son kertesinedek temsil etmiş tek adamdı. Onun adını cumhuriyetin dibacesine yazmakla köylü sınıfı dışta savaş, içte kendi çıkarlarını zorla gerçekleştirme dâvasına dört elle sarıldı. Köylülerin gözünde Napoléon bir insan değil, bir programdı. Ellerinde bayraklar, davul borazan sesleri arasında «*Plus d'impôts, à bas les riches, à bas la république, vive l'Empereur!*» [Yeter bu kadar vergi, kahrolsun zenginler, kahrolsun cumhuriyet, yaşasın İmparator!] diye haykırarak oy sandıklarının başına koştular. İmparatorun arkasında, köy-

39 Saül, İbranilerin ilk kıralıydı. Filistinlilere karşı İbranileri birleştirmiş, sonradan yine onların elinde yenilgiye uğrayınca intihar etmiş, yerine Dâvut geçmiştir.

40 10 Aralık 1848 seçimlerinde, Napoléon Bonaparte'ın yeğeni Louis Napoléon büyük bir oy çoğunluğuyla Cumhurbaşkanı seçildi.

lü savaşı pusudaydı. Oylarıyla devirdikleri cumhuriyet, zenginlerin cumhuriyeti idi.

10 Aralık, mevcut hükümeti alaşağı eden köylü darbesiydi. Fransa'dan bir hükümet alıp ona bir hükümet verdikleri o günden sonra köylüler gözlerini Paris'ten ayırmaz oldular. Bir an için devrim dramının faal kahramanları olmuşlardı; bir daha o pısırık ve sünepe koro rolünü kimse onlara kabul ettiremezdi.

Öbür sınıflar köylülerin seçim zaferinin tamamlanmasına yardımcı oldular. *Proletarya* için Napoléon'un seçilmesi demek, Cavaignac'ın düşürülmesi, Kurucu Meclisin alaşağı edilmesi, burjuva cumhuriyetçiliğine sepet havası çalınması, Haziran zaferinin iptali demekti. *Küçük burjuvazi* için Napoléon, borçlunun alacaklı üzerinde hâkimiyeti demekti. *Büyük burjuvazinin* çoğunluğu için Napoléon'un seçilmesi, devrime karşı geçici bir süre kullanmak zorunda kaldığı, fakat o geçici durumu bir anayasa durumuna çevirip sağlamlaştırmaya kalktığı an kendisi için çekilmez olan bir kesimle, açıktan açığa bozuşmak demekti. Cavaignac'ın yerinde Napoléon, bu çoğunluğun gözünde, cumhuriyetin yerinde kıralllık, kıralcı restorasyonun başlangıcı, Orleans hânedanına bir göz kırpış, menekşenin altında saklı zambaktı[41]. Nihayet *ordu,* Seyyar Muhafızlara karşı Napoléon'a, barış idiline karşı savaşa oy verdi.

Ve işte böylece, *Neue Rheinische Zeitung*'un da belirttiği gibi, Fransa'nın en basit kafalı adamı her anlama çekilir bir önem kazandı. Kendisi bir hiç olduğu için, kendinden başka herşeyi temsil edebilirdi. Bu arada Napoléon ismi farklı sınıfların ağzında farklı anlamlar da taşısa, her biri bu isimle oy pusulasına şunları yazmıştı: Kahrolsun *National* partisi, Kah-

41 Zambak, Bourbon hânedanının armasında yer alan bir çiçektir. Menekşe, Bonaparte'ların sembolüydü.

rolsun Cavaignac, Kahrolsun Kurucu Meclis, Kahrolsun burjuva cumhuriyeti! Bakan Dufaure, Kurucu Mecliste herkese ilân etti: 10 Aralık, ikinci bir 24 Şubattır.

Küçük burjuvazi ve proletarya, Cavaignac'a[42] *karşı* oy kullanmış olmak, ve oy birliği yapıp son kararı Kurucu Meclise bırakmamak için *en bloc* [toptan] Napoléon'u seçmişlerdi. Fakat iki sınıfın da daha ileri kesimleri kendi adaylarını öne sürdüler. Napoléon, burjuva cumhuriyetine karşı birleşen bütün partilerin *cins ismi* idi; Ledru-Rollin ve Raspail *özel isimlerdi:* biri demokratik küçük burjuvazinin, öbürü devrimci proletaryanın. Raspail'a verilen oylar —proleterler ve onların sosyalist sözcüleri bunu açık açık söylüyorlardı— sadece bir gösteri, her türlü cumhurbaşkanlığını, yani anayasanın kendisini bir o kadar protesto, Ledru-Rollin'e karşı bir o kadar oy, yani bağımsız bir siyasî parti olarak proletaryanın demokratik partiden ayrılığını ilk kez ilân edişi olacaktı. Öte yandan demokratik parti —demokratik küçük burjuvazi ve onun parlamentodaki temsilcisi *Montagne*— Ledru-Rollin'in adaylığına, kendi kendini resmen aldatmada her zaman gösterdiği ciddiyetle yaklaşmaktaydı. Aslına bakılırsa bu onun proletarya karşısında bağımsız bir parti olma yolunda son çabasıydı. 10 Aralıkta yalnız cumhuriyetçi burjuva parti değil, demokratik küçük burjuvazi ve onun *Montagne*'ı da hezimete uğradı.

Artık Fransa'nın hem bir *Montagne*'ı, hem bir *Napoléon*'u vardı— ikisinin de, isimlerini taşıdıkları büyük gerçekliklerin cansız karikatürlerinden başka birşey olmadıklarının ispatı! Louis Napoléon, imparator şapkası ve kartalla Napoléon rolüne çıkmış zavallı bir maskaraydı; zavallılıkta ondan aşağı kalmıyan *Montagne da,* 1793'ten ödünç sloganları ve

42 Cavaignac, burjuva cumhuriyetçilerin Cumhurbaşkanı adayı idi.

demagojik çalımlarıyla, eski *Montagne'ı*[43] taklide yelteniyordu. Böylece geleneksel 1793 hurafesi ile geleneksel Napoléon hurafesinin maskeleri aynı zamanda düştü. Devrim ancak kendi *öz, asıl* adını kazandıktan sonra kendini bulmuştu. Ve devrim ancak çağdaş devrimci sınıf, sanayi proletaryası hâkim gücüyle devrimin ön safında yerini aldıktan sonra bunu yapabilirdi. Diyebiliriz ki 10 Aralık, *Montagne*'ı şaşkına çevirdi ve kafasını karıştırdı; bunun hiç değilse bir nedeni, eski devrimle klâsik müşâbehetin o gün saygısız bir köylü jestiyle münasebetsizce yarıda kesilivermesiydi.

Cavaignac 20 Aralıkta görevinden ayrıldı, Kurucu Meclis Louis Napoléon'u Cumhurbaşkanı ilân etti. 19 Aralıkta, yani tek başına hâkimiyetinin son gününde de Haziran isyancılarının affı için getirilen öneriyi reddetmişti. 27 Haziran kararnamesiyle 15 bin isyancıyı mahkemesiz sürgüne yollamışken şimdi o kararnameyi hükümsüz kılmak Haziran savaşının kendisini hükümsüz kılmak demek olmıyacak mıydı?

Louis Philippe'in son Başbakanı Odilon Barrot, Louis Napoléon'un ilk Başbakanı oldu. Böylece hükümranlığını 10 Aralık tarihinden değil de 1804 Senato kararnamesinden itibaren geçerli sayan Louis Napoléon, kendine, hükümetini 20 Aralık günü değil, 24 Şubat tarihli bir kırallık fermanıyla kurulmuş sayan bir başbakan buldu[44]. Louis Philippe'in meşrû mirasçısı olarak, eski hükümeti yerinde tutmakla hükümet değişikliğini yumuşattı. Kaldı ki, bu hükümetin henüz yıpranmaya vakti olmamıştı, çünkü daha hayata atılmaya vakit bulamamıştı.

43 Büyük Fransız Devriminin ünlü Konvansiyon Meclisinde sol kanat temsilcilerine, salonun gerisinde daha yüksek sıralarda oturmalarından ötürü **Montagnards** (Dağlılar) denilirdi. Burdaki «eski **Montagne**»dan kasıt, Büyük Devrimin radikal unsurlarıdır.

44 1804'te Napoléon Bonaparte'ı Fransa İmparatoru ilân eden Senato kararnamesi. Odilon Barrot Şubat Devrimi patladığı gün Louis Philippe tarafından son anda Başbakanlığa atanmıştı.

Kıralcı burjuva hiziplerin önderleri Louis Napoléon'a bu yolu öğütlediler. *National* cumhuriyetçilerine geçişte atlama taşı işlevini bilinçsizce yerine getiren eski hânedan muhalefetinin başı, burjuva cumhuriyetinden kırallığa geçişi tam bir bilinçle gerçekleştirmeye daha da yatkındı.

Odilon Barrot, bakanlık koltukları uğruna mücadelede hep yaya kaldığından henüz sıfırı tüketmemiş tek eski muhalefet partisinin önderiydi. Devrim, eski sloganlarını yalnız eylemleriyle değil, sözleriyle de inkâr ve reddetmek zorunda kalsınlar ve sonunda hepsi birden iğrenç bir bulamaç hâlinde halk tarafından tarihin çöplüğüne atılsınlar diye, bütün eski muhalefet partilerini birbiri ardısıra hızla devletin başına geçiriyordu. Bu Odilon Barrot da, zihninin rezil kofluğunu gövdesinin ciddî çalımı ardında tam on sekiz yıl gizlemeyi beceren burjuva liberalizminin bu canlı timsali de, mürtedliğin her türlüsünü irtikâptan geri kalmadı. Bugünün devedikenleriyle dünün defne yaprakları arasındaki âşikâr çelişki zaman zaman kendisini dahi irkiltse bile, aynaya her göz atışında bakanlık vakarını ve insanlık kibirini yeniden kuşanıyordu. Aynadan ona sırıtan çehre, oldum olası gıpta ettiği, oldum olası ondan baskın çıkan Guizot idi. Guizot'nun ta kendisi, ama Odilon'un Olimpos tanrılarına yakışır açık alnını taşıyan bir Guizot! Görmezlikten geldiği, Midas'ın kulaklarıydı.

24 Şubat'ın Barrot'su, ilk kez, 20 Aralığın Barrot'sunda âyan oldu. Orleans'cı ve Voltaire'ci Barrot'nun yanında Meşrûiyetçi ve Cezvit Falloux Diyanet İşleri Bakanıydı.

Birkaç gün sonra İçişleri Bakanlığı Malthus'cu Leon Faucher'e verildi. Hukuk, din ve siyasî ekonomi! Barrot hükümeti bütün bunları ve bir de, ayrıca, bir araya gelmiş Meşrûiyetçilerle Orleans'cıları kapsıyordu. Tek eksik, bir Bonaparte'cıydı. Bonaparte, Napoléon yerine geçme özlemini he-

nüz açığa vurmamıştı; çünkü *Soulouque,* henüz Toussaint-Louverture rolünü oynamıyordu[45].

National partisi daha önce ele geçirip yerleştiği bütün yüksek mevkilerden ânında uzaklaştırıldı. Polis Müdürlüğü, Posta Müdürlüğü, Başsavcılık, Paris belediye Başkanlığı hep kırallığın eski adamlarıyla doldurudu. Meşrûiyetçi Changarnier, Seine Vilâyeti Millî Muhafız Gücü, Seyyar Muhafızlar ve birinci tümen muvazzaf birliklerinin birleşik yüksek kumandanlığına getirildi[46]; Orleans'cı Bugeaud, Alpler Ordusu başkumandanlığına atandı. Barrot hükümeti zamanında bu yeniden atama işlemleri aralıksız sürdü. Hükümetin ilk işi, kıralcı eski yönetim kadrosunu yeniden iş başına getirmek oldu. Resmî sahne bir anda değişti: setler, kostümler, konuşmalar, aktörler, ekstralar, figüranlar, suflörler, partilerin durumu, dramın konusu, çelişkinin içeriği, bütün durum. Yalnız kabl-el cihandan kalma Kurucu Meclis hâlâ yerindeydi. Ama Millî Meclisin Bonaparte'ı, Bonaparte'ın Barrot'yu, Barrot'nun Changarnier'yi göreve atadıkları andan itibaren Fransa, cumhuriyetin kuruluş döneminden çıkıp kurulu cumhuriyete adımını attı. Kurulu bir cumhuriyette bir Kurucu Meclisin ne yeri vardı ki? Cihan yaratıldıktan sonra onu yaratanın basıp cennete gitmekten başka yapacak işi kalmamıştı. Kurucu Meclis onun gibi davranmamaya kararlıydı; Millî Meclis burjuva cumhuriyetçiler partisinin son sığınağı idi. Yürütme gücünün bütün yetkileri zorla elinden alınmış olsa bile, kurucu mutlak iktidar ona kalmamış mıydı? Millî Meclisin ilk düşüncesi, işgal ettiği hâkimiyet mevkiini

45 Toussaint-Louverture, Haiti'yi İspanyol ve İngiliz sömürge hâkimiyetinden kurtaran zenci ayaklanmasının önderiydi. Faustin Soulouque, Louis Bonaparte'dan önce, 26 Ağustos 1849'da kendini imparator ilân eden, cehaleti, zalimliği ve gösteriş merakıyla ünlü Haiti Cumhurbaşkanıydı.

46 Bu general, Haziran ayaklanmasını bastırmakta gösterdiği gayretin mükâfatı olarak bu göreve atandı.

her ne olursa olsun elde tutmak ve yitirilen alanı o sayede tekrar ele geçirmekti. Barrot hükümetinin yerini bir kere bir *National* hükümeti aldıktan sonra kıralcı ekip hükümet binalarını derhal boşaltmak zorunda kalacak, üç renkci ekip zafer alayıyla eski yerlerine geri dönecekti. Millî Meclis hükümeti düşürmeye karar verdi, ve onun icad edebileceğinden çok daha uygun bir saldırı fırsatını hükümet ona kendi eliyle hazırladı.

Hatırlanacağı gibi köylülerin gözünde Louis Bonaparte demek, «Yeter bu kadar vergi!» demekti. Bonaparte Cumhurbaşkanı koltuğunda altı gün oturduktan sonra, yedinci günü, 27 Aralıkta, hükümet *tuz vergisinin yürürlükte kalmasını* önerdi. Geçici Hükümet bu verginin kaldırıldığını ilân etmişti oysa. Tuz vergisi, özellikle kır halkının gözünde, eski Fransız maliye sisteminin günah tekesi olma imtiyazını şarap vergisiyle birlikte paylaşır. Barrot hükümeti, köylülerin seçtiği adamın ağzından kendi seçmenleri hakkında, bundan daha acı bir taşlama dile getiremezdi: *Tuz vergisinin yeniden yürürlüğe konması!* Tuz vergisinden sonra artık Bonaparte'ın hiç bir devrimci tadı kalmadı: köylü ayaklanmasının Napoléon'u bir hayalet gibi silindi gitti, geride yalnız kıralcı burjuva entrikasının büyük bilinmezi kaldı. Ve Barrot hükümeti, bütün hayalleri yıkan bu patavatsızca kaba hareketi pekâlâ bile bile Cumhurbaşkanının ilk hükümet icraatı yaptı.

Beri yandan Kurucu Meclis bu çifte fırsatın —hem hükümeti düşürme, hem de köylülerin seçtiği adama karşı kendisi köylü çıkarlarının temsilcisi olarak öne çıkma fırsatının— hemen üzerine atıldı. Maliye Bakanının önerisini reddetti, tuz vergisini eski tutarının üçte birine indirdi, böylelikle devlet bütçesindeki beş yüz altmış milyonluk açığı altmış milyon daha arttırdı, ve bu *güvensizlik oyundan* sonra, sükûnetle, hükümetin istifasını beklemeye koyuldu. Çevresini saran yeni dünyadan ve kendi değişen durumundan o kadar bihaberdi! Hükümetin ardında Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanının

ardında ise seçim sandığına Kurucu Meclis için bir o kadar güvensizlik oyu atmış altı milyon insan vardı. Şimdi Kurucu Meclis tutmuş milletin güvensizlik oyunu millete geri veriyordu. Saçma değiş tokuş! Meclis, oylarının artık geçer akçe olmadığını unutuyordu. Tuz vergisinin reddedilmesi, Bonaparte'ın ve hükümetinin Kurucu Meclise «*son verme*» kararlarını pekiştirmekten başka bir işe yaramadı. Ve Kurucu Meclisin ömrünün ikinci yarısı boyunca sürüp giden uzun düello başladı böylece. *29 Ocak,* 21 Mart ve 8 Mayıs bu krizin *journée*'leri [önemli günleri], her biri 13 Haziranın bir habercisidir.

Fransızlar, meselâ Louis Blanc, 29 Ocağı bir anayasal çelişkinin ortaya çıkış tarihi olarak yorumlamışlardır; genel oyla seçilen, feshi imkânsız, egemen bir Millî Meclisle Cumhurbaşkanı arasındaki çelişki. Cumhurbaşkanı metne göre bu Meclise karşı sorumluydu, ama gerçekte hem o da genel oyla seçiliyor, üstelik Millî Meclisin tek tek üyeleri arasında yüz kere bölünüp dağılan oyların hepsini kendi şahsında birleştiriyor, hem de yürütme gücünün tümünü elinde tutuyordu; oysa Millî Meclis bu yürütme gücü üzerinde sadece manevî bir etkiye sahipti. 29 Ocağın bu yorumu, kürsüde, basında ve klüplerde sürdürülen mücadelenin lâfzını gerçek içeriğiyle karıştırmaktadır. Kurucu Millî Meclise karşı Louis Bonaparte— tek yanlı bir anayasal yetki karşısında bir başkası değildi bu; yasama gücü karşısında yürütme gücü değildi; kendi kuruluşunun araçları karşısında, cumhuriyeti kurduktan sonra şimdi kendi kurulu cumhuriyetinin geri gelmiş bir krallığa benzediğini görüp hayretler içinde kalan ve kurucu dönemi bütün koşulları, hayalleri, dili ve kişileriyle zorla uzatmak, olgun burjuva cumhuriyetinin tam ve kendine özgü biçimiyle ortaya çıkmasını engellemek isteyen devrimci burjuva kesiminin iddialı entrikaları ve ideolojik talepleri karşısında kurulu burjuva cumhuriyetinin kendisiydi. Kurucu Millî Meclisin gerisin geri onun kucağına düşen Cavaignac'ı temsil etmesi gibi, Bonaparte da, henüz ondan boşanmamış

olan Millî Yasama Meclisini, yani kurulu burjuva cumhuriyetinin Millî Meclisini temsil ediyordu.

Bonaparte'ın seçilmesi olayının gerçek anlamı ancak bu seçim, tek ismin yerine onun çeşitli anlamları konularak, yeni Millî Meclis seçiminde bir kere daha tekrarlandığı zaman açığa çıkabilirdi. Eski Meclisin temsil yetkisi 10 Aralıkta iptal edilmişti. Bu bakımdan 29 Ocakta *aynı* cumhuriyetin Cumhurbaşkanı ile Millî Meclisi değildi karşı karşıya gelenler; vücut bulmakta olan cumhuriyetin Millî Meclisi ile, fiilen vücut bulmuş olan cumhuriyetin Cumhurbaşkanı, yani cumhuriyetin hayat sürecinde bambaşka dönemleri temsil eden iki güç karşı karşıyaydı: biri, cumhuriyeti ilân etmeye, onu devrimci proletaryanın elinden sokak savaşı ve terörle koparıp almaya ve kendi ideal temel tercihlerini anayasaya geçirmeye yegâne muktedir güç olan, burjuvazinin cumhuriyetçi küçük kesimi; öbürü, bu kurulu burjuva cumhuriyetinde hüküm sürmeye, anayasanın ideolojik püsküllerini budamaya, ve proletaryanın boyunduruk altına alınmasının kaçınılmaz koşullarını kanunları ve yönetimiyle gerçekleştirmeye yegâne muktedir güç olan, burjuvazinin büyük kiralcı çoğunluğu.

29 Ocakta patlıyan fırtınanın unsurları bütün Ocak ayı boyunca toplanıp birikti. Kurucu Meclis Barrot hükümetine güvensizlik oyu verip onu istifaya zorlamak istiyordu. Barrot hükümeti ise Kurucu Meclisin karşısına, kendi kendisine kesin güvensizlik oyu vermesi, intiharda karar kılıp *kendi feshini* ilân etmesi önerisiyle çıktı. 6 Ocakta en adı sanı duyulmamış milletvekillerinden biri, Rateau, hükümetin emriyle Kurucu Meclise bu yolda bir önerge sundu. Aynı Kurucu Meclis, daha Ağustos ayında, anayasayı tamamlayıcı bütün bir dizi temel kanunu çıkarmadan dağılmamayı karara bağlamıştı. Herdaim hükümetten yana Fould, «*sarsılan kredinin tekrar istikrar kazanması için*» feshinin gerekli olduğunu Kurucu Meclisin yüzüne haykırmaktan çekinmedi. Geçici sahneyi uzatmakla ve Barrot'nun şahsında Bonaparte'a, Bonaparte'ın

şahsında kurulu cumhuriyete karşı çıkmakla krediyi sarsmıyor muydu Kurucu Meclis? Olimpos tanrıları gibi vakur Barrot, cumhuriyetçilerin daha önce de ondan bir on yıllık süre, yani on ay esirgedikleri yeni ele geçmiş Başbakanlığı on beş gün bile keyfini sürmeden elinden kaçıracağı korkusuyla Roland[47] gibi celâllendi. Bu biçare Meclisin karşısında zorbanın da zorbası kesildi. En hafif sözü, «Bu Meclisle geleceğe yönelik hiç bir iş görülemez!» idi. Gerçekten de Meclis sadece geçmişi temsil ediyordu. Meclisin, «cumhuriyetin yerleşmesi için gerekli kurumları ona sağlamaktan âciz» olduğunu da kinayeyle eklemeyi ihmal etmedi Barrot. Âcizdi tabiî, hem de nasıl! Proletaryaya duyduğu olağanüstü husumetten ötürü burjuva enerjisi habire tükenip giderken, kıralcılara husumetinden cumhuriyetçi şevki hep yeniden körükleniyordu. Bu yüzden Kurucu Meclis, artık anlamaz hâle geldiği burjuva cumhuriyetini gerekli kurumlarla pekiştirmekten iki defa âcizdi.

Rateau'nun önergesi ile birlikte hükümet bütün ülkede tam bir *dilekçe fırtınası* kopardı. Fransa'nın dört bucağından Kurucu Meclise her gün, kendini *feshedip* vasiyetini bildirmesini az çok kesin bir dille isteyen *billets-doux* [aşk mektupları] yağmaya başladı. Kurucu Meclis buna karşılık, hayatta kalmasını isteyen başka dilekçeler göndertti kendisine. Bonaparte'la Cavaignac arasındaki seçim mücadelesi, Millî Meclisin feshi lehinde ve aleyhinde bir dilekçe savaşı biçiminde yeniden alevlendi. Dilekçeler, 10 Aralık üzerine serdedilen gecikmiş yorumlardı. Bütün bu çalkantı Ocak ayının sonuna kadar sürdü.

Kurucu Meclisle Cumhurbaşkanı arasındaki çatışmada Kurucu Meclis kendi varlık nedeni olarak genel seçime atıf yapamazdı, çünkü Meclise karşı çıkarılan genel oydu. Sırtını dayayabileceği herhangi bir meşrû güç yoktu, çünkü meşrû

47 Şarlman'ın yeğeni, yiğitliğiyle ünlü destan kahramanı.

iktidara karşı mücadele söz konusuydu. Hükümeti, 6 Ocak ve 26 Ocak'ta tekrar denediği gibi, güvensizlik oylamalarıyla düşüremiyordu, çünkü hükümet ondan güven istemiyordu. Yapabileceği tek şey vardı: *ayaklanma.* Ayaklanmanın savaş güçleri *Millî Muhafızların cumhuriyetçi kesimi, Seyyar Muhafızlar,* ve devrimci proletaryanın merkezleri olan *klüplerdi.* Nasıl Haziran'dan önce *millî atölyeler* devrimci proletaryanın örgütlü savaş gücü idiyseler, Haziran günlerinin kahramanı Seyyar Muhafızlar da, Aralık'da, burjuvazinin cumhuriyetçi kesiminin örgütlü savaş gücünü oluşturuyorlardı. Kurucu Meclisin Yürütme Kurulu, proletaryanın dayanılabilir olmaktan çıkan iddialarına son vermek zorunda kaldığında gaddarca saldırısını nasıl millî atölyelere yönelttiyse, Bonaparte'ın bakanları da, burjuvazinin cumhuriyetci kesiminin dayanılabilir olmaktan çıkan ididalarına son vermek zorunda kalınca, saldırılarını Seyyar Muhafızlara yönelttiler. Hükümet *Seyyar Muhafız Birliğinin dağıtılmasını* emretti. Yarısı işlerine son verilip sokağa atıldı; öbür yarısı demokratik esaslar yerine kralcı esaslar üzerinde yeniden örgütlendi, ücretleri muvazzaf birliklerin ücretleri düzeyine indirildi. Seyyar Muhafız Birliği, Haziran isyancılarının durumuna düşmüştü. Hergün basında, Haziran'da işlediği suçu kabul ettiğini belirten ve proletaryadan af dileyen *açık itirafları* yayınlanıyordu.

Peki ya *kulüpler?* Kurucu Meclis Barrot'un şahsında Cumhurbaşkanını, Cumhurbaşkanının şahsında kurulu burjuva cumhuriyetini ve kurulu burjuva cumhuriyetinin şahsında genel olarak burjuva cumhuriyetini tartışma konusu yaptığı andan itibaren Şubat cumhuriyetinin bütün kurucu unsurları— mevcut cumhuriyeti devirmek ve geriye doğru şiddetli bir süreçle onu kendi sınıf çıkarlarının ve ilkelerinin cumhuriyetine dönüştürmek isteyen tüm partiler— zorunlu olarak onun çevresinde toplandılar. Çalkalanıp karışan yumurtalar birbirinden ayrıldı. Devrimci hareketin billûrlaşma süreci yeniden akışkanlığa dönüşmüştü, uğrunda dövüşülen cumhu-

riyet, yine, her partinin kendine göre tanımlamakta direndiği, Şubat günlerinin ne idüğü belirsiz cumhuriyeti idi. Bir an için partiler, Şubat'ın hayallerini paylaşmaksızın, yeniden Şubat'daki eski tutumlarını benimsediler. *National*'in üç renk cumhuriyetçileri yine *Reforme*'cu demokratik cumhuriyetçilere yaslanarak onları parlamenter mücadelenin ön safında başı çekmeye ittiler. Demokratik cumhuriyetçiler yine Sosyalist cumhuriyetçilere yaslanarak —27 Ocak'da bir açık bildiri, barıştıklarını ve birlik olduklarını ilân etti— ayaklanmanın ard-zeminini kulüplerde hazırlamaya koyuldular. İktidar basını *National*'ci üç renk cumhuriyetçilerini, haklı olarak, mezar kaçkını Haziran isyancıları gibi görüyordu. Çünkü onlar burjuva cumhuriyetinin başında kalabilmek için burjuva cumhuriyetinin kendisini tartışma konusu yapıyorlardı. 26 Ocakta Bakan Faucher, dernek kurma hakkına ilişkin bir kanun tasarısı ile Meclisin karşısına geldi; tasarının ilk maddesinde «Kulüpler yasaklanmıştır» yazılıydı. Faucher bu tasarının derhal, ivedilikle görüşülmesini istedi. Kurucu Meclis ivedilik önergesini reddetti ve 27 Ocakta Ledrü-Rollin Meclise, hükümeti anayasayı ihlâlle suçlayan 230 imzalı bir Yüce Divan önergesi sundu. Böyle bir zamanda böyle bir davranış, yargıcın, yani Meclis çoğunluğunun aczinin patavatsızca açığa vurulmasından, ya da dâvacının doğrudan doğruya bu çoğunluğa yönelttiği âciz bir protestodan başka bir şey değildi; böyle bir zamanda hükümetten dâvacı olmak— âhir zaman *Montagne*'ının bundan böyle buhranın her doruğa varışında öne sürdüğü büyük devrimci koz bu olacaktı. Kendi adının ağırlığı altında ezilen zavallı *Montagne!*

15 Mayısta Blanqui, Barbes, Raspail, vb. Paris proletaryasının başında zorla toplantı salonuna girerek Kurucu Meclisi dağıtmaya çalışmışlardı. Barrot, kendi kendini feshedip kapısına kilit vurmayı ona zorla kabul ettirmek istemekle, yine o Meclise manevî bir 15 Mayıs hazırladı. Aynı Meclis, Barrot'yu, Mayıs sanıkları hakkında *enquete*'i yürütmekle

görevlendirmişti; şimdi bu Barrot, tam da Meclisin karşısına kıralcı bir Blanqui gibi çıkmışken, ve Meclis ona karşı kulüplerde, devrimci proleterler arasında, Blanqui'nin partisinde kendine müttefikler ararken, Mayıs mahpuslarını jürili mahkemeden alıp Yüksek Mahkemeye, *National* partisinin kurdurduğu *haute cour*'a teslim etme önerisiyle Meclisin başına püsküllü belâ kesildi. Bakanlık koltuğundan olma korkusunun Barrot gibi birinin aklına Beaumarchais'ye yaraşır buluşlar getirmiş olmasına diyecek yok doğrusu! Millî Meclis bir hayli yalpalamadan sonra bu öneriyi kabul etti. Mayıs teşebbüsüne girişenler karşısında yine normal karakteri ağır bastı.

Kurucu Meclis Cumhurbaşkanına ve bakanlara karşı *ayaklanmaya* zorlandığı gibi, Cumhurbaşkanı ve bakanlar da Kurucu Meclise karşı *hükümet darbesi* yapmaya zorlanıyorlardı; çünkü ellerinde Meclisi meşrû yoldan dağıtma imkânı yoktu. Ne ki Kurucu Meclis anayasanın anası, anayasa da Cumhurbaşkanının anasıydı. Cumhurbaşkanı hükümet darbesiyle anayasayı çiğneyecek, dolayısıyla cumhuriyetten aldığı meşrû hakkı ortadan kaldıracaktı. O zaman, imparatorluktan muktesep meşrû hakkını öne sürmek zorunda kalacaktı; fakat imparatorluktan muktesep meşrû hak Orleans'cı meşrû hakkı diriltiyor ve bunların ikisi de Meşrûiyetçi meşrû hak karşısında sönük kalıyordu. Meşrû cumhuriyetin yıkılması, Orleans'cı partinin hâlâ sadece Şubatın yenik partisi olduğu, Bonaparte'ın hâlâ sadece 10 Aralığın galibi olduğu, her ikisinin de cumhuriyetçi gaspa sadece yine gasp eseri kendi kıralcı hak iddiaları ile karşı çıkabildikleri bir zamanda, olsa olsa, kendi aşırı karşı kutbunu, Meşrûiyetçi kırallığı başa geçirebilirdi. Meşrûiyetçiler zamanın onlar için ne kadar elverişli olduğunun farkındaydılar; açıktan açığa komplo kuruyorlardı. General Changarnier'de kendi Monk[48]'larını bula-

48 İngiltere'de 1660'da Stuart hânedanının tekrar başa geçmesini emrindeki birliklerle destekleyen İngiliz generali.

bileceklerini umuyorlardı. Kulüplerinde, *Beyaz krallığın* gerçekleşmesinin gün meselesi olduğu, proleter kulüplerinde *Kızıl cumhuriyet'inki* kadar açıkça ilân ediliyordu.

Hükümet, kolayca bastırılan bir ayaklanma sayesinde bütün güçlükleri atlatabilecekti. «Meşrûiyet bizim için ölüm demektir!» diye bağırıyordu Odilon Barrot. Bir ayaklanma, *salut public* [kamu güvenliği] bahanesiyle Kurucu Meclisi feshetme, anayasayı anayasa adına çiğneme imkânını hükümete bahşedecekti. Odilon Barrot'nun Millî Meclisteki azgınlıkları, kulüplerin yasaklanması için verilen önerge, elli cumhuriyetçi valinin apar topar görevlerinden atılıp yerlerine kıralcıların getirilmesi, Seyyar Muhafızların dağıtılması, kumandanlarına Changarnier'nin haşin davranması, Guizot zamanında dahi aşırı kaçan profösör Lerminier[49]'nin görevine iadesi, Meşrûiyetçi böbürlenmelerin hoşgörüyle karşılanması: bunların her biri ayrı bir isyan provokasyonu idi. Buna rağmen isyandan ses çıkmadı. O, işareti hükümetten değil, Kurucu Meclisten bekliyordu.

Nihayet 29 Ocak günü geldi çattı. O gün, Rateau'nun önergesinin kayıtsız şartsız reddini isteyen Mathieu'nün (Mathieu de la Drome) önergesi oylanacaktı. Meşrûiyetçiler, Orleans'cılar, Bonaparte'çılar, Seyyar Muhafızlar, *Montagne*, kulüpler— hepsi o gün komplo kuruyorlardı: görünüşteki düşmana karşı olduğu kadar, görünüşteki müttefiklerine karşı da! Bonaparte, atının üstünde, birliklerin bir kısmını *Place de la Concorde*'da toplamıştı; Changarnier birtakım stratejik manevra gösterileriyle iş yapıyor pozundaydı; Kurucu Meclis, binasını asker işgali altında buldu. Bu Meclis, birbiriyle çelişen onca umut, korku, emel, heyecan, gerginlik ve fesat merkezi bu aslan yürekli Meclis, *Weltgeist*'a[50] [dünya ruhuna]

49 Jean Lerminier gerici bir hukukçuydu. 1839'da öğrencilerinin protestoları sonucu College de France'da öğretim görevinden istifa etmişti.
50 **Weltgeist**, Hegel'in idealist felsefesinde kendi kendini gerçekleştiren Akıl ya da Dünya Ruhu.

en yakın olduğu bir zamanda hiç sendelemedi. Tıpkı, kendi silâhlarını kullanmaktan çekinmekle kalmayıp, hasmının silâhlarına zarar vermeyi de kendine yediremeyen savaşçı gibiydi. Ölüme meydan okuyarak kendi idam varakasını kendi eliyle imzaladı, Rateau'nun önergesinin kayıtsız şartsız reddini reddetti. Kendisi sıkıyönetim altındayken, nicedir Paris'te sıkıyönetimsiz sürdürülemeyen bir kurucu faaliyete sınırlamalar koydu. Sonra bunun intikamını almak için, ertesi gün, hükümet tarafından 29 Ocakta uğratıldığı panik hakkında soruşturma açılmasını kararlaştırdı. *Montagne,* bu büyük entrika komedisinde *National* partisi tarafından cazgır rolünde kullanılmaya rıza göstermekle devrimci enerjiden ve siyasî anlayıştan ne denli yoksun olduğunu gözler önüne sermişti. *National* partisi, burjuva cumhuriyetinin henüz olgunluğa ermediği ilk kuruluş döneminde sahip olduğu iktidar tekelini kurulu cumhuriyette de elde tutmak için giriştiği son teşebbüste gemiyi karaya oturtmuştu.

Ocak krizinde Kurucu Meclisin, 21 Mart krizinde ise anayasanın varlığı dâva konusuydu: Ocakta *National partisinin* adamları, Martta ideali. Şerefli cumhuriyetçilerin, ideolojilerinin yüksek itibarını, hükümet iktidarının sağladığı dünya nimetlerinden daha ucuza sattıklarına işaret etmemize gerek yok, tabiî.

21 Martta Faucher'in dernek kurma hakkını kaldıran kanun tasarısı —kulüplerin yasaklanması— Millî Meclisin gündemindeydi. Anayasanın 8'inci maddesi bütün Fransızların dernek kurma hakkını teminata bağlamıştır. Dolayısıyla kulüplerin yasaklanması anayasanın kesin ihlâli idi: Kurucu Meclis kendi mukaddesatının ayaklar altına alınmasını takdise çağırılıyordu. Ama kulüpler— onlar, devrimci proletaryanın toplanma merkezleri, fesat ocaklarıydı. Millî Meclis işçilerin burjuvalara karşı birleşmelerini kendisi yasakla-

mıştı. Ve kulüpler bütün işçi sınıfının bütün burjuva sınıfına karşı birleşmesinden, burjuva devletine karşı bir işçi devletinin kurulmasından başka neydi ki? Her biri proletaryanın bir kurucu meclisi ve savaşa hazır isyan birliği değil miydi? Anayasanın, herşeyden önce burjuvazinin hâkimiyetini yasalaştırması gerekti. O halde dernek kurma hakkından anayasanın açık kastı, yalnız burjuvazinin hâkimiyetiyle, yani burjuva düzeniyle bağdaşabilir dernekler olabilirdi. Teorik terbiye icabı anayasa kendini genel terimlerle ifade etmişse, özel bir durumda bunu yorumlayıp uygulamak hükümetin ve Millî Meclisin işi değil miydi? Ve kulüpler cumhuriyetin ilk döneminde fiilen sıkıyönetimce yasaklanmış olduklarına göre, düzenli, kurulu cumhuriyette de kanunca yasaklanmaları gerekmez miydi? Üç renk cumhuriyetçileri, anayasanın bu sade yorumuna karşı anayasanın hamasî metinleri dışında öne sürecek birşey bulamadılar. Onlardan bir kesim, Pagnerre, Duclerc, vb., hükümete oy verip çoğunluğu elde etmesini sağladılar. Diğerleri, başmelek Cavaignac ve kilise babası Marrast başlarında olmak üzere, kulüpleri yasaklayan madde kabul edildikten sonra Ledru-Rollin ve *Montagne*'la birlikte özel bir komisyon odasına çekildiler —«ve durumu görüştüler.» Millî Meclis felce uğramıştı; toplantı salonunda gerekli çoğunluk kalmamıştı. Komisyon odasında M. Cremieux, bu yolun sonunun doğru sokağa çıktığını ve artık 1848'de değil, 1849'da yaşadıklarını ordakilere tam zamanında hatırlattı. Birden aklı başına gelen *National* partisi Millî Meclisin toplantı salonuna geri döndü, bir kere daha aldatılan *Montagne* da peşinden gitti. Her an devrimci özlemlerle içi içini yiyen *Montagne* anayasal imkânlardan medet ummaktan bir an olsun vazgeçemiyor, selâmeti hâlâ devrimci proletaryanın önünde gitmek yerine burjuva cumhuriyetçilerin kuyruğuna takılmakta görüyordu. Böylece komedi sonunadek oynandı. Kurucu Meclis, anayasanın lâfzı çiğnenmeden ruhunun gerçekleşemeyeceğini kendisi karara bağlamıştı.

Şimdi artık halledilecek bir tek nokta vardı: kurulu cumhuriyetin Avrupa devrimiyle ilişkisi, cumhuriyetin *dış siyaseti*. 8 Mayıs 1849'da, birkaç günlük ömrü kalmış olan Kurucu Meclisteolağanüstü bir heyecan hüküm sürüyordu. Gündemdeki konular Fransız ordusunun Roma'ya saldırısı, Romalılarca geri püskürtülmesi, ordunun siyasî rezaleti ve askerî hezimeti, Roma cumhuriyetinin Fransız cumhuriyeti tarafından alçakça boğazlanması[51], ikinci Bonaparte'ın birinci İtalya seferiydi. *Montagne* yine büyük kozunu oynamıştı; Ledru-Rollin hükümetin —ve bu defa onunla birlikte Bonaparte'ın— anayasayı ihlâlden yargılanmalarını isteyen malûm önergeyi başkanlık kürsüsüne bırakmıştı.

8 Mayısın nedeni sonradan 13 Haziranın da nedeni olmuştur. Biz şimdi Roma seferinin ne olduğunu görelim.

Daha 1848 Kasım ayı ortalarında Cavaignac, Papayı korumak, onu bir gemiye bindirip Fransa'ya getirmek için Civitavecchia'ya bir savaş filosu göndermişti. Papa itibarlı cumhuriyeti kutsayacak, Cavaignac'ın Cumhurbaşkanı seçilmesini sağlıyacaktı. Cavaignac Papayı oltaya yem yapıp papazları avlamak, papazlarla köylüleri kazanmak, köylülerle de Cumhurbaşkanlığını ele geçirmek istiyordu. İlk amacı bir seçim reklâmı olan Cavaignac'ın bu seferi, aynı zamanda Roma devrimini bir protesto ve tehdit anlamını da taşıyordu. Fransa'nın Papadan yana müdahalesi bu seferde tohum hâlinde mündemiçti.

Roma cumhuriyetine karşı Avusturya ve Napoli ile bir-

51 Roma'da 27 Kasım 1848'de halkın ayaklanması sonucunda Papa kaçtı, Mazzini başkanlığında bir geçici hükümet kuruldu. 5 Şubat 1849'da Kurucu Meclis toplandı, 9 Şubatta Roma'da cumhuriyet ilân edildi. Nisan ayı içinde harekete geçen Fransız ordusu Mayısta Roma Cumhuriyetine saldırdı ve Roma surları önünde Garibaldi kumandasındaki milliyetçi güçler karşısında yenildi. Daha sonra 4 Haziran-2 Temmuz arasında kuşatılıp topa tutulan Roma 4 Temmuzda düşünce gerici Papa hükümeti tekrar başa geçti.

likte Papadan yana bu müdahale, Bonaparte'ın bakanlar kurulunun 23 Aralıktaki ilk toplantısında kararlaştırıldı. Falloux'nun hükümette olması Papanın Roma'da, hem de Papanın Romasi'nda olması demekti. Bonaparte'ın, köylülerin Cumhurbaşkanı olmak için artık Papaya ihtiyacı kalmamıştı; fakat Cumhurbaşkanının köylülerini elde tutabilmek için Papanın yerinde kalmasına muhtaçtı. Köylülerin bönlüğü olmuştu onu Cumhurbaşkanı yapan. Köylüler inançlarıyla birlikte bönlüklerini, Papayla birlikte inançlarını yitireceklerdi. Sonra, Bonaparte adına hüküm süren Orleans'cılar ve Meşrûiyetçiler koalisyonu! Kıral geri gelmeden önce, kıralları kutsayan güç geri gelmeliydi. Bunların kıralcılıkları bir yana, Papanın dünyevî yönetiminde eski Roma olmazsa, Papa da olmazdı; Papasız, katoliklik olamazdı; katoliklik olmadan, Fransa'da din olmazdı; din olmazsa, eski Fransız toplumunun hâli nice olurdu? Köylünün cennet mülkleri üzerinde sahip olduğu ipotek, burjuvaların köylü mülkleri üzerinde sahip oldukları ipoteğin teminatıdır. Dolayısıyla Roma devrimi mülkiyete, burjuva düzenine, Haziran devrimi kadar korkunç bir saldırı idi. Fransa'da yeniden kurulan burjuva hâkimiyeti, Roma'da Papa hâkimiyetinin geri gelmesini gerektiriyordu. Nihayet, Roma devrimcilerine indirilen darbe, Fransız devrimcilerinin müttefiklerine indirilen bir darbe demekti; kurulu Fransız cumhuriyetinde karşı-devrimci sınıfların ittifakı, Fransız cumhuriyetinin Kutsal İttifakla, Napoli ve Avusturya ile ittifakını şart koşuyordu. 23 Aralık tarihli Bakanlar Kurulu kararı Kurucu Meclis için bir sır değildi. Ledru-Rollin 8 Ocakta bu konuda hükümet aleyhinde gensoru açılmasını istemişti; hükümet buna yanaşmamış ve Millî Meclis, gündemindeki konuları görüşmeye geçmişti. Yoksa hükümetin sözüne mi güveniyordu? Bütün Ocak ayını hükümete güvensizlik oyları vermekle geçirdiğini biliyoruz. Ne ki yalan söylemek hükümetin oynadığı rolün bir parçasıysa, onun yalanına inanmış görünmek ve o sayede cumhuriyetçi *dehors*'u

[zevahiri] kurtarmak da Millî Meclisin oynadığı rolün bir parçasıydı.

Bu arada Piedmont yenilmiş, Charles-Albert tahttan feragat etmiş, Avusturya ordusu Fransa kapılarına dayanmıştı. Ledru-Rollin dehşetengiz bir gensoru önergesi verdi. Hükümet, Kuzey İtalya'da Cavaignac'ın siyasetini sürdürmekten başka birşey yapmadığını, Cavaignac'ın da Geçici Hükümetin, yani Ledru-Rollin'in siyasetini izlemiş olduğunu ispat etti. Ve hatta, bu defa, Millî Meclisten bir de güven oyu kopardı, ve Sardinya topraklarının bütünlüğü[52] ve Roma sorunu konularında Avusturya ile barışçı görüşmelere destek sağlamak üzere Yukarı İtalya'da uygun bir bölgeyi geçici olarak işgal yetkisi aldı. İtalya'nın kaderinin Kuzey İtalya savaş alanlarında kararlaştırıldığı ötedenberi bilinir. Onun için, ya Lombardia ve Piedmont'la birlikte Roma düşecekti, ya da Fransa Avusturya'ya ve dolayısıyla Avrupa'da karşı-devrime savaş açmak zorunda kalacaktı. Millî Meclis birdenbire Barrot hükümetini eski Kamu Güvenliği Komitesi[53] mi sanmıştı? Yoksa kendini mi Konvansiyonla karıştırıyordu? Yukarı İtalya'da bir bölgenin askerî işgali ne demek oluyordu o halde? Bu sayedam peçenin altında yatan, Roma seferinin iç yüzüydü.

Nisan 14'de Oudinot kumandasında 14 bin kişi gemilerle Civitavecchia'ya hareket etti; 16 Nisan'da Millî Meclis, bir müdahale filosunun üç ay Akdeniz'de tutulması için gereken masrafı karşılamak üzere hükümete 1 milyon iki yüz bin frank harcama yetkisi tanıdı. Böylece, hükümetin Avusturya'ya müdahelesine izin verir gözükürken, gerçekte Roma'ya

52 Sardinya Krallığının toprakları Sardinya adasından başka kuzey İtalya ile Fransa'nın güneydoğusu arasında kalan bölgede Piedmont, Savoy ve Nice'i de içine alıyordu.

53 1792-94 arasında devrimci Fransa Avrupa'nın karşı-devrimci güçler koalisyonuyla savaşırken Fransa'nın iç ve dış siyasetini fiilen yürüten, Konvansiyon Meclisi üyeleri arasından seçilmiş ünlü komite.

müdahale etmesi için gerekli bütün imkânları ona sağladı. Meclis hükümetin ne yaptığına bakmıyordu; yalnız söylediklerini dinliyordu. Böylesine bir iman İsrail kavminde bile görülmemişti; Kurucu Meclis, kurulu cumhuriyetin yapmak zorunda olduğu şeyleri öğrenmeye dahi cesaret edemez olmuştu.

Nihayet 8 Mayısta komedinin son perdesi oynandı. Kurucu Meclis İtalya seferini ilk amacına ulaştırmak için hükümetten âcil tedbirler almasını istedi. Aynı akşam Bonaparte, *Moniteur*'de, Oudinot'u takdirlere boğan bir mektubunu yayınlattı. 11 Mayısta Millî Meclis, aynı Bonaparte ve bakanları hakkında verilmiş Yüce Divan önergesini reddetti. Bu yalan dolan ağını yırtıp atacak yerde parlamenter komediyi trajedi yerine koyup orda Fouquier-Tinville rolünü oynamaya kalkan *Montagne,* Konvansiyondan ödünç aldığı arslan postunun altından kendi küçük burjuva dana gönünü gözler önüne sermekle kaldı!

Kurucu Meclisin ömrünün bundan sonraki ikinci yarısı şöyle özetlenebilir: 29 Ocakta, kendi kurduğu cumhuriyette efendilerin kıralcı burjuva kesimler olduğunun itirafı; 21 Martta, anayasayı çiğnemenin aslında onun uygulanması demek olduğunun itirafı; ve 11 Mayısta, Fransız cumhuriyeti ile kurtuluş mücadelesi veren halklar arasında büyük iddialarla ilân edilen pasif ittifakın, Fransız cumhuriyetinin Avrupa karşı-devrimi ile aktif ittifakı anlamına geldiğinin itirafı.

Bu biçare meclis, doğum yıldönümünden, 4 Mayıstan iki gün önce Haziran isyancılarının affı önergesini reddetme zevkini de tattıktan sonra sahneden çekildi. Hiç bir gücü kalmamış, halkın gözünde menfur, âleti olduğu burjuvazi tarafından horlanıp bir kenara atılmış, ömrünün ilk yarısını ikinci yarısında inkâra zorlanmış, cumhuriyetçi hayalleri suya düşmüş, geçmişte gerçekleştirdiği hiç bir büyük iş, gelecekten hiç bir umudu olmayan ve can çekişen gövdesinin her bir zerresi ayrı ayrı geberen bu Meclis, kendi kadavrasını ancak

Haziran zaferini her an yeniden hatırlayıp yenibaştan yaşıyarak, bir defa kahrettiklerini habire bir daha kahrederek zorla kımıldatabiliyordu. Haziran isyancılarının kanıyla yaşıyan vampir!

Yüzü gülen mirasçısının sırtına belâlı bir namus borcu yıkmaktan haz duyan habis bir moruk gibi, ardında Haziran ayaklanmasının masraflarıyla, tuz vergisinin kalkmasıyla, zenci köleliğinin yasaklanması karşılığında büyük çiftlik sahiplerine ödenen tazminatla, Roma seferine harcanan parayla, ve son nefesini verirken kaldırmayı kararlaştırdığı şarap vergisinin kaybıyla artan bir bütçe açığı bırakarak gitti.

Mart ayı ile birlikte *Millî Yasama Meclisi* seçimi kampanyası da başlamıştı. Başlıca iki gurup çatışıyordu: *Düzen partisi* ve *Demokratik Sosyalist* ya da *Kızıl parti.* Bu ikisinin arasında *Anayasa Dostları* yer almıştı; *National*'in üç renk cumhuriyetçileri bu isim altında bir parti tezgâhlamaya çalışıyorlardı. *Düzen partisi* Haziran günlerinin hemen ardından kurulmuştu; ama ancak 10 Aralık onun *National* kliğinden, burjuva cumhuriyetçiler kliğinden kurtulmasına imkân verdikten sonra varlığının sırrı, *Orleans'cılarla Meşrûiyetçilerin BİR parti içinde koalisyonu,* açığa çıktı. Burjuva sınıfı iki büyük kesime bölünmüştü, ve bu kesimler, önce *restorasyon krallığı* döneminde *büyük toprak sahipleri,* sonra *Temmuz krallığı* döneminde *finans aristokrasisi* ve *sanayi burjuvazisi,* iktidar tekeline sahip çıkmışlardı. *Bourbon,* kesimlerden birinin çıkar hâkimiyetine verilen hânedan ismi, *Orleans,* öbür kesimin çıkar hâkimiyetine verilen hânedan ismiydi. *İsimsiz cumhuriyet iktidarı* her iki kesimin de karşılıklı rekabetlerinden vazgeçmeksizin ortak sınıf çıkarını eşit güçle sürdürebilecekleri yegâne iktidardı. Burjuva cumhuriyeti, bütün burjuva sınıfının kemale ermiş ve apaçık ortaya çıkmış iktidarından başka birşey olamıyacağına göre, Orleans'cıların Meşrûiyetçilerce tamamlanan iktidarı ile Meşrûiyetçilerin Orleans'cılarla tamamlanan iktidarından, *restorasyonla Temmuz*

kırallığının sentezinden başka ne olabilirdi? *National*'in burjuva cumhuriyetçileri, sınıflarının ekonomik temele dayanan herhangi bir büyük kesiminin temsilcisi değillerdi. Bütün önemleri ve tarihî iddiaları, yalnız kendi *özel* hâkimiyetlerini tanıyan iki burjuva kesime karşı kırallık zamanında burjuva sınıfının —gözlerinde yüceltip köhne arabesklerle süsledikleri, fakat herşeyden önce kendi kliklerinin hâkimiyetine yordukları— genel hâkimiyetini, *Cumhuriyetin isimsiz iktidarını* savunmuş olmalarından ileri geliyordu. *National* partisi kıralcılar koalisyonunu kendi kurduğu cumhuriyetin başına çöreklenmiş gördüğü zaman şaşkına döndü ama, bu kıralcılar da birleşik iktidarları konusunda kendilerini daha az aldatmıyorlardı. Şunu kavrıyamıyorlardı: her bir kesim tek başına ve ayrı olarak ele alındığında kıralcı olsa da bunların kimyasal bileşimi *cumhuriyetçi* olmak zorundaydı; beyaz ve mavi kırallıklar üç renk cumhuriyetinde mutlaka birbirlerini götüreceklerdi. Devrimci proletarya ve gitgide onun çevresinde toplanmakta olan geçiş sınıflarıyla aralarındaki çelişkiden ötürü güçlerini birleştirmeye ve bu birleşik gücün örgütlü varlığını korumaya itilen Düzen partisinin her bir kesimi, diğerinin restorasyon emelleri ve aşırı hak iddiaları karşısında her ikisinin ortak iktidarından, yani burjuva hâkimiyetinin *cumhuriyetçi* biçiminden yana olmak zorundaydı. Nitekim bu kıralcıların ilkin, hemen gerçekleşecek bir restorasyonu beklediklerini; daha sonra, ağızları köpüre köpüre sövüp saydıkları cumhuriyetçi biçimi yerinde tuttuklarını; ve nihayet, birbirlerine ancak cumhuriyet içinde katlanabileceklerini itiraf ederek restorasyonu belirsiz bir tarihe ertelediklerini görüyoruz. Zaten birleşik iktidarın nimetleri bu kesimlerin her birini güçlendiriyor, birini diğerinin buyruğu altına girmekten, yani kırallığı geri getirmekten alıkoyuyordu.

Düzen partisi seçim beyannamesinde burjuva sınıfının hâkimiyetini, yani onun hâkimiyetinin hayat koşulları olan *mülkiyetin, ailenin, dinin, düzenin* korunması gereğini açıkça

ilân etti. Pek tabiî, kendi sınıf hâkimiyetini ve kendi sınıf hâkimiyetinin koşullarını medeniyetin hâkimiyeti ve maddî üretimle maddî üretimden doğan sosyal ilişkilerin zorunlu koşulları olarak gösteriyordu. Düzen partisinin elinde muazzam gelir kaynakları vardı; örgütünü Fransa'nın her yanına yaymıştı; eski toplumun bütün ideologlarını maaşa bağlamıştı; mevcut hükümet iktidarının tüm imkânları elinin altındaydı; henüz devrim hareketinin dışında olan, mülkiyetin ulu temsilcilerinin şahsında kendi küçük mülkiyetlerinin ve onun pestenkerânî önyargılarının doğal temsilcilerini gören küçük burjuvaziyle köylü yığınları onun ücretsiz bendeleriydi. Bütün ülkede sayısız kıralcıklar tarafından temsil edilen bu parti, onların adaylarının seçilmemesini isyanla bir tutup cezalandırabilir, başkaldıran işçileri, dikbaşlılık eden tarım işçilerini, hizmetçileri, tezgâhtarları, demiryolu görevlilerini, kâtipleri, kendine bağlı bütün sivil memurları işten atabilirdi. Nihayet, orda burda, 10 Aralık Bonaparte'ının mûcizeler yaratmasına cumhuriyetçi Kurucu Meclisin engel olduğu mavalını okuyabilirdi. Düzen partisi meyanında Bonaparte'çılardan söz etmedik. Onlar burjuva sınıfının belli bir kesimi değil, bâtıl inançlı bunak yataklaklarla imansız genç sergüzeştçilerden kurulu bir gürûhtu. Düzen partisi seçimi kazandı; Yasama Meclisine büyük bir çoğunluk gönderdi.

Elele veren karşı-devrimci burjuva sınıfının karşısında küçük burjuvazinin ve köylü sınıfının devrime kazanılmış kesimleri pek tabiî ki devrimci çıkarların yüce temsilcisi ile, devrimci proletarya ile ittifak yapmak zorundaydılar. Küçük burjuvazinin parlamentodaki demokrat sözcülerinin, yani *Montagne*'ın, parlamenter yenilgilerinden ötürü nasıl proletaryanın Sosyalist sözcülerinin, parlamento dışındaki asıl küçük burjuvazinin de *concordats à l'amiable* zoruyla, burjuva çıkarlarının amansız baskısı ve iflâs zoruyla, nasıl asıl proleterlerin yanına itildiğini gördük. 27 Ocakta *Montagne* ve

Sosyalistler barıştıklarını ilân ve tes'id etmişlerdi[54]; Şubat 1849'daki büyük şenlikde tekrar bir araya geldiler. Sosyal ve demokratik partiler, işçilerin partisi ile küçük burjuva partisi birleşip *Sosyal-Demokratik partiyi,* yani *Kızıl* partiyi meydana getirdiler.

Haziran günlerini izleyen kâbusun pençesinde kısa bir süre felce uğrayan Fransız cumhuriyeti, sıkıyönetimin kaldırılmasından, yani 19 Ekimdenberi ardı kesilmeyen hummalı bir heyecan içinde yaşamıştı. Önce Cumhurbaşkanlığı için mücadele, sonra Cumhurbaşkanı ile Kurucu Meclis arasında mücadele; kulüpler için mücadele; Cumhurbaşkanının, birleşik kıralcıların, itibarlı cumhuriyetçilerin, demokratik *Montagne'* ın ve proletaryanın sosyalist kuramcılarının sapı silik kişilikleri karşısında proletaryanın gerçek devrimcilerini ancak bir tufanın toplum yüzeyinde ardında bıraktığı, ya da ancak bir sosyal tufandan önce görülebilen kadîm dev yaratıklar gibi gösteren Bourges mahkemesi[55]; seçim çalkantısı; Bréa'yı öldürenlerin idamı[56]; basın üzerinde sürekli baskı; hükümetin şenliklere[57] polis aracılığıyla sert ve kaba müdaheleleri; kıralcıların şımarık provokasyonları; Louis Blanc

54 Cumhuriyetçi demokratlarla sosyalist cumhuriyetçilerin 27 Ocak 1849 tarihli ortak bildirisi.

55 15 Mayıs 1848 hareketine katılanları yargılayan mahkeme. Sanıklar arasında işçi sınıfı temsilcileri ile bazı küçük burjuvalar da vardı. Blanqui on yıl hücre hapsine, diğerleri ve bu arada Raspail çeşitli hapis cezalarına, Barbès ve Albert hayat boyu sürgüne mahkûm edildiler. Louis Blanc ve Caussidière hakkında aynı hüküm gıyaplarında verildi.

56 Paris'te Haziran ayaklanmasını bastıran kumandanlardan General Bréa 25 Haziran günü isyancılar tarafından öldürülmüştü. Bu olayla ilgili olarak, ayaklanmaya katılan iki kişi idam edildi.

57 O çağda «şenlik» bir çeşit siyasî ajitasyon biçimiydi. Siyasî ziyafet niteliğinde toplantılar yapılır, nutuklar atılırdı.

ve Caussidiere'in portrelerinin teşhir direğine asılması[58]; kurulu cumhuriyetle Kurucu Meclis arasında devrimi her an başlangıç noktasına geri iten, her an galipleri mağlup, mağlupları galip yapan ve partilerin ve sınıfların durumlarını, aralarındaki ayrılıkları, ilişkileri bir anda tersine çeviren bitmez tükenmez çekişme; Avrupa karşı-devriminin hızla ilerlemesi; şanlı Macaristan savaşı; Almanya'da silâhlı başkaldırmalar; Roma seferi; Fransız ordusunun Roma önünde uğradığı yüzkızartıcı yenilgi[59] — bu olaylar girdabında, bu tarihî kargaşa cehenneminde, devrimci ihtirasların, umutların, hayal kırıklıklarının bu dağdağalı gel-gitinde Fransız toplumunun çeşitli sınıfları eskiden yarım yüzyıllarla hesapladıkları gelişme dönemlerini bu defa haftalarla hesaplamak zorunda kaldılar. Köylülerin ve taşra vilâyetlerinin oldukça büyük bir kısmı devrime kazanıldı. Bunların Napoléon'dan umduklarını bulamamış olmaları bir yana, Kızıl parti onlara ismin yerine içeriği, vergiden kurtulma hayalinin yerine Meşrûiyetçilere ödenen milyar frangın geri ödetilmesini, ipoteklerin tasfiyesini ve tefeciliğin ortadan kaldırılmasını vaadediyordu.

Ordunun kendisi de devrim hummasına yakalanmıştı. Ordu Bonaparte'a oy vermekle zafere oy vermişti; o, orduya yenilgi getirdi. Ordu onun şahsında, ardında büyük devrimci generalin gizlendiği Küçük Onbaşıya[60] oy vermişti; o, kur-

58 Louis Blanc ve Caussidière Haziran ayaklanmasından sonra Fransa dışına kaçmışlardı. Onun için onlar yerine portreleri «cezalandırıldı!»

59 Kossuth önderliğinde Macar burjuva demokratik devrimi 1849 yazında Rus birliklerinin müdahalesiyle bastırıldı; Almanya'da imparatorluk anayasası için yaygın ayaklanmalar Mayıs 1849'dan Temmuz ortalarına kadar sürdü; Oudinot'nun 1849 Mayısında Roma'ya ilk saldırısı Garibaldi tarafından püskürtüldü, Fransız kuvvetleri Civitavecchia'ya çekildiler.

60 «Küçük Onbaşı» birinci Napoléon Bonaparte'ın ordu içindeki lâkabıydı.

şun asker onbaşının arkalarına sığındığı büyük generalleri orduya geri getirdi. Kızıl partinin, yani birleşmiş demokratik partinin, zaferi kazanmasa bile büyük başarılar elde edeceğine, Paris'in, ordunun ve taşranın büyük bir kısmının ona oy vereceğine şüphe yoktu. *Montagne*'ın önderi Ledru-Rollin beş vilâyette birden seçildi; Düzen partisinin hiç bir önderine, gerçek proleter partisinin hiç bir adayına böyle bir başarı nasip olmadı. Bu seçim bize Demokratik-Sosyalist partinin sırrını açıklar. Bir yandan *Montagne,* demokratik küçük burjuvazinin parlamentodaki temsilcisi, proletaryanın Sosyalist kuramcılarıyla birleşmekten başka çare bulamazken — Haziranın korkunç maddî yenilgisinden sonra salt entellektüel başarılarla tekrar belini doğrultmaya zorlanan ve henüz diğer sınıfların gelişmeleri sayesinde devrimci diktatörlüğü ele geçirebilecek duruma gelmemiş olan proletarya, kendini kurtuluşunun kuramcılarının[61], Sosyalist tarikat kurucularının kollarına atmak zorunda kalmıştı— beri yanda devrimci köylüler, ordu ve taşra Vilâyetleri *Montagne*'ın ardında saf tutulur; *Montagne* böylece devrim ordusu cephesinin mutlak hâkimi oldu ve Sosyalistlerle varılan anlaşma sayesinde devrimci parti içindeki bütün çelişkileri bertaraf etti. Kurucu Meclisin ömrünün ikinci yarısında yine aynı unsurların cumhuriyetçi şevkini dile getirerek, Geçici Hükümet zamanında, Yürütme Kurulunda ve Haziran günlerinde işlediği günahları unutturdu. *National* partisi, kaypak karakteri gereği, kıralcı hükümetin baskısı altında ezilmeye rıza gösterdikçe, *National*'in mutlak iktidarı zamanında bir kenara atılmış olan Dağ[62] partisi güçlendi, devrimin parlamentodaki temsilcisi hüviyetiyle ortaya çıktı. Aslına bakılırsa *National* partisinin diğer, kıralcı kesimlerin kar-

61 «Proletaryanın kurtuluşunun kuramcıları» ya da «sosyalist tarikat kurucuları»ndan kastedilen, Fourier'ciler, Proudhon'cular, vb., gibi işçi sınıfının siyasî mücadelesinden yana olmayan ütopik sosyalistlerdir.

62 **Montagne,** Fransızca Dağ demektir.

şısına ihtiraslı kişiler ve idealist yâvelerden başka çıkarabileceği birşey yoktu. Oysa Dağ partisi, burjuvazi ile proletarya arasında sallantıda duran bir yığını, maddî çıkarları demokratik kurumlara ihtiyaç gösteren bir yığını temsil ediyordu. Bu nedenle, Cavaignac'lara ve Marrast'lara kıyasla Ledru-Rollin ve *Montagne* gerçek devrimin sözcüsüydüler; ve bu önemli durumun bilincinde olmaktan, devrimci enerjinin tezahürü parlamento saldırıları, Yüce Divan önergeleri, tehditler ve bağırıp çağırmalarla, ateşli söylevlerle ve hiç bir zaman lâf sınırını aşmayan aşırılıklarla kendini ne kadar çok sınırlarsa o kadar çok cesaret alıyorlardı. Köylüler aşağı yukarı küçük burjuvaziyle aynı durumdaydılar; ileri sürdükleri sosyal istekler hemen hemen aynıydı. Onun için toplumun bütün orta tabakaları, devrimci hareketin içine itildikleri oranda, ister istemez Ledru-Rollin'i kendi kahramanları belliyeceklerdi. Ledru-Rollin demokratik küçük burjuvazinin ünlü kişisiydi. Düzen partisine karşı önce bu düzenin yarı tutucu, yarı devrimci ve tepeden tırnağa ütopyacı reformcularının öne sürülmesi gerekiyordu.

National partisi, «vefakâr Anayasa Dostları», *républicains purs et simples* [katıksız cumhuriyetçiler] seçimde mutlak bir yenilgiye uğradılar. Onlardan ufacık bir azınlık girebildi Yasama Meclisine. En başta gelen önderleri, itibarlı cumhuriyetin başyazarı ve Orfeus'ü[63] Marrast bile, hep silindi gitti.

28 Mayısta Yasama Meclisi toplandı; 11 Haziranda 8 Mayıs çatışması yeniden tekrarlandı ve *Montagne* adına Ledru-Rollin, Roma'nın bombardıman edilmesinden ötürü Anayasayı ihlâlden, Cumhurbaşkanı ve hükümet aleyhinde Meclise bir Yüce Divan önergesi sundu. 12 Haziranda Yasama Meclisi, tıpkı 11 Mayısta Kurucu Meclis gibi, Yüce Divan önergesini

63 Yunan efsanesinin, çalgısıyla hayvanları, hattâ kayaları bile harekete geçiren şiir ve musiki tanrısı.

reddetti; fakat bu defa proletarya *Montagne*'ı sokağa sürdü[64]. Ama bu bir sokak savaşı değildi; basit bir sokak gösterisiydi. Hareketin yenilgiye uğradığını, 1849 Haziranının 1848 Haziranının gülünç ve bir o kadar da aşağılık karikatürü olduğunu bilmemiz için, hareketin başını *Montagne*'ın çektiğini söylemek yeter. 13 Haziran yüce ricatini ancak Changarnier'nin, Düzen partisinin bir çırpıda yarattığı o büyük adamın savaş raporu gölgede bıraktı. Helvetius'un dediği gibi, her dönemin kendi büyük adamlarına ihtiyacı vardır; onları hazır bulamazsa, icadediverir.

20 Aralıkta, kurulu burjuva cumhuriyetinin sadece bir yarısı, *Cumhurbaşkanı* mevcuttu; 28 Mayısta, bu cumhuriyet öbür yarısıyla, *Yasama Meclisi* ile tamamlandı. 1848 Haziranında kurucu burjuva cumhuriyeti ağıza alınmaz bir savaşla, ve 1849 Haziranında kurulu burjuva cumhuriyeti küçük burjuvaziyle oynanan tarifsiz bir komediyle isimlerini tarihin nüfus siciline yazmışlardı. Haziran 1849, Haziran 1848'in kefaretiydi. 1849 Haziranında işçiler yenik düşmedi; onlarla devrim arasında duran küçük burjuvalar kırıldılar o gün. 1849 Haziranı ücretli emekle sermaye arasında kanlı bir trajedi değil, borçlularla alacaklılar arasında hapishaneleri doldurmak üzre oynanan içler acısı bir oyundu. Düzen partisi galip gelmişti, bütün güç ondaydı; şimdi ne olduğunu gösterecekti.

64 13 Haziran 1849'da.

III

13 HAZİRAN 1849'UN SONUÇLARI

20 Aralıkta *anayasal cumhuriyetin* Janus[65] başı henüz bir yüzünü göstermişti: Bonaparte'ın silik ve yavan çizgilerini taşıyan yürütme gücü yüzünü. 28 Mayıs 1849'da öbür yüzünü, Restorasyon ve Temmuz krallığı cümbüşlerinden kalma yara izlerini taşıyan *yasama* gücü yüzünü gösterdi.

Millî Yasama Meclisi ile, *anayasal cumhuriyet* olgusu, yani burjuva sınıfının hâkimiyetinin yasalaştırıldığı cumhuriyetçi hükümet biçimi, dolayısıyla Fransız burjuvazisini oluşturan iki büyük kıralcı kesimin, Meşrûiyetçiler ve Orleans'cılar koalisyonunun, *Düzen partisinin* hâkimiyeti tamamlandı. Fransız cumhuriyeti böylece kıralcı partiler koalisyonunun mülkiyetine geçtiği sırada, Avrupa'nın karşı-devrimci devletler koalisyonu da, Mart devrimlerinin son sığınaklarına karşı genel bir haçlı seferine girişiyordu. Rusya Macaristan'ı istilâ ediyor, Prusya Reich anayasasını savunan orduya karşı yürüyor, Oudinot Roma'yı topa tutuyordu. Belli ki Avrupa buhranı kesin bir dönüm noktasına yaklaşmaktaydı; Avrupa'

65 Romalıların en eski tanrısı. İki yüzü olan bir başla temsil edilirdi. Yüzlerinden biri geçmişe, öbürü geleceğe bakıyordu. Eşik tanrısıydı aynı zamanda.

da bütün gözler Paris'e, Paris'te bütün gözler *Yasama Meclisine* çevrilmişti.

11 Haziran'da Ledru-Rollin Meclis kürsüsüne çıktı. Orda nutuk atmadı; bakanlara karşı açık, süssüz, gerçeklere dayalı, yoğun, güçlü bir suçlama dile getirdi.

Roma'ya saldırı anayasaya bir saldırıdır; Roma cumhuriyetine saldırmak, Fransız cumhuriyetine saldırmaktır. Anayasanın V. Maddesi der ki: «Fransız cumhuriyeti silâhlı kuvvetlerini hiç bir zaman hiç bir halkın özgürlüğüne karşı kullanmaz.» — buna rağmen Cumhurbaşkanı Fransız ordusunu Roma özgürlüğüne karşı kullanmaktadır. Anayasanın 54'üncü Maddesi yürütme gücünün Millî Meclisin rızası olmadan her ne sebeple olursa olsun savaş ilân etmesini yasaklamıştır. Kurucu Meclisin 8 Mayıs kararı bakanlara Roma seferini derhal ilk amacına çevirmelerini kesinlikle emretmiş, dolayısıyla Roma'ya savaş açılmasını da aynı kesinlikle yasaklamıştır — buna rağmen Oudinot Roma'yı topa tutmaktadır. Böylece Ledru-Rollin, Bonaparte ve bakanlarına karşı anayasanın kendisini tanık gösterdi. Millî Meclisin kıralcı çoğunluğuna karşı, anayasanın hâmisi sıfatıyla, şu tehdidi savurdu: «Cumhuriyetçiler her çareye başvurarak, silâh gücüyle bile olsa, anayasaya riayeti sağlıyacaklardır!» «*Silâh gücüyle!*» diye bunu yüz katı tekrarladı, *Montagne*'dan gelen yankı. Çoğunluk korkunç bir patırtıyla karşılık verdi; Millî Meclis Başkanı, Ledru-Rollin'e uyarıda bulundu; Ledru-Rollin çoğunluğa meydan okuyan sözlerini tekrarladı ve sonunda Başkanlık kürsüsüne, Bonaparte ve bakanlarının Yüce Divana verilmelerini isteyen bir önerge sundu. Millî Meclis 203'e karşı 361 oyla Roma bombardımanından, gündemin bir sonraki maddesine geçmeye karar verdi.

Anayasa aracılığıyla Millî Meclisi ve Millî Meclis aracılığıyla Cumhurbaşkanını alt edebileceğini mi sanıyordu Ledru-Rollin?

Gerçi anayasa yabancı halkların özgürlüğüne yönelen her

saldırıyı yasaklamıştı ama, Fransız ordusunun Roma'da saldırdığı, hükümete göre, «özgürlük» değil, «anarşinin istibdadı» idi. *Montagne,* Kurucu Meclisteki onca tecrübeye rağmen, anayasayı yorumlamanın onu yapanlara değil, yalnız onu kabul edenlere düştüğünü; anayasanın metninin hayata uygulanabilir bir anlamda yorumlanması gerektiğini ve onun yegâne hayata uygulanabilir anlamının burjuva anlamı olduğunu; nasıl papaz İncil'in gerçek yorumlayıcısıysa, nasıl yargıç kanunun gerçek yorumlayıcısıysa, tıpkı onun gibi Bonaparte'ın ve Millî Meclisteki kıralcı çoğunluğun da anayasasının gerçek yorumlayıcıları olduklarını hâlâ anlamıyor muydu? Genel seçimden yeni çıkan Millî Meclis kendini ölü Kurucu Meclisin vasiyetiyle bağlı sayacak olsaydı, bir Odilon Barrot kimin daha hayattayken iradesini hiçe saymıştı? Ledru-Rollin Kurucu Meclisin 8 Mayıs kararından söz ederken, aynı Kurucu Meclisin 11 Mayısta Bonaparte ve bakanlar hakkkında onun ilk Yüce Divan istemini reddettiğini; Cumhurbaşkanını ve bakanları akladığını; böylelikle Roma saldırısını «anayasal»laştırdığını; kendisinin zaten verilmiş bir hükmü temyiz etmekten başka bir şey yapmadığını; nihayet, cumhuriyetçi Kurucu Meclisi kıralcı Yasama Meclisi nezdinde temyize kalktığını unutmuş muydu? Anayasa kendisi, özel bir maddesinde, bütün yurtdaşlara onu koruma görevini yüklemekle ayaklanmayı yardıma çağırmaktadır. Ledru-Rollin bu maddeye dayanıyordu. Öyle ama, kamu makamları da anayasayı korumak için örgütlenmemişler midir, ve anayasanın ihlâli, ancak, anayasal kamu makamlarından biri bir diğerine baş kaldırdığı anda başlamaz mı? Oysa cumhuriyetin Cumhurbaşkanı, cumhuriyetin bakanları ve cumhuriyetin Millî Meclisi son dereceye uyumlu bir anlaşma içindeydiler.

Montagne'nın 11 Haziranda yapmaya kalktığı şey *«saf aklın sınırları içinde bir ayaklanma»*, yani salt *parlamanter bir ayaklanmaydı.* Meclis çoğunluğundan, halk yığınlarının

silâha sarılacağından korkup Bonaparte ve bakanların şahsında kendi iktidarını ve seçiminin anlamını yok etmesi isteniyordu. Nitekim Kurucu Meclis de, aynı bunun gibi, Barrot-Falloux hükümetinin azledilmesi için onca inatla tutturduğunda, Bonaparte'ın seçimini hükümsüz kılmaya kalkmamış mıydı?

Çoğunlukla azınlık arasındaki ilişkiyi bir anda tam tersine çeviren parlamento ayaklanmalarına Konvansiyon zamanından örnekler eksik olmadığı gibi —yaşlı *Montagne*'ın başardığını genci niçin başaramasındı?— hâlihazır ilişkiler de böyle bir teşebbüs için elverişsiz görünmüyordu. Paris'te halkın hoşnutsuzluğu endişe verici bir düzeye ulaşmıştı; seçimde kullandığı oylara bakılırsa, ordunun pek hükümetten yana olduğu söylenemezdi; Meclis çoğunluğunun kendisi de çok yeni olduğundan daha yerine oturmamıştı, üstelik hep yaşlı kişilerden oluşuyordu. *Montagne* parlamenter bir ayaklanmada başarı kazanırsa devlet gemisinin dümeni doğru onun eline geçecekti. Demokratik küçük burjuvazi ise her zamanki gibi yine kavganın kendi başının üstünde, bulutlarda, parlementonun ölü ruhları arasında kopmasından yanaydı. Nihayet, ikisi de, demokratik küçük burjuvazi ve onun temsilcisi *Montagne*, bir parlamento ayaklanması sayesinde asıl büyük amaçlarına ulaşacaklardı: proletaryayı sokağa dökmeden, ya da sadece geri plânda kalmasını sağlıyarak, burjuvazinin gücünü kıracaklardı. Proletarya bir tehlike olmadan kullanılmış olacaktı.

Millî Meclisin 11 Haziran kararından sonra bazı *Montagne* üyeleriyle gizli işçi birliklerinin temsilcileri arasında bir toplantı yapıldı. İşçi temsilcileri saldırının hemen o gece başlatılmasını istediler. *Montagne* bu plânı kesinlikle reddetti. Ne olursa olsun önderliği elden kaçırmamak niyetindeydi; onun gözünde müttefikleri de hasımları kadar şüpheliydi ve *Montagne* bunda haklıydı. 1848 Haziranının anısı Paris proletaryasının saflarında her zamankinden canlıydı. Lâkin pro-

letarya *Montagne*'la ittifaka herşeye rağmen bağlı kalmak zorundaydı. *Montagne* vilayetlerin en büyük bölümünü temsil ediyordu; ordudaki etkinliğini abartıyordu; Millî Muhafızların demokratik kesimi elinin altındaydı; dükkân sahiplerinin manevî desteği onun ardındaydı. Bu anda devrimi *Montagne*'a rağmen başlatmak, koleradan kırılmış ve işsizlik yüzünden hayli büyük sayılarda Paris dışına sürülmüş proletarya için 1848'in Haziran günlerini, o zamanki ölümüne mücadeleyi zorunlu kılan bir durum olmaksızın boşuna tekrarlamak olacaktı. Proletaryanın temsilcileri tek akılkârı işi yaptılar: *Montagne*'ı kendisi için *dönüşü olmayan bir yola* girmeye, yani Yüce Divan önergesinin reddedilmesi hâlinde parlamanter mücadele sınırlarının dışına çıkmaya zorladılar. Proletarya bütün 13 Haziran günü boyunca hep aynı şüpheci tavrı sürdürüp tetikte durdu, devrimi küçük burjuva hedeflerinin ötesine götürmek için savaşa atılmadan önce demokratik Millî Muhafızlarla ordunun kıyasıya kapışmalarını bekledi. Zafer kazanıldığı takdirde resmî hükümetin yanında yerini alacak bir proletar komün çoktan kurulmuştu. Paris işçileri 1848 Haziranının kanlı okulunda ders görmüşlerdi.

12 Haziranda Yasama Meclisinde Yüce Divan önergesinin görüşülmesine derhal geçilmesini bizzat bakan Lacrosse önerdi. Hükümet bir gece önceden her türlü savunma ve saldırı tedbirini almıştı; Millî Meclis çoğunluğu, isyankâr azınlığı sokağa sürmeye kararlıydı; azınlık kendisi de artık geri çekilemezdi; zarlar atılmıştı; Yüce Divan önergesi 8'e karşı 377 oyla reddedildi. Oylamaya katılmayan Dağ, bir hışım «barışçıl demokrasi»nin propaganda salonlarına, *Democracie pacifique*[66]'in gazete bürolarına üşüştü.

Dağ'ın parlamento binasından çekilmesi, tıpkı toprağın dev oğlu Anteus'un topraktan ayağını kesince gücünü yitirmesi gibi, onun gücünü kırdı. Yasama Meclisi dolaylarında

66 Considérant tarafından çıkarılan günlük, Fourier'ci gazete.

hepsi birer Samson'du; «barışçıl demokrasi» dolaylarında hiç birinin Filistinlilerden farkı kalmadı[67]. Uzun, gürültülü, âvare bir tartışmadır başladı. *Montagne, «yalnız silâh gücü hariç»* her çareye başvurarak anayasaya riayeti sağlamaya kararlıydı. Bu kararda, «Anayasa Dostları»nın bir bildirisiyle onları temsil eden bir heyet ona destek oldu. «Anayasa Dostları», *National* kliğinden, burjuva cumhuriyetçi partiden arta kalan enkazın kendine taktığı addı. Bu kliğin parlamentodaki temsilcilerinden sadece altısı Yüce Divan önergesinin reddine *karşı,* diğerleri hep önergenin reddi *için* oy kullanmışken, ve Cavaignac kılıcını Düzen partisinin hizmetine sunarken, kliğin daha büyük, parlamento-dışı kanadı, siyasî parya durumundan kurtulma ve demokratik partinin saflarına sokulma fırsatına dört elle sarıldı. Onların kalkanı ardına, onların *ilkeleri* ardına, *anayasanın* ardına sığınan bu partinin doğal teşrifatçıları gibi görünmüyorlar mıydı?

«Dağ», sabaha kadar doğum sancıları içinde kıvrandı durdu. Sonunda doğura doğura, 13 Haziran sabahı iki sosyalist gazetede az çok utangaç bir yer tutan «halka bildiri»yi doğurdu. Bildiri Cumhurbaşkanını, bakanları ve Yasama Meclisindeki çoğunluğu «anayasa dışı» *(hors la Contitution)* ilân ediyor, Millî Muhafızları, orduyu ve nihayet halkı da «ayağa kalkmaya» çağırıyordu. Öne sürdüğü slogan «Yaşasın Anayasa!» idi, ama «Kahrolsun Devrim!»den başka bir anlama gelmiyordu.

Dağın anayasal bildirisi uyarınca 13 Haziranda küçük burjuvalar bir *barışçı gösteri* düzenlediler; barışçı gösteri denilen şey, *Chateau d'Eau*'dan yola çıkıp bulvarlardan ge-

67 Samson olağanüstü gücüyle ünlü bir İbrani yargıcıdır. İbranilerin baş düşmanları Filistinlilere karşı savaşırken sevgilisi Dalila'nın ihanetine uğrar, saçları kesilince hiç bir gücü kalmaz. («Filistinli» sözü Marksist literatürde, sık sık, «Dar kafalı, eyyamcı, ham ervah hödük küçük burjuva» tipini ya da davranış tarzını anlatmak için kullanılır.)

çen otuz bin kişilik bir sokak yürüyüşü idi. Yürüyüşe katılanların çoğu silâhsız Millî Muhafızlardı; aralarına gizli işçi birlikleri üyeleri de karışmıştı. Yürüyüştekiler tarafından mekanik, soğuk, çekingen bir edayla haykırılan «Yaşasın Anayasa!» sözü gitgide büyüyüp gökgürültüsü gibi kabaracak yerde, kaldırımları dolduran halkın ağzından alaylı bir biçimde yankılanarak geri geliyordu. Bu çok sesli şarkıda yürekten solo çıkışlar eksikti. Yürüyüş kolu tam «Anayasa Dostları»nın toplantı salonunun yanından saptığı sırada parayla tutulmuş bir anayasa şakşakçısı damda belirip şapkasını havada savura savura iri ciğerlerinden kopardığı «Yaşasın Anayasa!» nâralarını hacıların tepesine dolu gibi yağdırmaya başlayınca, bir an kendileri bile durumun komikliği karşısında âdeta afallad ılar. Yürüyüş kolunun, *Rue de la Paix*'nin [Barış Sokağı] sonuna ulaşır ulaşmaz bulvarlarda Changarnier'nin ağır süvarileri ve avcı taburlarınca nasıl hiç de parlamenter olmayan bir tarzda karşılandığını, nasıl bir anda çil yavrusu gibi dağılıp 11 Haziran parlamanter seferberlik çağrısına icabet bâbında birkaç «Silâh başına!» çığlığı atarak kaçtığını biliyoruz.

Barışçı gösterinin böyle şiddetle dağıtılması, bulvarlarda silâhsız yurtdaşların öldürüldüğüne dair üstü kapalı söylentiler ve sokaklarda her an artan gürültü bir ayaklanmanın yaklaşmakta olduğunu haber verir gibi olunca, *Montagne*'nın *rue du Hasard*'da [Tesadüf Sokağı] toplanan büyük çoğunluğu dağılıverdi. Bir avuç milletvekilinin başında Ledru-Rollin Dağ'ın namusunu kurtardı. *Palais National*'de toplanan Paris Topçu Birliğinin koruması altında, *Conservatoire des arts et métiers*[68]'ye kapağı attılar. Millî Muhafızların beşinci ve altıncı lejyonları da oraya gelecekti. Ne ki *Montagnards* [Dağcılar] beşinci ve altıncı lejyonları orda boşuna beklediler; bu basiretli Millî Muhafızlar kendi temsilcilerini yüzüs-

68 El Sanatları Müzesi.

tü bıraktılar; bizzat Paris Topçu Birliği halkın barikat kurmasını engelledi; o keşmekeş içinde bir karar almanın imkânı yoktu; muvazzaf birlikler süngü takmış ilerliyorlardı; Temsilcilerden bir kısmı tutuklandı, diğerleri tüydü. Böylece 13 Haziran sona erdi.

23 Haziran 1848 devrimci proletaryanın ayaklanması idiyse, 13 Haziran 1849 demokratik küçük burjuvazinin ayaklanmasıydı. Ve her ikisi de, onları gerçekleştiren sınıfın en *klâsik* anlamda *saf* ifadesiydi.

Yalnız Lyons'da iş inatçı, kanlı bir çatışmaya kadar vardı. Orda sanayi burjuvazisi ile sanayi proletaryası doğrudan birbirlerine karşıdırlar, işçi hareketi de Paris'te olduğu gibi genel hareket içinde ve onun tarafından belirlenir nitelikte değildir; bu nedenle 13 Haziran, ordaki yankısında, ilk karakterini yitirdi. Taşrada patlak verdiği hiç bir yerde bir yangını tutuşturmadı— *soğuk bir şimşek çakışı.*

13 Haziran, normal hayatına 28 Mayıs 1849'da Yasama Meclisinin toplanmasıyla başlayan *anayasal cumhuriyetin ilk hayat dönemine* son verir. Bütün bu başlangıç bölümünü, Düzen partisi ile *Montagne,* büyük burjuvazi ile küçük burjuvazi arasında şamatalı mücadele doldurur. O küçük burjuvazi ki, uğrunda Geçici Hükümette ve Yürütme Kurulunda sürekli fesat çevirdiği ve Haziran günlerinde proletaryaya karşı bağnazca döğüştüğü burjuva cumhuriyetinin yerine oturmasına beyhude yere ayak diremekteydi. 13 Haziran onun direnişini kırmış ve birleşik kıralcıların *yasama diktatörlüğünü* bir *fait accompli* [oldu bitti] yapmıştır. Bu andan itibaren Millî Meclis artık *Düzen partisinin bir Kamu Güvenliği Komitesinden* başka birşey değildir.

Paris, Cumhurbaşkanı ile bakanlar ve Millî Meclis çoğunluğunu «*Yüce Divan*» önergeleriyle *köşeye sıkıştırmaya* kalkmıştı; onlar, Paris'i «*sıkı yönetim*» altına aldılar. Dağ, Yasama Meclisi çoğunluğunu «*anayasa dışı*» ilân etmişti; çoğunluk Dağı anayasayı ihlâlden *haute cour*'a [yüksek mahke-

meye] yolladı ve içinde hayatiyet namına ne kaldıysa ıskat etti. Bundan böyle Dağ artık başsız ve yüreksiz bir bakıyeden ibaretti. Azınlık, bir *parlamento ayaklanmasına* kalkışacak kadar ileri gitmişti; çoğunluk, kendi *parlamento istibdadını* kanun mertebesine yükseltti. Kürsüde konuşma özgürlüğünü yok eden ve Millî Meclis Başkanına, iç tüzüğe aykırı davranışlarından ötürü temsilcileri para cezasıyla, maaşlarından kesintiyle, geçici ihraçla, hapisle cezalandırma yetkisi tanıyan yeni bir *İç Tüzük* kabul etti. Dağın molozlarının tepesinde kılıç yerine sopa sallandırdı. Dağcı milletvekillerinden geriye kalanlar için kitle hâlinde Meclisten çekilmek artık bir namus borcuydu. Böyle bir hareketle Düzen partisinin çözülüp parçalanması hızlandırılmış olacaktı. Bir sözde muhalefetin dahi artık onu bir arada tutmaz olduğu andan itibaren Düzen partisi kendi aslî unsurlarına bölünmekten kurtulamazdı.

Paris Topçu Birliğinin ve 8'inci, 9'uncu ve 12'inci Millî Muhafız lejyonlarının dağıtılmasıyla, demokratik küçük burjuvaların *parlamento* güçlerinin yanısıra *silâh* güçleri de ellerinden alındı. Buna karşılık 13 Haziranda Boule ve Roux matbaalarını basan, baskı makinelerini parçalayan, cumhuriyetçi gazetelerin yazıhanelerini kırıp döken ve editörleri, dizgicileri, baskıcıları, dağıtımcıları, haberci çocukları kanunsuz tutuklayan yüksek finans lejyonu Millî Meclis kürsüsünden teşvikle onaylandı. Fransa'nın dört bucağında cumhuriyetçi olduklarından şüphe edilen Millî Muhafızların işlerine son verme işlemi tekrarlandı.

Yeni bir *basın kanunu,* yeni bir *dernekler kanunu,* yeni bir sıkıyönetim kanunu, ağzına kadar dolu Paris hapishaneleri, yurt dışına kaçmaya zorlanan siyasî sürgünler[69], *National* sınırını aşan bütün gazetelerin kapatılması, Lyons'la çevresin-

69 Bunlar arasında Marx da vardı. 3 Haziran 1849'da Almanya'dan siyasî mülteci olarak Paris'e gelmişti. 19 Haziran günü hükümet ona Paris'te kalamıyacağını bildirdi; yürütmenin bir süre ertelenmesini sağlıyan Marx 24 Ağustosta Londra'ya gitti.

deki beş Vilayette keyfî askeri istibdad ve baskı, adım başı bir mahkeme, ve sık sık tensikata uğrayan memurlar ordusunda yeni bir tensikat— bütün bunlar zafer kazanan reaksiyonun, Haziran kıyımlarından ve sürgünlerinden sonra bu defa yalnız Paris'i değil Vilayetleri de, ve yalnız proletaryayı değil, özellikle orta sınıfları da hedef aldığı için, sırf bunun için sözü edilmeye değer her zamanki *harcıâlem* mârifetleriydi.

Sıkıyönetim ilânını hükümetin takdirine bırakan, basının ağzına daha da sıkı kilit vuran, dernek kurma hakkını ortadan kaldıran baskı kanunlarının çıkarılması Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları boyunca Millî Meclisin bütün yasama gündemini işgal etti.

Ne ki bu dönemin karakteristik özelliği zaferin *fiilen* değil, *ilke olarak* istismarında; Millî Meclisin aldığı kararlarda değil, bu kararlar için öne sürülen gerekçelerde; özde değil, lâfta; lâfta da değil, lâfa renk katan şive ve edada kendini gösterir. *Kıralcı duyguların* apaçık dile getirilişi, cumhuriyete aristokratik bir hava içinde küstahça yağdırılan hakaretler, restorasyon emellerinin lâubali ikrarı, kısacası *cumhuriyet âdabının* ebedsizce ihlâli, bu dönemin kendine özgü tarzını ve rengini belirler. «Yaşasın Anayasa» 13 Haziran *mağlûplarının* savaş nârasıydı. Bu nedenle *galiplerin* anayasaya uygun, yani cumhuriyetçi bir dil kullanma ikiyüzlülüğünü sürdürmelerine artık gerek kalmamıştı. Karşı-devrim Macaristan, İtalya ve Almanya'yı boyunduruk altına almıştı; onlar da Fransa'nın restorasyonun eşiğinde olduğuna inanıyorlardı. Düzen partisinin farklı kesimlerinin zimmamdarları arasında kıralcılıklarını *Moniteur*'de tescil etmek ve krallık zamanında kazara işlemiş olabilecekleri liberal günahları Tanrı ve kul önünde itiraf ederek pişmanlıklarını dile getirmek ve af dilemek için yaman bir yarış başladı. Gün geçmiyordu ki Şubat Devrimi Millî Meclis kürsüsünden millî bir felâket ilân edilmesin; taşra ürünü Meşrûiyetçi bir *junker*

kabağı cumhuriyeti asla tanımamış olduğunu ciddî ciddî açıklamasın; Temmuz kırallığını arkadan hançerleyen daltabanlardan biri, salt Louist Phillippe'in insancıllığı ya da bir başka yanlış anlama nedeniyle gerçekleştirememiş olduğu gecikmiş kahramanlık menkıbelerini anlatmasın. Şubat günlerinin takdir edilecek yanı muzaffer halkın gösterdiği âlicenaplık değil, kıralcıların onun zaferini mümkün kılan fedakârlıkları, ılımlı davranışlarıydı. Halkın temsilcilerinden biri, Şubatta yaralananlara yardım için ayrılan paranın bir kısmını, o günlerde vatana liyakatlerini tek başlarına ispat eden *Belediye Muhafızlarına*[70] aktarmayı önerdi. Bir başkası, Orleans Dükü'nün *Place du Carrousel*'de atlı heykelinin dikilmesine karar alınmasını istedi. Thiers, anayasanın kirli bir kâğıt parçası olduğunu söylüyordu. Kürsüde, meşrû kırallığa karşı komplo kurduklarına nedamet getiren Orleans'cıları, kendilerini gayrimeşrû kırallığa karşı direnerek genel olarak kıralığın devrilmesini çabuklaştırmakla suçlayan Meşrûiyetçiler; onları, Molé'ye karşı entrika çevirdiğine pişman olan Thiers; Thiers'i, Guizot'ya karşı entrika çevirdiğine pişman olan Molé; onu, her üçüne karşı entrika çevirdiğine pişman Barrot izledi. «Yaşasın Sosyal-Demokrat Cumhuriyet!» sözü anayasaya aykırı ilân edildi; «Yaşasın Cumhuriyet!» sözü Sosyal-Demokratik olduğu gerekçesiyle kovuşturmaya uğradı. Waterloo Savaşının yıldönümünde bir Milletvekili şöyle dedi: «Prusyalıların istilâsına uğramamız bana devrimci mültecilerin Fransa'ya girmelerinden daha az korku veriyor.» Lyons ve komşu Vilâyetlerde sürdürülen tedhişden yakınmalara Baraguey d'Hilliers şöyle karşılık verdi: «Beyaz terörü Kızıl teröre tercih ederim.» *(J'aime mieux la terreur blanche que la terreur rouge.)* Ve

70 Belediye Muhafızları, Temmuz Kırallığı zamanında bazı ayaklanmaları büyük bir gaddarlıkla bastırmıştı. Bu yüzden 1848 Şubat günlerinde halkın özellikle nefret ettiği bir örgüttü. Geçici Hükümet ilk başta bu örgütü kaldırmayı düşündüyse de çok geçmeden sola karşı böyle hazır bir silâhı el altında tutmayı tercih etti. 1848 Mayıs ayında Belediye Muhafızlarının adı «Cumhuriyet Muhafızları» oldu.

ne zaman konuşmacılarından biri cumhuriyet ve devrim aleyhinde, anayasa aleyhinde, kırallık ya da Kutsal İttifak lehinde bir vecize yumurtlasa, Mecliste alkıştan geçilmiyordu. En önemsiz bir cumhuriyetçi formalitenin çiğnenmesi, meselâ Temsilcilere *citoyens* [yurtdaşlar] diye hitap edilmemesi, düzen şovalyelerini kendilerinden geçirmeye yetiyordu.

8 Temmuzda, sıkıyönetim altında ve proletaryanın büyük çoğunluğu katılmadan yapılan ara seçimler, Roma'nın Fransız ordusu tarafından işgali, kırmızı şapkalı kardinallerin ve onların peşinden engizisyonla papaz terörünün Roma'ya girmesi, Haziran zaferine yeni zaferler kattı, Düzen partisinin başını daha da döndürdü.

Nihayet, Ağustos ortasında, hem yeni toplanmış olan Vilâyet Meclislerine katılmak için, hem de aylar süren karşılıklı iddialaşmadan bitkin düştüklerinden, kıralcılar Millî Meclisin iki ay tatile girmesini kararlaştırdılar. Bu arada milletle basbayağı alay edercesine yirmi beş kişilik bir Temsilciler komisyonunu, Meşrûiyetçilerin ve Orleans'cıların kaymak tabakasını, bir Molé'yi ve bir Changarnier'yi, arkalarında Millî Meclisin vekilleri ve cumhuriyetin *bekçileri* olarak bıraktılar. Buradaki alay zannettiklerinden de derindi. Onları meftûn oldukları kırallığı devirmeye mahkûm eden tarih, nefret ettikleri cumhuriyeti koruma misyonunu omuzlarına yıkıyordu.

Anayasal cumhuriyetin hayatında ikinci dönem, başında kavak yellerinin estiği kıralcı dönem, Yasama Meclisinin tatile girmesiyle sona erer.

Paris'te sıkıyönetim yine kaldırılmış, basın yine faaliyete geçmişti. Sosyal demokrat gazetelerin yayını engellendiği sürede, baskı kanunları ve kıralcı yaygara döneminde, *kıralcı-anayasacı küçük burjuvazinin* eski edebî temsilcisi *Siècle, cumhuriyetçi* kesildi; *burjuva reformcuların* eski ede-

bî sözcüsü *Presse, demokrat* kesildi[71]; *cumhuriyetçi burjuvaların* eski klâsik organı *National* ise, *sosyalistliğini* ilân eti.

Halk kulüplerinin kurulması imkânsızlaştığı ölçüde *gizli dernek* faaliyeti yayıldı, güçlendi. Salt ticarî dernekler olarak göz yumulan *işçi sanayi kooperatifleri,* ekonomik bakımdan hiç bir işe yaramamalarına karşılık, siyasî bakımdan proletaryayı birleştirme merkezleri oldular. 13 Haziran bir sürü yarı-devrimci partinin resmî kafalarını uçurmuştu; geride kalan yığınlar kendi kafalarına kavuştular. Düzen şovalyeleri Kızıl cumhuriyetin uygulayacağı tedhişe dair kehanetlerle milletin gözünü yıldırmışlardı; muzaffer karşı-devrimin Macaristan, Baden[72] ve Roma'daki âdi densizlikleri, akıl almaz mezalimi «Kızıl cumhuriyet»i apak temize çıkardı. Ve Fransız toplumunun hoşnutsuz ara sınıfları, ilerde ne gibi bir tedhiş yapacağı henüz bilinmeyen Kızıl cumhuriyetin vaadlerini, iflâh olmaz Kızıl kırallığın tedhişine tercih eder oldular. Fransa'da hiç bir Sosyalist, devrimci propagandayı *Haynau*[73] kadar yaygınlaştırmadı. *A chaque capacité selon ses oeuvres*[74]!

Bu arada Louis Bonaparte, Millî Meclisin tatilde olmasını fırsat bilerek taşrada şahane gezilere çıktı, en ateşli Meşrûiyetçiler evliya Louis'nin torununu görmek için Ems'e hacca gittiler[75], ve düzenden yana halk temsilcilerinin büyük

71 **Siècle** ve **Presse** Paris'te 1836 yılında yayınlanmaya başlayan günlük gazetelerdi.

72 Baden, 1849 devrim hareketinde Alman İmparatorluk Anayasası için sürdürülen kampanyanın en güçlü merkeziydi.

73 Haynau, İtalya ve Macaristan'da devrimcilere yaptığı zulümle ün kazanmış bir Avusturya'lı generaldi.

74 Her yeteneğe gördüğü iş kadar!

75 «Evliya Louis», ünlü Fransa Kıralı Dokuzuncu Louis'dir (1214-70). «Torun», On Altıncı Louis'nin kardeşi ve On Sekizinci Louis'den sonra 1824-30 arasında Fransa kıralı olan Onuncu Charles'ın torunu Chambord Kontu'ydu. Almanya'da Ems şehrinde oturuyor ve Beşinci Henri adıyla Fransa tahtı üzerindeki hak iddia ediyordu. Meşrûiyetçiler'in patronuydu. Orleans'cıların patronu devrik kıral Louis Philippe İngiltere'de yaşıyordu.

çoğunluğu yeni toplanan Vilâyet Meclislerinde fesat çevirmeye koyuldular. Millî Meclisin henüz ağza almaya cesaret edemediğini onlara söyletmek gerekiyordu: *anayasanın derhal değiştirilmesi için ivedi bir önerge.* Anayasaya göre, anayasa 1852'den önce değiştirilemezdi ve o zaman da ancak sırf bu amaçla toplanacak bir Millî Meclis tarafından değiştirilebilirdi. Yine de, eğer Vilâyet Meclislerinin çoğunluğu bundan yana olduklarını belirtirlerse, Millî Meclis anayasanın bekâretini Fransa'nın sesine feda etmekle yükümlü olmaz mıydı? Millî Meclis bu taşra meclisleri hakkında tıpkı Voltaire'in *Henriade*'ında rahibelerin çapulcular hakkındaki umutlarına benzer umutlar besliyordu. Ne ki bazı istisnalar dışında, Millî Meclisin Potifar'ları bir o kadar sayıda taşra Yusufu'yla cebelleşmek zorundaydılar[76]. Büyük çoğunluk, ısrarla öne sürülen imayı anlamazlıktan geldi. Anayasanın değiştirilmesi, tam da bu değişikliği gerçekleştirecek araçlar eliyle, Vilâyet Meclislerinin oylarıyla engellendi. Fransa'nın sesi, hattâ burjuva Fransa'nın sesi konuşmuş ve anayasanın değişmesini istemediğini söylemişti.

Ekim başında Millî Yasama Meclisi tekrar toplandı— *tantum mutatus ab illo!*[77] Fizyonomisi hepten değişmişti. Anayasa değişikliğinin Vilâyet Meclislerince beklenmedik reddi onu gerisin geri anayasanın sınırları içine itmiş ve ömrünün sınırını tayin etmişti. Orleans'cılar Meşrûiyetçilerin Ems ziyaretlerinden pirelenmeye başlamışlardı; Orleans'cıların Londra'yla görüşmeleri Meşrûiyetçilerin kulağına kar suyu kaçırmıştı; iki hizbin gazeteleri yangına körükle gitmişler; taht üzerinde ileri sürülen karşılıklı iddiaları kıyaslamaya girişmişlerdi. Orleans'cılar ve Meşrûiyetçiler, şahâne yurt ge-

76 Marx burada, taşra meclislerinin önlerine sürülen iğvaya kapılıp da oyuna gelmediklerini belirtmek için, Tevratta geçen ünlü **Yusuf ile Züleyha** hikâyesine atıf yapmaktadır. Potifar, Yusuf'un efendisi, Züleyha'nın kocasıdır.

77 O zamandanberi ne büyük değişiklik!

zileri, Cumhurbaşkanının bağımsızlığa kavuşma yolunda hayli âşikâr çıkışları, Bonaparte yanlısı gazetelerin iddialı uslûbu ardında sırıtan Bonaparte'çı entrikalardan birlikte yaka silkiyorlardı; Louis Bonaparte, yalnız Meşrûiyetçi-Orleans'cı kumpası meşrû sayan bir Millî Meclisten ve bu Millî Meclis hesabına durmadan kendisine ihanet eden bir hükümetten şikâyetçiydi; nihayet hükümet de, Roma siyaseti ve Bakan Passy tarafından önerilip tutucularca sosyalist nitelikte diye kınanan *gelir vergisi* konularında kendi içinde anlaşmazlığa düşmüştü.

Barrot hükümetinin yeniden toplanan Yasama Meclisine getirdiği ilk tasarılardan biri, Orleans Düşesi[78]'ne dul aylığı bağlanması için 300 000 frank ödenek ayrılmasını öngörüyordu. Millî Meclis bunu kabul etti ve Fransız milletinin borçlar hanesine bir yedi milyon frank daha yazdı. Böylece Louis Philippe *pauvre honteux,* utangaç yoksul rolünü başarıyla oynamayı sürdürürken, ne hükümet Bonaparte'ın aylığının arttırılmasını önermeyi göze alabiliyor, ne de Meclis bunu kabule eğilim gösteriyordu. Ve Louis Bonaparte, her zamanki gibi, *Aut Caesar aut Clichy!*[79] ikilemi içinde yalpalayıp duruyordu.

Bakanın ikinci ödenek talebi —Roma seferinin masrafları için dokuz milyon frank—, bir yanda Bonaparte, öbür yanda bakanlar ve Millî Meclis arasında gerginliği arttırdı. Louis Bonaparte, *Moniteur*'de, askerî yaveri Edgar Ney'e hitaben kaleme aldığı bir mektup yayınlatmıştı. Burda, Papa hükümetinin anayasal teminatlarla bağlı olmasını şart koşuyordu. Papa ise *motu proprio*[80] yayınladığı bir tebliğ ile, yeni-

78 Orleans Düşesi Helène, Louis Philippe'in en büyük oğlunun dul karısıydı.

79 Ya Sezar, ya Clichy! Clichy, On Dokuzuncu Yüzyılda Paris'in borçlular hapishanesiydi.

80 Papa'nın genellikle Papalık devletinin iç işleriyle ilgili konularda kardinalleri aşarak yayınladığı bir tebliğ türü. Sözkonusu tebliğ 12 Eylül 1849'da yayınlandı.

den ele geçirdiği hükümranlığı üzerinde hiç bir sınırlama tanımadığını bildirmişti. Bonaparte'ın mektubu, kasıtlı bir düşüncesizlikle, kabinesinin perdesini kaldırıp onu balkon seyircilerine, kendi evinde yanlış anlaşılan, eli kolu bağlı hayırhah bir dâhi pozunda gösteriyordu. «Özgür bir ruhun kaçamak uçuşları»[81]na benzer bu tür cilvelere ilk başvuruşu değildi bu. Nitekim Komisyon raportörü Thiers onun bu uçuşunu görmezlikten geldi, Papa'nın demecini Fransızcaya çevirmekle yetindi. Cumhurbaşkanını kurtarmaya çalışan hükümet değil, Napoléon'un mektubunun Millî Meclisce onaylandığına dair bir önergenin gündeme alınmasını isteyen Victor Hugo oldu. *Allons donc! Allons donc!* [Hadi canım sen de!] Bu saygısız, şımarık müdaheleyle çoğunluk Hugo'nun önergesini bir kenara attı. Cumhurbaşkanının siyaseti mi? Cumhurbaşkanının mektubu mu? Cumhurbaşkanının kendisi mi? *Allons donc! Alons donc!* Mösyö Bonaparte'ı hangi enayi ciddiye alır? Sizin Cumhurbaşkanına inandığınıza bizim inandığımıza siz gerçekten inanıyor musunuz, Mösyö Victor Hugo? *Allons donc! Allons donc!*

Nihayet, Bonaparte'la Millî Meclis arasında ayrılığı, *Orleans'cılarla Bourbon'ların yurda geri çağırılması* konusunda çıkan tartışma büsbütün hızlandırdı. Buna dair önergeyi, hükümetin yan çizmesi üzerine, Cumhurbaşkanının amcaoğlu olan eski Vestefalya kıralının oğlu vermişti. Önergenin tek amacı, Meşrûiyetçi ve Orleans'cı saltanat dâvacılarını Bonaparte'cı saltanat dâvacısıyla aynı düzeye, ya da daha doğrusu, o zaten devletin başında olduğuna göre, ondan *daha düşük* bir düzeye indirmekti.

Napoléon Bonaparte, *sürgündeki kıral ailelerinin geri çağırılması* ile *Haziran isyancılarının affını* aynı önergenin kapsamı içine alma saygısızlığını da gösterince, çoğunluğun öfkesi onu, mübarekle zındığı, kıral soyu ile proleter dölünü, top-

81 Georg Herwegh'nin «Dağ'dan» adlı şiirinden.

lumun sâbit yıldızlarıyla batakhane fenerlerini aynı kaba koyma cürmünden dolayı özür dilemeye, ve her iki önergenin ayrı ayrı hakkını vermeye zorladı. Çoğunluk, kıral ailesinin geri çağrılmasını büyük bir hışımla reddetti, Meşrûiyetçilerin Demostenes'i [yani ünlü hatibi]Berryer, bu oylamanın ne demeye geldiği hakkında hiç bir şüpheye yer bırakmadı. Taht üzerinde hak sahiplerinin resmen aşağılanması, budur amaçları! Kutsal hâlelerini, onlara kalan son haşmeti, *sürgün olmanın haşmetini* de ellerinden almak istiyorlar! Berryer haykırıyordu: Yüce soyunu unutup da burda kendi hâlinde basit bir kimse gibi yaşamaya gelen bir saltanat dâvacısına herkes ne derdi? Fransa'da olmakla dâvayı kazanmadığı, Cumhurbaşkanı koltuğunda *tarafsız bir kişi* olarak kıralcılar koalisyonunun ona Fransa'da ihtiyacı olsa bile, taht üzerinde ciddî hak sahiplerinin sürgün sisi ardında âvamın gözünden uzak tutulmalarının şart olduğu, Louis Bonaparte'ın yüzüne bundan daha açık söylenemezdi.

1 Kasımda Louis Bonaparte, Barrot hükümetinin azledilip bir yenisinin kurulduğunu bildiren oldukça ters bir tezkere ile Millî Meclise cevap verdi. Barrot-Falloux hükümeti, kıralcı koalisyonun hükümetiydi; d'Hautpoul hükümeti, Bonaparte'ın hükümeti, Yasama Meclisinin karşısında Cumhurbaşkanının organı, *vekilharçlar hükümeti* oldu.

Bonaparte 10 Aralık 1848'in salt *tarafsız kişisi* değildi artık. Yürütme gücünü elde tutması bazı çıkarları onun çevresinde toplamıştı, anarşiyle mücadele Düzen partisini bile onun etkinliğini arttırmaya zorluyordu, ve Bonaparte artık halkın sevgilisi olmaktan çıkmış dahi olsa, Düzen partisini halk hiç tutmuyordu. Hem aralarındaki rekabetten yararlanıp hem de şöyle ya da böyle bir kıralcı restorasyonun kaçınılmazlığını öne sürerek, Orleans'cılarla Meşrûiyetçileri *tarafsız dâvacının* hakkını tanımaya razı edemez miydi?

1 Kasım 1849, anayasal cumhuriyetin üçüncü hayat döneminin başlangıcıdır; bu tarihten, 10 Mart 1850'ye kadar sü-

rer. Anayasa kurumları arasında Guizot'nun onca hoşlandığı düzenli oyun, yürütme gücüyle yasama gücü arasında çekişme, başlamıştır. Yalnız bu da değil; birleşik Orleans'cılar ve Meşrûiyetçilerin restorasyon emellerine karşı Bonaparte kendi fiilî iktidar hakkını, cumhuriyeti savunmaktadır; Bonaparte'ın restorasyon emellerine karşı Düzen partisi kendi ortak hâkimiyet hakkını, cumhuriyeti savunmaktadır; Orleans'cılara karşı Meşrûiyetçiler, Meşrûiyetçilere karşı Orleans'cılar statükoyu, cumhuriyeti savunmaktadırlar. Her birinin gönlünde kendi kıralı ve kendi restorasyonu yatan bütün bu Düzen partisi hizipleri, rakiplerinin gasp ve isyan emellerine karşı hep birden burjuvazinin ortak hâkimiyetine, özel hak iddialarını karşılıklı götürüp yine de saklı tutan toplum biçimine, *cumhuriyete* sahip çıkmaktadırlar.

Nasıl Kant, cumhuriyeti yegâne akılcı devlet biçimi, pratik aklın hiç bir zaman gerçekleşmeyen, fakat gerçekleşmesine her zaman gayret gösterilmesi ve erişilecek amaç olarak zihinde sadakatle bağlı kalınması gereken bir kaziyesi sayıyorsa, kıralcılar da *kırallığa* o gözle bakmaktadırlar.

Böylece anayasal cumhuriyet, burjuva cumhuriyetçilerin elinde içi boş bir ideolojik formül olmaktan çıkmış, birleşik kıralcıların elinde içerik ve hayat dolu bir biçime kavuşmuştu. «Biz kıralcılar, anayasal cumhuriyetin gerçek teminatıyız,» derken Thiers ne kadar doğru konuştuğunun farkında değildi.

Koalisyon hükümetinin devrilip yerine vekilharçlar hükümetinin gelişinin ikinci bir anlamı daha var. Bu hükümetin Maliye Bakanı Fould idi. Fould'un Maliye Bakanı olması demek, Fransa'nın millî servetinin resmen Borsanın eline teslim edilmesi, devlet mülkünün Borsa tarafından ve Borsa çıkarına işletilmesi demektir. Fould'un bakanlığa atanmasıyla finans aristokrasisi, restorasyonunu *Moniteur*'de ilân etti. Her biri anayasal cumhuriyet zincirinin bir başka halkasını oluşturan diğer restorasyonların tamamlanabilmesi için bu restorasyon kaçınılmazdı.

Louis Philippe su katılmadık bir *loup-cervier*'i (borsa kurdunu) Maliye Bakanı yapmaya hiç bir zaman cesaret edememişti. Onun kırallığı büyük burjuvazinin hâkimiyetinin ideal ismi olduğu gibi, hükümetlerinde de imtiyazlı çıkarlar ideolojik bakımdan çıkar gözetmeyen isimler taşımak zorundaydılar. Burjuva cumhuriyeti her alanda, ayrı kırallıkların —Meşrûiyetçi ve Orleans'cı kırallıkların— perde arkasında gizli tuttuklarını öne çıkardı. Onların semavîleştirdiği herşeyi dünyevîleştirdi. Evliya isimlerinin yerine hâkim sınıf çıkarlarının burjuva özel isimlerini yazdı.

Buraya kadarki bütün açıklamalarımız cumhuriyetin nasıl, varlığının ilk gününden itibaren, finans aristokrasisini devireceği yerde güçlendirdiğini göstermiştir. Ne ki finans aristokrasisine tanınan tavizler, başa gelmesi istenmeden boyun eğilen bir kaderdi. Fould ile birlikte, hükümette ağırlık yeniden finans aristokrasisine geçti.

Birleşen burjuvazinin nasıl olup da, Louis Philippe devrinde diğer burjuva kesimlerinin iktidar dışı bırakılmalarına ya da yedeğe alınmalarına dayanan finans hâkimiyetine katlanabildiği sorulacaktır.

Bunun cevabı basittir.

Herşeyden önce, finans aristokrasisi kendisi de kıralcı koalisyonun hatırı sayılır, sözü geçer bir parçasıdır; ve bu kıralcı koalisyonun ortak hükümet iktidarının adı cumhuriyetir. Orleans'cıların sözcüleri, başta gelen kişileri finans aristokrasisinin eski sırdaşları ve suç ortakları değiller mi? Finans aristokrasisi, kendisi, Orleans'cılığın altın kuşanmış vurucu gücü değil mi? Meşrûiyetçilere gelince, pratikte onlar da daha Louis Philippe zamanında bütün Borsa âlemlerine, maden ve demiryolu vurgunlarına katılmışlardı. Genel olarak büyük toprak mülkiyetiyle büyük malî sermaye bileşimi *normal bir olgudur*. İspatı: *İngiltere;* ispatı: hattâ *Avusturya.*

Fransa gibi, millî üretim hacmi millî borçlar tutarından

çok aşağı, hükümet tahvilleri en önemli vurgun alanı, Borsa da üretim yapmaksızın avantaya konmak isteyen sermayenin en birinci yatırım pazarı olan bir ülkede, bütün burjuva ya da yarı-burjuva sınıflara mensup sayısız insanın devlet borcundan, Borsa kumarlarından, finas işlemlerinden çıkarı olması gerekir. Bütün bu çıkar sahibi astlar, o çıkarı en geniş çizgileriyle temsil eden, o çıkarı bütünüyle temsil eden kesimde kendi doğal dayanaklarını ve üstlerini bulmuyorlar mı?

Devlet mülkünün büyük malî sermaye eline aktarılmasının şartı nedir? Devletin durmaksızın artan bir borç yükünün altına girmesi. Ya devletin borçlanmasının şartı? Devlet giderlerinin her an devlet gelirlerinden fazla olması: öyle bir nisbetsizlik ki, devlet borçları sisteminin aynı zamanda hem nedeni, hem sonucu.

Bu borçluluktan kurtulmak için devlet, giderlerini kısmak, yani hükümet yapısını basitleştirmek ve kısıtlamak, mümkün olduğu kadar az hükümet etmek, mümkün olduğu kadar az insan çalıştırmak, burjuva toplumuyla mümkün olduğu kadar az ilişki kurmak zorundadır. Düzen partisi için bu yol kapalıydı. Onun hâkimiyetini ve sınıfının zorunlu varlık koşullarını tehdit eden çevrelerin sayısı çoğaldıkça, Düzen partisinin baskı araçları, devlet adına resmî müdahaleleri, devlet makamları aracılığıyla her yerde hazır ve nâzır olma zorunluluğu da ister istemez bir o kadar artacaktı. Cana ve mala saldırılar artmaktayken candarma kısıtlanamaz.

Ya da devlet borca girmekten sakınmaya, en zengin sınıfların sırtına *olağanüstü vergiler* yıkarak bütçesini o an için, fakat geçici olarak denkleştirmeye çalışacaktır. Ne ki Düzen partisi millî servetin Borsa tarafından sömürülmesini önlemek için kendi servetini anavatan uğruna feda eder miydi? *Pas si bête!* [O kadar ahmak değildi!]

Şu halde Fransız devletinde tam bir devrim olmadan Fransız devlet bütçesinde devrim olamaz. Devlet bütçesinin

devletin borçlanmasına yol açması kaçınılmazdır; devletin borçlanması da, ister istemez, devlet borçlarını ticaret konusu yapanların, devletten alacaklı olanların, bankerlerin, sarrafların ve Borsa kurtlarının hâkimiyetine yol açacaktır. Düzen partisinin yalnız tek bir kesimi finans aristokrasisinin yıkılmasına doğrudan doğruya katkıda bulundu: *fabrikatörler.* Sanayi ile uğraşan orta ve daha ufak kesimlerden söz etmiyoruz; sanayi çıkarlarının, Louis Philippe zamanında hânedan muhalefetinin geniş tabanını oluşturan hâkim mihraklarından söz ediyoruz. Bunların çıkarı hiç şüphe yok ki üretim maliyetlerinin düşmesinde, dolayısıyla üretim maliyetine giren vergilerin azalmasında, dolayısıyla faizi vergiye katılan devlet borçlarının azalmasında, dolayısıyla finans aristokrasisinin alaşağı edilmesindedir.

İngiltere'de —ki en büyük Fransız fabrikatörleri İngiliz rakiplerine kıyasla küçük burjuvadırlar— fabrikatörleri, meselâ bir Cobden'i, bir Bright'ı, gerçekten, bankaya ve borsa aristokrasisine karşı cihadın başında görürüz. Niçin Fransa'da görmüyoruz? İngiltere'de sanayi serbest ticareti gerektirir; Fransa'da, himayeci gümrükleri ve diğer tekellerin yanısıra millî tekeli. Fransız sanayiî Fransız üretimine hâkim değildir; dolayısıyla Fransız sanayicileri Fransız burjuvazisine hâkim değildirler. Burjuvazinin diğer kesimlerine karşı kendi çıkarlarının kollanmasını sağlamak için, İngilizler gibi hareketin başına geçip aynı zamanda kendi sınıf çıkarlarını öne süremezler; devrimin peşine takılıp kendi sınıflarının genel çıkarlarına karşıt çıkarlara hizmet etmek zorundadırlar. Şubatta, durumlarını yanlış değerlendirmişlerdi; Şubat akıllarını başlarına getirdi. Üstelik, kim işverenden, sanayi kapitalistinden daha çok işçilerin tehdidi altındadır? Bunun içindir ki Fransa'da fabrikatör Düzen partisinin en bağnaz üyesi olmak zorunda kalmıştır. *Proletarya tarafından kâra son verilmesi yanında,* onun *kârının* finans tarafından kısıtlanması nedir ki?

Fransa'da küçük burjuva, normal olarak sanayi burjuvasının yapması gerekeni yapar; işçi, normal olarak küçük burjuvaya düşeni yerine getirir; işçiye düşeni ise kim yerine getirir? Kimse! Fransa'da bu yerine getirilmez; Fransa'da bu ilân edilir. Millî sınırlar içinde hiç bir yerde bu yerine getirilmez; Fransız toplumu içinde sınıf savaşı, milletleri karşı karşıya getiren bir dünya savaşına döner. Bu iş ancak, dünya savaşı yoluyla proletarya dünya pazarına hâkim olan halkın ön safına, İngiltere'nin ön safına geçtiği zaman başarılmaya başlanacaktır. Burada sonunu değil, örgütlenme sürecinin başlangıcını bulan devrim, öyle kısa-sürecek bir devrim değildir. Bugünkü kuşak, Musa'nın peşine takıp çölden geçirdiği Yahudilere benziyor. Önünde fethedeceği yeni bir dünya yok yalnız; yeni bir dünya ile başedebilecek insanlara yer açmak için kendisi okkanın altına gitmek zorunda.

Şimdi biz Fould'a dönelim.

14 Kasım 1849'da Fould Millî Meclis kürsüsüne çıkarak uygulayacağı mâlî sistemi açıkladı: eski vergi sisteminin savunulması! Şarap vergisinin yürürlükte kalması! Passy'nin gelir vergisinden vazgeçilmesi!

Passy de devrimci değildi; Louis Philippe'in bir bakanıydı. Dufaure tipi püritenlerden biri, Temmuz kırallığının günah tekesi Teste[82]'nin en yakın sırdaşlarındandı. O da eski vergi sistemini övmüş, şarap vergisinin kaldırılmamasını salık vermişti; ama, aynı zamanda, bütçe açığının yüzünü örten peçeyi de kaldırmıştı: devletin iflası önlenecekse yeni bir verginin, gelir vergisinin kaçınılmaz olduğunu bildirmiş-

82 8 Temmuz 1849'da Paris'te Âyan Mahkemesi önünde Parmentier ile General Cubières'in, tuz yatağı imtiyazı almak için memurlara rüşvet vermekten, ve o zamanki Bayındırlık Bakanı Teste'nin bu rüşveti kabul etmekten yargılanmaları başlamıştı. Teste, mahkeme sürerken intihara teşebbüs etti. Bütün sanıklar ağır para cezalarına, Teste ek olarak üç yıl hapse mahkûm oldu. (1895 baskısına Engels'in notu.)

ti. Vaktiyle Ledru-Rollin'e devletin iflâsını öneren Fould, Yasama Meclisine bütçe açığını önerdi. Bu arada, foyası sonradan ortaya çıkan birtakım tasarruflara girişileceğini vaadetti: meselâ harcamalar altmış milyon azalırken dalgalı borç iki yüz milyon arttı — rakkamların düzenlenmesinde, hesapların çıkarılmasında, sonunda hepsi yeni borçlara müncer olan hokkabaz numaraları!

Diğer kıskanç burjuva kesimlerin yanısıra finans aristokrasisi muhakkak ki, Fould zamanında, Louis Philippe zamanında olduğu kadar hayasızca yolsuz değildi. Ne ki sistem hep aynı sistemdi: borçlarda sürekli artış, açığın gizlenmesi. Zamanla Borsa dolandırıcılığı daha ayan beyan ortaya çıktı. İspatı: Avignon demiryolu kanunu, hükümet tahvillerinde bir ara bütün Paris'in diline düşen esrarengiz dalgalanmalar; nihayet, 10 Mart seçimleri üzerinde Fould'la Bonaparte'ın bahtsız spekülâsyonları.

Finans aristokrasisinin resmen geri gelmesiyle Fransız halkı çok geçmeden yine bir 24 Şubatla karşılaşacaktı ister istemez.

Kendinden sonraki mirasçısına garezi tutan Kurucu Meclis, Milâdî 1850 yılı için şarap vergisini kaldırmıştı. Eski vergileri kaldırmakla yeni borçlar ödenemezdi. Düzen partisinin büyük ahmaklarından biri, Creton, daha Yasama Meclisi tatile girmeden, şarap vergisinin yürürlükte tutulmasını isteyen bir önerge vermişti. Fould, Bonaparte hükümeti adına bu önergeye arka çıktı ve 20 Aralık 1849'da, Bonaparte'ın Cumhurbaşkanı ilân edildiği günün yıldönümünde, Millî Meclis *şarap vergisinin yeniden yürürlüğe konulmasını* kararlaştırdı.

Bu önerge lehinde ilk konuşan, bir malî yatırımcı değil, Cezvitlerin başı *Montalembert* oldu. Montalembert'in muhakemesi çok basitti: Vergi, hükümetin süt emdiği ana memesidir. Hükümet demek, baskı araçları demektir; otorite makamları demektir; ordu demektir; polis demektir; resmî gö-

revliler, yargıçlar, bakanlar demektir; *papazlar* demektir. Vergiye saldırı, burjuva toplumunun maddî ve manevî üretimini proleter yabanîlerin baskınlarına karşı koruyan düzen bekçilerine anarşistlerin saldırısıdır. Mülkiyet, aile, düzen ve dinin yanısıra beşinci tanrıdır vergi. Ve şarap vergisi, hiç tartışma götürmez bir biçimde, verginin, hem de alelâde verginin değil, geleneksel, kırallığa yatkın, itibarlı verginin ta kendisidir. *Vive l'impôt des boissons,* [Yaşasın içki vergisi!] *Three cheers and one cheer more!* [Üç alkış, ve üste bir alkış daha!]

Fransız köylüsü ne zaman şeytanın sözünü edecek olsa onu tahsildar kılığında gözünde canlandırır. Montalembert vergiyi bir tanrı katına çıkardığı andan itibaren köylü tanrıtanımaz ve allahsız oldu, kendini şeytanın, yani *Sosyalizmin* kucağına attı. Düzen dini için o artık bir kayıptı; Cezvitler için bir kayıptı; Bonaparte için bir kayıptı. 20 Aralık 1849, 20 Aralık 1848'in alnına silinmez bir leke sürmüştü. «Amcasının yeğeni» şarap vergisinin, Montalembert'in deyimiyle devrim fırtınasını haber veren bu verginin, ailede yere serdiği ilk insan değildi. Sahici ve büyük Napoléon, St. Helena'da, şarap vergisini geri getirmenin kendisinin düşmesine herşeyden çok katkısı olduğunu, çünkü Güney Fransa köylüleriyle arasını açtığını söylemiştir. XIV. Louis zamanındanberi halkın nefret ettiği konuların başında gelen şarap vergisi (Boisguilleberts ve Vauban'ın yazılarına bakınız) birinci devrimde kaldırılmış, 1808'de Napoléon tarafından değişik bir biçimde yeniden konulmuştu. Restorasyon Fransa'ya girerken önünde yalnız Kazak birlikleri[83] değil, şarap vergisinin kaldırılacağı vaadleri de tırısa kalkmış koşturuyordu. Tabiî ki *Gentilhommerie* [soylular], *gent taillable à merci et miséricorde*'a [keyfe ve insafa göre vergilendirilebilir ahaliye] verdikleri

83 1814-15'te Napoléon Bonaparte'ı yenilgiye uğratan Avrupa Koalisyonu ordularıyla birlikte Rus ordusu da Fransa'ya kadar gelip Paris'e girmişti. Kazak atlıları Rus ordularının öncü vurucu gücüydü.

sözü tutmasalar da olurdu. 1830, şarap vergisinin kaldırılacağını vaadetti. Söylediğini yapmak, ya da yaptıklarını söylemek onun âdeti değildi. 1848, herşeyi vaadettiği gibi şarap vergisini de kaldırmayı vaadetti. Nihayet, hiç birşey vaadetmeyen Kurucu Meclis, yukarda da değindiğimiz gibi, şarap vergisinin 1 Ocak 1850'de kayıplara karışmasını vasiyet etti. Ve 1 Ocak 1850'den tam on gün önce Yasama Meclisi şarap vergisini bir kere daha uygulamaya koydu. Böylece Fransız halkı ne yaptıysa bu vergiden kurtulamadı: kendisi onu kapıdan attıkça o bacadan içeri giriyordu.

Şarap vergisinin halkta uyandırdığı nefret, Fransız vergi sisteminin bütün iğrençliğini kendinde toplamasıyla açıklanabilir. Bu verginin tahsil tarzı iğrenç, vergi yükünün dağılım tarzı aristokratçadır, çünkü en âdi şaraplarla en pahalı şaraplardan alınan vergi oranı aynıdır; dolayısıyla tüketicilerin varlıkları azaldığı ölçüde vergi geometrik oranla artar: tersine bir müterakki vergi. Bu bakımdan, karışık ve sahte şarapları teşvik ederek, çalışan sınıfların zehirlenmesine doğrudan önayak olur. Tüketimi azaltır, çünkü nüfusu dört bini aşan bütün şehirlerin kapılarına *octroi* [mahallî vergi] memurları dikerek bu şehirlerin her birini Fransız şarabına karşı himayeci gümrüklerle korunan bir yabancı ülkeye çevirir. Geçimleri doğrudan doğruya şarap tüketimine bağlı büyük şarap tacirleri, ama daha çok küçük tacirler, *marchands de vins*, şaraphane sahipleri, şarap vergisinin yeminli düşmanlarıdır. Ve nihayet şarap vergisi, tüketimi kıstığı için, üreticilerin işine ket vurur. Bir yandan şehirlerde yaşıyan işçileri şaraba para ödeyemez hâle getirirken, öbür yandan üzüm yetiştirenleri mallarını satamaz hâle getirir. Oysa Fransa'da aşağı yukarı on iki milyon insan hayatını bağcılıkla kazanmaktadır. Dolayısıyla, genel olarak halkın nefreti, özellikle de köylünün şarap vergisine azılı düşmanlığı anlaşılır birşeydir. Bundan başka, köylüler için şarap vergisinin geri getirilmesi münferit, az çok rastlantı eseri bir olay değildi. Köy-

lünün bir çeşit kendine özgü, babadan oğula geçer tarihî geleneği vardır, bu tarih okulunda yüzyıllardır hep şu mırıldanılır: ne zaman bir hükümet köylüleri kandırmak istiyorsa şarap vergisinin kaldırılacağını vaadeder, köylüleri kandırır kandırmaz da onu ya yürürlükte tutar, ya da geri getirir. Köylü hükümetin tadına, eğilimine şarap vergisiyle bakar. Şarap vergisinin 20 Aralıkta geri gelmesi şu anlamı taşıyordu: *Louis Bonaparte'ın da öbürlerinden farkı yokmuş*. Ne ki o öbürleri gibi değildi: o bir *köylü keşfi* idi. Köylüler, şarap vergisine karşı milyonlarca imzalı dilekçelerde, «amcasının yeğenine» bir yıl önce vermiş oldukları oyları geri aldılar.

Kır halkı —bütün Fransız nüfusunun üçte ikisinden fazlası— çoğunlukla sözde özgür *toprak sahipleridir*. 1789 Devrimi tarafından feodal yüklerinden karşılıksız kurtarılan birinci kuşak, toprağa hiç para ödememişti. Fakat ondan sonra gelen kuşaklar, yarı serf atalarının kira, aşar, *corvée* [angarya] vb., biçiminde ödediklerini *toprak fiyatı* olarak ödediler. Bir yandan nüfus çoğaldıkça ve öte yandan toprakların parçalanması arttıkça, tarlaların fiyatı da yükseliyordu, çünkü tarlalar ne kadar küçülürse onlara talep o kadar çok oluyordu. Ne ki, ister doğrudan doğruya başkasından satın almış olsun, ister miras ortaklarınca sermaye olarak hesabına geçirtsin, köylünün toprağına ödediği fiyat yükseldiği oranda *köylünün borcu* da, yani *ipotek* de zorunlu olarak yükseliyordu. Toprak üzerinde bir alacak hakkına *ipotek* denir; ipotek, toprağa karşılık verilen rehin makbuzudur. Nasıl ortaçağ malikânesinin üzerine *imtiyazlar* yığılıyorduysa, çağdaş küçük tarlanın üzerinde de öylesine *ipotekler* birikir. Öte yandan: parselleme sisteminde toprak, sahibi için sadece bir *üretim aracıdır*. Oysa toprak ne kadar bölünürse verimi o kadar düşer. Toprakta makinelerin kullanılması, işbölümü, akıtma ve sulama kanalları gibi başlıca toprak ıslahı tedbirleri gitgide imkânsızlaşır; buna karşılık, top-

rağı işlemenin *üretken olmayan masrafları,* üretim aracı kendisi parçalara bölündüğü oranda artış gösterir. Küçük tarla sahibinin elinde sermaye olsa da olmasa da bütün bunlar kaçınılmazdır. Fakat bölünme ne kadar artarsa küçük toprak sahibi köylünün elindeki tüm sermaye, o kadar, kırık dökük demirbaşıyla o toprak parçasından ibaret kalır; toprağa sermaye yatırımı o kadar azalır; rençber topraktan, paradan, tarım bilimindeki ilerlemeye ayak uydurmak için gerekli eğitimden o kadar yoksun kalır, ve o toprak parçası üzerinde tarım o kadar geriler. En sonunda, *bürüt tüketim* arttığı oranda *net gelir* azalır, çünkü köylünün bütün ailesi elde toprak var diye başka iş tutmaktan alıkonulur, ama o topraktan da geçimini sağlıyamaz.

Dolayısıyla, nüfus ve onunla birlikte toprakta bölünme arttıkça *üretim aracı,* toprak *bahalanır,* toprağın *verimi* azalır, *tarım geriler ve köylü boğazına kadar borca batar.* Böylece daha önce sonuç olan, bu defa neden olur. Her kuşak, ardında kendinden daha borç içinde bir kuşak bırakır; her yeni kuşak bir öncekinden daha elverişsiz ve daha kötüye giden koşullarda işe koyulur; ipotek ipoteği doğurur, ve köylünün küçük toprağını *yeni borçlara* karşılık göstermesi, yani toprağa yeni ipotekler yüklemesi imkânsız hâle gelince köylü doğrudan doğruya *tefecinin* kurbanı olur, *tefeci faiz oranları* da bir o kadar ifrata varır.

İşte bu yoldan Fransız köylüsü, toprak üzerindeki *ipoteklerin faizi* biçiminde ve *tefeciden aldığı ipoteksiz kredinin* faizi biçiminde, sadece toprak rantını, sadece sanayici kârını değil, tek kelimeyle sadece *tüm net kârı* değil, hattâ *ücretlerin bir kısmını* da kapitaliste kaptıra kaptıra sonunda *Irlandalı yarıcı çiftçi* kadar zavallı bir duruma düşmüştür—hep, sözde bir *özel mülk sahibi* olma adına!

Bu süreç Fransa'da durmadan artan *vergi yükü* ve *mahkeme masrafları* yüzünden hızlanmıştır. Mahkeme masraflarını doğuran da hem doğrudan doğruya Fransız kanunlarının

toprak sahipliğine yüklediği formaliteler, hem her yerde tarlaların birbirine bitişip karışması yüzünden çıkan sayısız anlaşmazlıklar, hem de mülkiyetten nasipleri hayallerindeki mülklerin tapusunu, *mülkiyet haklarını* bağnazca savunmaktan ibaret olan köylülerin ikide bir mahkemelik olma sevdasıdır.

1840 yılına ait bir istatistiğe göre Fransız tarımının bürüt üretimi 5.237.178.000 frank değerindeydi. Bunun 3 milyar 552 milyon frangı, çalışanların tükettikleri de içinde olmak üzere, üretim masraflarına gidiyordu. Geriye kalan 1.685.178.000 frank tutarında net hasılattan 550 milyon frank ipotek faizleri için, 100 milyon frank adalet memurları için, 350 milyon frank vergiler için ve 107 milyon frank da kayıt parası, pul harcı, ipotek ödeneği, vb. için çıkarılmalıdır. Arta kalan, net hasılatın üçte biri ya da 538 milyon franktır[84]. Nüfusa dağıldığı zaman, net hasılattan adam başına 25 frank bile düşmez. Tabiî bu hesaba ne ipotek dışında tefeci faizi, ne avukat ücretleri, ne daha başka giderler dahildir.

Sırtındaki eski yüklere Cumhuriyet yenilerini de kattıktan sonra Fransız köylüsünün ne duruma düştüğünü anlamak kolaydır. Köylünün uğradığı sömürünün sanayi proletaryasının uğradığı sömürüden sadece *biçimde* ayrıldığı görülüyor. Sömürücü aynıdır: sermaye. Tek tek kapitalistler tek tek köylüleri *ipotekler* ve *tefeci faizi* yoluyla sömürmektedirler; kapitalist sınıf köylü sınıfını *devlet vergileri* aracılığıyla sömürmektedir. Köylünün mülkiyet hakkı, sermayenin bugüne dek onu büyüsü altında tutmak için kullandığı tılsım, onu sanayi proletaryasının karşısına dikmek için öne sürdüğü bahanedir. Ancak sermayenin yıkılması köylüyü kalkındırabilir; ancak sermayeye-karşı bir hükümet, bir proleter hükümet

84 Marx'ın rakkamlarında bir yerde tutarsızlık var. 538 milyon gerçekte 578,178,000'dir. Ne ki, belki de bir dizgi yanlışından ileri gelen bu durum genel sonucu değiştirmemektedir.

onun ekonomik sefaletine, sosyal zilletine son verebilir. *Anayasal cumhuriyet* onun birleşik sömürücülerinin diktatörlüğüdür; *Sosyal-Demokratik, Kızıl* cumhuriyet onun müttefiklerinin diktatörlüğüdür. Ve terazinin gözü köylünün seçim sandığına attığı oya göre yükselecek ya da alçalacaktır. Köylü kaderini kendisi kararlaştırmak zorundadır. Sosyalistler, yayınladıkları türlü risale, yıllık, takvim ve daha bir sürü başka yazılarında böyle diyorlardı. Köylü, Düzen partisinin karşı-yazıları sayesinde bu dili daha iyi anlar oldu. Çünkü Düzen partisi de beri yandan köylüye sesleniyor, abartmalarıyla, Sosyalistlerin niyetlerini ve fikirlerini kaba bir tarzda kavrayıp sergilemesiyle köylünün can damarına dokunuyor, onun yasak meyveyi ele geçirme hırsını büsbütün kamçılıyordu. Fakat en anlaşılır olanı, köylü sınıfının genel oy hakkını kullanmakla kazandığı fiilî tecrübenin diliydi: devrimci bir hızla, darbe üstüne darbeyle gelip onu yere seren hayal kırıklıkları. *Devrimler tarihin lokomotifleridir.*

Köylünün giderek devrimci bir tutumu benimsemekte olduğunun çeşitli belirtileri vardı. Daha Yasama Meclisi seçimlerinde bu ortaya çıktı; Lyons çevresindeki beş Vilayette ilân edilen sıkıyönetimde ortaya çıktı; 13 Hazirandan birkaç ay sonra, Gironde Vilâyetinde *Chambre introuvable*[85]'ın eski başkanı yerine bir *Montagnard*'ın seçilmesinde ortaya çıktı; 20 Aralık 1849'da *du Gard* Vilâyetinde, yani Meşrûiyetçilerin o mev'ud toprağında, 1794 ve 1795 yıllarında cumhuriyetçilerin en korkunç mezalime uğradıkları yerde, liberallerle protestanları herkesin gözü önünde kılıçtan geçiren 1815 *terreur blanche*'ının [beyaz tedhişinin] merkezinde, ölen bir Meşrûiyetçi milletvekili yerine bir Kızılın seçilmesinde ortaya çıktı. En duragan sınıf içinde gelişen bu devrimci tutum, özellikle

85 **Chambre introuvable** (Bulunmaz Meclis) 1815'te Napoléon'un ikinci düşüşünden hemen sonra seçilen bağnazcasına aşırı kıralcı ve gerici Temsilciler Meclisine tarihin taktığı addır. (1895 baskısına Engels'in notu.)

şarap vergisi yeniden uygulanmaya başladığındanberi tam bir açıklıkla kendini göstermektedir. Hükümetin aldığı tedbirler ve 1850 Ocak ve Şubat kanunları hemen hemen yalnız *Vilâyetleri* ve *köylüleri* hedef almıştır. Devrim yolunda ilerlediklerinin en çarpıcı ispatıdır bu.

Candarmayı valinin, vali yardımcısının ve özellikle belediye başkanının engizisyoncusu yapan, gammazlığı en ırak köy cemaatinin gizli köşelerinedek örgütleyen *Hautpoul genelgesi;* köylü sınıfının yetenekli kişileri, sözcüleri, eğiticileri ve yorumcuları olan öğretmenleri valinin insafına terkedip aydın sınıfının bu proleterlerini sürgün avına uğramış hayvanlar misali ordan oraya kovalayan, *öğretmenlere karşı kanun;* azil yetkisini Damokles'in kılıcı gibi belediye başkanlarının tepesine asıp onları, yani köy cemaatlerinin başkanlarını cumhuriyetin Başkanına ve Düzen partisine karşı her an muhalefete iten, *belediyelere karşı kanun tasarısı;* Fransa'nın on yedi askerî bölgesini dört paşalığa[86] çeviren, kışlayla açık ordugâhı Fransızlara millî *mahfel* olarak dayatan *emirname;* Fransa'nın bilinçsizliğini ve zorla uyuşturulmasını genel oy rejiminde Düzen partisinin varlığının vazgeçilmez şartı ilân eden *eğitim kanunu* — neydi bütün bu kanunlar, tedbirler? Vilâyetleri ve Vilâyetlerin köylülerini yeniden Düzen partisine kazanmak için başvurulan gözü-kara çarelerdi.

Baskı olarak, hepsi ters tepen nâfile yöntemlerdi. Şarap vergisinin kaldırılmaması, 45 santim vergi, bir milyar frangın geri ödenmesini isteyen köylü dilekçelerinin hiç kaale alınmadan reddi, vb. gibi büyük tedbirler, bütün bu yasama yıldırımları köylü sınıfını bir defada, toptan ve merkezden çarpmıştı; yukarda sözü geçen kanunlar ve tedbirlerse saldırıyı ve direnmeyi *genelleştirdi,* her köyevinin günlük tartış-

86 10 Mart 1850 tarihli bir kararname ile hükümet bütün Fransa'yı beş büyük askerî bölgeye ayırdı. En gerici generalleri Paris bölgesinin başına atadı. Bölge kumandanlarına tanınan mutlak yetkilerden ötürü cumhuriyetçi basın bu bölgelere «paşalık» adını takmıştı.

ma konusu yaptı; her köye devrim aşıladı; *devrimi mahallî bir sorun ve bir köylü sorunu hâline getirdi.*

Öte yandan Bonaparte'ın bu önerileri ve bunların Millî Meclisce kabulü, anarşinin bastırılması, yani burjuva diktatörlüğüne başkaldıran bütün sınıfların baskı altına alınması söz konusu olduğunda anayasal cumhuriyetin iki gücünün birleştiğini ispat etmiyor mu? Ters mesajının hemen ardından *Souluque*, kendisi nasıl Napoléon'un sığ karikatürü ise, onun gibi Fouché'nin pis ve süflî bir karikatürü olan Carlier'nin alelacele yayınladığı mesajla, düzene *devoument'ı* [sadakati] konusunda Millî Meclise teminat vermemiş miydi?[87]

Eğitim kanunu bize, genç Katoliklerle yaşlı Voltaire'cilerin ittifakını gösterir. Birleşik burjuvaların hâkimiyeti, Cezvitçi Restorasyonla sözde serbest düşünce yanlısı [lâik] Temmuz kırallığının birleşik istibdadından başka birşey olabilir miydi? Hâkimiyet için giriştikleri karşılıklı mücadelede bir burjuva kesimin öbür kesime karşı halka dağıtığı silâhların, halk şimdi onların birleşik diktatörlüğüne karşı çıktığına göre, gerisin geri halkın elinden alınması gerekmiyor muydu? Hiç birşey, hattâ *concordat a l'amiable*'ların reddi bile, bu cilveli Cezvit *etalage*'ı [gösterişi] kadar Paris bakkallarının tepesini attırmamıştır.

Bu arada bir yandan Düzen partisini ayrı ayrı kesimleri, bir yandan da Millî Meclisle Bonaparte arasında çatışmalar devam etmekteydi. Bonaparte'ın, hükümet darbesinin hemen ardından, kendi Bonaparte'çı hükümetini atadıktan sonra, kırallık malûlü yeni valileri huzuruna çağırıp kendisi-

87 Bonaparte'ın, Barrot hükümetinin azledildiğini bildiren 31 Ekim 1849 tarihli mesajı. Pierre Carlier, Bonaparte'çı Paris polis müdürüydü. 10 Kasımda, «din, çalışma, aile, mülkiyet ve hükümete sadakat»i korumak üzere «sosyalizme karşı bir sosyal birlik» kurulmasına çağrı çıkardı. Bu teşebbüs sonradan, Louis Bonaparte'ın pis ve karanlık işlerinde aracı olan 10 Aralık Derneği'nin kurulmasıyla sonuçlandı. Fouché için isim listesine bakınız.

nin tekrar Cumhurbaşkanı seçilmesi yolunda anayasa dışı faaliyet göstermelerini makamlarında kalabilmeleri için şart koşmasından; Carlier'nin, göreve başlamasını hemen bir Meşrûiyetçi kulübü kapatmakla kutlamasından; ya da Bonaparte'ın, bakanları Cumhurbaşkanının gizli emellerini Yasama Meclisi kürsüsünden inkâra zorlanırken aynı gizli emelleri kamuoyuna ifşa eden *le Napoléon* adında kendi dergisini çıkarmasından, Millî Meclis hiç hoşnut değildi. Millî Meclis, çeşitli güvensizlik oylarına rağmen hükümetin Meclise meydan okunurcasına hâlâ yerinde tutulmasından hiç hoşnut değildi; günde dört *sous* fazla ücretle assubayların, Eugéne Sue'nun *Mysteres*[88]'inden müntehil bir kefaletsiz kredi bankasıyla da proletaryanın iyiniyetini kazanma teşebbüsünden hiç hoşnut değildi; nihayet, Cumhurbaşkanı bireysel af lûtuflarıyla kendisini halka *en detail* [perakende] şirin gösterirken, Millî Meclisi halkın gözünden *en gros* [toptan] düşürmek için Haziran isyancılarından geriye kalanların Cezayir'e sürülmesi konusunda hükümete getirilen arsız öneriden hiç hoşnut kalmamıştı. Thiers, *coup d'état* ve *coup de tete*[89]lere dair tehditkâr lâflar ediyordu; Millî Meclis de, Cumhurbaşkanının kendi çıkarına önerdiği her tasarıyı geri çevirerek, genel çıkar adına yaptığı her öneride ise yürütme gücünün yetkilerini arttırmakla kişisel Bonaparte iktidarını güçlendirmeyi amaçlayıp amaçlamadığını gürültülü bir güvensizlik gösterisiyle araştırma yoluna giderek, Bonaparte'dan intikam alıyordu. Bir kelimeyle, *onu tanımazlıktan gelerek ondan intikam alıyordu.*

Bu arada Meşrûiyetçi parti, daah cerbezeli Orleans'cıla-

88 Santimantal, sosyal reformcu roman yazarı Eugène Sue'nun, yayınlandığında büyük gürültü koparan romanı. Marx, Sue'nun görüşlerini ve önerilerini **Kutsal Aile**'de enine boyuna ve kıyasıya eleştirmiştir.

89 **Coup d'état**, bilindiği gibi, hükümet darbesi demektir. **Coup de tête**, ihtiyatsız iş, taşkınlık demektir.

rın hemen bütün mevkileri yeniden ele geçirdiklerini, kendisi kurtuluşunu herşeyden önce *ademi merkezîyetçilikte* aradığı halde *merkezîleşmenin* ilerlediğini gördükçe pireleniyordu. Doğrusu, olan da buydu. Karşı-devrim, *zorla merkezîleşmeyi sağlıyor,* yani devrimin mekanizmasını hazırlıyordu. Hattâ banknotların rayicini sabit tutmakla Fransa'nın altınını ve gümüşünü Paris Bankasında *bir araya topluyor,* böylece devrimin *hazır savaş sandığını* yaratıyordu.

Nihayet, Orleans'cılar, güçlenen meşrûiyet ilkesinin kendilerinin piçlik ilkesiyle kıyaslandığını ve soylu bir eşin burjuva *mesalliance*[90]'ı olarak her an hafife alınıp horlandıklarını gördükçe bozuluyorlardı.

Köylülerin, küçük burjuvaların, genel olarak orta sınıfların yavaş yavaş proletaryanın safına geçtiklerini, resmî cumhuriyetle açık çelişkiye düştüklerini, onun tarafından da düşman yerine konulduklarını gördük. *Burjuva diktatörlüğüne başkaldırma, bir toplum değişikliğine duyulan ihtiyaç, hareketlerinin araçları olarak demokratik-cumhuriyetçi kurumlara bağlılık, temel devrimci güç olarak proletaryanın çevresinde toplanma:* bunlar, *Sosyal-Demokrasi partisi, Kızıl cumhuriyet partisi denilen hareketin* paylaştığı ortak nitelikleridir. Hasımlarının *Anarşi partisi* diye isimlendirdikleri bu parti de, farklı çıkarların bir koalisyonu olmakta *Düzen partisinden* aşağı kalmıyordu. Eski sosyal düzensizlikte gerçekleştirilecek en ufak reformdan eski sosyal düzenin yıkılmasına, burjuva liberalizminden devrimci tedhişe kadar — «Anarşi» partisinin başlangıç ve bitiş noktaları olan aşırı uçlar arasında bu kadar büyük bir mesafe vardı.

Himayeci gümrüklerin kaldırılması — Sosyalizmdir! Çünkü Düzen partisinin *sanayi* kesiminin tekeline indirilen bir darbedir. Devlet bütçesinin düzene sokulması — Sosyalizmdir! Çünkü Düzen partisinin *finans* kesiminin tekeline indirilen

90 Uygunsuz evlilik.

bir darbedir. Yabancı ülkelerden serbest et ve tahıl ithali — Sosyalizmdir! Çünkü bu da Düzen partisinin üçüncü kesiminin, *büyük toprak mülkiyetinin* tekeline indirilen bir darbedir. Serbest-ticaret partisinin, yani en ileri İngiliz burjuva partisinin isteklerinin her biri Fransa'da bir Sosyalist istek gibi görünür. Voltaire'cilik — Sosyalizmdir! Çünkü Düzen partisinin dördüncü kesimine, *Katolik* kesimine indirilen bir darbedir. Basın özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, genel halk eğitimi — hepsi de Sosyalizmdir! Düzen partisinin genel tekeline indirilen darbelerdir bunlar da.

Devrimin seyri, koşulları öyle bir hızla olgunluğa vardırmıştı ki, her renkten reform taraflıları, orta sınıfların en ılımlı hak iddiaları, en aşırı devrim partisinin sancağı çevresinde, *kızıl bayrak* çevresinde toplanmak zorunda kalıyorlardı.

Yine de, Anarşi partisinin her bir ayrı büyük kesiminin *Sosyalizmi,* ekonomik koşullara ve sınıfların ya da sınıf kesimlerinin bu ekonomik koşullardan doğan toplam devrimci ihtiyaçlarına göre ne gibi farklılaşmalar gösterirse göstersin, bir noktada uyum içindedir: kendisini *proletaryayı kurtarma aracı,* proletaryanın kurtuluşunu da kendi *hedefi* ilân etmesinde. Kendisinin ihtiyaçları doğrultusunda değişen dünyanın herkes için en iyi dünya, bütün devrimci isteklerin gerçekleşmesi ve bütün devrimci çatışmaların giderilmesi olduğunu ilân eden kimilerinin bile bile başkalarını, kimilerinin de kendilerini aldatmaları!

«*Anarşi partisi*»nin hepsi az çok birbirine benzeyen *genel* Sosyalist şiarlarının ardında *National*'in, *Presse*'in, ve *Siècle*'in *Sosyalizmi* yatar ki, bu Sosyalizmin az ya da çok tutarlı amacı finans aristokrasisini devirmek, sanayi ile ticareti hâlihazır ayak bağlarından kurtarmaktır. Sosyalizmin bu türü, Düzen partisindeki kodamanlarının kendi özel tekelleriyle artık bağdaşmaz olduğu ölçüde çıkarlarını yadsıdıkları sanayi, ticaret ve tarım kesimlerinin Sosyalizmidir. Asıl Sosyalizm, *küçük burjuva Sosyalizmi,* Sosyalizm *par excellen-*

ce, bu *burjuva Sosyalizminden* farklıdır. İşçilerin ve küçük burjuvaların bir kesimi, her türden Sosyalizmin çevresinde toplandıkları gibi bu burjuva Sosyalizminin de çevresinde toplanırlar. Sermaye, daha çok *alacaklısı* sıfatıyla küçük burjuvazinin başına belâdır, onun için küçük burjuvazi *kredi kurumları* ister; sermaye onu *rekabet* yoluyla ezer, onun için o devletten destek gören *birlikler* ister; sermaye *yoğunlaşma* sayesinde onun iflâhını keser, onun için o da *müterakki vergiler,* verasetin sınırlandırılması, büyük yatırım projelerinin devletçe ele alınması, vb. gibi *sermayenin büyümesini zorla kısıtlayıcı* tedbirler ister. Kendi sosyalizminin barış içinde —haydi haydi bir iki gün sürecek bir ikinci Şubat Devrimi ile— gerçekleşeceğini hayal ettiğinden, önümüzdeki tarihî süreç ona, doğal olarak, toplum düşünürlerinin ister hep bir arada, ister tek başlarına icad edip kotardıkları ya da kotarmış oldukları birtakım *sistemlerin uygulanması* olarak görünür. Böylece onlar, mevcut Sosyalist *sistemlerin,* proletaryanın ancak henüz daha da gelişip kendi özgür tarihî hareketini oluşturmadığı sürece teorik ifadesi olan *kuramcı Sosyalizmin* eklektikleri ya da üstatları kesilirler.

Hareketin tümünü hareketin uğraklarından bir tekine bağlı kılan, ortak, sosyal üretimin yerine tek tek allâmelerin kafa faaliyetini ikame eden, özellikle de sınıfların devrimci mücadelesini ve bu mücadelenin gereklerini küçük el çabuklukları ya da büyük bir duygusallıkla hayal âleminde ortadan kaldıran bu *ütopya, kuramcı Sosyalizm,* aslında bugünkü toplumu gözünde yüceltmekten başka birşey yapmıyan bu kuramcı Sosyalizm, toplumun resmini çizip gölgelerini kaale almazken, ülküsünü günümüz toplumunun gerçeklerine aykırı bir yol tutturarak gerçekleştirmek isterken; proletarya bu Sosyalizmi küçük burjuvaziye terkederken; çeşitli Sosyalist önderlerin aralarındaki mücadelede bu sözde sistemlerin her biri, diğerlerine karşı, sosyal devrimin geçiş noktalarından biri üzerinde burnu kaf dağında bir ısrarla çakılıp kalırken,

proletarya gitgide *devrimci Sosyalizmin,* bizzat burjuvazinin Blanqui adını yakıştırdığı *Komünizmin* çevresinde toplanıyor. Bu Sosyalizm, *bütün sınıf ayrılıklarının ortadan kaldırılmasına,* sınıfların dayandığı bütün üretim ilişkilerinin, bu üretim ilişkilerine tekabül eden bütün sosyal ilişkilerin ortadan kaldırılmasına, bu sosyal ilişkilerin ürünü olan bütün fikirlerin devrimci bir değişikliğe uğratılmasına zorunlu geçiş noktasının *devrimin sürekliliği,* proletaryanın *sınıf diktatörlüğü* olduğunun *ilânıdır.*

Bu incelemenin kapsamı, konuyu daha fazla geliştirmemize elvermiyor.

Düzen partisi içinde *finans aristokrasisinin* zorunlu olarak başı çekmesi gibi, «*Anarşi*» partisinde de zorunlu olarak *proletaryanın* başı çektiğini yukarda gördük. Devrimci bir ittifak içinde birleşen çeşitli sınıflar proletaryanın çevresinde toplanırken, Vilâyetlere güven gitgide azalırken ve Millî Meclis dahi Fransız Souluque'nun iddiaları karşısında gün geçtikçe daha asık yüzlü bir tavır takınırken, 13 Hazirandan sonra Meclis dışı bırakılan *Montagnards*'ların yerlerini doldurmak için yapılması gereken ve uzun zamandır ertelenip geciken ara seçimler yaklaşıyordu.

Düşmanlarınca hakir görülen, sözde dostlarınca horlanıp her gün küçük düşürülen hükümet bu berbat ve dayanılmaz durumdan tek çıkış yolu görüyordu: bir *başkaldırma.* Paris'te bir başkaldırma Paris ve Vilâyetlerde sıkıyönetim ilânını, böylece seçimleri etkilemeyi mümkün kılacaktı. Öte yandan, düzen dostları da, eğer kendilerine de anarşist gözüyle bakılmasını istemiyorlarsa, anarşiyi tepelemiş bir hükümete bazı tavizler vermek zorunda kalacaklardı.

Hükümet işe koyuldu. 1850 Şubat ayı başında özgürlük ağaçlarının[91] kesilmesiyle halk tahrik edildi. Boşuna. Özgür-

91 «Özgürlük ağaçları» dikme geleneği 1789 Devriminden kalmaydı. Daha çok çınar ya da kavak ağacı dikilirdi. Burda sözü geçenler 1848 Şubatından sonra dikilmişti.

lük ağaçları yerlerinden gitti ama, aklı başından giden hükümet de kendi provokasyonundan ürktü, geri çekildi. Bununla birlikte, serbestliğe kavuşma yolunda Bonaparte'ın giriştiği bu sakar teşebbüsü Millî Meclis buz gibi soğuk bir şüpheyle karşıladı. Temmuz sütûnunu süsleyen herdemtazelerin[92] kaldırılması da daha başarılı olmadı. Ordunun bir kısmına devrimci gösteriler yapma, ve Millî Meclise hükümete üstü kapalıca bir güvensizlik oyu verme fırsatını sağladı. Hükümet basınının genel oyun kaldırılacağına ve bir Kazak istilâsının yakın olduğuna dair tehditleri para etmedi. Hautpoul'un, Millî Meclisin ortasından, sokağa dökülmesi için Sola meydan okuyarak hükümetin bunu karşılamaya hazır olduğunu söylemesi de para etmedi. Hautpoul Meclis başkanından bir uyarı almakla kaldı; Düzen partisi, solcu bir milletvekilinin Bonaparte'ın gaspçı emellerini tiye almasına sessiz ve hınzır bir sevinçle göz yumdu[93]. Nihayet, *24 Şubatta* bir devrim olacağı kehaneti de boşa çıktı. Hükümetin bütün çabasına rağmen halk 24 Şubatı hatırına bile getirmedi.

Proletarya *isyan* tahriklerine kulak asmıyordu, çünkü bir *devrim* yapmak üzereydi.

Bütünüyle işçilerin etkisi altındaki seçim komitesi, mevcut durumdan herkesi bıktırmaktan başka bir sonuç vermeyen hükümet provokasyonlarına aldırmadan Paris için üç aday gösterdi: *Deflotte, Vidal* ve *Carnot*. Deflotte, Bonaparte'ın şirinlik manevralarından biri sayesinde bağışlanmış bir Haziran sürgünüydü; Blanqui'nin dostuydu ve 15 Mayıs teşebbüsüne katılmıştı. *Servet Dağılımına Dair* adlı kitabından ötürü Komünist bir yazar olarak tanınan Vidal, vaktiyle Lux-

92 1830 Devrimi anısına dikilen Temmuz Sütûnu, Şubat Devriminden sonra herdemtazelerle donatılmıştı.

93 16 Şubatta Milletvekili Pascal Duprat, Louis Bonaparte'ın ya amcasını ya da Washington'u kendine örnek almakta bir tercih yapmak zorunda kalacağını söyleyince, bir sol milletvekili, «Ya da Soulouque!» diye müdahele etti.

sembourg Komisyonunda Louis Blanc'ın sekreterliğini yapmıştı. İlk Devrimde Konvansiyonun zaferini örgütleyen adamın oğlu, *National* partisinin en az yıpranmış üyesi, Geçici Hükümette ve Yürütme Kurulunda Eğitim Bakanı olan Carnot, hazırladığı demokratik halk eğitimi kanunu tasarısından ötürü, Cezvitlerin eğitim kanununa muhalefetin canlı timsaliydi. Bu üç aday, üç müttefik sınıfı temsil ediyordu: başta, devrimci proletaryanın temsilcisi Haziran isyancısı; ondan sonra, Sosyalist küçük burjuvazinin temsilcisi kuramcı Sosyalist; nihayet, üçüncü olarak, demokratik formülleri Düzen partisi karşısında Sosyalist bir anlam kazanırken kendine özgü anlamını çoktan yitirmiş olan cumhuriyetçi burjuva partinin temsilcisi. *Şubatta olduğu gibi burjuvaziye ve hükümete karşı genel bir koalisyondu* bu. Fakat bu defa *proletarya devrimci ittifakın başındaydı.*

Bütün çabalara rağmen seçimi Sosyalist adaylar kazandı. Ordu bile kendi Savaş Bakanı La Hitte'ye karşı Haziran isyancısına oy verdi. Düzen partisi yıldırımla çarpılmışa döndü. Vilâyetlerdeki seçim sonuçları da onları avutamadı: *Montagnard*'lar çoğunluktaydı.

10 Mart 1850 seçimi! 1848 Haziranının iptaliydi: Haziran isyancılarının kasapları, sürek avcıları Millî Meclise geri döndüler; ama boyunları bükük, sürgünlerin kuyruğunda, ağızlarında onların ilkeleriyle. *13 Haziran 1849'un iptaliydi:* Millî Meclisce ıskat edilen *Montagne* Millî Meclise geri döndü; ama artık devrimin kumandanı olarak değil, önde giden borazancısı olarak. *10 Aralığın iptaliydi:* Napoléon, bakanı La Hitte'in şahsında dâvayı kaybetmişti. Fransa'nın parlamento tarihinde bunun benzeri tek bir olay vardır: 1830'da X. Charles'ın bakanı Haussez'nin uğradığı hezimet. Nihayet, 10 Mart 1850 seçimi, Düzen partisine çoğunluk sağlıyan 13 Mayıs seçiminin iptaliydi. 10 Mart seçimi 13 Mayıs çoğunluğuna karşı bir protestoydu. 10 Mart bir devrimdi. Oy puslalarının ardında kaldırım taşları yatar.

«10 Mart oylaması savaş demektir,» diye haykırdı Düzen partisinin en önde gelen üyelerinden Segur d'Aguesseau.

10 Mart 1850 ile anayasal cumhuriyet yeni bir aşamaya, *çözülüp dağılma aşamasına* girdi. Çoğunluğun çeşitli kesimleri yine kendi aralarında ve Bonaparte'la birleşmişlerdir; onlar yine düzenin kurtarıcılarıdırlar; Bonaparte yine onların *tarafsız adamıdır*. Onlar kıralcı olduklarını hatırlıyorlarsa, sadece, *bir burjuva cumhuriyetinden umudu kestikleri içindir*; Bonaparte *taht üzerinde dâvacı olduğunu* hatırlıyorsa, sadece, Cumhurbaşkanı olarak kalacağına artık umudu kalmadığı içindir.

Düzen partisinin emriyle Bonaparte, Haziran isyancısı Deflotte'un seçilmesine *Baroche*'u, yani Blanqui ve Barbes'i, Ledru-Rollin ve Guinard'ı kovuşturan savcıyı İçişleri Bakanı yaparak karşılık verir. Yasama Meclisi, Carnot'nun seçilmesine eğitim kanununu kabul ederek, Vidal'in seçilmesine Sosyalist basını susturarak karşılık verir. Düzen Partisi ona bağlı basının borazan şamatası ardında kendi korkusunu yenmeye savaşır. «Kılıç mübarektir,» diye haykırır yayın organlarından biri; «Düzenin savunucuları Kızıl partiye karşı saldırıya geçmelidir,» diye bağırır bir başkası; «Sosyalizmle toplum arasında ölümüne bir duello, sürekli ve amansız bir savaş sürmektedir; bu kıyasıya savaşta mutlaka taraflardan biri yenik düşecektir; toplum Sosyalizmi yoketmezse Sosyalizm toplumu yokedecektir,» diye öter bir üçüncü düzen horozu. Düzen barikatlarını, din barikatlarını, aile barikatlarını kurun hemen! Paris'li 127 bin seçmenin hakkından gelinmeli! Sosyalistler için bir Bartolomeo gecesi![94]! Ve düzen partisi, bir an, zaferden şüphesi olmadığına kendi de inanır.

Yayın organlarının hışmını en çok çeken, «*Paris boutiquier'leri*», Paris bakkallarıdır. Paris bakkallarının kendilerine

94 Fransa kıralı Dokuzuncu Charles zamanında, 1572'de, St. Bartolomeo yortusuna rastlıyan 24 Ağustos günü Paris ve Fransa'nın diğer büyük şehirlerinde kanlı bir Protestan katliamı olmuştu.

temsilci seçtikleri Haziran isyancısı! Bu demektir ki ikinci bir 1848 Haziranı imkânsızdır; bu demektir ki ikinci bir 13 Haziran 1849 imkânsızdır; bu demektir ki sermayenin manevî etkisi kırılmıştır; bu demektir ki burjuva meclis şimdi yalnız burjuvaziyi temsil etmektedir; bu demektir ki büyük mülkiyet hapı yutmuştur, çünkü onun bendesi küçük mülkiyet kurtuluşunu mülksüzlerin kampında aramaktadır.

Düzen partisi, doğası gereği, yine eski nakaratı tutturur. «*Daha çok baskı,*» diye bağırır, «*on kat baskı!*» Ne ki kendisinin baskı gücü on kat azalmışken baskıya direniş yüz kat artmıştır. Başta gelen baskı aracı olan ordunun dahi baskı altına alınması gerekmiyor mu? Ve Düzen partisi son sözünü söyler: «Bize soluk aldırmayan legalitenin demir çemberi kırılmalıdır. *Anayasal cumhuriyet imkânsızdır.* Kendi öz silâhlarımızla savaşmalıyız; 1848 Şubatındanberi devrime karşı *onun* silâhlarıyla ve *onun* alanında savaştık; *onun* kurumlarını kabul ettik; bu anayasa, kuşatılanları değil, sadece kuşatanları koruyan bir kaledir! Truva Atının karnında kutsal İlion[95]'a sızmakla, atalarımız Greklerin tersine, düşman şehri zaptedemedik, kendimiz tutsak düştük[96].»

Ne ki anayasanın temeli *genel oydur. Genel oyun kaldırılması* — Düzen partisinin, burjuva diktatörlüğünün son sözü budur.

4 Mayıs 1848'de, 20 Aralık 1848'de, 13 Mayıs 1849'da ve 8 Temmuz 1849'da genel oy onlara hak vermişti. 10 Mart 1850'de genel oy, kendisinin baştanberi yanıldığını itiraf etti. Genel oyun ürünü ve sonucu olarak, halkın egemen iradesinin kesin ifadesi olarak burjuva hâkimiyeti — işte burjuva anayasasının anlamı! Ama bu genel oyun, bu egemen iradenin içeriği burjuva hâkimiyeti olmaktan çıktığı andan itibaren anayasanın bir anlamı kalır mı? Genel oyu, ona aklın gerektirdiğini,

95 İlion ya da İlium, Kadîm Yunan şehri Truva'nın bir başka adıdır.

96 **Grecs** — kelime oyunu: Grekler, ama aynı zamanda profesyonel dolandırıcılar. (1895 baskısına Engels'in notu.)

yani burjuvazinin hâkimiyetini istetecek biçimde düzenlemek burjuvazinin görevi değil midir? Mevcut devlet iktidarına ikide bir son verip sonra onu kendi içinden yaratmakla genel oy her türlü istikrara son vermiyor mu, hâlihazır güçleri her an tartışma konusu yapmıyor mu, otoriteyi yok etmiyor mu, doğrudan doğruya anarşiyi otorite katına çıkarma tehlikesini doğurmuyor mu? 10 Mart 1850'den sonra kim bundan hâlâ şüphe edebilirdi?

Burjuvazi, bugünedek üzerine kuşanıp mutlak iktidarının kaynağı kıldığı genel oyu inkâr etmekle şunu açıkça itiraf etmektedir: «*Bizim diktatörlüğümüz şimdiye kadar halkın iradesiyle var olmuştur; şimdi artık halkın iradesine rağmen güçlendirilmelidir.*» Ve buna uygun olarak burjuvazi payandalarını artık *Fransa*'nın içinde değil, dışında, yabancı ülkelerde, *istilâda* aramaktadır.

İstilâ ile burjuvazi, Fransa içinde yerleşmiş bir ikinci Coblenz[97] gibi, tüm millî duyguları kendine karşı ayağa kaldırıyor. Genel oya saldırmakla yeni devrime bir *genel vesile* sağlıyor, ki devrimin de zaten böyle bir vesileye ihtiyacı var. Her *özel* vesile devrimci ittifak içinde yer alan kesimleri birbirine düşürecek, aralarındaki ayrılıkları öne çıkaracaktır. *Genel* vesile yarı devrimci sınıfları afallatır; yaklaşan devrimin *kesin karakteri* hakkında, kendi fiillerinin sonuçları hakkında kendilerini aldatmalarına imkân verir. Her devrim için bir şenlik sorunu gereklidir. Genel oy, yeni devrimin şenlik sorunudur.

Ne ki birleşik burjuva kesimlerin sonu şimdiden belli; zira *birleşik* iktidarlarının yegâne mümkün biçiminden, *sınıf hâkimiyetlerinin* en güçlü ve en tamam biçimi olan *anayasal cumhuriyetten* kaçıp ikincil, eksik, daha güçsüz *krallık* biçimine sığınıyorlar. Delikanlılık çağındaki gücünü yeniden ka-

97 Almanya'da bir şehir. 1789 Devrimi sırasında yurt dışına kaçan karşı-devrimci soyluların toplanma ve faaliyet merkeziydi.

zanmak için çocukluk giysilerini sandıktan çıkarıp kağşamış bedenine geçirmeye uğraşırken takatten kesilen yaşlı adama benziyorlar. Cumhuriyetlerinin tek meziyeti, *devrimin serası* olmasıydı.

10 Mart 1850'nin üzerinde şu yazılıdır:

Après moi le déluge! Benden sonra tufan!

IV

1850'DE GENEL OYUN KALDIRILMASI

(Bundan önceki üç bölümün devamı Dergi'de, Neue Rheinsche Zeitung*'un en son çıkan beşinci ve altıncı çift-sayısında yayınlanmıştır. Burda, 1847'de İngiltere'de patlak veren büyük ticaret buhranı anlatıldıktan ve Avrupa Kıtasında siyasî ihtilâtların 1848 Şubat ve Mart Devrimlerinde patlama noktasına varması buhranın Kıta üzerindeki yankılarıyla açıklandıktan sonra, ticaret ve sanayide 1848 içinde yeniden belirip 1849'da daha da ilerleyen refahın nasıl devrimci atılımı felce uğrattığı, ve nasıl reaksiyonunun o sırada elde ettiği zaferlere imkan sağladığı gösterilmektedir. Ondan sonra, özel olarak Fransa üzerine şöyle denilmektedir:)*[98]

Aynı belirtiler 1849'danberi ve özellikle 1850 başındanberi *Fransa*'da da kendini göstermiştir. Paris'te sanayi kuruluşları tam istihdamla çalışmaktalar; Rouen ve Mülhausen pamuklu fabrikalarının işleri, İngiltere'de olduğu gibi burda da yüksek hammadde fiyatlarının gelişmeyi duraklatmasına rağmen, oldukça iyi gidiyor. Ayrıca Fransa'da refahın ilerlemesi, İspanya'da geniş kapsamlı gümrük reformundan ve Meksika'da çeşitli lüks eşyadan alınan gümrüklerin indirilme-

98 Bu giriş paragrafı 1895 baskısına Engels tarafından yazılmıştır.

sinden özel bir teşvik görmüştür; Fransız metalarının her iki pazara da ihracı büyük ölçüde artmıştır. Fransa'da sermayenin büyümesi, Kaliforniya altın madenlerini büyük çapta işletme bahanesiyle girişilen bir dizi spekülasyona yol açmıştır. Hisse senetlerinin nominal fiyatlarının düşüklüğü ve sosyalizme çalan izahnameleriyle doğruca küçük burjuvaların ve işçilerin keselerine hitap eden, ve hepsi eninde sonunda yalnız Fransızlarla Çinlilere özgü su katılmadık dolandırıcılıkta karar kılan bir alay şirket türemiştir. Hattâ bunlardan birini doğrudan doğruya hükümet himaye etmektedir. Fransa'da ithalâttan alınan gümrük vergileri 1848 yılının ilk dokuz ayında 63 milyon frank, 1849'un ilk dokuz ayında 95 milyon frank, 1850'nin ilk dokuz ayında 93 milyon frank tutmuştur. 1850 yılı Eylül ayında ise gümrük vergilerinin tutarı 1849'un aynı ayına kıyasla bir milyondan fazla artış göstermiştir. 1849'da artan ihracat da 1850'de daha da çok artmıştır.

Refahın geri geldiğinin en açık delili, 6 Ağustos 1850 kanunuyla bankanın madenî para [altın ya da gümüş] ödemelerine yeniden başlamasıdır. 15 Mart 1848'de bankaya madenî para ödemelerini durdurma yetkisi tanınmıştı. O sırada bankanın banknot [kâğıt para] tedavülü, taşra bankaları da dahil olmak üzere, 373 milyon frangı buluyordu (14,920,000 sterlin). 2 Kasım 1849'da tedavüldeki banknot toplamı 482 milyon frank ya da 19,280,000 sterlindi, yani 4,360,000 sterlin artmıştı; 2 Eylül 1850'de 496 milyon frank ya da 19,840,000 sterline çıkarak aşağı yukarı 5 milyon sterlin artış gösterdi. Bu olurken banknotların değerinde bir düşme görülmedi; tersine, banknot tedavülü arttıkça bankanın mahzenlerindeki altın ve gümüş de onunla birlikte sürekli olarak artmaktaydı. Öyle ki 1850 yazında bankanın madenî para rezervi yaklaşık 14 milyon sterline ulaşmıştı. Buysa Fransa'da o zamana kadar görülmüş şey değildi. Bankanın böylece, tedavüldeki para miktarını arttırıp o sayede aktif sermayesine 123 milyon frank ya da 5 milyon sterlin ekleyebilecek duruma gelmiş

olması, bundan önceki sayılarımızdan birinde öne sürdüğümüz iddianın, yani finans aristokrasisinin devrim tarafından alaşağı edilmek şöyle dursun, hattâ daha da güçlendirildiğinin en çarpıcı ispatıdır. Son birkaç yılın Fransız banka mevzuatının aşağıdaki kısa tarihçesi bu sonucu daha da açıklığa kavuşturmaktadır. 10 Haziran 1847'de banka 200 franlık banknotlar çıkarmaya yetkili kılındı; o güne kadar en küçük birim 500 franktı. 15 Mart 1848 tarihli bir kararname Fransa Bankasının çıkardığı kâğıt paraları resmî para ilân etti ve bankanın banknotlara karşılık madenî para ödeme zorunluluğunu kaldırdı. Bankanın kağıt para emisyonu 350 milyon frankla sınırlandırıldı. Aynı zamanda bankaya 100 franlık banknotlar çıkarma yetkisi tanındı. 27 Nisan tarihli bir kararname taşra bankalarının Fransa Bankasıyla birleşmelerini zorunlu kıldı: 2 Mayıs 1848 tarihli bir başkası Fransa Bankasının banknot emisyonunu 442 milyon franka çıkardı. 22 Aralık 1849 kararnamesi azamî emisyon haddini 525 milyon franka yükseltti. Nihayet, 6 Ağustos 1850 kanunu banknotların altın ve gümüş parayla değiştirilebilirliği ilkesini yeniden getirdi. Bu olgular: tedavüldeki paranın sürekli artışı, Fransız kredisinin tümünün bankanın elinde toplanması ve tüm Fransız altın ve gümüşünün bankanın mahzenlerinde birikmesi, Bay Proudhon'u, bankanın artık eski yılan derisini döküp kendini Proudhon'cu bir halk bankasına dönüştürmekten başka çaresi kalmadığı sonucuna vardırdı[99]. Burjuva toplumunun tarihinde ona kalırsa bir eşi daha görülmemiş olan bu olgunun, şu sıra Fransa'da ilk kez vuku bulan çok olağan bir burjuva olayından başka birşey olmadığını görmesi için, 1797'den 1819'a kadar-

99 Proudhon, o sıralarda Fransız burjuva iktisatçısı Bastiat'ya karşı yayınladığı *Gratuité du crédit* (Bedava Kredi) adlı broşürde bu görüşü savunmuştu, Marx, küçük burjuva anarşizmine ilham kaynağı olan Proudhon'un fikirlerini **Felsefenin Sefaleti** adlı ünlü kitabında kıyasıya eleştirmiştir.

ki İngiliz banka kısıtlamaları tarihini[100] dahi bilmesine gerek yoktu Bay Proudhon'un; gözlerini Manş'ın öte yanına şöyle bir çevirse yeterdi. Geçici Hükümetten sonra Paris'te büyük lâflar eden sözde devrimci teori üstadlarının, alınan tedbirlerin niteliğinden de, sonuçlarından da Geçici Hükümet üyesi baylar kadar habersiz oldukları açıkça görülüyor.

Fransa'nın şimdilik içinde yüzdüğü ticarî ve sınaî refaha rağmen, halkın büyük çoğunluğu, yirmi beş milyon köylü, büyük bir durgunluk içinde bunalmaktadır. Son birkaç yılın iyi hasatları tahıl fiyatlarını İngiltere'de olduğundan da çok daha aşağı düzeye indirmiştir; bu koşullarda boğazına kadar borçlu, tefeci faizinden kanı kuruyan ve vergi yükü altında ezilen köylünün durumu hiç de iç açıcı olmasa gerektir. Ne ki son üç yılın tarihi, halkın bu sınıfının en ufak bir devrimci girişim yeteneğinden kesinlikle yoksun olduğunu yeterince ispatlanmıştır.

Nasıl buhran dönemi Kıta Avrupası'na İngiltere'den sonra geliyorsa, orda refah dönemi de daha geç başlar. İlk süreç her zaman İngiltere'de ortaya çıkar; burjuva âleminin ilk âmili odur. Burjuva toplumunun sürekli ve hızlı devrî hareketinin farklı aşamaları Kıta Avrupası'nda ikincil ve üçüncül biçimlerinde kendini gösterir. Önce, Avrupa İngiltere'ye başka ülkelere yaptığı ihracatla kıyaslanamıyacak kadar çok mal ihraç eder. Ama İngiltere'ye yapılan ihracat, özellikle denizaşırı pazarlar açısından, İngiltere'nin durumuna bağlıdır. Sonra, İngiltere denizaşırı ülkelere tüm Kıta Avrupası'nın ihracatı ile kıyaslanamıyacak kadar çok mal gönderir; o yüzden Avrupa'nın bu ülkelere ihracatının miktarı her zaman İngiltere'nin o anki denizaşırı ihracatına bağlıdır. Dolayı-

100 1797'de İngiltere Bankasını iflâstan kurtarmak için hükümet, banknotları resmî para yapan ve Bankanın çıkardığı banknotlar karşılığında altın para ödeme zorunluluğunu kaldıran özel bir kanun çıkartmıştı. 1819'da altın ödemelerine yeniden başlandı.

sıyla krizler önce Kıta Avrupası'nda devrimler yarattığı halde, bu devrimlerin temelleri yine de her zaman İngiltere'de atılır. Şiddetli patlamalar doğal olarak burjuva gövdenin yüreğinden çok kol ve bacaklarında yer alacaktır, çünkü dengeyi yeniden sağlama imkânı merkezde daha büyüktür. Öte yandan Kıta devrimlerinin İngiltere üzerindeki etkilerinin ölçüsü, bu devrimlerin nereye kadar burjuva hayat koşullarını gerçekten tehlikeye soktuğunu, ya da nereye kadar sadece o koşulların siyasî biçimlerini değiştirdiğini gösteren barometredir.

Burjuva toplumunun üretim güçlerinin burjuva ilişkileri elverdiği ölçüde alabildiğine gelişmekte olduğu bu genel refah döneminde gerçek bir devrimden söz edilemez. Böyle bir devrim ancak bu *her iki etkenin, çağdaş* üretim *güçleri* ile *burjuva üretim biçimlerinin* birbirleriyle *çatıştıkları* dönemlerde mümkündür. Kıta Avrupa'sı Düzen partisinde her bir ayrı kesim temsilcilerinin hâlen birbirlerini karşılıklı yıpratarak aralarında sürdürdükleri kavgalar yeni devrimlere fırsat sağlamak şöyle dursun, tam tersine, ancak ilişkilerin temeli şimdilik bu denli sağlam ve bu denli *burjuva* nitelikte olduğu için (gerici güçler bunun farkında değiller) mümkün olabilmektedir. Reaksiyonun burjuva gelişmesini durdurma yolunda bütün çabaları, tıpkı demokratların öfkelenmeleri ve heyecanlı bildirileri gibi, bu olgu karşısında mutlaka geri tepecektir. *Yeni bir devrim ancak yeni bir buhranın ardından gelebilir. Ne ki o da yine bu buhran kadar kaçınılmazdır.*

Şimdi Fransa'ya dönelim.

Halkın, 10 Mart seçiminde küçük burjuvaziyle birlikte kazandığı zafer, 28 Nisan seçimini zorlamasıyla yine halk tarafından iptal edildi. Vidal yalnız Paris'ten değil, aynı zamanda Aşağı Ren[101]'den de seçildi. *Montagne* ve küçük burjuvazinin

101 Aşağı Ren, Alsace yöresi vilâyetlerinden biriydi. Merkezi, Strazburg şehriydi.

güçlü oldukları Paris Komitesi ona Aşağı Ren temsilciliğini tercih ettirdi. 10 Mart zaferi sonuç belirleyici olmaktan çıktı; karar günü bir kez daha ertelendi; halkın gerginliği yatıştı; halk, devrimci başarılar yerine legal başarılara alıştı. 10 Martın devrimci anlamı, yani Haziran ayaklanmasının hakkının teslimi, en sonunda Eugéne Sue'nun, o gözü-yaşlı küçük burjuva sosyal-avanağın, proletarya tarafından olsa olsa küçük işçi kızları hoşnut edecek bir şaka olarak benimsenen adaylığıyla büsbütün yokoldu. Hasımlarının kararsız siyasetinden yüreklenen Düzen partisi bu iyi niyetli adaylığa karşı Haziran *zaferini* temsil edecek birini aday olarak öne sürdü. Bu gülünç aday Isparta *pater familias*'ı [aile babası] Leclerc idi. Ama o da, sırtındaki kahraman zırhı basında liğme liğme edildikten sonra seçimde parlak bir yenilgiye uğradı. 28 Nisandaki yeni seçim başarısı *Montagne* ile küçük burjuvazinin başını döndürdü. Hedeflerine salt legal yoldan ve proletaryayı yeni bir devrimle tekrar öne çıkarmadan ulaşma umuduyla kanatlandılar; 1852 seçiminde genel oyla Ledru-Rollin'i cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturtacaklarına ve Meclise bir *Montagnards* çoğunluğu sokacaklarına enikonu inanır oldular. Gelecek seçimlerden, Sue'nun adaylığından ve *Montagne* ile küçük burjuvazinin havasından bu sonuncuların ne olursa olsun uslu durmaya kararlı olduklarına kanaat getiren Düzen partisi, bu iki seçim zaferine genel oy hakkını kaldıran bir *seçim kanunu* ile cevap verdi.

Hükümet bu yasama önerisinin sorumluluğunu kendisi yüklenmekten özenle kaçındı. Çoğunluğa sözde bir taviz verdi: tasarının hazırlanması işini çoğunluğun zimmamdarlarına, on yedi kale muhafıza[102] emanet etti. Böylece genel oy hakkının

102 **Burgraves** Victor Hugo'nun aynı adı taşıyan bir dramından esinlenilerek, Millî Mecliste Düzen partisinin siyasetini belirleyen Orleans'cı ve Meşrûiyetçi kodamanlar komitesine alay olsun diye takılan ad. Kıralcıların nâfile iktidar hırsını ve feodal özlemlerini ifade ediyordu. «On Yediler Komisyonu» 1 Mayıs 1850'de yeni bir seçim kanunu

kaldırılmasını Meclise öneren hükümet olmamış, Meclis çoğunluğu bunu kendi kendisine önermiş oluyordu.

8 Mayısta tasarı Meclise getirildi. Tüm Sosyal-Demokrat basın tek bir ağızdan halka ağırbaşlılık, *calm majesteueux* [muhteşem sükûnet], atalet ve temsilcilerine güven telkin etmek için seferber oldu. Bu gazetelerde yayınlanan her makale, bir devrimin herşeyden önce sözde devrimci basını yok edeceğinin, dolayısıyla şimdi esas sorunun o basının varlığını koruması olduğunun itirafıydı. Sözde devrimci basın sırrını ele veriyordu. Kendi idam varakasını kendi eliyle imzalıyordu.

21 Mayısta *Montagne* ilk tartışmayı açarak, anayasayı ihlâl ettiği gerekçesiyle tasarının tümünün reddini önerdi. Düzen partisi buna, gerekirse anayasanın ihlâl edileceğini bildirerek karşılık verdi; lâkin şimdilik buna gerek yoktu, çünkü anayasa her türlü yoruma açıktı ve hangi yorumun doğru olduğuna karar verme yetkisi yalnız çoğunluğa aitti. Thiers ve Montalembert'in gözü dönmüş vahşi saldırılarına *Montagne* terbiyeli ve kibar bir insancıllıkla karşı çıktı. Sırtını hukuka dayadı; Düzen partisi ise hukukun üzerinde geliştiği zemini, burjuva mülkiyetini öne sürdü. *Montagne* zırlamaya başladı: durup dururken zorla devrim mi yaptırmak istiyorlardı? Düzen partisi cevap verdi: gün ola harman ola!

22 Mayısta tasarı üzerinde ilk tartışma 227'ye karşı 462 oyla sonuca bağlandı. Bunun üzerine, halkı, yani müvekkillerini reddettikleri takdirde Millî Meclisin de, tek tek her bir temsilcinin de üzerlerine aldıkları vekaleti reddetmiş olacaklarını onca ciddiyetle uzun uzun ispat eden adamlar yerlerine mıhlandılar, kendileri harekete geçecek yerde ansızın ülkeyi (hem de dilekçeler aracılığıyla) ayağa kaldırmaya yel-

tasarısı hazırlamak için İçişleri Bakanı tarafından kuruldu. Başta gelen «kale muhafızları»ndan Molé, Berryer, de Broglie, Montalembert ve Thiers bu komisyonda üyeydi.

tendiler; 31 Mayısta tasarı alâyü vâlâ ile kanunlaştığı zaman da yerlerinden kıpırdamadılar. Anayasanın ırzına geçilmesinde kendilerinin hiç bir suçu olmadığını belgeleyen bir protestoyla sonradan intikam almaya kalktılarsa da, onu dahi açıkça dile getirmeden el altından Meclis Başkanının arka cebine sokuşturdular.

Paris'te yüz elli bin kişilik bir ordu, kararın uzun süre ertelenip durması, basının alttan alan tutumu, *Montagne*'nın ve yeni seçilen temsilcilerin tabansızlığı, küçük burjuvaların muhteşem sükûneti, ama hepsinin üstünde ticarî ve sınaî refah, proletaryanın herhangi bir devrim teşebbüsüne girişmesini engelledi.

Genel oy, misyonunu — bir devrim döneminde sahip olabileceği yegâne misyonu— tamamlamıştı: halkın çoğunluğu onun sağladığı gelişme okulundan geçmişti. Genel oyun artık ya bir devrim, ya da reaksiyon tarafından kaldırılması gerekiyordu.

Montagne, az sonra ortaya çıkan bir başka fırsatta daha da büyük bir gayret gösterisine girişti. Savaş Bakan d'Hautpoul Meclis kürsüsünde Şubat Devrimini muzır bir felâket olarak nitelendirmişti. Her zamanki gibi yine namuslarına dokunulmuşcasına feveran eden *Montagne* hatipleri Meclis Başkanı Dupin tarafından konuşturulmadılar. Girardin, *Montagne*'a, hemen Meclisi *en masse* [hep birlikte] terketmelerini önerdi. Sonuç: *Montagne* oturduğu yerde kaldı, fakat Girardin liyakatsizliğinden ötürü *Montagne* saflarından atıldı.

Seçim kanununun tamamlanması için bir eksiğin daha giderilmesine, yeni bir *basın kanunu* çıkarılmasına gerek vardı. O da gecikmedi. Düzen partisinin değişiklik önergeleriyle birkaç kat sertleşen bir hükümet tasarısı teminat akçesini arttırıyor, ayrı ayrı fasiküller hâlinde yayınlanan tefrika romanlara fazladan bir pul resmi getiriyor (Eugène Sue'nun seçilmesine cevap), belli bir sayfa sayısına kadar tüm haftalık ya da aylık yayınları vergiye tâbi kılıyor, ve nihayet, bir

gazetede yayınlanan her makalenin yazarının imzasını taşımasını şart koşuyordu. Teminat akçesiyle ilgili maddeler sözde devrimci basını öldürdü; halk, onun kayıplara karışmasını genel oyun kaldırılmasının kefareti saydı. Ne ki yeni basın kanununun hedefi de, etkisi de basının salt bu kesimine munhasır kalmadı. Gazetelerde çıkan yazılar imzasız olduğu sürece basın, sayısız ve isimsiz bir kamuoyunun sözcüsü yerine geçiyordu; devlette üçüncü güçtü. Her makalenin imzalı çıkmasıyla bir gazete, az ya da çok ünlü kişilerin edebî katkılarını bir araya toplayan bir derleme oldu. Her makale bir reklam derekesine düştü. Bundan önce gazeteler kamuoyunun kağıtparası gibi elden ele dolaşmaktaydı; şimdi hiçbirinin, değeri ve tedavülü yalnız ilk borçlunun değil, ciro edenin de kredisine bağlı, değeri hayli meşkuk âdi senetlerden farkı kalmadı. Düzen partisine bağlı basın yalnız genel oyun kaldırılmasını teşvik etmemişti, muzır basına karşı en sert tedbirlerin alınması için de kampanya yürütmüştü. Oysa sinsi isimsizliğiyle uslu basın bile Düzen partisinin, ve daha da çok onun taşra temsilcilerinin canını sıkıyordu. Kendisine gelince, Düzen partisi sadece, ismi, adresi, eşkâli belli maaşlı yazar istiyordu karşısında. Uslu basın, gördüğü onca hizmetin kadrinin bilinmezliğine boşuna ağladı. Tasarı kanunlaştı; isimlerin açıklanmasını öngören madde en ağır darbeyi uslu basına indirdi. Cumhuriyetçi gazete yazarlarının isimleri az çok biliniyordu; oysa *Journal des Débats, Assemblée National*[103], *Constitutionel*[104], vb. gibi muteber şirketler, esrarengiz şürekânın Granier de Cassagnac gibi peşin paraya her dâvayı savunmuş satılık *penny-a-liner*[105] üstadlar, Capefigue gibi kendilerine devlet adamı süsü veren nanemollalar, ya da *Débats*'nın M.Lemoinne'ı gibi şuh züppe-

103 Paris'te 1848-57 arasında yayınlanan günlük, kıralcı gazete.

104 Anayasal kıralcıların günlük organı. Paris'te 1815'ten 1870'e kadar yayınlandı.

105 **Penny-a-liner,** İngilizce «satırı bir para» demektir.

ler olduğu meydana çıkınca, devlet hikmetine dair ileri geri beyanlarında çok gülünç duruma düştüler.

Basın kanunu üzerindeki tartışmada *Montagne* öylesine bir manevî yozlaşma içindeydi ki, Louis Philippe devrinin eski ünlülerinden birinin, M.Victor Hugo'nun parlak nutuklarını alkışlamaktan başka birşey yapamadı.

Seçim kanunu ve basın kanunu ile birlikte devrimci ve demokratik parti resmî sahneden çekilir. Gerisin geri evlerinin yolunu tutmadan önce, yasama dönemi sona erer ermez, *Montagne*'ı oluşturan iki kesim, Sosyalist demokratlar ve demokratik Sosyalistler iki manifesto, iki *testimonia paupertatis* [yoksulluk belgesi] yayınladılar ve orda şunu ispat ettiler: iktidar ve başarı hiç bir zaman onlardan yana olmamışsa da onlar her zaman ebedî adaletten ve bütün diğer ebedî doğrulardan yana olmuşlardır.

Şimdi bir de Düzen partisini görelim. *Neue Rheinische Zeitung*'da (sayı 3, sayfa 16) şöyle denilmişti: «Birleşik Orleans'cılar ve Meşrûiyetçilerin restorasyon emellerine karşı Bonaparte kendi fiilî iktidar hakkını, cumhuriyeti savunmaktadır; Bonaparte'ın restorasyon emellerine karşı Düzen partisi kendi ortak hâkimiyet hakkını, cumhuriyeti savunmaktadır; Orleans'cılara karşı Meşrûiyetçiler, Meşrûiyetçilere karşı Orleans'cılar statükoyu, cumhuriyeti savunmaktadırlar. Herbirinin gönlünde kendi kıralı ve kendi restorasyonu yatan bütün bu Düzen partisi hizipleri, rakiplerinin gasp ve isyan emellerine karşı dört elle burjuvazinin ortak hâkimiyetine, özel hak iddialarını karşılıklı götürüp yine de saklı tutan toplum biçimine, *cumhuriyete* sahip çıkmaktadırlar... 'Biz kralcılar, anayasal cumhuriyetin gerçek teminatıyız,' derken Thiers ne kadar doğru konuştuğunun farkında değildi.»

Bu *républicains malgré eux* [zorakî cumhuriyetçiler] komedyası, statükoya duyulan antipati ve herdaim statükonun takviyesi; Bonaparte'la Millî Meclis arasında bitmez tükenmez sürtüşme; Düzen partisinin, onu meydana getiren ayrı

ayrı parçalara her an bölünme ihtimali ve kesimlerin habire yeniden bir araya gelmeleri; her kesimin, ortak düşmana karşı kazanılan her zaferi geçici müttefikleri hesabına bir yenilgiye dönüştürme gayreti; karşılıklı küçük kıskançlıklar, adî düzenbazlıklar, müziç saldırılar, her seferinde mutlaka bir *baiser-Lamourette*[106]'le sonuçlanan karşılıklı kılıç çekmeler, bütün bu çirkin yanlışlıklar komedyası, hiç bir zaman son altı ay içinde olduğundan daha klâsik biçimiyle gelişmemiştir.

Düzen partisinin gözünde seçim kanunu aynı zamanda Bonaparte'a karşı bir zaferdi. Hükümet kendi tasarısını kotarma işini ve bütün sorumluluğu On Yediler Komisyonuna devretmekle yetkilerinden feragat etmemiş miydi? Ve Bonaparte'ın Meclis karşısında başlıca gücü, altı milyon seçmenin tercihi olmasından ileri gelmiyor muydu? Bonaparte ise, kendi payına, Meclise verdiği bir taviz gözüyle bakıyordu seçim kanununa; bunun karşılığında yasama ve yürütme güçleri arasında uyum satın aldığı iddiasındaydı. Mükâfat olarak, âdî maceracı, ödeneğinin üç milyon frank arttırılmasını istedi. Millî Meclis tam Fransız halkının büyük çoğunluğunu aforoz ettiği bir sırada yürütme gücüyle çatışmayı göze alabilecek miydi? Meclis gazaba geldi; her aşırılığı göze almaya hazır görünüyordu; Meclis komisyonu önergeyi reddetti; Bonaparte yanlısı basın tehditler savuruyor, mirastan yoksun bırakılan, oy hakkı elinden alınan halktan söz ediyordu. Bir sürü gürültülü uzlaşma teşebbüsüne girişildi ve en sonunda Meclis Bonapart'ın isteğine fiilen boyun eğdi, ama aynı zamanda ondan ilkede intikam aldı: Cumhurbaşkanlığı ödeneğini ilke olarak yılda üç milyon arttıracak yerde, Cum-

106 «Lamourette öpücüğü». Lamourette, Büyük Fransız Devriminde Yasama Meclisi üyesiydi. 7 Temmuz 1892'de Mecliste ayağa kalkıp, herkesin kardeşçe öpüşmesiyle bütün parti anlaşmazlıklarına son verilmesini önerdi. Hasım partilerin temsilcileri bunun üzerine heyecanla kucaklaştılar, ama ertesi gün bu «kardeşçe öpücük» tabiî unutuldu gitti.

hurbaşkanına 2.160.000 frank ulûfe bağışladı. Bununla da yetinmiyerek, bu tavize dahi ancak Düzen partisinin Generali ve Bonaparte'ın başına dikilen bekçi Changarnier'in bunu desteklemesi üzerine razı oldu. Dolayısıyla Meclis iki milyonu gerçekte Bonaparte'a değil, Changarnier'ye bağışladı.

De mauvaise grâce [zorakî] önüne atılan bu sus payını Bonaparte da aynen öyle kabul etti. Bonaparte'çı basın yeniden Millî Meclise atıp tutmaya başladı. Basın kanunu Mecliste görüşülürken, özellikle Bonaparte'ın kendi çıkarlarının temsilcisi çurçur basını hedef alan imza şartına ilişkin değişiklik önergesi kabul edilince, başta gelen Bonaparte taraftarı gazete *Pouvoir* Millî Meclise açık ve çok sert bir saldırı yayınladı. Bakanlar gazeteyi Meclis önünde tekzip etmek zorunda kaldılar. *Pouvoir*'in sorumlu müdürü Millî Mecliste sigaya çekilerek en yüksek para cezasına (beş bin frank) çarptırıldı. Ertesi gün *Pouvoir* Meclis aleyhinde daha da cüretkâr bir makale yayınladı, ve hükümetin intikamı olarak Cumhuriyet Savcısı derhal birkaç Meşrûiyetçi gazete hakkında anayasayı ihlâlden kovuşturma açtı.

Nihayet Meclisin tatile sokulmasına sıra geldi. Bonaparte Meclis tarafından engellenmeden dilediği dolabı çevirebilmek için bunu istiyordu. Düzen partisi, kısmen kendi hizip entrikalarını sürdürmek, kısmen de milletvekillerinin özel işleriyle uğraşmalarına imkân sağlamak için bunu istiyordu. Reaksiyonun taşradaki zaferlerini pekiştirmek ve daha da ileri götürmek için ikisinin de buna ihtiyacı vardı. Bu nedenle Meclis 11 Ağustostan 11 Kasıma kadar tatile girdi. Ama Bonaparte Millî Meclisin can sıkıcı gözetiminden kurtulmaktan başka bir niyeti olmadığını hiç gizlemediğinden, Meclis, güven oyu üzerine bir de Cumhurbaşkanına güvensizlik damgası vurdu. Tatil süresince cumhuriyetin namus bekçileri olarak görev başında kalan yirmi sekiz kişilik daimî komisyona hiç bir Bonaparte'çı alınmadı. Çoğunluğun anayasal cumhuriyete ne kadar bağlı olduğunu Cumhurbaşkanına ispat etmek

için onların yerine hattâ *Siécle ve National* yanlısı cumhuriyetçiler seçildi.

Meclisin tatile girmesinden az önce, ve özellikle hemen sonra, Düzen partisinin iki büyük kesimi, Orleans'cılar ve Meşrûiyetçiler, hem de bayrakları altında savaştıkları iki hânedanın birleşmesi yoluyla, barışmaya istekli görünüyorlardı. Gazeteler Louis Philippe'in St. Leonards'da hasta yatağı başında tartışıldığı söylenen barışma önerileriyle dolup taşarken, Louis Philippe'in ölmesi birden durumu basitleştirdi. Louis Philippe gâsıptı; V. Henri gaspa uğramıştı; V. Henri'nin hiç çocuğu olmadığına göre, Paris Kontu onun taht üzerinde meşrû vârisiydi. İki hânedan çıkarının birleşmesine itiraz etmek için öne sürülebilecek hiç bir bahane kalmamıştı artık. Ne ki tam da bu sırada burjuvazinin iki kesimi birden, onları birbirlerinden ayıranın hânedanlardan birine aşırı tutkunluk değil, iki hânedanı birbirinden ayrı tutanın, kendi farklı sınıf çıkarları olduğunu ilk kez keşfettiler. St. Leonards'a hacca giden rakipleri gibi V. Henri'nin Wiesbaden'de kaldığı yeri tavâfa koşan Meşrûiyetçiler orda Louis Philippe'in ölüm haberini aldılar[107]. Derhal bir *in partibus infidelium* hükümet kurdular. Çoğunluğu cumhuriyetin namus bekçisi komisyon üyelerinden oluşan bu hükümet, o sırada parti içinde başgösteren bir anlaşmazlık dolayısıyla, kaynağını Tanrının ilâhî lûtfundan alan hükümdarlık hakkının açık sözlü savunucusu olarak ortaya çıktı[108]. Orleans'cılar bu manifestonun basında kopardığı münasebetsiz skandala çok sevindiler ve Meşrûiyetçilere düşmanlıklarını hiç gizlemediler.

107 Louis Philippe 26 Ağustos 1850'de İngiltere'de sürgünde öldü.

108 Marx burda, Chambord Kontu'nun (Beşinci Henry) Ağustos 1850 Wiesbaden manifestosuna atıf yapıyor. Taht üzerinde hak iddia eden Chambord Kontu bu manifestoda, kıralcı bir restorasyon için halkın oyuna başvurulmasını reddetmişti.

Millî Meclis tatildeyken Vilâyet meclisleri toplantıları yapıldı. Meclisler, çoğunlukla, belli şartlara bağlı bir anayasa değişikliğinden yana çıktılar, yani niteliği kesin olarak belirtilmeyen bir kıralcı restorasyondan, bir «çözüm»den yana çıktılar; ama, aynı zamanda, bu çözümü kendileri bulmaları için gerekli yetkiden de, cesaretten de yoksun olduklarını itiraf ettiler. Bonaparte'çı kesim bu değişiklik isteğini, Bonaparte'ın Cumhurbaşkanlığı süresinin uzatılması anlamına yormakta gecikmedi.

Anayasaya uygun çözüm yolu, Bonaparte'ın Mayıs 1852'de görevini bırakması, aynı zamanda ülkenin bütün seçmenleri tarafından yeni bir Cumhurbaşkanının seçilmesi, yeni Cumhurbaşkanı seçildikten sonraki birkaç ay içinde bir Değişiklik Meclisinin anayasayı değiştirmesi, hâkim sınıfın aslâ kabul edemeyeceği birşeydir. Yeni Cumhurbaşkanı seçimi günü bütün hasım partilerin, Meşrûiyetçilerin, Orleans'cıların, burjuva cumhuriyetçilerin, devrimcilerin *rendezvous* [hesaplaşma] günü olacaktır. Çeşitli kesimler arasında zora dayalı bir karara varmak gerekecektir. Düzen partisi hânedan aileleri dışında tarafsız bir kimsenin adaylığı üzerinde birleşmeyi başarsa dahi, bu aday Bonaparte'ı karşısında bulacaktır. Düzen partisi halka karşı mücadelesinde yürütme gücünün iktidarını sürekli arttırmaya zorlanmaktadır. Yürütme gücünün iktidarında her artış onu elinde tutanın, Bonaparte'ın iktidarını arttırır. Dolayısıyla Düzen Partisi kendi birleşik gücünü geliştirdikçe Bonaparte'ın hânedan iddialarının mücadele araçlarını geliştirmektedir; onun, karar gününde anayasal bir çözüme varılmasını zorla engelleme şansını arttırmaktadır. O gün gelince, anayasanın bir dayanağını Düzen partisine karşı çökertmekte Bonaparte, o partinin anayasanın öbür dayanağını seçim kanunu konusunda halka karşı çökertmekte gösterdiğinden daha fazla tereddüt göstermiyecektir. Görünüşte hattâ Meclise karşı bile geneloyu yardıma çağıracaktır. Tek kelimeyle, anayasa-

ya uygun çözüm tüm siyasî statükoyu tehdit etmektedir ve statükonun tehlikeye düşmesinin ardında burjuvazi keşmekeş, anarşi ve iç savaş görmektedir. Çeşitli alışverişlerinin, bonolarının, evliliklerinin, noter huzurunda tescil edilmiş anlaşmalarının, ipoteklerinin, toprak rantlarının, ev kiralarının, kârlarının, tüm sözleşmelerinin ve gelir kaynaklarının 1852 Mayısının birinci Pazar günü tartışma konusu olacağını görmekte ve bu riski göze alamamaktadır. Siyasi statükonun tehlikeye düşürülmesinin ardında tüm burjuva toplumunun yerle bir olma tehlikesi yatıyor. Burjuvazi için tek mümkün çözüm, çözümün ertelenmesidir. Burjuvazi anayasal cumhuriyeti ancak anayasayı çiğneyerek, Cumhurbaşkanının iktidarını uzatarak kurtarabilir. Vilâyet Meclisleri toplantıları ardından giriştiği sürüncemeli ve derin «çözüm» tartışmalarından sonra Düzen basınının da son sözü şimdi budur. Böylece azametli Düzen partisi gülünç, bayağı ve onun gözünde müstekreh düzmece Bonaparte'ı ister istemez ciddiye alma zilletine katlanmak zorundadır.

Bu pis herif de gitgide onu vazgeçilmez adam kılığına sokan nedenler konusunda kendini aldatıyordu. Partisi, Bonaparte'ın artan önemini koşullara yorarken, kendisi bunu salt isminin büyüsüne ve durmadan kendi şahsında Napoléon'u maskaralaştırmasına borçlu olduğunu sanıyordu. Gün geçtikçe daha atak oldu. St. Leonards ve Wiesbaden ziyaretlerini etkisiz kılmak için Fransa'da yurt gezilerine çıktı. Bonaparte'çılar onun kişiliğinin büyüsüne o kadar az güveniyorlardı ki, nereye gitse, Paris lumpen proletaryasının örgütü 10 Aralık Derneğinden tirenlere ve posta arabalarına balık istifi doldurulmuş bir alay kiralık şakşakçıyı yanına katıyorlardı. Kuklalarına, hangi şehirde nasıl karşılanmışsa ona göre ya cumhuriyetçi tevekkülü, ya da inatta sebatı Cumhurbaşkanının siyasetinin temeli ilân eden nutuklar attırıyorlardı. Bütün bu tertiplere rağmen bu geziler zafer alayları olmaktan çok uzaktı.

Bonaparte böylece halkı coşturduğuna kendini inandırdıktan sonra, bu defa orduyu kazanmak için kolları sıvadı. Versailles yakınındaki Satory ovasında düzenlediği büyük geçit resimlerinde askerleri sarmısaklı sosis, şampanya ve puroyla satın almaya kalktı. Sahici Napoléon, fetih seferlerinin onca meşakkati arasında, canından bezmiş askerlerini pederşahî samimiyet gösterileriyle şevke getirmesini bilirdi; düzmece Napoléon, askerlerin *Vive Napoléon, vive le saucisson!*, yani yaşasın sosis *(Wurst)*, yaşasın maskara *(Hanswurst)* diye haykırdıkları zaman minnet duygularını dile getirdiklerini sanıyordu!

Bu geçit resimleri, Bonaparte ve onun Savaş Bakanı d'Hautpoul ile Changarnier arasında ne zamandır içten içe süren çekişmeyi su yüzüne çıkardı. Düzen partisi, Changarnier'de, kendi namına hiç bir hânedan iddiası taşımayan asıl tarafsız adamını bulmuştu. Onu, Bonaparte'a halef nasbetmişti. Üstelik Changarnier 29 Ocak ve 13 Haziran'daki davranışıyla Düzen partisinin yüce generali, taş yürekli müdahelesi ürkek burjuvaların gözünde devrim kördüğümünü bir vuruşta kesip atan çağdaş İskender olmuştu. Aslına bakılırsa Bonaparte'dan hiç de daha az gülünç olmadığı halde, bu sayede en ucuz yoldan güce ermiş ve Millî Meclisce Cumhurbaşkanının başına bekçi dikilmişti. Kendisi de, meselâ Cumhurbaşkanlığı ödeneği sorununda olduğu gibi, Bonaparte'a arka çıkışını âlâyiş konusu yaparak onun ve bakanlarının karşısında dikleştikçe dikleşti. Seçim kanunu tartışıldığı sırada bir ayaklanma beklenirken, Savaş Bakanından ya da Cumhurbaşkanından emir almalarını subaylarına yasakladı. Changarnier adının şişirilmesinde basının da dahli vardı. Büyük şahsiyetlerden hepten yoksun Düzen partisinin, kendi sınıfının bütününde eksik olan gücü tek bir kişiye maletmekten ve onu şişire şişire bir azmana çevirmekten başka çaresi yoktu. «*Toplumun cansiperi*» Changarnier efsanesi böyle yaratıldı. Ne ki Changarnier'nin dünyayı omuzlarında ta-

şımaya tenezzül ederken takındığı küstah şarlatanlık ve kendini ağıra satma havası, Satory geçit resminde ve sonra yer alan olaylarla —burjuva korkusunun doğurduğu bu ucûbeyi, Changarnier devini, kendi vasat boyutlarına indirmek ve toplumun kahraman halâskârını emekli bir generale dönüştürmek için Bonaparte'ın, yani bir hiçin, bir kalem oynatmasından başka hiç birşeye gerek olmadığını apaçık ortaya koyan o olaylarla— son derece gülünç bir tezat teşkil ediyordu.

Bonaparte bir süredenberi Savaş Bakanını, baş belâsı bekçiyle disiplin konularında dalaşmaya kışkırtarak Changarnier'den intikam almaktaydı. Nihayet Satory geçit resimlerinin sonuncusu eski husumeti doruk noktasına vardırdı. Süvari alaylarının, ağızlarında anayasaya aykırı «*Vive l'Empereur!*» haykırışıyla geçtiklerini gören Changarnier'nin anayasal öfkesi hiç bir sınır tanımadı. Bonaparte, Meclisin gelecek toplantı döneminde bu olay üzerinde tatsız bir tartışma açılmasını önlemek için Savaş Bakanı d'Hautpoul'u Cezayir'e vali atayarak görevden uzaklaştırdı. Yerine, eski imparatorluk zamanının taş yüreklilikte Changarnier'nin tam dengi yaşlı ve güvenilir bir generalini getirdi. Fakat d'Hautpoul'un azli Changarnier'ye verilmiş bir taviz gibi gözükmesin diye de, aynı zamanda, toplumun yüce halâskârının sağ kolu General Neumayer[109]'i Paris'ten Nantes'a aktardı. Son geçit resminde bütün piyadeyi Napoléon'un halefi önünden buz gibi bir sessizlik içinde geçirten Neumayer olmuştu. Onun şahsında kendisinin hedef alındığını sezen Changarnier derhal yaygarayı basıp tehditler savurduysa da hepsi boşa çıktı. İki gün süren görüşmelerden sonra Neumayer'in yeni görevine atanmasına ilişkin kararname *Moniteur*'de yayınlandı ve düzen kahramanı için disipline uymaktan, ya da istifa etmekten başka çare kalmadı.

109 General Neumayer, 1848-50 arasında Paris'te askerî birlikler kumandanıydı.

Bonaparte'ın Changarnier ile mücadelesi, Düzen partisi ile mücadelesinin devamıdır. Bu nedenle, Millî Meclisin 11 Kasımda yeniden açılışı üzerinde kara bulutlar dolaşıyor. Bir bardak suda kopan fırtına olacaktır bu. Esasta hiç birşey değişmeyecek, eski oyun sürecektir. Bu arada Düzen partisinde çoğunluk, farklı hiziplerinin iflâh olmaz ilke budalalarının koparacakları şamataya kulak asmadan, Cumhurbaşkanının iktidarını uzatmak zorunda kalacaktır. Aynı biçimde, zaten parasızlık canına tak eden Bonaparte da, önce öne süreceği bütün itirazlara rağmen bunu Millî Meclisten kendisine basit bir yetki devri olarak kabule zorlanacaktır. Böylece çözüm ertelenecektir; statüko devam edecektir; Düzen partisinin her bir kesimi bir diğeri tarafından zor durumda bırakılacak, acze düşürülecek, kabul edilebilir olmaktan çıkarılacaktır; ve ekonomik ilişkiler yeni bir patlamanın bütün bu kavgacı partileri anayasal cumhuriyetleriyle birlikte berhava edeceği noktaya tekrar gelip dayanıncaya kadar, ortak düşman, yani halk üzerinde baskı yaygınlaşacak, son haddine varacaktır.

Yine de, burjuvaların gönlünü ferahlatmak için şunu söylememiz gerekir: Bonaparte ile Düzen partisi arasında patlak veren rezalet, sonuç olarak, bir alay küçük kapitalisti Borsada iflâsa sürükleyerek servetlerini büyük Borsa kurtlarının ceplerine dolduruyor.

Albert. Asıl adı, **Alexandre-Martin** (1815-1895). 1848 Geçici Hükümetinin tek işçi üyesi ve Louis Blanc başkanlığındaki Luxembourg Komisyonunun ikinci başkanıydı. 15 Mayıs olaylarına katıldığı için on yıl hapse mahkûm oldu.

Baraguey d'Hilliers, Achille (1795-1878). Bonaparte'çı general. İkinci Cumhuriyette Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, 1851'de Paris Garnizon kumandanıydı.

Barbès, Armand (1809-1870). Fransız küçük burjuva devrimcisi. Blanqui ile birlikte 12 Mayıs 1839 işçi ayaklanmasını yönetti, ölüm cezasına çarptırılıp sonradan affedildi. 1848'de Kurucu Meclisteki halk temsilcisiydi. 15 Mayıs 1848 olaylarına katıldığı için yeniden hapse girdi. Louis-Napoléon Bonaparte tarafından 1854'de affedildikten sonra ölümüne kadar dışarda yaşadı.

Baroche, Pierre Jules (1802-1870). Düzen Partisi üyesi, sonradan Bonaparte'çı. 1849'da Temyiz Başsavcılığına atandı.

Barrot, Camille Hyacinthe Odilon (1791-1873). Fransız siyaset adamı, Orléans'cı; Temmuz krallığı devrinde burjuva hânedan muhalefetinin başı. Şubat Devriminden bir gün önce Louis-Philippe tarafından yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi. Devrimden sonra Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, Louis-Napoléon'un Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Aralık 1848 - Kasım 1849 arasında Başbakan oldu. İkti-

darda tam gerici bir siyaset izledi. 2 Aralık 1851 hükümet darbesinden sonra Louis-Napoléon'la arası açılarak İmparatorluğun çöküşüne kadar siyasetle uğraşmadı. 1871'de Thiers tarafından Devlet Şûrası başkanlığına atandı.

Bastiat, Frédéric (1801-1850). Fransız burjuva iktisatçısı, ve siyaset adamı. Temmuz kıralliğında Louis Philippe hükümetinin ekonomi siyasetini şiddetle eleştirerek liberal ekonomi ve serbest mübadele sistemini savundu. 1848'de Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, hem de sosyalist fikirlerin azılı düşmanıydı.

Bastide, Jules (1800-1879). Fransız burjuva siyaset adamı. Temmuz kıralliği devrinde 1836-46 arasında **National** gazetesinin yazı işleri müdürüydü. 1848'de Lamartine'den sonra Dışişleri Bakanı oldu.

Beaumarchais, Pierre Augustin Caron de (1732-1799). «Sevil Berberi» ve «Figaro'nun Düğünü» eserlerinin yaratıcısı ünlü Fransız oyun yazarı.

Bebel, August (1840-1913). Marx ve Engels'in yakın dostu ve Alman Sosyal Demokrat Hareketinin kurucularından. Alman İşçileri Birliği Ligası'nın önderi, Birinci Enternasyonal'ın üyesi, 1867'den sonra Reichstag'da sosyalist milletvekili.

Berryer, Pierre Antoine (1790-1868). Fransız avukat ve siyaset adamı. Temmuz kıralliği döneminde Meşrûiyetçilerin sözcüsüydü. 1848'de Kurucu Meclise girdi ve orada genel oya karşı kıralların ilâhî hükümranlık hakkını savundu. 1855'de İkinci İmparatorluk zamanında Fransız Akademisine üye oldu.

Bismarck, Otto (1815-1898). Alman **yunker** ve devlet adamı. 1862-71 arasında Prusya, 1871-90 arasında Almanya başbakanı. Alman birliğinin kurucusu, **yunker** (büyük toprak sahipleri) çıkarlarının savunucusu. Almanya'da demokratik ve sosyalist hareketin amansız takipçisi.

Blanc, Jean Joseph Charles Louis (1811-1882). Fransız küçük burjuva sosyalisti. Tarihçi ve siyaset adamı. 1840'da yayınlandığı **Emeğin Örgütlenmesi** adlı risalesi işçiler arasında geniş yankı uyandırdı. Sınıf mücadelesini reddederek, devletin destekliyeceği millî atölyeler sayesinde kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşeceğini savundu. 1848'de Geçici Hükümetin iki sosyalist üyesinden biri ve Luxembourg Komisyonu başkanı idi. 15 Mayıs gösterisi ve Haziran 1848 günlerinden sonra Ağustosta İngiltere'ye kaçtı. İkinci İmparatorluk süresince orada kaldı,

1870'ten sonra Versailles Meclisine seçildi ve Komün'e karşı çıktı. Ölünceye kadar da sosyalist hareketin dışında kaldı.

Blanqui, Louis Auguste (1805-1881). Fransız devrimcisi, ütopik Komünist, Temmuz krallığının, ikinci Cumhuriyetin ve İmparatorluğun en yılmaz muhaliflerinden. Barbès'le birlikte yönettiği 1839 Paris ayaklanmasından sonra ölüme mahkûm edildi, cezası müebbet hapse çevrildi, 1840-48 arasını hep hapiste geçirdi. Şubat Devrimi onu serbest bırakınca derhal devrimci harekete katıldı ve işçileri örgütlemeye koyuldu. 15 Mayıs olaylarında oynadığı rolden ötürü on yıl hapse mahkûm oldu, bu yüzden Haziran ayaklanmasına katılamadı. 14 Ağustos 1870'de Louis-Napoléon hükümetini, daha sonra 30 Ekim'de yeni kurulan Milli Savunma hükümetini devirmeye çalıştı, bu sonuncu teşebbüsünden dolayı müebbet hapse mahkûm oldu, Komün hareketine de katılamadı. 1879'a kadar hapiste kaldı. Blanqui, devrimin kendi içinde kenetli bilinçli bir azınlık kadro eliyle ve gizli komplo yoluyla gerçekleşeceği inancındaydı.

Boguslawski, Albert (1834-1905). Alman general ve savaş yazarı.

Bonaparte, Charles Louis Napoléon, Napoléon III (1808-1873). Napoléon Bonaparte'ın erkek kardeşi Louis Bonaparte'ın oğlu. 1848'den önce Strasbourg, Boulogne ve Paris'te Temmuz krallığını devirmek için başarısız denemelere girişti. Eylül 1848'de Kurucu Meclis üyesi oldu, 10 Aralık 1848'de ikinci Cumhuriyete Cumhurbaşkanı seçildi. 2 Aralık 1851 hükümet darbesinden sonra 2 Aralık 1852'de kendini Üçüncü Napoléon adıyla Fransız İmparatoru ilân etti. 2 Eylül 1870'de Sedan'da Prusya ordusuna teslim oldu, savaştan sonra İngiltere'ye çekilerek orada öldü.

Bright, John (1811-1889). Fabrikatör ve siyaset adamı. İngiltere'ye dışardan tahıl ithalini yasaklayan Tahıl Kanunlarının kaldırılmasına çalışanlardan, İngiliz sanayi burjuvazisinin temsilcisi. 1860 yıllarından sonra Liberal Parti önderleri arasında yer aldı ve çeşitli Liberal hükümetlerde bakan oldu.

Bugeaud Thomas (1784-1849). Fransız mareşali. 1840-47 arasında Cezayir valisi olarak Fransız istilâsını yönetmiştir.

Cabet, Etienne (1788-1856) Ütopik Komünizmin ünlü temsilcilerinden, **İkarya'da Geziler** kitabının yazarı. Louis-Philippe rejimine sert eleştiriler

yönelitti, 1830 ve 40 yıllarının proletarya hareketini destekledi. 1848 olaylarında pek büyük bir rolü olmadı. Ütopik teorilerini uygulamak için örnek koloniler kurma yolunda Amerika'da başarısız denemelere girişti.

Capefigue, Jean-Baptiste (1802-1872) Fransız kıralcı siyaset ve tarih yazarı.

Carlier, Pierre (1799-1858) Bonaparte'ın Polislerinden. 1849-51 arasında Paris polis müdürü.

Carnot, Hippolyte (1801-1888). 1848'de Geçici Hükümet üyesi. Büyük Fransız Devriminde Konvansiyon üyelerinden ve Cumhuriyet ordularının kurucusu Lazare Carnot'nun oğluydu.

Cassagnac, Bernard Adolphe Granier de (1806-1880). Temmuz kıralığının ve Guizot'nun destekçisi aşırı gerici yazar ve tarihçi. Şubat Devriminden sonra ikinci Cumhuriyete cephe aldı, Louis Bonaparte'ı destekledi, hükümet darbesinden sonra Yasama Heyeti üyesi oldu (1852-1870). Her türlü liberal düşüncenin iflâh olmaz düşmanıydı. 4 Eylül 1870'de Üçüncü Napoléon devrilince Fransa'dan kaçtı. Yazılarının edepsiz üslûbuyla tanınmıştı.

Caussidière, Marc (1808-1861). Fransız küçük burjuva devrimcisi. 1834 Lyons ayaklanmasına katıldığı için yirmi yıl ağır hapse mahkûm oldu, 1837'de affa uğradı. İnançlı bir cumhuriyetçiydi. Şubat 1848'de barikatlarda savaşa savaşa polis müdürlüğünü ele geçirdi ve Şubat-Haziran arasında Paris Polis Müdürlüğü yaptı. Kurucu Meclis üyesiyken 15 Mayıs olayları ve Haziran ayaklanmasından sonra İngiltere'ye kaçtı.

Cavaignac, Louis Eugène (1802-1857). Fransız general ve siyaset adamı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, burjuva cumhuriyetçilerin önderlerinden. Mayıs 1848'de Geçici Hükümette Savaş Bakanı oldu, Haziran ayaklanması sırasında kendisine tanınan diktatörlük yetkilerini kullanarak işçileri gaddarca ezdi. Haziran-Aralık döneminde Yürütme Kurulu başkanıydı. Burjuva cumhuriyetçilerin, yani **National** takımının cumhurbaşkanı adayı olarak 10 Aralık Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katıldı ve Louis Bonaparte karşısında hezimete uğradı. 2 Aralık 1851 hükümet darbesinde tutuklanıp birkaç gün sonra serbest bırakıldı. İki kere Paris'ten milletvekili seçildi ve her ikisinde de yeni rejime bağlılık yemini etmeyi reddetti.

Changarnier, Nicolas Anne Théodule (1793-1877). Fransız generali. Burjuva siyaset adamı, kıralcı. Şubat Devriminden sonra Kurucu Meclis üyesi, Haziran ayaklanmasından sonra Paris garnizonu ve Paris Millî Muhafızları kumandanı. 13 Haziran 1849 ayaklanma teşebbüsünü askerleriyle bastırmaya yardım etti. Louis Bonaparte'la arası açık olduğundan 2 Aralık 1851'de tutuklandı ve Fransa dışına sürüldü.

Cobden, Richard (1804-1865). Fabrikatör ve burjuva siyaset adamı. 1846'da İngiltere'de Tahıl Kanunlarının kaldırılmasını, serbest mübadele sistemine geçilmesini sağlıyanlardan.

Crémieux, İsaac Moise Adolphe (1796-1880). Avukat ve burjuva siyaset adamı. Temmuz kırallığı döneminde muhalif milletvekillerindendi. Guizot'nun devrilmesinde katkısı oldu. 1848'de Geçici Hükümette Adalet Bakanı olarak Cavaignac'ın diktatörlüğünü, sonra da Louis Bonaparte'in cumhurbaşkanı adaylığını destekledi. Yasama Meclisinde cumhuriyetçi muhalefetten yana geçti, 2 Aralık 1851 hükümet darbesinde tutuklandı. 1869'da milletvekili seçildi. 4 Eylül 1870'den sonra Millî Savunma Hükümetinde yine Adalet Bakanı olarak görev aldı.

Creton, Nicolas Joseph (1798-1864). Avukat ve siyaset adamı. Orléans'cı. Temmuz kırallığında hânedan muhalefetinden. 1848 devriminden sonra Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi.

Deflotte, Paul (1817-1860). Fransız deniz subayı. Blanqui'ciydi. 15 Mayıs olaylarına ve Haziran ayaklanmasına katıldı. 1850-51 arasında Yasama Meclisi üyesi oldu.

Diocletianus (245-313). 284-305 yılları arasında Roma İmparatoru.

Dufaure, Armand Jules Stanislas (1798-1881). Avukat, burjuva siyaset adamı, Orléans'cı. Temmuz kırallığı devrinde milletvekilliği ve bakanlık yaptı. Şubat Devriminden sonra Kurucu Meclis üyesi ve İkinci Cumhuriyet hükümetlerinde iki kere İçişleri Bakanı oldu. Louis-Napoléon'un imparatorluğu döneminde siyasetten uzak durdu. 1871'de Adalet Bakanlığına getirildi, Komün'ün bastırılmasında Thiers'i destekledi. 1875'de tekrar bakan, 1876 ve 1877'de Başbakan oldu.

Dupin, André Marie (1783-1865). Fransız hukuk ve siyaset adamı, Orleans'cı. 1849-51 arasında Yasama Meclisi Başkanı idi. Sonradan Bonaparte'çı oldu.

Duclere, Charles-Théodore-Eugène (1812-1888). Gazeteci ve siyaset adamı. 1840-46 arasında **National**'in yazı kurulu üyesiydi. 1848 Mayıs-

Haziran arasında Maliye Bakanlığı yaptı, daha sonra **Crédit Mobilier** Bankası genel müdürü oldu.

Dupont de l'Eure, Jacques Charles (1767-1855). Fransız liberal siyaset adamı. Direktuvar döneminde Beş Yüzler Meclisi üyesiyken Napoléon'u destekledi. 1830 Devrimine katıldı, Adalet Bakanı oldu, sonra siyasî hayattan çekildi. Şubat Devriminde Geçici Hükümet başkanı oldu.

Falloux, Frédéric Alfred Pierre (1811-1886). Kilise taraflısı siyaset adamı. Cezvit. 1848 Devriminden sonra Kurucu Meclis ve Yasama Meclisinde Meşrûiyetçi milletvekili. Millî atölyelerin kaldırılmasını önermekle işçileri Haziran ayaklanmasına kışkırttı. Louis Bonaparte Cumhurbaşkanı seçildikten sonra kurulan Odilon Barrot kabinesinde Eğitim Bakanı oldu ve eğitim özgürlüğü bahanesiyle papaz takımının eğitim üzerinde hâkimiyet kurmasını sağladı. 2 Aralık 1851'den sonra siyasetten çekildi. 1871'de tekrar milletvekili oldu ve krallığın geri gelmesine çalıştı.

Faucher, Léon (1803-1854). Orléans'cı siyaset adamı. İktisatçı. Kurucu Meclis üyesi. Aralık 1848 - Mayıs 1849 arası İçişleri Bakanı, tekrar 1851'de İçişleri Bakanı ve Louis Bonaparte'ın destekleyicilerinden. Hükümet darbesinden sonra siyasetten çekilip kendini ekonomi-politik çalışmalarına verdi.

Flocon, Ferdinand (1800-1866). Fransız küçük burjuva demokratı. Küçük burjuva demokrat hareketinin organı **Réforme** gazetesini çıkaranlardan. Şubat Devriminden sonra kurulan Geçici Hükümette üyeydi. Louis-Napoléon'a karşı sert muhalefet yürüttü, hükümet darbesinden sonra Fransa'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Fouché, Joseph (1759-1820). Fransız Devriminde Konvansiyonun radikal üyelerindendi. 1793 Lyons karşı-devrimci ayaklanmasını amansızca bastırdı. Sonradan, hizmet ettiği her rejime ihanet ederek sırasıyla Direktuvar, Konsüllük, İmparatorluk ve Restorasyon devirlerinde polis bakanı oldu.

Fould, Achille (1800-1867). Bankacı, finans kurdu. Önce Orléans'cı, daha sonra Bonaparte'çı. 1848'de Kurucu Meclis üyesi, 1849-67 arasında birçok kere Maliye Bakanı.

Frederick II (1712-1786). «Büyük» lâkabıyla anılır. 1740-86 arasında Prusya kıralı. Yedi Yıl Savaşlarının galibi büyük asker ve yönetici.

Sanatkâr ve edebiyatçıların dostu. 18. Yüzyıl «aydın despot» tipinin örneği idi.

Girardin, Emile de (1806-1881). **Press** gazetesinin yazı işleri müdürü, yazar, siyaset adamı. 1848'den önce Guizot hükümetine muhalifti, devrimci burjuva cumhuriyetçileri destekledi, sonra Bonaparte'çı oldu.

Goudchaux, Michél (1797-1862). Banker ve siyaset adamı. Geçici hükümette Maliye Bakanı olarak demokratik tedbirlere karşı çıktı. General Cavaignac'ın burjuva cumhuriyetçi hükümetinde yeniden Maliye Bakanı oldu (Haziran - Ekim 1848).

Grandin, Victor (1797-1849). Aşırı tutucu fikirleri savunan Fransız sanayicisi. 1839-48 arasında Temsilciler Meclisi üyesiydi, ikinci Cumhuriyette Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi oldu.

Guinard, August - Joseph (1799-1874). Fransız küçük burjuva demokratı.

Guizot, François Pierre Guillaume (1787-1874). Tarihçi ve siyaset adamı, büyük finans oligarşisinin temsilcisi. 1840-48 arasında Fransa'nın iç ve dışişlerini yürüten Guizot idi. Şubat devriminin patlak vermesine, onun liberal talepleri kaale almaması yol açtı. 1848'den sonra siyasetten çekildi.

Haussez, Charles (1778-1854). Onuncu Charles zamanında Polignac kabinesinin Donanma Bakanı (1829).

Hautpoul, Alphonse - Henri (1789-1865). Louis Bonaparte'ın Cumhurbaşkanlığı sırasında Savaş Bakanı olan Fransız generali. Yasama Meclisi üyesi.

Henri V, Chambord Kontu (1820-1883). Bourbon hânedanının son temsilcisi, Onuncu Charles'ın torunu olarak Fransız tahtı üzerinde hak iddia ediyordu. 1830 Temmuz günlerinde Onuncu Charles tahttan feragat edip yerini ona bırakmış, fakat onun yerine Orléans Dükü, Louis-Philippe adıyla kıral olmuştu.

Hugo, Victor Marie (1802-1885). Ünlü Fransız şair ve romancısı, 1848'den sonra Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi ve Louis Bonaparte'ın yaman düşmanlarındandı. 2 Aralık 1851 hükümet darbesinde barikatlarda savaştı, sonra Fransa'dan ayrıldı. 1870'de geri döndü. Komün'ü ve daha sonra, takibata uğrayan Komün'cüleri savundu.

Konstantin I (280-337). 306-337 arasında Roma İmparatoru Büyük Konstantin. 312 yılında Hıristiyan oldu ve Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğunun resmi dini ilân etti. 330 yılında İmparatorluk başkentini Bizans'a (Constantinopolis - İstanbul) taşıdı.

Köller, Ernst Matthias (1841-1928). Gerici Alman devlet adamı. 1881-83 arası Reichstag üyesi, 1894-95'te Prusya İçişleri Bakanı. Azılı bir Sosyal Demokrat Parti düşmanıydı.

Laffitte, Jacques (1767-1844). Banker ve siyaset adamı. Orleans'cı. 1830 Devriminde Orleans Dükünün tahta çıkmasında büyük katkısı oldu. 1831'de Başbakanlığa getirildi, çok geçmeden Louis Philippe'le arası açıldığından istifa etti ve ölünceye kadar burjuva muhalefeti saflarında kaldı.

La Hitte, Jean Ernest (1789-1878). Bonaparte'çı general, 1850-51 Yasama Meclisi üyesi. 1849-51 arasında Dışişleri Bakanı idi.

Lamartine, Alphonse (1790-1869). Ünlü Fransız şairi, Temmuz krallığı döneminde Temsilciler Meclisi üyesiydi. Şubat 1848 de bir Geçici Hükümet kurulması fikrini ilk o ortaya attı ve kurulan hükümette Dışişleri Bakanı oldu. Aynı zamanda hükümet sözcüsü ve hükümetin en etkili üyesiydi. Kısa zamanda sevilmez bir kişi oldu. 2 Aralık hükümet darbesinden sonra siyaseti bıraktı.

La Rochejaquelein, Henri Auguste Georges (1805-1867). Meşrûiyetçi siyaset adamı. 1842'de Temsilciler Meclisine seçildi, Şubat Devriminden sonra cumhuriyetten yana oldu ve hem Kurucu Mecliste, hem Yasama Meclisinde yer aldı. 2 Aralık 1851 hükümet darbesini protesto ettiyse de sonradan İkinci İmparatorluğu destekledi ve senatör oldu.

Lassalle, Ferdinand (1825-1864). Ünlü Alman küçük burjuva devrimci yazarı, avukat. 1848-49 Alman devriminde demokratik harekete katıldı, 1860 yıllarında Alman işçi sınıfı hareketinde faal bir rol oynadı ve bir yandan Marksist olduğunu ilân ederken, öte yandan Bismarck'la flört ederek işçi sınıfı hareketine oportunist bir yön vermeye savaştı.

Leclerc, François (doğumu: 1800). Çilingir. 1848 Kurucu Meclis üyesi.

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807-1874). Fransız küçük burjuva demokrat hareketinin önderlerinden, gazeteci. Sosyalist eğilimli **Réforme** gazetesinin kurucu ve yöneticilerindendi. Şubat Devriminin başarısında büyük katkısı oldu. Geçici Hükümette İçişleri Bakanıydı. Kurucu Meclise seçildikten sonra Yürütme Kurulu üyesi olarak Lamartine'le birlikte 15 Mayıs hareketinin bastırılmasında birinci de-

recede rol oynadı. Haziran günlerinde muhalefete geçti. Yasama Meclisinde küçük burjuva demokratların partisi **Montagne**'ın başıydı. 13 Haziran 1849'daki başarısız ayaklanma teşebbüsünden sonra yurt dışına çıkıp 1870'e kadar İngiltere'de yaşadı.

Lemoinne, John-Emile (1815-1892). **Journal des Débats** gazetesinin İngiltere muhabiriydi.

Louis-Philippe (1773-1850). Orleans Dükü. Büyük Devrimde babasıyla birlikte Devrimden yana olmuş, Millî Muhafız örgütünde hizmet görmüş, hattâ Jacobins kulübüne yazılmıştı. Sonradan Fransa dışında yaşamak zorunda kaldı. 1830 Devriminde kıral Onuncu Charles'ın tahttan feragat etmesi üzerine finans oligarşisi tarafından Fransa kıralı ilân edildi. Kıralllığı süresince finans oligarşisinin tahttaki temsilcisi ve soygun ortağı idi. 1848 Şubat Devriminde Fransa'dan kaçıp İngiltere'de Claremont şatosunda yaşadı, 1850 yılında orada öldü.

MacMahon, Marie Edme Patrice Maurice (1808-1893). Gerici militarist ve siyaset adamı. Bonaparte'çı. Paris Komünü'nün cellatlarından. Üçüncü Cumhuriyetin Cumhurbaşkanı (1873-79).

Marie, Alexandre Pierre (1795-1870). Ilımlı burjuva cumhuriyetçi siyaset adamı. Geçici Hükümette Bayındırlık Bakanı olarak millî atölyeleri örgütledi. Haziran olaylarından sorumlu olanlar arasındaydı. Hazirandan sonra Cavaignac hükümetinde Adalet Bakanı oldu. Louis Bonaparte'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine muhalefete geçti. 1863-69 arasında Mecliste muhalefet milletvekillerindendi.

Marrast, Armand (1801-1852). Temmuz kıralllığı döneminde ılımlı burjuva muhalefetin önde gelen kişilerinden. 1838'den sonra **Le National** gazetesinin yöneticisi. Şubat 1848'de Geçici Hükümette üye, daha sonra Paris Belediye Başkanı. Kurucu Meclis üyesi. Yasama Meclisi seçimlerini kaybedince siyasetten ayrıldı.

Mathieu de la Drome (1808-1865). Fransız siyaset adamı ve meteoroloji bilgini. Küçük burjuva demokratlardandı.

Molé, Louis Mathieu (1781-1855). Orleans'cı siyasîlerden. 1836-37 ve 1837-39 arasında Başbakandı, İkinci Cumhuriyette Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi oldu.

Monk, George (1608-1670). İngiltere'de 1660'da Kıralllığın geri gelmesinde etkin rol oynayan general.

Montalembert, Charles, Kont (1810-1870). Koyu katolik siyaset adamı ve yazar. Orleans'cı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, Katolik partisinin başı. En gerici görüşlerin, Papanın dünyevî iktidarının, eğitimin papazların hâkimiyeti altına sokulmasının savunucusu. Louis-Napoléon Bonaparte'ı destekledi ve 2 Aralık hükümet darbesinden yana çıktı.

Neumayer, Maximilien Georges Joseph (1789-1866). Düzen partisinden yana Fransız generali.

Ney, Edgar (1812-1882). Bonaparte'çı Fransız subayı. Cumhurbaşkanı Louis Bonaparte'ın yaveri.

Nikola I (1796-1855). Rus Çarı. 1825'ten 1855'e kadar hüküm sürmüştür. 1855'te Kırım Savaşı sırasında öldü.

Oudinot, Nicolas Charles Victor (1791-1863). Orleans'cı Fransız generali. 1849'da Roma Cumhuriyeti üzerine gönderilen Fransız kuvvetlerine kumanda etti. 2 Aralık 1851 hükümet darbesine karşı muhalefet örgütlemeye çalıştı.

Pagnerre, Laurent - Antoine (1805-1854). Fransız siyaset adamı ve yayıncısı. 1848 Devriminde aktif bir rol oynadı. 1848-49 arasında Kurucu Meclis üyesiydi. Burjuva cumhuriyetçilerden.

Paris Kontu, Orleans'lı Louis Philippe Albert (1838-1894). Louis Philippe'in torunu. Fransa tahtı üzerinde hak iddia ediyordu.

Passy, Hippolyte Philibert (1793-1880). Fransız iktisatçısı. Serbest ticaret sisteminin ilk savunucularından.

Proudhon, Pierre Joseph (1809-1865). Fransız yazarı, iktisatçı. Küçük burjuvazinin ideologu ve anarşizmin babalarından. Öğretisinin esası, burjuvazi ile proletaryayı, sermaye ile ücretli emeği bağdaştırma arzusuna dayanıyordu. 1848'de Kurucu Meclis üyesiydi.

Raspail, François (1794-1878). Ünlü Fransız tabiat bilgini. Demokratik hareketin en sol kanadından, proletaryaya en yakın olanlardandı. 1830 ve 1848 devrimlerine katıldı, Kurucu Meclis üyesi oldu. 15 Mayıs hareketine katıldığı için altı yıl hapis cezasına çarptırıldı, sonra Fransa dışına sürüldü. 1874'de Komün'ü savunduğu için bir yıl hapse mahkûm oldu.

Rateau, Jean Pierre (1800-1887). Bonaparte yanlısı hukukçu. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisinde milletvekili idi.

Rothschild, James (1792-1855). Paris'teki Rothschild bankasının başı. Rothschild'ler bütün Avrupa'da çeşitli bankaları ve büyük yatırımları olan bir aile idi. Bugün de icrayı faaliyettedirler.

Rössler, Konstantin (1820-1896). Alman siyaset yazarı. Bismarck'ın destekleyicilerinden.

Sébastiani, Horace, Kont (1772-1851). Fransız mareşali. Temmuz krallığı döneminde Dışişleri Bakanı (1830-32).

Segur d'Agusseau, Raymond-Paul (1803-1889). Fransız siyaset adamlarından.

Sue, Eugene (1804-1857). Fransız romancısı. 1850-51'de Yasama Meclisi üyesi.

Thiers, Louis Adolphe (1797-1877). Avukat, gazeteci, tarihçi ve siyaset adamı. Paris Komünü'nün cellâdı. Orleans'cı. Restorasyon döneminde bir burjuva tarihçi olarak göze çarptı. 1830 devrimini hazırlıyanlar arasındaydı. Sonradan halkı aldatarak, Orleans Dükünün tahta çıkmasına yardımcı oldu. Temmuz krallığının başta gelen siyaset adamlarından biriydi. İçişleri Bakanı, sonra Dışişleri Bakanı, 1836'da ve 1840'da Başbakan oldu. 1840-48 arasında merkez sol muhalefeti yönetti, 1848 devriminden sonra Kurucu Mecliste üye ve Düzen partisinin önderlerinden biri oldu. Sırf işçi sınıfına beslediği düşmanlıktan ötürü Louis Bonaparte'ın cumhurbaşkanı adaylığını destekledi, sonra ona karşı çıktı. Hükümet darbesi sırasında tutuklanıp Fransa dışına sürüldü. 1852'de geri döndü, 1863'de Yasama Heyetine seçildi ve III. Napoléon'a muhalif, sözde liberal bir yol tuttu. 1871'de Temsilciler Meclisinde üye iken yürütme gücünün başına getirildi. Versailles'da toplanan Meclis adına, müstevli Prusya ordularının yardımıyla, Paris'i topa tutmayı dahi göze alarak Komün'e saldırdı. Komün'ün bastırılmasında gösterdiği azgın zulüm ve şiddet tarihe geçmiştir. 1871-73 arasında Cumhurbaşkanı oldu.

Vauban, Sébastien Le Prestre de (1633-1707). Fransız mareşali ve ünlü istihkâm uzmanı. Feodal bir vergi üzerine hükümetten izin almadan yazdığı bir kitap ölümünden az önce toplatılmıştır.

Vidal, François (1814-1872). Fransız küçük burjuva iktisatçısı, sosyalist. Louis Blanc'ın destekleyicilerinden.

Vivien, Alexandre-François (1799-1854). Avukat, siyaset adamı. Orleans'cı. Louis-Philippe zamanında Paris polis müdürlüğü ve Adalet Bakanlığı yapmıştı. Cavaignac da onu Bayındırlık Bakanı yaptı.

Wilhelm I (1797-1888). Prusya Kıralı (1861-1888) ve Alman İmparatoru (1871-1888).

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, *Louis Bonaparte'in Onsekiz Brumaire'i* ve *Fransa'da İç Savaş* ile Marx, tarihin dümdüz, ardarda sıralanan basit bir olaylar dizisi şeklinde oluşmadığını, her tarihi olayın kendisini yaratan sınıfların karşılıklı ve karmaşık ilişkileri sonucunda biçimlendiğini ve bunun da ancak tarihi materyalizm sayesinde kavranabileceğini gösterir.

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri'nde, 1848 Devrimini yaratan koşullar, burjuvazinin ihaneti karşısında yenik düşen proletaryanın savaşı, küçük burjuva «Sosyal-Demokrasisinin» aczi ve köylülerin devrime karşı tavırları incelenmektedir. Yine bu eserde Marx, proletaryanın devlet karşısındaki tutumunu ilk kez ele almaktadır.

MAY YAYINLARI

15 Lira